

Vrije
Universiteit
Brussel

ICRH
International Centre
for Reproductive
Health
WHO Collaborating Centre

Wetenschappelijk fenomeenonderzoek naar eengerelateerd geweld in België. Eindrapport

Onderzoekers: Anke Van Vossole, Universiteit Gent
Elli Gilbert, Vrije Universiteit Brussel

Promotoren: Prof. Dr. Gily Coene, Vrije Universiteit Brussel (coördinator)
Dr. Els Leye, Universiteit Gent
Prof. Dr. Jan Snacken, Vrije Universiteit Brussel
Prof. Dr. Kristel Beyens, Vrije Universiteit Brussel

Brussel, Gent : 23 december 2011

Inhoud

Hoofdstuk 1: Situering en onderzoeksopzet	8
1. Inleiding	8
2. Onderzoeksvragen	9
3. Doelstellingen	10
4. Onderzoeksmethode	10
4.1. Literatuurstudie	10
4.2. Situatianalyse van eegerelateerd geweld in België	10
4.2.1. Verkennende interviews	10
4.2.2. Casusanalyses	11
4.2.3. Focusgroepen	12
4.2.4. Beperkingen	13
4.3. Situatianalyse van eegerelateerd geweld in Europa	13
4.4. Aanvullende onderzoeksactiviteiten	15
4.5. Ethische aspecten	15
5. Opbouw van het rapport	16
Hoofdstuk 2: Eegerelateerd geweld: definiëring en kenmerken	17
1. Inleiding	17
2. Intrafamiliaal/huiselijk geweld	18
3. Gendergerelateerd geweld	19
4. Cultureel of universeel?	21
4.1. Historische en geografische situering	21
4.2. Eerculturen?	22
4.3. Schadelijke culturele praktijken	23
4.4. Uit de impasse: intersectionaliteit en mensenrechten	24
5. De migratiecontext	26
5.1. Sociale uitsluiting en culturele persistentie	26
5.2. Wijzigende genderverhoudingen.....	27
5.3. Opvoedingsconflicten	27
6. De gemeenschap	28
6.1. Wangedrag en sociale sancties	28
6.2. Roddel	28
6.3. Aanzien binnen gemeenschap	29

6.4. Terugkeer naar het land van herkomst.....	29
7. Psychosociale factoren	29
7.1.. Psychologische acculturatie.....	29
7.2. Psychologische tweespalt.....	30
7.3. Stressfactoren	30
7.4. Emotionele processen	30
7.5. Psychologische factoren	31
8. Besluit.....	31
Hoofdstuk 3: Situatianalyse binnenland	32
1. Omschrijving en kenmerken van het fenomeen.....	33
2. Aard van het geweld en aanleidingen.....	36
2.1 Aanleidingen tot het geweld	37
2.1.1. Verzet tegen gedwongen of huwelijk.....	37
2.1.2. Voorhuwelijkse relaties of partnerkeuze	38
2.1.3. Beëindigen van een relatie/ doorzetten van een echtscheiding.....	40
2.1.4. Homoseksualiteit.....	41
2.1.5. Al dan niet vermeende buitenechtelijke relaties	42
2.1.6. Verzet tegen famileregels.....	43
2.2. Aard van het geweld.....	44
2.2.1. Beperking van de bewegingsvrijheid, isolering en uitoefening van controle.....	44
2.2.2. Gedwongen en gearrangeerde huwelijken	48
2.2.3. Psychologisch geweld en bedreigingen	51
2.2.4. Verstoting.....	52
2.2.5. Fysiek geweld	53
2.2.6. Wegsturen naar het land van herkomst.....	53
2.2.7. Onthouden van ontwikkelingsmogelijkheden	53
2.2.8. Moord.....	55
2.2.9. Gewelddadig exorcisme	55
2.2.10. Meervoudige vormen van geweld.....	56
2.2.11. Bespreking	57
3. Omgaan met eergelateerd geweld: de huidige praktijk	58
3.1. Algemeen	58
3.2. Signalering en detectie	58
3.3. Preventie en sensibilisering	59
3.4. Opvang en hulpverlening.....	60
3.5. Interventies	61
3.5.1. Politionele interventies	61
3.5.2. Sociale interventies	61
4. Herkomstlanden.....	61
4.1. Migratie in België	61
4.2. Bespreking.....	64

5. Factoren die escalatie tegengaan of bevorderen.....	64
5.1. Risicosignalen	64
5.2. Risicogroepen of –omstandigheden	65
5.3. Factoren die de afloop positief of negatief kunnen beïnvloeden	66
5.3.1. Het slachtoffer:.....	66
5.3.2. De context:	67
5.3.3. De voorziene hulp- en dienstverlening:	67
5.3.4. De interventie/'oplossing':	68
5.4. Bespreking.....	68
6. Knelpunten en voorgestelde initiatieven aangebracht vanuit de praktijk	69
6.1. Algemeen	69
6.2. Signalering en detectie	71
6.3. Preventie en sensibilisering	71
6.4. Opvang en hulpverlening.....	73
6.5. Nazorg	74
6.6. Justitiële reactie	74
7. Rode vlaggen en checklist Nederland	74
7.1. Bekendheid	74
7.2. Wenselijkheid	75
7.3. Ontbrekende signalen/items	75
7.3.1. Rode vlaggen:	76
7.3.2. Checklist:	76
7.4. Bespreking.....	76
8. Interculturele bemiddelaars	77
8.1. Ervaringen: is er reeds een samenwerking?	77
8.2. Voordelen.....	78
8.3. Wie aanstellen als bemiddelaar?	78
8.3.1. Een bemiddelaar afkomstig uit dezelfde gemeenschap:.....	78
8.3.2. Een bemiddelaar die niet afkomstig is uit de gemeenschap:	79
Tot Slot.....	79
 Hoofdstuk 4: Situatianalyse buitenland	80
1. Inleiding.....	80
2. Analyse Nederland	80
2.1. Maatschappelijke context	80
2.2. Conceptualisering	81
2.2.1 Definitie	81
2.2.2 Intrafamiliaal geweld/huiselijk geweld.....	81
2.2.3 Stigmatisering.....	82
2.2.4 Genderaspect	83

2.3. Beleid rond eengerelateerd geweld	84
2.4. Methodieken, instrumenten en goede praktijken	86
2.4.1. Signalering, detectie, registratie en rapportering	86
2.4.2. Preventie en sensibilisering	89
2.4.3. Opvang	92
2.4.4. Nazorg	95
2.4.5. Veiligheid en vervolging	96
2.5. Samenwerking	97
2.5.1. Multi-sectoriële samenwerking	97
2.5.2. Internationale samenwerking	97
2.5.3. Bemiddeling	98
2.6. Conclusie	99
3. Analyse Verenigd Koninkrijk	100
3.1. Maatschappelijke context	100
3.2. Conceptualisering	102
3.2.1. Definitie	102
3.2.2. Intrafamiliaal geweld/eengerelateerd geweld	103
3.2.3. Stigmatisering	103
3.2.4. Genderaspect	104
3.3. Beleid rond eengerelateerd geweld	104
3.4. Methodieken, instrumenten en goede praktijken	106
3.4.1. Signalering, detectie, registratie en rapportering	106
3.4.2. Preventie en sensibilisering	108
3.4.3. Opvang	109
3.4.4. Nazorg	111
3.4.5. Veiligheid en vervolging	112
3.5. Samenwerking	114
3.5.1. Multi-sectoriële samenwerking	114
3.5.2. Lokaal – nationaal	116
3.5.3. Internationaal	117
3.6. Bemiddeling	117
3.7. Besluit	119
4. Analyse Zweden	119
4.1. Maatschappelijke context	119
4.2. Conceptualisering	120
4.2.1. Definitie	120
4.2.2. Intrafamiliaal geweld/eengerelateerd geweld	121
4.2.3. Stigmatisering	122
4.2.4. Genderaspect	122
4.3. Beleid	123
4.4. Methodieken, instrumenten en goede praktijken	124
4.4.1. Signalering, detectie, registratie en rapportering	124
4.4.2. Preventie en sensibilisering	125
4.4.3. Opvang	127
4.4.4. Nazorg	128
4.4.5. Wetgeving en vervolging	128
4.5. Samenwerking	129

4.5.1. Multi-sectoriële samenwerking.....	129
4.5.2. Lokaal – nationaal.....	129
4.5.3. Internationaal.....	130
4.6. Bemiddeling	130
4.7. Besluit	131
5. Besluit.....	132
Hoofdstuk 5: Conclusie en Aanbevelingen	136
1. Algemeen	137
1.1. Definiëring: een pragmatische visie.....	137
1.2. Het bestaande aanbod toegankelijker maken en interculturaliseren	138
1.3. Naar een integraal beleid en een multi-sectoriële samenwerking op lokaal niveau (opbouwen ketensamenwerking).....	138
1.4. Gegevensuitwisseling optimaliseren	139
1.5. Centralisering van expertise	140
1.6. Aandacht voor specifieke en kwetsbare groepen	140
2. Preventie/sensibilisering	141
2.1. Sensibilisering van eerstelijnsverleners	141
2.2. Sensibilisering binnen de gemeenschap	141
2.3. Preventiecampagnes op scholen	141
2.4. Inburgering	142
3. Signalering en detectie.....	142
3.1. Rode Vlaggen en Checklist.....	142
3.2. Referentiepersoon bij de politie en magistratuur.....	143
3.3. Deskundigheidsbevordering van hulp- en dienstverlening	143
4. Veiligheid, opvang en bescherming	144
4.1. Een instrument voor risicoscreening	144
4.2. Anonieme opvangplaatsen en aangepaste hulpverlening aan minderjarigen	144
4.3. Multidisciplinariteit en diversiteit in het team als meerwaarde.....	144
4.4. Een holistische benadering.....	145
4.5. Daderhulpverlening.....	145
4.6. Doorstroming in de opvang en nazorg.....	145
5. Specifieke interventies	146
5.1. Interculturele bemiddelaars/bemiddeling.....	146
5.2. In kaart brengen en inzetten van brugfiguren	146
5.3. Netwerken uitbouwen met betrokken diensten in het buitenland	146
6. Bestrafing.....	147

6.1. Consequente bestraffing van daders	147
6.2. Inzetten getuigen-deskundigen	147
7. Tot slot	147
<i>Dankwoord</i>	148
<i>Hoofdstuk 8: Bibliografie .....</i>	<i>149</i>
<i>Bijlage 1: Topiclijst verkennende interviews .....</i>	<i>156</i>
<i>Bijlage 2: Topiclijst interviews casussen.....</i>	<i>162</i>
<i>Bijlage 3: ‘Informed consent’ verkennende interviews .....</i>	<i>163</i>
<i>Bijlage 4: ‘Informed consent’ casusanalyses .....</i>	<i>168</i>
<i>Bijlage 5: Checklist Eergerelateerd Geweld LEC EGG .....</i>	<i>172</i>
<i>Bijlage 6: Risico-screeningsinstrument Verwey-Jonker.....</i>	<i>190</i>
<i>Bijlage 7: Weginginstrument.....</i>	<i>200</i>
<i>Bijlage 8: CAADA-DASH Risk Identification Checklist (RIC) for MARAC Agencies .....</i>	<i>212</i>
<i>Bijlage 9: VOCAS-kubus.....</i>	<i>219</i>
<i>Bijlage 10: Topiclijst interviews buitenlandse werkbezoeken .....</i>	<i>220</i>

Hoofdstuk 1: Situering en onderzoeksoptzet

---

1. Inleiding

In België werden diverse beleidsmaatregelen getroffen om partnergeweld en intrafamiliaal geweld aan te pakken, onder andere in de vorm van nationale actieplannen. De laatste jaren worden beleidsmakers en hulpverleners echter geconfronteerd met een specifieke vorm van geweld, met name eengerelateerd geweld.

Naar aanleiding van enkele situaties met dramatische afloop die zich in ons land hebben voorgedaan, maar tevens doordat slachtoffers zich (beginnen te) “outen” over conflicten, latente dreigingen of manifest geweld staan lokale hulp- en politiediensten voor de niet-evidente opdracht om adequaat met dergelijke fenomenen om te gaan. Om deze reden werkten de FOD Binnenlandse Zaken en het Instituut voor Gelijkheid van Vrouwen en Mannen de opdracht uit om een verkennend onderzoek te verrichten naar het fenomeen eengerelateerd geweld in België, met als doel ondersteuning te bieden aan de uitwerking van een integraal en geïntegreerd beleid.

In verschillende landen, waaronder Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk, is reeds onderzoek verricht naar eengerelateerd geweld en wordt gezocht naar een integrale aanpak.¹ Zo werden in de strijd tegen eengerelateerd geweld in het Verenigd Koninkrijk specialisten aangesteld binnen de politiediensten. In Nederland hebben Ferwerda & Van Leiden (2005) op basis van onderzoek een werkdefinitie uitgewerkt van eengerelateerd geweld en eerwraak, werd uitgebreid onderzoek verricht naar de kenmerken van eermoorden (van Eck, 2001; Nauta & Werdmölder, 2002) en naar de manier waarop justitiële actoren omgaan met dergelijke zaken (o.a. van Rossum, 2006, 2007a, 2007b). In 2006 werd in Nederland ook het Interdepartementale programma ‘eengerelateerd geweld’ opgezet. Dit project dient ter ondersteuning van drie belangrijke pijlers in de aanpak van eengerelateerd geweld: maatschappelijke preventie, bescherming en strafrechtelijke aanpak.

De doelstellingen die men in Nederland met deze projecten tracht te bereiken, komen in grote mate overeen met wat men in België zoekt binnen het Integrale Veiligheidsbeleid: slachtoffers en risicogemeenschappen weerbaar maken, hulpverleners in staat stellen om (de dreiging van) eengerelateerd geweld te herkennen en (potentiële) slachtoffers van eengerelateerd geweld te helpen, politie en justitie in staat stellen om plegers van eengerelateerd geweld op een adequate wijze op te sporen en te vervolgen, inzicht verkrijgen in het verschijnsel eengerelateerd geweld op basis van gedegen en feitelijk onderzoek, enz. (Janssen, 2008c).

Diverse sectoren worden in ons land geconfronteerd met (de gevolgen van) eengerelateerd geweld, zoals de gezondheidszorg, het onderwijs, de politie en justitie, de hulpverlening en het welzijnswerk. Iedere sector heeft te kampen met eigen knelpunten en specifieke noden. Binnen deze sectoren heeft men behoefte aan instrumenten en strategieën om eengerelateerd geweld tijdig te detecteren, aan preventie te doen en slachtoffers op te vangen en te beschermen. Wil men het proactief handelen, de preventie, de hulpverlening en de repressie met betrekking tot het fenomeen op elkaar afstemmen, dan is er eveneens nood aan een gedegen samenwerking tussen al de betrokken actoren (Ponsaers, 2005).

---

¹ Zie hiervoor bijvoorbeeld “Honour Related Violence. European Resource Book and Good Practice”, Kvinnoforum, 2005, voor een stand van zaken in Zweden, VK, Nederland, Duitsland, Finland, Cyprus, Bulgarije.

Met het oog op het ontwikkelen van diverse strategieën en instrumenten is het belangrijk om een goed inzicht te verwerven in het fenomeen eengerelateerd geweld. Eengerelateerd geweld is een complex fenomeen, dat ruimer is dan eerwraak en onderscheiden kan worden van het verschijnsel van de bloedwraak. Eengerelateerd geweld kan bovendien niet los gezien worden van de specifieke migratiesituatie, de positie van migranten in de samenleving en algemene determinanten voor geweldpleging (Coene, 2006). Het is dan ook belangrijk om eengerelateerd geweld niet uitsluitend te benaderen als een uiting van specifieke culturele normen of tradities. Om die reden werd in deze studie geopteerd voor een multidisciplinaire benadering.

Dit onderzoek wenst de complexiteit van het fenomeen inzichtelijk te maken, met het oog op het ontwikkelen van een integrale aanpak van het fenomeen eengerelateerd geweld. Het in kaart brengen van de diverse vormen is een belangrijke eerste stap in het zoeken naar een adequaat beleid inzake preventie en aanpak. Daarnaast werd gepoogd om de diverse factoren en achterliggende processen te duiden. Op vraag van de opdrachtgever worden eveneens concrete aanbevelingen gedaan die een vroegtijdige herkenning en detectie van diverse vormen van eengerelateerd geweld toelaten en een gepaste reactie voorop stellen.

2. Onderzoeksvragen

De centrale doelstelling van dit onderzoek is het blootleggen van de diverse factoren en psychosociale en culturele processen die aan de oorsprong liggen van eengerelateerd geweld, en voorstellen te doen die het beleid en de aanpak met betrekking tot eengerelateerd geweld in België kunnen verbeteren.

Algemene onderzoeksvraag:

Wat zijn de in België voorkomende (psychosociale) processen of scenario's die leiden tot de ontwikkeling van eengerelateerd geweld binnen gezin, familie of (lokale) gemeenschap en hoe dienen hulpverlening en beleid hierop te reageren?

In dit onderzoek hebben we de aandacht toegespitst op vier sectoren die het grootste aandeel in de eerste- en tweedelijns hulp vertegenwoordigen, met name (1) politie en justitie, (2) onderwijs, (3) psychosociale hulpverlening en (4) gezondheidszorg.

De algemene onderzoeksvraag wordt beantwoord aan de hand van de volgende specifieke (deel)onderzoeksvragen:

1. Onder welke vorm krijgen de vier grote sectoren (medische sector, onderwijs, justitie/politie, psychosociale hulpverlening) in België te maken met eengerelateerd geweld?
2. Welke knelpunten bestaan er binnen iedere sector om op een doeltreffende manier met eengerelateerd geweld om te gaan?
3. Welke strategieën kunnen geïdentificeerd worden die kunnen bijdragen tot het geweldloos oplossen van een 'erekwestie' en anderzijds, welke lessen kunnen we trekken uit casussen waar het wel tot ernstig geweld kwam?
4. Welke lessen kunnen we trekken uit 'good practices' die in het buitenland werden ontwikkeld?
5. Welke maatregelen en instrumenten zijn in de praktijk relevant voor de betrokken actoren?

3. Doelstellingen

Het onderzoek stelt de volgende doelstellingen voorop:

- Het afbakenen en documenteren van vormen van eergerelateerd geweld in België.
- Het selecteren van een aantal relevante gevallen van eergerelateerd geweld met het oog op het in kaart brengen van (1) de ontstaansgeschiedenis en de cruciale psychosociale processen bij de effectuering van eergerelateerd geweld, (2) de mogelijke reacties op eergerelateerd geweld vanuit zorg en hulpverlenend, preventief en repressief oogpunt.
- Het in kaart brengen van de knelpunten en ‘goede praktijken’ met betrekking tot de aanpak van eergerelateerd geweld binnen de gezondheidszorg, het onderwijs, justitie en politie en de psychosociale hulpverlening in België.
- Het documenteren van bestaande maatregelen met betrekking tot eergerelateerd geweld binnen deze sectoren.
- Het documenteren van bestaande goede praktijken in Europa.
- Het formuleren van aanbevelingen voor beleid en hulpverlening.

4. Onderzoeksmethode

In functie van de gewenste aard van de gegevens, werd gekozen voor een *kwantitatief* onderzoek. Daartoe werd geopteerd voor een verscheidenheid aan methodes: literatuurstudie, diepte-interviews met binnenlandse en buitenlandse respondenten, casusanalyses, werkbezoeken in drie Europese landen en focusgroepen. Er werd verder een onderzoeksseminarie georganiseerd met Dr. Aisha Gill, een internationaal erkende expert op gebied van eergerelateerd geweld. Er werd ook actief geparticipeerd aan de drie rondetafelconferenties die tijdens het verloop van dit onderzoek werden georganiseerd door de ‘VZW Zijn’, en waarbij diverse actoren en experts in het domein waren betrokken.

4.1. Literatuurstudie

Een eerste fase betreft de literatuurstudie over eergerelateerd geweld uit binnen- en buitenland. De dienst voor Strafrechtelijk Beleid bestudeerde uitgebreid de bestaande literatuur rond het thema ‘eergerelateerd geweld’, zij het vanuit juridisch, criminologisch en beleidsmatig standpunt (Taeymans, Leclercq, & Berteloot, 2011)². De literatuurstudie van voorliggend onderzoek spitst zich voornamelijk toe op de analyse van genderspecifieke, culturele en psychosociale processen die gepaard gaan met eergerelateerd geweld en bestaande praktijken en maatregelen. Diverse bronnen zijn geraadpleegd, met inbegrip van wetenschappelijke literatuur, rapporten van NGO's wetgeving en beleidsdocumenten.

4.2. Situatietanalyse van eergerelateerd geweld in België

4.2.1. Verkennende interviews

Om een eerste beeld te krijgen van de manier waarop eergerelateerd geweld zich manifesteert in België, zijn gesprekken aangegaan met personen die professioneel werkzaam zijn binnen de geselecteerde sectoren, nl. (1) politie en justitie, (2) onderwijs, (3) psychosociale hulpverlening en (4) gezondheidszorg.

---

² http://www.dsb-spc.be/doc/pdf/EINDRAPPORT_EGG_111110_DEF.pdf

De respondenten zijn geselecteerd aan de hand van een combinatie aan methoden. Aanvankelijk is vertrokken vanuit de gekende contacten van het onderzoeksteam, aangevuld met contactpersonen of diensten die werden gesuggereerd door bekende experts en actoren op het veld. Vervolgens is de 'sneeuwbalmethode' toegepast: elke respondent werd gevraagd of hij/zij andere interessante contactpersonen kon aangeven. Tot slot zijn enkele bijkomende contactpersonen bekomen via intern overleg in het onderzoeksteam.

In totaal zijn 67 personen gecontacteerd: 18 personen uit de sector politie en justitie, 20 personen en/of diensten uit de onderwijssector, 19 personen en/of diensten uit de sector van de psychosociale hulpverlening, 10 personen en/of diensten uit de sector van de gezondheidszorg.

Enkele personen reageerden niet op de uitnodiging, sommigen verwezen door naar een andere persoon of gaven aan te weinig tijd te hebben of niet langer meer bevoegd te zijn voor deze materie. In totaal zijn 21 interviews afgenomen van 24 personen (één interview is afgenomen van twee personen en één interview van drie personen).

- Politie en Justitie: 10 personen.
- Onderwijs: 5 personen.
- Psychosociale hulpverlening: 6 personen.
- Gezondheidszorg: 4 personen.

Om een voldoende genuanceerd beeld te verkrijgen van de situatie in België, is bij de rekrutering van de respondenten zo goed als mogelijk getracht een evenwicht te vinden tussen het Nederlandstalige en het Franstalige landsgedeelte, evenals Brussel. Dit lukte echter niet helemaal: zes interviews zijn afgenomen in Wallonië, elf in Vlaanderen en vier in Brussel.

In het aanvankelijke onderzoeksvoorstel werden vijf à tien interviews per sector vooropgesteld. Wat betreft de onderwijssector en de sector van de gezondheidszorg zijn deze aantallen niet bereikt. Het was voor deze sectoren erg moeilijk om respondenten te vinden die bereid waren te participeren. Specifiek voor de sector van de gezondheidszorg deed zich een probleem van bereikbaarheid voor: artsen of andere actoren uit deze sector hadden vaak geen of te weinig tijd om aan het onderzoek te participeren.

Afspraken moesten vaak worden verplaatst of werden op het laatste nippertje geannuleerd. Dit kostte erg veel tijd en maakte ook dat de interviewfase iets langer duurde dan aanvankelijk voorzien.

Tot slot bleek het ook moeilijker om Franstalige contactpersonen te vinden. De gecontacteerde diensten bleven vaak naar elkaar verwijzen, het betrof dikwijls dezelfde 'pool' van mensen en diensten.

De interviews zijn afgenomen aan de hand van een semigestructureerde vragenlijst³. Er is gekozen voor het gebruik van vooraf uitgewerkte vragen om de betrouwbaarheid van de dataverzameling te verhogen. De interviews zijn telkens opgenomen met een bandopnemer en nadien getranscribeerd. De analyse is verricht met behulp van het QSR software package 'Nvivo' (o.a. data management en codering).

4.2.2. Casusanalyses

Om een genuanceerder beeld te krijgen van wat eengerelateerd geweld is en kan zijn, en om de voorgeschiedenis en gevolgen ervan beter te begrijpen, zijn vijf casussen geselecteerd voor een grondige analyse. De casussen zijn aangereikt tijdens de verkennende interviews met professionelen uit het veld. Uit de voorgestelde casussen zijn vijf casussen gekozen op basis van een aantal criteria, in het bijzonder:

---

³ Zie bijlage 1

- Aanleiding tot het geweld
- Aard van het geweld
- Ernst van het geweld
- Herkomstland van slachtoffer/dader
- Beschikbaarheid

Het vinden van geschikte casussen is niet evident. De belangrijkste reden hiervoor is de vraag om absolute geheimhouding van vele slachtoffers. In de medische sector wordt door patiënten bijvoorbeeld geregeld verzocht het dossier te vernietigen, om zich ervan te vergewissen dat niemand het bezoek aan de arts kan achterhalen. Casussen waar nog een risico bestond op escalatie zijn voorzichtigheidshalve vermeden.

Twee geselecteerde casussen betreffen een strafrechtelijke dossieranalyse, na toestemming tot inzage van de bevoegde instanties. Deze casussen betreffen een reconstructie van het verloop van de feiten aan de hand van enkele belangrijke thema's.

De overige drie casussen zijn geanalyseerd aan de hand van interviews met relevante betrokkenen. Er zijn interviews afgenomen van twee slachtoffers, van een dader en van betrokken professionelen uit de vier bestudeerde sectoren. De interviews met betrokkenen zijn afgenomen aan de hand van een vooraf opgestelde topiclijst, die werd aangepast naargelang de functie van de respondent⁴.

4.2.3. Focusgroepen

Na afronding van de dataverzameling over de binnenlandse en buitenlandse situatie zijn twee focusgroepen georganiseerd (één Nederlandstalige en één Franstalige) om de bevindingen uit de voorgaande onderzoeksfases aan de praktijk te toetsen, meer bepaald bij personen die betrokken zijn in minderhedenorganisaties of de integratiesector. Elke focusgroep nam een halve dag in beslag. De Franstalige focusgroep werd gemodereerd door Prof. Dr. Jan Snacken en telde vier deelnemers. De Nederlandstalige werd gemodereerd door Prof. Dr. Gily Coene en telde elf deelnemers.

Het selecteren van de Nederlandstalige deelnemers gebeurde aan de hand van gekende contacten aangevuld met enkele contacten die Sophie Withaecx legde in het kader van haar lopend onderzoek naar eengerelateerd geweld⁵. Op deze manier is gezocht naar een diversiteit van deelnemers die betrokken of actief zijn in de migrantengemeenschap, migrantenverenigingen, zelforganisaties en integratiediensten. De Franstalige deelnemers zijn geselecteerd op basis van de door het Instituut voor Gelijkheid van Vrouwen en Mannen voorgestelde contactpersonen. Alle Nederlandstalige contactpersonen die hun deelname hadden bevestigd, waren aanwezig op de focusgroep. Van de twaalf Franstalige deelnemers die hun aanwezigheid op voorhand hadden bevestigd, hebben slechts vier deelnemers deelgenomen.

Elke focusgroep werd ingeleid door de moderator aan de hand van een powerpoint-presentatie, die een beknopte voorstelling en de belangrijkste bevindingen uit het onderzoek op een rijtje zette. Na de presentatie van een thema werd de mening van de deelnemers gevraagd (aan de hand van enkele vooropgestelde vragen). De volgende thema's kwamen aan bod: definiëring/omschrijving van eengerelateerd geweld, registratie en signalering, preventie, bemiddeling, opvang en aanpak. De focusgroepen werden afgerond met de vraag aan de deelnemers om de naar hun oordeel drie prioritaire maatregelen mee te delen aangaande de aanpak van en het beleid rond eengerelateerd geweld. De analyse van de focusgroepen gebeurde, zoals de analyse van de casussen, thematisch (zie Hoofdstuk 3: Situatieanalyse binnenland).

---

⁴ Zie bijlage 2

⁵ Doctoraatsonderzoek aan de Vrije Universiteit Brussel, Rhea, Centrum voor Gender en Diversiteit (promotor: Prof. Dr. Gily Coene)

4.2.4. Beperkingen

De situatieanalyse van België is gebaseerd op de bevindingen van 25 professionele respondenten, de analyse van vijf casussen en twee focusgroepen met een totaal van 15 deelnemers. De selectie van professionele respondenten kent een belangrijke selectiebias, aangezien personen zijn gecontacteerd waarvan de onderzoekers wisten dat ze enige notie van eengerelateerd geweld hadden. Hoewel bijna alle respondenten rapporteren minstens één casus van eengerelateerd geweld te hebben gekend, kan hier echter niet uit geconcludeerd worden dat dit geldt voor alle professionelen in deze sectoren.

4.3. Situatianalyse van eengerelateerd geweld in Europa

Het doel van deze situatianalyse is het documenteren van goede praktijken die er voor handen zijn in enkele Europese landen met betrekking tot beleidsmaatregelen en interventies. Aangezien maatregelen rond eengerelateerd geweld in België tot nog toe beperkt zijn, hebben we voor een analyse van buitenlandse initiatieven gekozen in drie landen waar meer onderzoek is verricht naar eengerelateerd geweld en waar intussen al een aantal beleidsmaatregelen zijn doorgevoerd, nl. Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk. Hiertoe zijn werkbezoeken afgelegd in elk van deze landen. Het doel van deze bezoeken was na te gaan of een aantal van hun ervaringen van nut kunnen zijn bij het opzetten van beleid rond dit thema in België. De werkbezoeken aan Nederland zijn grepen plaats op verschillende dagen verspreid over de maanden februari en maart 2011. Begin maart hebben we een werkbezoek van een week afgelegd aan het Verenigd Koninkrijk. De afspraken gingen door in Londen (en nabije omgeving) omdat in de Britse hoofdstad zowel overheidsinstanties als verschillende vrouwenorganisaties gestationeerd zijn. Begin mei is tenslotte een bezoek van vier werkdagen afgelegd aan Zweden, waarbij afspraken zijn doorgegaan in Stockholm en omgeving.

We interviewden 28 experten uit diverse sectoren (hulpverlening, politie en justitie, onderwijs, vrouwenorganisaties, minderhedenorganisaties, overheid en de academische wereld) aan de hand van een vooraf opgestelde topiclijst. Op basis van de literatuurstudie en de interviews maakten we een analyse van bestaande beleidsinitiatieven, projecten en goede praktijken in deze landen.

De selectie van de deelnemers is gebeurd op basis van bestaande contacten en kennis van de expertise op het terrein. Op basis van de literatuurstudie zijn nog verschillende experten en contactpersonen geselecteerd die een belangrijke rol hebben gespeeld in onderzoek, projecten, en goede praktijken inzake eengerelateerd geweld. Alle personen zijn in eerste instantie per e-mail gecontacteerd, met de vraag of zij bereid waren mee te werken aan het project, en of zij beschikbaar waren voor een gesprek. Hierbij werd getracht een zo groot mogelijke spreiding te bekomen over verschillende sectoren. Indien iemand niet bereid of in staat was deel te nemen, werd gevraagd of zij andere, voor het onderzoek relevante personen, konden suggereren.

In totaal zijn 28 personen bevraagd tijdens 22 interviews. De *Nederlandse* werkbezoeken hebben geleid tot 6 interviews met 7 personen. Deze zijn afkomstig uit de opvangsector (Kompaan en de Bocht), de hulpverlening (GGD en ASHG), justitie en politie (LEC EGG), een kenniscentrum (Movisie) en minderhedenorganisaties (project 'Aan de goede kant van de eer'). Er zijn respondenten geselecteerd die op landelijk of op lokaal niveau actief waren. Drie geplande interviews konden niet worden uitgevoerd omwille van tijdsgebrek.

Er zijn 8 interviews gehouden met 9 personen in het *Verenigd Koninkrijk*. Zij zijn afkomstig uit volgende sectoren: eerstelijns en tweedelijns vrouwenorganisaties (Southall Black Sisters, Newham Asian Women's Project, Solace Women's Aid, Imkaan), de Forced Marriage Unit, Crown Prosecution Service, Co-ordinated Action Against Domestic Abuse en voormalig medewerker van de Metropolitan Police.

In *Zweden* zijn 7 interviews afgenomen van 12 personen. Eén interview is afgenomen via Skype omdat de respondent in het buitenland verbleef voor onderzoek, de andere interviews werden face-to-face uitgevoerd. Contactpersonen waren afkomstig uit de academische wereld, de opvangsector (Kruton), hulpverlening (Fryskhuset) en beleid (County Administrative Board). Er is speciale aandacht besteed aan twee projecten die als goede praktijken beschouwd worden en die omwille van hun succes nationaal zijn uitgerold: 'Sharaf Heroes & Sharaf Heroines' van Elektra, en 'It's All About Love' van Save the Children.

Aanvullend is nog één interview uitgevoerd in *België* binnen de hulpverleningssector van de provincie Antwerpen, dit omwille van de aanwezige contacten met Nederlandse lokale projecten inzake eengerelateerd geweld.

De interviews in *Zweden* en *Engeland* dienden binnen een kort tijdsbestek te worden afgelegd. Niet iedereen die gecontacteerd werd, was **beschikbaar** gedurende de voorziene periode. Personen die het beleid en onderzoek over eengerelateerd geweld mee vormgeven binnen deze landen, zijn meestal expert op dit terrein, en worden vaak overbevraagd. Personen die binnen de beleidswereld of de academische wereld actief zijn, konden zich niet altijd vrijmaken voor een gesprek omdat ze zich in het buitenland bevonden, of andere werkgerelateerde verplichtingen hadden.

Een ander probleem dat zich voordeed is de **toegankelijkheid** van informatie. Eerst en vooral zorgt de *geografische nabijheid* van Nederland ervoor dat afstanden gemakkelijker kunnen worden overbrugd, en afspraken gemakkelijker gemaakt, gepland of indien nodig herpland konden worden. Daarnaast vormde de *taal* soms een obstakel, met name in *Zweden*. Niet alle respondenten voelden zich helemaal comfortabel om zich in het Engels uit te drukken. Vele rapporten en documenten zijn bovendien enkel in het Zweeds gepubliceerd, waardoor de toegang tot deze informatie werd verhinderd. Bovendien is de Zweedse organisatie Kvinnoforum, die een leidende en aansturende rol heeft gespeeld in het op gang brengen van een Europese verkenning en aanpak van eengerelateerd geweld, *niet langer actief*. Hierdoor was een belangrijke bron van informatie betreffende het vormgeven van Zweeds beleid niet meer rechtstreeks of direct toegankelijk.

Bovendien is er ook een duidelijk verschil tussen de drie landen in het aantal en de vorm waarin onderzoeksbevindingen en ervaringen een **neerslag** hebben gevonden in geschreven documenten. *Nederland* heeft, vanuit de voorkeur voor een pragmatische aanpak, alle onderzoeken, projecten en initiatieven die uitgevoerd zijn inzake eengerelateerd geweld zeer sterk gedocumenteerd. Voor en door verschillende sectoren zijn onderzoeksrapporten, voortgangsrapportages, handreikingen, methodieken en instrumenten ontwikkeld. Wetenschappelijke literatuur is sterk gericht op de praktijk, en komt vaak voort vanuit de behoefte beleidskeuzes te maken. Zo heeft het landelijk Expertisecentrum een wetenschappelijk luik, en zijn een aantal onderzoeken uitgevoerd om de omvang van het probleem van eengerelateerd geweld in te schatten binnen een aantal sectoren, zoals onderwijs en hulpverlening. In het *Verenigd Koninkrijk* bestaat er een rijke literatuur vanuit de academische wereld die eengerelateerd geweld kadert binnen bredere maatschappelijke thema's, zoals geweld tegen vrouwen, mensenrechten, migratie en integratie. Ook vrouwenorganisaties en NGO's die reeds lang rond deze problematiek actief zijn, en het thema (mee) op de agenda hebben gezet, hebben rapporten en literatuur over het thema gepubliceerd. Verder zijn een aantal rapporten uitgebracht van overheidswege naar aanleiding van initiatieven die op beleidsniveau zijn genomen. In *Zweden* zijn aanvankelijk omvangrijke bronnenboeken gepubliceerd door Kvinnoforum naar aanleiding van het Europese Daphne-project. De beschikbaarheid van geschreven literatuur heeft ook een invloed op de mogelijkheid om experts, contactpersonen en organisaties vlot te contacteren en bereiken.

Tot slot nog een bemerking omtrent de **representativiteit**. Omdat de voorkeur is gegeven aan het in beeld brengen van de aanpak van eengerelateerd geweld in verschillende sectoren, is het aantal respondenten dat geïnterviewd is binnen elke sector eerder beperkt. De informatie van deze respondenten kan dus niet veralgemeend worden naar de gehele sector waarin zij actief zijn. Wel zijn alle geselecteerde deelnemers experts op hun terrein, en kunnen ze vanuit deze positie interessante en relevante informatie delen aangaande ervaringen, knelpunten en goede praktijken binnen hun sector.

4.4. Aanvullende onderzoeksactiviteiten

Naast deze omschreven onderzoeksactiviteiten, is ook op andere gelegenheden informatie verworven, die eveneens verwerkt is in dit rapport. Het gaat om de volgende activiteiten:

- Ronde Tafels: de vzw 'Zijn' organiseerde binnen de onderzoekstermijn drie Ronde Tafels over eengerelateerd geweld waar professionelen uit de Belgische en Nederlandse praktijk aan het woord werden gelaten.
- Werkgroep 'eengerelateerd geweld': in Brussel wordt maandelijks (soms tweemaandelijks) een werkgroep georganiseerd rond eengerelateerd geweld. Hier wordt de stand van zaken besproken aangaande de lopende initiatieven en onderzoeken. Niet zelden leiden deze bijeenkomsten tot interessante discussies. De deelnemers zijn afkomstig uit tal van relevante organisaties: het Instituut voor Gelijkheid van Vrouwen en Mannen, het Steunpunt voor Algemeen Welzijnswerk, ELLA (kenniscentrum gender en diversiteit), het Koerdisch Instituut, de FVV (Federatie Vlaamse Vrouwen), vzw Zijn, enz..
- Stuurgroep eengerelateerd geweld Mechelen die het pilootproject rond eengerelateerd geweld in Mechelen stuurt en evalueert. Deze bijeenkomsten zijn geregeld bijgewoond door de onderzoekers.
- Seminarie met Dr. Aisha Gill, Senior Lecturer in Criminologie aan de Roehampton University (UK). Ze verricht onderzoek naar eengerelateerd geweld, is betrokken in NGO's en beleid en treedt in rechtszaken op als 'eer'-expert.
- Tweespraak: De onderzoeksgroep RHEA (Centrum voor Gender en diversiteit) van de Vrije Universiteit Brussel organiseert jaarlijks een studiedag genaamd 'Tweespraak'. In april 2011 was het thema van deze studiedag 'nieuwe vormen van geweld'. Ook eengerelateerd geweld kwam hier aan bod.
- Intern overleg: De onderzoeksequipe vergaderde op regelmatige basis over het lopende onderzoek. Doorheen de termijn van het project is 11 keer intern overleg georganiseerd.
- Begeleidingscomité: Het begeleidingscomité kwam drie maal samen. Gedurende dit overlegmoment kregen de onderzoekers bijkomende informatie en sturing met betrekking tot het onderzoek.

4.5. Ethische aspecten

Een onderzoek naar eengerelateerd geweld, of naar geweld in het algemeen, vereist een bijzondere ethische aanpak. De aandacht voor ethische aspecten staat centraal in alle fasen van dit onderzoek en zal ook bij de bekendmaking van de resultaten een blijvend aandachtspunt zijn. Zowel voor de

verkennde interviews met professionelen⁶ als voor de interviews met betrokkenen bij de geanalyseerde casussen⁷, is gebruik gemaakt van een *'informed consent'*-document. Dit document is steeds in tweevoud opgesteld, zodat beide partijen (onderzoeker en respondent) een ondertekend document hebben. Op het document wordt het onderzoek toegelicht en de onderzoeksequipe voorgesteld. Vervolgens worden een aantal ethische afspraken toegelicht, zoals de vrijwilligheid van de medewerking, de vertrouwelijkheid van het gesprek en de gewaarborgde anonimiteit van de respondent.

Om de vertrouwelijkheid van het gesprek en de anonimiteit van de respondenten te garanderen, worden de onderzoeksresultaten van de interviews en de focusgroepen weergegeven en besproken aan de hand van een aantal thema's. De aangehaalde citaten zijn geanonimiseerd (naam noch organisatie worden vermeld en informatie waaruit de identiteit van de respondent kan afgeleid worden is weggelaten of gewijzigd) en de persoonlijke gegevens van de respondenten worden op geen enkele wijze in dit rapport meegedeeld.

De casussen worden om dezelfde redenen van de waarborg van privacy van de betrokkenen niet afzonderlijk besproken. Het anonimiseren van de personalia en socio-demografische gegevens van de respondenten volstaat immers niet altijd om de onherkenbaarheid te waarborgen. Bovendien was in verschillende casussen nog een risico op escalatie. Om deze redenen worden de casussen eveneens thematisch besproken en komen de casussen in willekeurige volgorde aan bod.

5. Opbouw van het rapport

Dit verslag vangt aan met een bespreking van het concept 'eengerelateerd geweld' op basis van de wetenschappelijke literatuur en er wordt specifiek gefocust op de problemen die zich voordoen bij het formuleren van een geschikte definitie. Dit onderdeel behandelt eveneens de mogelijke vormen van eengerelateerd geweld, de aanleidingen en de mogelijke verklaringen.

Na deze beknopte literatuurstudie worden de resultaten van het empirisch onderzoek voorgesteld. De binnenlandse situatieanalyse is gebaseerd op de verkennde interviews, de casusanalyses en de focusgroepen. De buitenlandse situatieanalyse geeft een thematische bespreking van de initiatieven en praktijken in de drie bestudeerde landen, en een analyse van de interviews afgenomen tijdens de buitenlandse werkbezoeken.

In de slotconclusie worden concrete aanbevelingen geformuleerd naar het beleid. Hierbij wordt eveneens een voor de Belgische context relevante werkdefinitie van eengerelateerd geweld geformuleerd.

---

⁶ Zie bijlage 3

⁷ Zie bijlage 4

Hoofdstuk 2: Eergerelateerd geweld: definiëring en kenmerken

---

1. Inleiding

In België bestaat tot op heden nog geen eenduidige definitie van eergerelateerd geweld. Ook op internationaal niveau wordt een verscheidenheid aan definities gehanteerd. Wanneer een coherent beleid uitgewerkt dient te worden betreffende de preventie en aanpak van eergerelateerd geweld, is het belangrijk duidelijkheid te scheppen over dit concept. Gezien de complexiteit van het fenomeen is dit echter niet evident.

Volgens Janssen (2008b) is het bijvoorbeeld erg moeilijk om tot een objectieve definitie van eergerelateerd geweld te komen, aangezien het enige feitelijke eraan het geweld zelf is. De 'eer' zelf is fysiek niet tastbaar, eerder een sociaal construct. Eer is het motief. Een eerzaak is volgens deze auteur dan ook een dynamisch proces.

Zowel in het wetenschappelijk onderzoek als in de praktijk lopen de visies heel sterk uiteen. In dit onderdeel worden de contouren van de conceptuele discussie over eergerelateerd geweld weergegeven. Het vraagstuk van de definiëring wordt verder in het verslag nog een aantal maal hernomen, onder meer bij de bespreking van de resultaten, om uiteindelijk op basis van dit onderzoek een werkdefinitie van eergerelateerd geweld voor te stellen (zie Hoofdstuk 5: Conclusie en aanbevelingen).

Verschillende auteurs en instanties hanteren verschillende definities van eergerelateerd geweld. De Nederlandse 'Interdepartementale Stuurgroep Eerwraak' organiseerde daarom in 2005 een expertmeting over eerwraak met als één van de centrale onderwerpen de definiëring van eerwraak en eergerelateerd geweld. Men komt daar tot de vaststelling dat 'eerwraak' vaak als een containerbegrip wordt gebruikt. Daarom besluit men om deze term te reserveren voor moordzaken die gepleegd worden om de eer te zuiveren, en niet voor andere vormen van eergerelateerd geweld. Deze expertmeeting geeft aanleiding tot een onderzoek naar een geschikte werkdefinitie van eergerelateerd geweld, dat door Ferwerda & van Leiden is uitgevoerd (Terpstra & van Dijke, 2006).

Vanuit hun onderzoek wordt de volgende werkdefinitie van eergerelateerd geweld voorgesteld:

"Eergerelateerd geweld is elke vorm van geestelijk of lichamelijk geweld gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in een reactie op een (dreiging van) schending van de eer van een man of vrouw en daarmee van zijn of haar familie waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken." (Ferwerda & van Leiden, 2005 : 25)

Het dient met andere woorden te gaan om gedrag als reactie op een gezamenlijke mening dat de familie-eer mogelijk wordt bezoedeld. Dit kan wanneer er binnen de gemeenschap een vermoeden bestaat dat bepaalde vrouwelijke familieleden 'onkuis' gedrag hebben gesteld. Een andere situatie van eerschending betreft niet zozeer de seksuele eer, maar wel de mannelijke eer, bijvoorbeeld door iemands moeder of een ander familielid te beledigen of te schaden. Volgens de definitie omvat eergerelateerd geweld alle reacties van familieleden bij een al dan niet vermeende schending van de familie-eer, zowel de strafbare als de mildere, niet-strafbare reacties. Het onderscheiden van

eergerelateerd geweld ten opzichte van andere vormen van geweld, gebeurt dus louter op basis van de context, net zoals bij huiselijk geweld (Ferwerda & van Leiden, 2005). Door deze stelling maken deze auteurs duidelijk het onderscheid tussen eergerelateerd geweld enerzijds en familiaal geweld, huiselijk geweld, partnergeweld, enz. anderzijds (Şimşek, 2006).

Eergerelateerd geweld wordt vaak in verband gebracht met zogenaamde 'bloedwraken'. Bloedwraak kan als een vorm van eergerelateerde doding worden gezien, zij het verschillend van de klassieke 'eremoord'. Verschillende onderzoekers beschouwen 'eremoord' immers als een reactie op een schending van de seksuele eer (Ferwerda & van Leiden, 2005; Van der Torre & Schaap, 2005; van Eck, 2001, 2005). Wanneer de doding echter een reactie vormt op een schending van andere eergevoelens, spreekt men eerder van bloedwraak of trotsmoord (Ferwerda & van Leiden, 2005). Volgens Şimşek (2006) is er sprake van bloedwraak wanneer familieleden het gevoel hebben dat er een onrechtvaardigheid is gebeurd die om vergelding vraagt. De bloedwraak kan om allerlei redenen worden gepleegd, bijvoorbeeld na een ruzie over eigendom of na een eremoord (van Eck, 2001). Bloedwraak volgt het principe 'oog om oog, tand om tand' en heeft niets te maken met de kuisheid of *namus* van familieleden⁸ (van Eck, 2000, 2001, 2005; Şimşek, 2006). Bloedwraak kan men dus aanhoudend blijven plegen (wanneer families telkens weer het slachtoffer wreken), terwijl ermoord na één doding afgerond is. Dit vormt een belangrijk verschil tussen beide vormen van dodingen (van Eck, 2000, 2001, 2005; Şimşek, 2006). Men spreekt van trotsmoord wanneer het gaat om de niet-seksuele mannelijke eer (*şeref*) (Şimşek, 2006). Ferwerda en van Leiden (2005) bevestigen dit en geven aan dat de persoon die hierbij gedood wordt vaak de eerschender zelf is. Net als bij ermoord is een trotsmoord ook het gevolg van een escalatie van de situatie.

Deze drie vormen van dodingen betreffen alle 'eengerelateerde dodingen', maar ze kennen grote verschillen in aanleiding en verloop. Het is best mogelijk dat de aanpak van eergerelateerd geweld (als reactie op een schending van de seksuele eer) een andere aanpak vergt dan de aanpak van bloedwraken (die veeleer lijken op de 'afrekeningen' die zich binnen het milieu van de georganiseerde misdaad afspelen). Zo beperkt Sophie Withaecx⁹ zich voor haar onderzoek tot geweld die een reactie is op schendingen van de seksuele eer. Alizadeh, Hylander, Kocturk & Törnkvist (2009) beschouwen eergerelateerd geweld als iets mannelijks en familiaals. Het is volgens hen verbonden met de mogelijkheden van de man om de vrouw in haar behoeften te voorzien en haar te beschermen in de maatschappij, en dit zowel op materieel als op seksueel vlak.

2. Intrafamiliaal/huiselijk geweld

"Intrafamiliaal geweld omvat iedere vorm van fysiek, seksueel, psychisch of economisch geweld tussen leden van eenzelfde familie, ongeacht hun leeftijd." (Definitie van het college van Procureurs-generaal bij de hoven van Beroep¹⁰)

Eergerelateerd geweld is een vorm van geweld die doorgaans gepleegd wordt binnen een familiale context. Daders en slachtoffers zijn vaak familie van elkaar. Men kan zich dan ook afvragen in welke mate eergerelateerd geweld gezien kan worden als een vorm van intrafamiliaal geweld. Roxane Khan (2007) beschouwt eergerelateerd geweld bijvoorbeeld als een specifieke vorm van intrafamiliaal geweld, evenals Lodewyckx, Clycq, en Timmerman (2007). Volgens Kromhout, Van Rijn, Beenackers, en Kulu-Glasgow (2007) wordt 'eer' door allochtone groepen soms ook aangewend als dekmantel voor huiselijk geweld.³

⁸ 'Namus' is een Turkse term die verwijst naar de seksuele eer van de familie.

⁹ Doctorandus aan het onderzoekscentrum RHEA (Vrije Universiteit Brussel): *Eergerelateerd geweld en geweld in naam van de eer: mythe of realiteit? Een pilootonderzoek in Vlaanderen (2009-2013)*.

¹⁰ Website van de Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid: www.dsb-spc.be (09/09/'11)

Ook Blow (2007) ziet eengerelateerd geweld als een bijzondere vorm van huiselijk geweld, maar geeft aan dat er sterke verschillen tussen beide kunnen zijn met betrekking tot de motieven. Zo kan er bij eengerelateerd geweld sprake zijn van één of meerder familieleden die instemmen met het geweld, terwijl dit bij huiselijk geweld (doorgaans) niet het geval is. Dit impliceert een verschillende aanpak.

Conform de in België gehanteerde definitie van intrafamiliaal geweld (cf. supra), kunnen alle vormen van geweld tussen leden van eenzelfde familie onder deze noemer geplaatst worden. Zolang het eengerelateerde geweld plaatsvindt tussen leden van eenzelfde familie, kan eengerelateerd geweld volgens deze definitie beschouwd worden als een vorm van intrafamiliaal geweld. Men geeft immers niet aan wat men precies bedoelt met 'familie'. In situaties van eengerelateerd geweld zijn vaak 'andere' familieleden betrokken (de 'extended family') in vergelijking met de betrokkenen in de meest gekende vormen van intrafamiliaal geweld (meestal beperkt tot 'het gezin', de familieleden die onder hetzelfde dak wonen). Tot slot gaat eengerelateerd geweld niet altijd uit van gezins- of familieleden. In de migratiecontext is de familie vaak afwezig en kan de controle over de seksuele eer worden uitgeoefend door andere leden van de gemeenschap. Een voorbeeld hiervan is intimidatie en geweldpleging op meisjes en vrouwen die geacht worden zich niet gepast of niet zedig te kleden in het openbaar.

3. Gendergerelateerd geweld

In het kader van het Europese project "Prevention of violence against women and girls in patriarchal families" hanteert de Zweedse vrouwenorganisatie de volgende werkdefinitie:

"Honour Related Violence is a form of violence perpetrated predominantly by males against females within the framework of collective based family structures, communities and societies where the main claim for the perpetuation of violence is the protection of a societal construction of honour as a value system, norm or tradition" (Kvinnoforum, 2005).

Eengerelateerd geweld kadert hier in de definitie van '**Geweld tegen Vrouwen**' die werd opgenomen in de *VN Verklaring voor de Eliminatie van Geweld tegen Vrouwen* in 1993.¹¹ De term omvat onder andere huiselijk geweld, seksuele en psychologische vormen van geweld, en schadelijke praktijken zoals vrouwelijke genitale verminking. Tijdens de Internationale Conferentie voor Bevolking en Ontwikkeling (ICPD) te Caïro in 1994, en tijdens de vierde Wereldconferentie voor vrouwen in Beijing in 1995, werden specifieke actieplannen aangenomen waarin de eliminatie van gendergerelateerd geweld centraal gesteld werd in de strijd voor gendergelijkheid en zelfverwezenlijking van vrouwen.

Bovenstaande definities leggen het accent op het genderspecifieke karakter: het geweld houdt verband met patriarchale normen, verwachtingen en rolpatronen. Hoewel deze definitie niet uitsluit dat ook mannen het slachtoffer kunnen zijn of dat ook vrouwen (mede-)daders kunnen zijn, worden genderverhoudingen hier vanuit een bepaalde visie van geweld op vrouwen benaderd, met weinig ruimte voor de complexiteit, diversiteit en dynamiek van genderverhoudingen in de migratiecontext.

---

¹¹ 'Geweld tegen vrouwen is iedere vorm van gendergerelateerd geweld die leidt tot, of aanleiding kan geven tot fysieke, seksuele of psychologische schade, of lijden van vrouwen, inclusief bedreigingen met zo'n daden, dwang of arbitraire vormen van vrijheidsberoving, in het publieke of private leven (UN 1993)'. De *VN Verklaring* geeft aan dat het kan gaan om daden van geweld die bestaan binnen families of gemeenschappen, of die uitgevoerd of gedoodd worden door de Staat.

Hoewel het merendeel van de slachtoffers van eengerelateerd geweld vrouwen zijn, beperkt gendergerelateerd geweld zich niet tot vrouwelijke slachtoffers. Mannen die de eer (dreigen te) schenden door het aangaan van een verboden relatie met een vrouw, mannen die uiting geven aan homoseksualiteit, mannen die weigeren in te stemmen met een gedwongen huwelijk bijvoorbeeld, kunnen eveneens het primaire slachtoffer worden van eerschending (Nanoe, 2011). Daarnaast kunnen mannen ook secundaire slachtoffers zijn wanneer zij weigeren een daad van eerherstel uit te voeren (Van Dijk et al., 2010; Ermers, 2007; Van Aalst & Johannink, 2007). Het feit dat mannen onder druk gezet worden de vrouwelijk familieleden te controleren, beschermen en eventueel te sanctioneren, heeft ook een grote impact op hun leven en kan ook beschouwd worden als een vorm van eengerelateerd geweld.

Ook vrouwen kunnen een rol spelen in het plannen of uitvoeren van geweld, vooral onder de vorm van intellectueel daderschap. Sen identificeert een zestal kenmerken van eermisdrijven (*crimes of honour*) waaronder genderrelaties die het gedrag van vrouwen controleren en problematiseren (in het bijzonder hun seksualiteit), de rol of inbreng van vrouwen in het sturen en bepalen van het vrouwelijk gedrag en de kans dat vrouwen in deze moorden betrokken worden. (Sen, 2005: 61) Gendergerelateerd geweld beperkt zich dus niet tot geweld tegen vrouwen door hoofdzakelijk mannen.

Om aan te geven dat eengerelateerd geweld het gevolg is van patriarchale structuren die wereldwijd voorkomen, en dus kadert binnen algemeen verspreid gendergerelateerd geweld, spreken sommige auteurs ook wel van **'patriarchaal geweld'**. Volgens Akpınar (2003) bijvoorbeeld vormt het eer/schaamte-complex een onderdeel van patriarchale overheersing, waarbij de seksualiteit van vrouwen collectief wordt gecontroleerd door de ouders en/of schoonfamilie. Ook Sev'er (2001) stelt dat patriarchale systemen tot doel hebben de vrouwelijke vrijheid, seksualiteit en reproductie te controleren. Shaina Greiff (2010) wijst op het misbruik van culturele of religieuze rechtvaardigingsgronden voor de legitimering van geweld tegen vrouwen. Het zijn in immers niet de 'culturen' of 'religies' zelf die vrouwen onderdrukken, en geweld tegen vrouwen in stand houden, maar wel de patriarchale interpretaties ervan die met geweld verdedigd worden door overwegend mannelijke gezagsfiguren.

Vanuit deze visie wordt eengerelateerd geweld beschouwd als een vorm van patriarchaal geweld tegen vrouwen dat universeel en dus cultuuroverstijgend is. Dit kan echter tot gevolg hebben dat de culturele invloeden uit het beeld verdwijnen. Door deze 'cultuurblindheid' kan men de context en specificiteit van eengerelateerd geweld uit het oog verliezen, wat tot een inadequate aanpak of non-interventie kan leiden (Withaecx & Coene, 2011; Korteweg & Yurdakul, 2010).

Binnen dit onderzoek kaderen we eengerelateerd geweld als een vorm van gendergerelateerd geweld – dat wil zeggen geweld dat verband houdt met opvattingen over genderrelaties en genderspecifieke machtsverhoudingen, en waarbij eer de verwachtingen naar gedrag van mannen en vrouwen op gebied van relatievorming en seksualiteit specificeert.

4. Cultureel of universeel?

4.1. Historische en geografische situering

Awwad (2001) zoekt de historische oorsprong van eremoorden in het Midden-Oosten in de patriarchale organisatie van de samenleving.¹² Codes van eer beschermen de sociale status en welstand van de familie en vervullen dus een belangrijke functie in een patriarchaal gestructureerde gemeenschap.

Ook andere regio's waar eerculturen voorkomen lijken in het verleden een aantal van deze kenmerken te vertonen, bijvoorbeeld het Middellandse Zeegebied (Pitt-Rivers, 1971). In een context van pastorale en agrarische gemeenschappen is de reproductie van de familiale eenheid van primair belang om te overleven. De vruchtbaarheid van vrouwen is daarin een even kostbaar goed zoals water of land. In deze context vormde 'eer' de basis voor het regelen van conflicten binnen de gemeenschap (Schneider, 1971).

Mosquera deed vergelijkend onderzoek naar Mediterrane en Noord-Europese noties van eer, en kwam tot de vaststelling dat conceptualisering van eer wel bepaald worden door culturele waarden die als belangrijk worden beschouwd, maar de verschillen zijn eerder relatief dan absoluut. Mediterrane interpretaties van eer komen ook terug in Noord-Europa en omgekeerd, hetzij minder uitgesproken (Mosquera, 2002).

Auteurs zijn het er over het algemeen over eens dat eegerelateerd geweld geen religieus verschijnsel is (Van der Mije, 2006; Brenninkmeijer, 2008; Janssen, 2008). Wel leggen sommigen een verband met het ontstaan van de monotheïstische religies binnen de patriarchale structuren in het Midden-Oosten (Ermers et al., 2010; Bakker, 2005). Belangrijk is dat er rekening wordt mee gehouden dat eerwraak geen typisch Turks of Islamitisch verschijnsel is, maar voorkomt bij mensen met een verscheidenheid aan etnische achtergronden (Janssen, 2006). Het fenomeen doet zich vandaag vooral voor in een aantal regio's, zoals het Midden-Oosten, Zuidoost Azië en de Balkan, en in migrantengemeenschappen uit deze regio's (Ermers et al., 2010). Sommige auteurs relateren eegerelateerd geweld ook aan bepaalde conservatieve christelijke gemeenschappen, bijvoorbeeld in de *Bible Belt* in Nederland (Oosterbeek, 2006).

Rob Ermers (2007) legt de basis ervan in het gewoonterecht. Hij richt zijn onderzoek naar eegerelateerd geweld vooral op het Midden-Oosten, namelijk Marokko, Algerije, Tunesië, Libië, Turkije, Syrië, Jordanië, Egypte, Saoedi-Arabië, Jemen, Oman, Irak, Iran, Pakistan en Afghanistan. Tussen (en ook binnen) deze gebieden bestaan nog verschillen in opvatting over eer. In Noord Afrika (inclusief Marokko) zou de eerschender zelden gedood worden. De meest vergaande vorm van de zuivering van de eer zou daar eerder verstoting zijn, waarbij iemand in sociaal opzicht dood verklaard wordt (Terpstra & van Dijke, 2006; Ermers, 2007).

---

¹² Gemeenschappen waren pastoraal en macht concentreerde zich in families. Via de familie konden individuen immers toegang krijgen tot omstreden gemeenschapsgoederen. Aangezien er geen gecentraliseerd systeem van staatscontrole was, stonden families zelf in voor de bescherming van hun bezittingen. De grootte van het bezit bepaalde dan ook de status binnen de gemeenschap. Om het bezit in de familie te houden, werden goederen overgedragen via de mannelijke familielijn. In patrilocale systemen trekken vrouwen bij hun huwelijk immers weg uit de familie. Met het oog op het afsluiten van een huwelijk dient de zuiverheid en maagdelijkheid van ongehuwde vrouwen beschermd te worden.

4.2. Eerculturen?

Sommige auteurs verklaren eengerelateerd geweld door het te linken aan een bepaald type cultuur waarbinnen het zich voordoet. Een typologie van culturen is echter nooit in staat alle complexiteiten te vatten, en gaat dus onvermijdelijk voorbij aan het dynamisch karakter van culturele tradities en systemen. Kritieken van dergelijke modellen wijzen dan ook op de beperkingen van deze benaderingen.

Zo maakt Rob Ermers een onderscheid tussen *groeps- of familieculturen* enerzijds en *individualistische culturen* anderzijds. In een groeps cultuur staat de familie centraal, en is het individu en zijn of haar belangen ondergeschikt aan die van de familie in haar geheel. Het individu haalt betekenis en status uit sociale relaties en verbondenheid met anderen. In individualistische culturen primeert het individu op de familie of gemeenschap als geheel. Individuen kunnen zelf beslissingen nemen, ook al zijn deze niet altijd in het belang van andere familieleden. Zij halen hun gevoel van eigenwaarde uit persoonlijke kenmerken. Uiteraard gedragen niet alle individuen binnen een bepaalde cultuur zich op dezelfde manier en is er maar zelden sprake van zuivere individualistische of groeps culturen (Ermers, 2007).

De indeling die David Pinto (2000) hanteert, is gebaseerd op structuren eerder dan culturen en kan toegepast worden op landen, maar ook op regio's, bedrijven of zelfs gezinnen. Hij onderscheidt '*fijnmazige*' (F) en '*grofmazige*' (G) structuren als twee uitersten van een continuüm. F-structuren verwijzen naar gedetailleerde en strakke structuren van omgangscodes en communicatieregels tussen mensen. Glasheldere duidelijkheid over wie wat mag of moet doen onder welke omstandigheden, zorgt voor harmonie en cohesie van de groep. Daartegenover staan G-structuren met ruime en losse stelsels van regels en codes. Individuen worden hier veelal aangemoedigd om een eigen interpretatie te geven aan globaal gestelde regels.

Dergelijke duale classificaties van culturen (als individualistisch tegenover collectivistisch, schuld-tegenover schaamte-culturen...) werden door o.a. Shadid bekritiseerd als te sterke vereenvoudigingen die de maatschappelijke werkelijkheid geweld aandoen. In deze classificaties worden bepaalde deelwaarden van culturen immers gegeneraliseerd en verheven tot centrale ordeningsprincipes, die het denken en handelen van alle leden van een cultuur op quasi identieke wijze zouden bepalen. Niet alleen maakt dit het verklaren van gedragsvariëaties binnen een groep onmogelijk, de overmatige focus op cultuur leidt ook tot het verwaarlozen van andere, niet-culturele factoren die het menselijk gedrag beïnvloeden. Omwille van hun generaliserende en stereotyperende karakter, houden deze benaderingen ook het gevaar in om bestaande vooroordelen tegenover minderheden te gaan versterken. (Shadid, 1994) Onderzoek onder hulpverleners door Van Asperen toont bovendien aan dat hulpverleners zelf gehinderd worden door dergelijke theorieën: het kaderen van problemen in termen van 'wij' versus 'zij' stelt hen immers telkens voor het dilemma of men wel mag oordelen vanuit de eigen culturele positie, wat ofwel resulteert in vermijdingsgedrag, ofwel in het impliciet of expliciet waarderen van de 'eigen' culturele waarden als superieur. (Van Asperen, 2005)

Een alternatief perspectief benadrukt dat individuen geen passieve wezens zijn die enkel handelen op basis van de groeps cultuur die hen werd aangeleerd, maar dat ze deze ook actief mee tot stand brengen. Hun gedrag wordt ook bepaald door de context, eigen bedoelingen, verwachtingen en voorgaande ervaringen (Shadid, 1998). Vanuit dit standpunt wordt dan ook aangeraden om culturele eigenschappen van mensen te beschouwen als slechts één van de vele betekenisvolle factoren en elk individu te beschouwen als 'een cultuurscheppend individu met een eigen persoonlijkheid en ervaring'. (Inal, 2004) Voor de interculturele hulpverlening betekent dit dat het wel degelijk

belangrijk is om rekening te houden met verschillende culturele concepten en verwachtingen waarmee individuen worden gesocialiseerd, maar dat deze onder invloed van veranderende omstandigheden en ten gevolge van persoonlijke interpretaties, sterk kunnen wijzigen van (sub)groep tot (sub)groep en van individu tot individu. (Scheirlinck, 2003).

Wat eegerelateerd geweld betreft, kan voornamelijk gewezen worden op bepaalde culturele verwachtingen m.b.t. de relatie tussen het individu en een grotere collectiviteit (*extended family* en/of wijdere gemeenschap). De familie-eer kan begrepen worden als een uitdrukking van het belang van de loyaliteit van het individu ten opzichte van de familie. Individuen worden verondersteld hun familie te vertegenwoordigen en het gedrag dat zij stellen heeft een directe invloed op andere familieleden. De relatie tussen een familie (en het individu als onderdeel daarvan) en de sociale omgeving staat dus centraal. De omgeving verwacht dat men zich in een bepaalde situatie op een bepaalde manier gedraagt en zet deze verwachtingen om in een geheel van waarden en normen die de sociale omgang regelen. De acceptatie van de sociale omgeving betekent dat je eer hebt. De sociale omgeving bepaalt bovendien welke maatregelen getroffen moeten worden om verloren eer eventueel te zuiveren (Şimşek, 2008).

Het niet geaccepteerd worden door de sociale omgeving indien aan deze verwachtingen niet voldaan wordt, kan leiden tot gevoelens van schaamte. Aangezien je gevoel van eigenwaarde afhankelijk is van de waardering van de sociale omgeving, leidt veroordeling door deze sociale omgeving tot schaamte en verlies van eer. Deze schaamte en eerverlies worden ervaren door alle leden van een familie. Om dit te voorkomen zullen mensen geneigd zijn zich te houden aan de voorgeschreven waarden en normen (Şimşek, 2008). Gevoelens die indruisen tegen de collectieve normen kunnen dikwijls niet openlijk worden uitgesproken. Veel energie wordt gestoken in het stilhouden en onderdrukken van beleving en vragen die de eer kunnen aantasten. In wat Simsek een zwijgcultuur noemt, wordt wel gesproken over problemen en ervaringen, maar niet rechtstreeks, wel gericht op het voorkomen van eer- en gezichtsverlies. Over taboeonderwerpen die verband houden met genderverhoudingen of seksualiteit wordt doorgaans niet in het openbaar gesproken.

Zoals hierboven aangegeven, is het echter van belang om het gebruik van geweld gelinkt aan 'eer' niet louter toe te schrijven aan cultuur op zich. In de context van migratie kan het strikter vasthouden aan bepaalde waarden en opvattingen m.b.t. 'eer' in verband gebracht worden met processen waarbij bepaalde migrantengemeenschappen sterker gaan vasthouden aan waarden en normen die ze bepalend achten voor hun identiteit, waardoor de waarde van groepsloyaliteit sterker op de voorgrond kan treden. Zo kunnen groepen zich bedreigd of uitgesloten voelen, waardoor het belang van de eigen culturele groepsidentiteit vergroot. Ook kunnen ouders de neiging krijgen om strikter op te treden naar hun kinderen uit angst om de controle te verliezen. (Razack, 2004) Anderzijds kan er grote variëteit zijn in de mate waarin een individu zich gebonden voelt door de culturele waarden en verwachtingen van de groep waartoe hij/zij behoort. Hoewel groepsopvattingen m.b.t. eer en schaamte wel degelijk een invloed hebben op de respons van slachtoffers op geweld, blijkt immers dat slachtoffers die beschikken over de nodige materiële middelen en vaardigheden om zelfstandig te functioneren in de samenleving (de taal spreken, werk hebben, over een sociaal netwerk beschikken...), het gemakkelijker zullen hebben om deze opvattingen naast zich neer te leggen en zich te onttrekken aan gewelddadige situaties. (Ilkcaracan, 1996).

4.3. Schadelijke culturele praktijken

De Verenigde Naties zetten eegerelateerd geweld in 1984 op de agenda. De *Subcommissie voor Preventie van Discriminatie en Bescherming van Minderheden* richt een werkgroep op die alle aspecten moet aanpakken van traditionele praktijken die een impact uitoefenen op de gezondheid van vrouwen. Eermisdaden maken deel uit van de lijst van schadelijke traditionele praktijken die

aandacht behoeven. Sinds 1999 verschijnen eermisdaden ook expliciet in de rapporten van de *Speciale Rapporteur voor traditionele praktijken die een invloed uitoefenen op de gezondheid van vrouwen en meisjes*. Geleidelijk aan komt de categorie eermisdrijven ook in het vizier van de verdragsinstellingen. Aanvankelijk wordt eergegerelateerd geweld binnen de VN dus steeds naar voor gebracht in het kader van schadelijke traditionele praktijken (Connors, 2005).

Winter, Thompson en Jeffreys (2002) bekritisieren de VN conceptualisering van schadelijke traditionele praktijken waaronder eergegerelateerd geweld echter. De door de VN aangehaalde schadelijke praktijken (bijvoorbeeld vrouwelijke genitale verminking, vroege huwelijken, en het doden van vrouwelijke babies) leggen de nadruk op 'niet-westerse' culturen, en wekken de schijn dat in het westen geen 'tradities' bestaan of 'culturen' heersen die schadelijk zijn voor vrouwen. Voor hen is dit gebrek aan aandacht voor westerse schadelijke traditionele praktijken problematisch. Zolang geweld tegen vrouwen niet wordt gekaderd binnen een wereldwijde cultuur van mannelijke dominantie, blijft de idee bestaan dat de problemen zich enkel situeren buiten de rijke centra van het westen. Dezelfde kritiek wordt geuit door Purna Sen (2005). De internationale benadering van eergegerelateerd geweld wordt volgens haar gekenmerkt door een oriëntalistische blik en een superieure visie op de westerse moraliteit. Ook zij meent dat het concept uitgebreid moet worden om praktijken te omvatten die in het westen bestaan, zoals passionele moorden. Zij verzet zich tegen de gelijkstelling van eermisdaden met islam, en tegen het hanteren van religie of cultuur als een absolute opdeling. Het 'specificeren' of 'individualiseren' van eermisdaden bemoeilijkt niet alleen internationale samenwerking, maar houdt ook geen rekening met stemmen die zich van binnenuit tegen eergegerelateerd geweld verzetten.

Feministen uit de derde wereld wijzen er bovendien op dat het bestempelen van deze praktijken als enkel 'tradities' of 'problematische niet-westerse praktijken', voorbij gaat aan de diverse structuren van macht en ongelijkheid die eraan ten grondslag liggen (Kogacioglu, 2004). Tradities worden dan als iets tijdloos en onveranderlijk beschouwd. Daartegenover staan 'moderne' instituties. Volgens Kogacioglu werken deze zogenaamde moderne instituties de kracht van 'traditie' in vele gevallen net in de hand. Dit "traditie-effect" zorgt ervoor dat andere benaderingen zoals mensenrechten en geweld tegen vrouwen volledig uit beeld verdwijnen. Kogacioglu pleit er daarom voor eergegerelateerd geweld en andere traditionele praktijken niet te onderzoeken vanuit een cultureel perspectief, maar wel na te gaan wat de rol is van verschillende institutionele factoren en structuren, zoals de wetgeving. Het is vooral de wijze waarop bepaalde gewoonten, culturen en instituties op elkaar inwerken die van belang is, en die eergegerelateerd geweld in stand houdt (Feldman, 2010; Sev'er, 2001).

4.4. Uit de impasse: intersectionaliteit en mensenrechten

Culturalistische verklaringsgronden houden een aantal gevaren in voor essentialisme. Ten eerste zijn culturen allesbehalve statisch en onveranderbaar. Shaina Greiff (2010) stelt de vraag wat authentieke culturele of religieuze praktijken in feite inhouden en wie dit bepaalt. Veranderende omstandigheden brengen immers wijzigingen in bestaande praktijken met zich mee, culturele en religieuze tradities zijn onderhevig aan interpretatie enz. Wie spreekt voor een cultuur? Wie bepaalt welke gewoonten blijven bestaan in naam van cultuur of traditie, en welke niet? Het voortbestaan van culturen of bepaalde culturele praktijken is onvermijdelijk een selectief proces. Narayan (1998) spreekt in dit verband van *selective labeling*. 'Authenticiteit' vertegenwoordigt in feite het dominante discours dat geldt op een bepaalde plaats en in een bepaalde periode.

Ten tweede worden cultuur, religie en traditie soms misbruikt om geweld tegen vrouwen te rechtvaardigen. Wie geweld pleegt in naam van de cultuur of religie, blijkt vaak te ontkomen met een

lichte straf, of zelfs helemaal geen straf. In rechtszalen tracht men cultuur soms in te roepen als verzachtende omstandigheid, wat men *cultureel verweer* noemt. Aangezien vrouwen beschouwd worden als de 'dragers' van cultuur en de belichaming van traditie, zijn zij vaak de eerste slachtoffers. Hun gedrag wordt dan sterk gecontroleerd en gesanctioneerd om de gehele 'cultuur' te beschermen (Greiff 2010).

Ten derde brengt de idee dat eer en eengerelateerd geweld intrinsiek verbonden zijn aan bepaalde culturen of religies een polarisering met zich mee tussen 'Oost' en 'West', of 'wij' en 'zij', 'moslims' en 'niet-moslims'. Men vervalt dan in patronen waarbij passionele moorden verbonden worden met de westerse samenleving, en eengerelateerd geweld een oosters label opgekleefd krijgt. In het tijdperk na 11 september is de angst voor 'de ander' enkel nog toegenomen, en kan deze kwalificatie een stigmatiserend effect met zich meebrengen. Deze visie houdt het gevaar in van essentialisering en homogenisering, waarbij geen rekening gehouden wordt met overeenkomsten tussen groepen (Sen, 2005).

Tot slot houdt men bij deze benadering evenmin rekening met verschillen binnen groepen of intra-groep verschillen. In iedere cultuur zijn er ook dissidente stemmen te horen. Zij worden in dit perspectief genegeerd. Zo hebben vrouwenrechtenactivisten in verschillende moslimgemeenschappen kritisch gereageerd op discriminerende culturele en religieuze praktijken, zonder dat zij daarvoor hun religieuze of culturele identiteit als zodanig in vraagstellen. Toch wordt hun gedrag vaak veroordeeld als beïnvloed door het westen en worden zij beschuldigd van ontrouw aan hun eigen culturele tradities (Greiff, 2010; Sen, 2005).

Korteweg en Yurdakul (2010) definiëren eengerelateerd geweld als een vorm van geweld tegen vrouwen die vorm krijgt binnen de intersecties van gender, seksuele oriëntatie, en religieuze, etnische, raciale en klassedynamieken binnen gastlanden, en de positionering van immigrantengemeenschappen binnen deze context. Het focussen op slechts één dimensie, gender of cultuur, geeft immers slechts een gedeeltelijk en dus beperkt beeld van het complexe fenomeen dat eengerelateerd geweld is.

Een oplossing kan men vinden in het kruispuntdenken of de theorie van de intersectionaliteit waarbij men oog heeft voor het feit dat mensen bepaald worden door intersecties van verschillende categorieën zoals nationaliteit/etniciteit, gender, klasse, leeftijd, en religie. Deze beïnvloeden elkaar waardoor individuen het slachtoffer kunnen worden van meerdere op elkaar inwerkende discriminaties (Crenshaw 1991; Coene & Longman 2005).

Het mensenrechten- en vrouwenrechtenkader wordt door verschillende auteurs naar voor geschoven als een efficiënte benadering om eengerelateerd geweld aan te pakken (Thapar-Björkert, 2007; Greiff, 2010; Sev'er, 2001; Meetoo & Mirza, 2007; Coomaraswamy, 2005). Resolutie 55/66 is de eerste resolutie aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, die zich specifiek richt op de eliminatie van geweld tegen vrouwen in de naam van eer. Deze resolutie identificeert misdaden tegen vrouwen gepleegd in de naam van eer expliciet als een mensenrechtenprobleem en bepaalt dat staten de plicht hebben deze misdaden te voorkomen, te onderzoeken en te bestraffen en de slachtoffers ervan te beschermen (UN 2001). Het rapport van de Secretaris-generaal betreffende de eliminatie van geweld tegen vrouwen gepleegd in de naam van eer, maakt duidelijk dat mensenrechteninstanties, de Commissie voor de Mensenrechten (CHR), haar subcommissie en de Speciale rapporteurs, vooral de Special Rapporteur voor geweld tegen vrouwen, het vraagstuk van geweld tegen vrouwen in de naam van eer ernstig nemen (Connors, 2005)¹³.

Wel is het bij een mensenrechtenbenadering van eengerelateerd geweld van belang een cultuursensitieve invalshoek te hanteren met oog voor contextspecifieke situaties (Withaecx &

---

¹³ E/CN.4/2004/66

Coene, 2011). Op die manier is het mogelijk te komen tot een inclusieve conceptualisering van universele mensenrechten (Brems, 2001).

5. De migratiecontext

5.1. Sociale uitsluiting en culturele persistentie

De totstandkoming van eengerelateerd geweld in Europese samenlevingen kan niet los gezien worden van de rol van de concrete migratiesituatie, de (sociale) positie van de etnische minderheden in de samenleving en uiteraard ook meer algemene determinanten voor geweldpleging. De tendens om bepaalde tradities in stand te houden, is doorgaans een indicator van sociale uitsluiting en armoede en gaat dikwijls gepaard met een slechte inkomenssituatie, lage onderwijsparticipatie en met racisme en discriminatie ten aanzien van de betreffende minderheidsgroep (Kvinnoforum, 2003). Ook de precaire wettelijke verblijfsstatus en de impact van gewijzigde genderverhoudingen spelen een fundamentele rol in dit proces (Van der Torre et al., 2005).

In migratiesituaties kunnen conflicten over waarden en normen op de voorgrond treden. Waarden en normen in het land van oorsprong kunnen verschillen van die van het immigratieland, bijvoorbeeld inzake relatievorming, genderverhoudingen, seksualiteit, huwelijks- en gezinsvorming. Sociale uitsluiting en discriminatie in het gastland kunnen bijdragen tot een reactieve identiteitsvorming, waarbij men bepaalde tradities en waarden als eigen voor de groep centraal gaat stellen. Daardoor gaat men vasthouden of teruggrijpen naar bepaalde waarden en culturele praktijken, die soms in het land van herkomst aan belang hebben ingeboet of worden gecontesteerd. Zodoende kan men soms vaststellen dat net in de migratiecontext individuen, gezinnen of gemeenschappen zich cultureel conservatiever gaan gedragen dan in het herkomstland.

Akpinar (2003) wijst op een verband tussen de migratie-ervaring en geweld. Wanneer gemeenschappen zich gediscrimineerd voelen door de gastsamenleving, verhoogt het risico dat individuen met conservatieve en patriarchale waarden zich naar binnen gaan keren en druk uitoefenen op vrouwen door vast te houden aan deze patriarchale waarden die kenmerkend zijn voor hun rurale cultuur.

Bovenkerk (2002) noemt dit verschijnsel waarbij nieuwkomers krampachtig vasthouden aan hun waarden en normen van hun streek van herkomst, de 'verstening van twee culturen'. In de vreemde omgeving creëert men de eigen identiteit door het waardepatroon van de oorspronkelijke cultuur opnieuw uit te vinden in de nieuwe omgeving. Janssen (2008) wijst erop dat deze 'culturele persistentie' ertoe kan leiden dat eerste generatie migranten in diaspora er conservatievere ideeën op na kunnen houden dan hun familieleden in het thuisland. Zij beroepen zich nog op opvattingen en ideeën uit de tijd dat zij het geboorteland verlieten, terwijl zich in de landen van herkomst intussen ook een aantal maatschappelijke ontwikkelingen hebben voorgedaan.

Economische achterstelling, intolerantie en discriminatie dragen er eveneens toe bij dat migranten zich in het gastland in een lage sociale positie (blijven) bevinden. Mannen ervaren soms dat ze in de nieuwe omgeving de economische status die ze hadden in hun land van oorsprong kwijt zijn en trachten dit te compenseren door sterk op hun 'eer' te staan. Wanneer zij geen hoge status hebben die afstraalt op de maatschappelijke of algemene familie-eer, zoeken zij status te ontlenen aan de bescherming van de zedelijke eer van de vrouwen in de familie. Dit geldt ook voor jongens die toezicht en controle uitoefenen over de meisjes van het gezin of de familie om hierdoor aanzien te verwerven, wanneer zij weinig prestige oogsten op andere vlakken zoals werk of school (Janssen, 2008; Van Dijke & Terpstra, 2006; Van Eck 2001). Ook vrouwen van de eerste generatie, die vaak

thuis zitten en over een beperkt sociaal netwerk beschikken, kunnen zich dan sterk gaan toeleunen op het doorgeven van 'tradities'¹⁴.

5.2. Wijzigende genderverhoudingen

De rol van vrouwen als dragers van cultuur komt in een migratiecontext vaak sterk op de voorgrond te staan. Regulering van het gedrag van vrouwelijke familieleden moet ervoor zorgen dat zij de identiteit van de groep voortzetten (Meetoo & Mirza, 2007). Wanneer vrouwen de grenzen overschrijden van wat beschouwd wordt als 'gepast gedrag', kan dit leiden tot gewelddadige vormen van sanctionering (Akpinar 2003). Het collectieve aspect dat aanwezig is binnen eerculturen kan een belangrijke rol spelen in een migratiecontext. In collectivistische gemeenschappen voedt de hele buurt de kinderen mee op. Door het ontbreken of afbrokkelen van sterke gemeenschapsbanden is het leven in de immigratiecontext buitenshuis minder transparant, wat de kans op een eerschending net verhoogt.

In een migratiecontext verschuift de controle van de collectiviteit voor een stuk naar een individuele vader of echtgenoot. Bovendien dienen vaders een deel van hun autoriteit af te staan, aangezien ze compromissen moeten sluiten met de school en andere instanties. (Terpstra & van Dijke, 2006). Ook de toenemende autonomie van vrouwen kan aanleiding vormen tot eerschending. Vrouwen die uit werken gaan, komen vaker in contact met mannen, en meisjes komen op school in contact met westerse waardepatronen (van Eck, 2001). De wijziging van genderrelaties in een migratiecontext, waarbij de controle van de man over vrouwelijke familieleden minder vanzelfsprekend lijkt, kan 'schaamte' bij de man en dus ook het gebruik van geweld in de hand werken.

Het is ook van belang oog te hebben voor de manier waarop opeenvolgende generaties migranten omgaan met oude en nieuwe waarden, wijzigende genderverhoudingen en het construeren van een genderidentiteit in een migratiecontext. Janssen (2008) wijst erop dat het eerbegrip onder jongeren een belangrijke rol blijft spelen, maar dat zij niet altijd goed op de hoogte zijn van de precieze regels rond eerherstel. Zij voelen zich soms aangetast in hun eer, maar kennen daarom niet meer de precieze regels van de generatie van hun ouders om de zaak tot een geweldloos einde te brengen. Daardoor gaan zij soms voorbij aan de fase van het overleg om onmiddellijk geweld toe te passen.

Ook bewegingen van emancipatie en radicalisering waarmee jongeren in een migratiecontext in contact kunnen komen kunnen een invloed uitoefenen op bestaande genderverhoudingen. Wanneer jonge meisjes zich gaan emanciperen terwijl hun mannelijke familieleden net onderhevig zijn aan tendensen van radicalisering, kunnen beide botsen met elkaar, wat ook conflicten tussen jongens en meisjes van de jongere generatie teweeg kan brengen (Van Dijke en Terpstra, 2006).

5.3. Opvoedingsconflicten

In een migratiecontext kunnen de gezagsverhoudingen binnen het gezin onder druk komen te staan. De overlegcultuur en de democratisering van de gezinsverhoudingen in het gastland kunnen in scherp contrast staan met de traditionele ouder-kindverhoudingen waarmee eerste generatie migranten dikwijls zijn opgegroeid. Door hun opleiding spreken kinderen binnen het gezin vaak beter Nederlands dan hun ouders, en zijn ze soms ook hoger opgeleid. De machtsbasis van de vader kan hierdoor onder druk komen te staan (Terpstra & van Dijke, 2006).

---

¹⁴ Zie Sophie Withaecx, *Eergerelateerd geweld en geweld in naam van de eer: mythe of realiteit?* Doctoraatsonderzoek, VUB.

6. De gemeenschap

6.1. Wangedrag en sociale sancties

Het hebben van eer is een voorwaarde om maatschappelijk te kunnen functioneren in regio's die gekenmerkt worden door een groeps- of eercultuur. Vooral gehoorzaamheid aan de vader en de controle op de seksualiteit van meisjes en vrouwen hebben een effect op de familie-eer (Brenninkmeijer et al., 2008). Maatschappelijke eer is een collectief bezit, maar ook een gedeelde verantwoordelijkheid van families. Alle mannen en vrouwen worden gezamenlijk afgerekend op het gedrag van een familielid. Ieder familielid is mede verantwoordelijk voor de eer van ieder ander, wat sociale controle door familieleden in de hand werkt. Maar ook buiten de familie wordt door de bredere gemeenschap gecontroleerd of iemands gedrag voldoet aan de verwachtingen (Şimşek, 2006).

Maatschappelijk wangedrag is gedrag dat door de gemeenschap als negatief beoordeeld wordt. Mensen die wangedrag stellen lopen het risico te worden gestigmatiseerd en door de gemeenschap niet meer met het normale respect bejegend te worden. Zij kunnen onderworpen worden aan sociale sancties die verschillende vormen kunnen aannemen. Ook wanneer een familie volgens de sociale omgeving niet adequaat reageert op wangedrag van een derde of van een eigen familielid, is de eer in het geding (Ermers, 2007). Wanneer een familie niets onderneemt tegen een eerschending door één van haar leden, kan zij zelf uit de gemeenschap worden gestoten (Terpstra & van Dijke, 2006).

Sociale sancties kunnen verschillende vormen aannemen en verstrekkende gevolgen hebben. De kans bestaat dat men op sociaal vlak niet meer welkom is in het openbare leven, bij vrienden, burens of kennissen. Men wordt mogelijk niet meer betrokken bij sociale gebeurtenissen zoals feesten of begrafenissen. Of er wordt geroddeld, men wordt uitgehooind en vrouwen kunnen worden lastiggevallen. Ook op economisch vlak kunnen de gevolgen zwaar zijn. Men kan zijn job verliezen, of klanten blijven weg wanneer men een winkel heeft. Bezittingen kunnen ongestraft gestolen of vernietigd worden. De toekomst van de gehele familie kan zo op het spel staan. Aangekondigde huwelijken of verlovingen kunnen verbroken worden waardoor geen enkel familielid nog in staat is een huwelijkspartner te vinden. De hele familie kan volledig geïsoleerd geraken, of 'sociaal dood' zijn. Dit kan zich uitstrekken tot familieleden die in andere landen wonen, bijvoorbeeld tot familieleden in het land van oorsprong of in andere migratielanden. Deze situatie wil men dan ten alle prijze vermijden.

Wangedrag leidt echter slechts tot sociale sancties wanneer het gedrag bekend is geraakt bij de sociale omgeving. De bekendheid van een probleem draagt bij tot de escalatie van een zaak (Van Eck 2001). Het is dus niet het wangedrag zelf, maar wel het bekend raken ervan dat eerverlies veroorzaakt. Kan een individu of een familie wangedrag verborgen houden voor de sociale omgeving, dan is er geen sprake van eerverlies.

6.2. Roddel

Aangezien het al dan niet bekend zijn van wangedrag cruciaal is, kan roddel een zeer belangrijke rol spelen in het ontstaan van een eerschending. Door geroddeld kan een familie in een sociaal isolement terecht komen, of kunnen zich economische consequenties voordoen (Terpstra & van Dijke, 2006).

Roddel kan ervoor zorgen dat men de eer verliest, indien men hierop niet adequaat reageert. Roddel over een (vermeende) eerschending zet families dus aan tot actie om de eer te behouden of te zuiveren. In thuislanden speelt roddel een belangrijke rol bij het al dan niet behouden van de eer. Maar omdat migranten vaak gegroepeerd leven, bestaat deze vorm van roddel eveneens in de Westerse landen. Vaak wonen mensen van eenzelfde streek immers in elkaars nabijheid (van Eck, 2005).

6.3. Aanzien binnen gemeenschap

Eergerelateerd geweld kan dus ontstaan als reactie op (vermeend) wangedrag van een persoon. Men wil sancties van de sociale omgeving vermijden. Omgekeerd kan men echter overgaan tot geweld om de eer te zuiveren om aanzien, bewondering en respect binnen de gemeenschap te verkrijgen. Dit kan vooral een motivatie vormen bij personen die op andere vlakken weinig respect kunnen afdwingen. Wie reeds veel aanzien bezit, voelt minder de nood de eer te herstellen. Als een man status heeft omdat hij een (goede) baan en een inkomen heeft, is zijn eer doorgaans wat minder afhankelijk van de kuisheid van zijn dochters of vrouw (Terpstra en van Dijke, 2006).

Daarnaast vermeldt Van Eck (2001) het feit dat wanneer een vader zich al te modern gedraagt, de omgeving zijn gezinssituatie (met name het gedrag van zijn kinderen) nauwlettend in het oog houdt. Dit verhoogt de druk wanneer er dan daadwerkelijk een eerschending plaatsvindt.

6.4. Terugkeer naar het land van herkomst

Vele migranten dromen ervan ooit terug te keren naar het land van oorsprong. Zo is volgens van Eck (2001) een terugkeer naar het land van herkomst voor de meeste Turken in Nederland het doel bij uitstek. Wanneer er echter sprake is van een eerschending, bemoeilijkt dit de terugkeer aanzienlijk. Door de hechte onderlinge relaties kan het nieuws van een eerschending immers snel bekend raken in het land van herkomst of andere migratielanden. Roddel speelt hier uiteraard een belangrijke rol. Bovendien kunnen ook sociale sancties zich uitstrekken tot familieleden in het buitenland, waardoor ook zij de druk op een familie zullen verhogen om een eerschending te voorkomen of ongedaan te maken.

7. Psychosociale factoren

7.1.. Psychologische acculturatie

Onder psychologische acculturatie en adaptatie verstaat men de psychologische veranderingen die zich voordoen bij acculturatie (Berry, 1997). Volgens Berry (1997) bestaan er vier acculturatiestrategieën, gebaseerd op twee dimensies: de mate waarin men de eigen culturele identiteit wenst te behouden en de mate waarin men contact wenst te zoeken met mensen uit andere culturen. Bij de eerste strategie wenst men de culturele identiteit niet te behouden en zoekt men veel contact met andere culturen (= assimilatie). Daarnaast kan men opteren voor het behouden van de culturele identiteit, terwijl men het contact met andere culturen gaat mijden (= separatie). Een derde mogelijkheid bestaat uit de wens de eigen culturele identiteit te behouden, maar ook contacten met andere culturen te maken (= integratie). Tenslotte kan men zowel de eigen culturele identiteit afwijzen als elk contact met anderen afwijzen (= marginalisatie). Bij deze strategieën dient men wel rekening te houden met het feit dat minderheden niet steeds hun strategie kunnen kiezen. Soms wordt deze immers opgelegd door de dominante culturele groep. De mate waarin acculturatie plaatsvindt, hangt af van verschillende persoonlijke factoren. Voorbeelden hiervan zijn de leeftijd

(hoe ouder men is, hoe moeilijker men de cultuur waarin men altijd heeft geleefd kan loslaten), gender, scholingsgraad, socio-economische status, redenen voor de migratie en de 'culturele afstand' tussen twee culturen (de mate waarin ze verschillen) (Berry, 1997).

7.2. Psychologische tweespalt

De afstand tussen de wereld thuis en de wereld buitenshuis, bijvoorbeeld op school, kan voor jonge migranten sterk verschillen waardoor zij zich tussen twee werelden bevinden. Beide werelden kunnen zo sterk uiteenlopen dat ze soms moeilijk te verzoenen zijn. De leefwereld van jongeren kan hierdoor in plaats van een hybride, een gespleten karakter krijgen. Dit leidt tot emotionele en psychologische verwarring. Het kind wordt gedwongen te kiezen tussen twee werelden terwijl het zelf deel uitmaakt van beide (Krikke, 2003).

Dit kan leiden tot een vicieuze cirkel waarbij een meisje, openlijk of stiekem, enige vrijheid probeert te verwerven, waarna straf, verdere beperkingen en een scherpere controle volgen. Dit kan ertoe leiden dat ze zich steeds meer gaat afzetten tegen familie en de regels die ze krijgt opgelegd (Terpstra & van Dijke, 2006).

7.3. Stressfactoren

Migratie veroorzaakt stress. Deze kan zowel van praktische aard zijn (het zoeken naar onderdak, het verwerven van een inkomen, onderwijs, de taal, enz.) maar ook van psychologische aard (Buytaert, 2009). Psychologisch ervaart men heimwee, ontworteling of het onbekend zijn met de nieuwe omgeving. Binnen culturen kunnen bepaalde mensen rollen en taken toegewezen krijgen, bijvoorbeeld het waken over de familie-eer. Wanneer deze taken moeilijk zijn en mensen de idee krijgen ze niet te kunnen vervullen, kan dit tot stress leiden. Ook wanneer cultureel bepaalde beperkingen of keuzes worden opgelegd, zoals het al dan niet uit huis werken of de keuze van een levenspartner, kan dit tot stress leiden en op die manier een duidelijke invloed hebben op iemands leven (Tseng, 2003).

Levecque et al. (2007) identificeerden de regio van oorsprong als een risicofactor voor depressie en angst in de algemene bevolking (van 18 tot 65 jaar) in België. Turkse en Marokkaanse immigranten bleken ernstigere symptomen van angst te vertonen. De auteurs wezen dit toe aan hun lagere positie op vlak van onderwijs, werk, inkomen en eigendom, waarbij de voortdurende impact van processen van armoede, discriminatie en racisme niet uit het oog verloren mogen worden.

Spanningen en stress kunnen er bovendien toe leiden dat personen minder creatief zijn in het vinden van adequate, geweldloze oplossingen voor problemen.

7.4. Emotionele processen

Volgens Kitayama, Markus en Matsumoto (1995) wordt de manier waarop emotionele processen zich ontwikkelen en organiseren beïnvloed door de cultuur waarin men leeft, meer specifiek door het kader waarbinnen men een betekenis geeft aan zichzelf en anderen. 'Zelfbewuste emoties' zoals schaamte, schuld en trots worden sterk beïnvloed door sociale relaties, die op hun beurt plaatsvinden binnen een bepaald cultureel kader waarbinnen men bepaalde attitudes en conventies deelt. Om deze redenen zijn er volgens deze auteurs sterke culturele verschillen in de manier waarop men emoties ervaart of uitdrukt (Kitayama et al., 1995).

Zowel het zoeken naar onafhankelijkheid en autonomie als het zich verbonden voelen met anderen zijn sterk verbonden met iemands zelfbeeld, maar ook met de cultuur waarin men opgroeit, met de daarbij horende ideologieën en gewoonten. In vele Westerse landen heeft het zoeken naar onafhankelijkheid en zelfrealisatie bijvoorbeeld voorrang op het zoeken naar verbondenheid met anderen. Het is binnen deze culturen belangrijk om jezelf te ontwikkelen en uit te drukken, om uniek te zijn, en om eigen doelen te realiseren. Binnen collectieve culturen wordt het zelf eerder gezien als een deel van de sociale relaties en staat het zoeken naar verbondenheid met anderen centraal. Deze mensen vinden het belangrijk om te conformeren aan de sociale situatie, om 'juist' te handelen in de ogen van de anderen en om de doelen van anderen of van de gemeenschap voorrang te geven. Hun gedachten, gevoelens en gedragingen worden betekenisvol in relatie met deze van de anderen. Andere mensen spelen een grote rol in het definiëren van het zelf (Kitayama et al., 1995).

7.5. Psychologische factoren

(Oudere) vrouwen binnen families spelen soms ook een rol bij geweld, vooral onder de vorm van intellectueel ouderschap. Ook zij hebben de waarden en normen betreffende gepast gedrag geïnternaliseerd. Bovendien kan het feit dat zij zich zelf hebben moeten onderwerpen aan bepaalde voorschriften, ertoe leiden dat zij er ook sterk aan vasthouden deze te hanteren voor de jongere vrouwen in de familie. In de psycho-analytische benadering wordt dit aangeduid als 'projectieve identificatie' (Klein, 1946; Rosenfeld, 1987; Bion, 1957), een psychisch verdedigingsmechanisme waarbij men bij een ander (onbewust) iets herkent van zichzelf. Wanneer dit iets negatiefs is, dat men bij zichzelf wil ontkennen, kunnen zich haatgevoelens en doodswensen ten opzichte van die ander ontwikkelen. Dit draagt ertoe bij om zichzelf ervan te overtuigen dat deze negatieve aspecten bij zichzelf afwezig zijn.

8. Besluit

Uit bovenstaand literatuuroverzicht blijkt dat eengerelateerd geweld een dynamisch fenomeen is, dat vanuit een contextsensitief perspectief moet begrepen worden, waarbij oog is voor genderverhoudingen, migratiecontext, culturele achtergronden en sociale en psychosociale factoren. Het is bijgevolg een zeer complex fenomeen, dat moeilijk te vatten is onder één eenduidige definitie of waar één verklaringsgrond kan aan toegewezen worden. Een constructivistische benadering van eengerelateerd geweld is dan ook noodzakelijk. We beschouwen eengerelateerd bovendien als een vorm van gendergerelateerd geweld, die voortkomt uit de wijze waarop individuen en gemeenschappen genderverhoudingen definiëren. Gendergerelateerd geweld ontstaat wanneer individuen, zowel mannen als vrouwen, de voorgeschreven genderrollen niet op de vereiste manier uitoefenen. Hierdoor bevinden voornamelijk vrouwen en holebi's zich in een kwetsbare positie maar ook heteromannen kunnen er het slachtoffer van zijn.

In het volgende hoofdstuk zal worden stilgestaan bij de invullingen en definities die er vanuit het werkveld worden gehanteerd en hoe deze concreet kunnen worden ingevuld.

Hoofdstuk 3: Situatianalyse binnenland

Dit hoofdstuk geeft de analyse weer van de Belgische situatie en is gebaseerd op de resultaten bekomen via de verkennende interviews met professionelen, casusanalyse, focusgroepen en uitwisselingen met experts. Het hoofdstuk bevat tal van citaten van de respondenten die gesitueerd dienen te worden in de context waarbinnen zij functioneren. Ze zijn een echter weergave van hun visie en worden niet steeds onderschreven door de onderzoeksequipe.

Zoals toegelicht in het eerste hoofdstuk worden vier sectoren belicht. Hierdoor zullen bepaalde vormen van en aanleidingen tot eengerelateerd geweld, evenals bepaalde bedenkingen, opmerkingen en suggesties mogelijk onderbelicht blijven. Anderzijds zorgt de focus op de sectoren voor een zekere nuancering aangezien de visies uit meer dan één sector worden toegelicht. Tussen de sectoren kunnen immers ook verschillen bestaan (de discussie met betrekking tot het maagdenvliesherstel zal zich voornamelijk voordoen binnen de medische sector, eremoord wordt voornamelijk behandeld vanuit de politionele sector, enz.).

Zoals eerder aangehaald, worden de resultaten thematisch besproken. De thema's zijn geselecteerd op basis van de literatuur, de verwachtingen van de opdrachtgever en het initiële onderzoeksvoorstel ingediend door de onderzoeksequipe:

1. Definiëring en afbakening van het fenomeen: Daar er in België geen eenduidige, door iedereen gehanteerde definitie voorhanden is, wordt nagegaan wat men in de praktijk onder eengerelateerd geweld verstaat. Op basis hiervan, en in combinatie met de bevindingen uit het buitenland, wordt in de conclusie een voorstel tot werkdefinitie geformuleerd.
2. Aard van het geweld en aanleidingen: Om een beeld te krijgen van de vormen van eengerelateerd geweld waar men in België mee te maken krijgt, wordt stilgestaan bij de aard van het geweld waarmee professionelen geconfronteerd worden. Ook de verschillende aanleidingen tot dat geweld worden toegelicht.
3. Omgaan met eengerelateerd geweld in de praktijk: Hier wordt in kaart gebracht hoe professionelen momenteel met eengerelateerd geweld omgaan.
4. Herkomstlanden: Op vraag van de opdrachtgever wordt ingegaan op de verschillende etnische achtergronden van mogelijke betrokkenen bij eezaken, om op basis daarvan een idee te krijgen van de potentiële risicogemeenschappen.
5. Factoren die escalatie tegengaan of bevorderen: Hier worden de risicosignalen, de risicogroepen en de risico-omstandigheden enerzijds en de protectieve factoren anderzijds belicht.
6. Knelpunten en voorgestelde initiatieven aangebracht vanuit de praktijk: De belangrijkste knelpunten en aanbevelingen worden in kaart gebracht.
7. Rode vlaggen en checklist Nederland: Vanuit de idee om dergelijke instrumenten mogelijk ook in België te hanteren, wordt op vraag van de opdrachtgevers de toepasbaarheid van de Nederlandse instrumenten af te toetsen aan de Belgische context.
8. Interculturele bemiddelaars: Op vraag van de opdrachtgevers wordt nagegaan welke rol er eventueel is weggelegd voor interculturele bemiddelaars en welke actoren deze functie best vervullen.

Naargelang de relevantie van de gegevens, bespreken we de thema's per sector of sectoroverschrijdend.

1. Omschrijving en kenmerken van het fenomeen

Op één na alle geïnterviewde respondenten hebben minstens al één ervaring met eengerelateerd geweld gehad, zij het dan binnen de afbakening die ze hiervoor zelf hanteren. Afhankelijk van de sector krijgt men hier op meer of minder regelmatige basis mee te maken. Bij enkele respondenten beperkt het zich tot één voorval of situatie:

Moi en 11 ans je n'ai jamais rencontré de situation de violence liée à l'honneur, sauf ces derniers mois. Donc mois d'avril, mai, juin, j'ai eu trois dossiers coup sur coup. (Slachtofferhulp lokale politie)

We voeren er toch een 50-tal per jaar uit, maar er is veel meer vraag naar. (Gynaecologe, over maagdenvliesreconstructies)

Nous avons eu un crime au sein du milieu albanais et c'est un dossier très compliqué et qui d'ailleurs est toujours en cours. (Lokale politie)

Toch, heel vaak. Het zijn niet altijd de extreme gevallen zoals een doodslag of een moord, maar in veel gevallen zijn het slagen en verwondingen, stalking, ... Er is een hele waaier van toestanden die zich kunnen voordoen die kaderen binnen de eer die moet hersteld of hoog gehouden worden. Zeer veel. (Lokale recherche)

Bij deze uitspraken dient men zich, zoals eerder vermeld, te realiseren dat de respondenten geselecteerd zijn met het oog op een gesprek over eengerelateerd geweld. De onderzoekers wisten met andere woorden vooraf dat de gecontacteerde respondenten er ervaringen mee hadden.

Aan de respondenten is gevraagd om 'eengerelateerd geweld' te omschrijven en toe te lichten wat dit volgens hen betekent. Hieruit blijkt dat de verschillende respondenten/diensten vaak verschillende definities van eengerelateerd geweld hanteren. Velen vinden het ook moeilijk om een definitie van het fenomeen te geven en halen vooral voorbeelden aan om het fenomeen te duiden. De volgende elementen en/of kenmerken worden regelmatig aangehaald door de respondenten:

- Het geweld wordt gepleegd om ofwel de **familie-eer** hoog te houden, ofwel deze te herstellen:

Het is de eer van de familie, want mijn ouders zeggen soms zo van 'ja, kijk', toen dat allemaal boven water was, zei mijn mama van 'ja, kijk, ge moet het nu wel proberen allemaal goed te houden want ge hebt nog een broer, en als gij blijft de slet uithangen, wat gaan die mensen over uw broer zeggen?'. Want eigenlijk gaat dat niet over mij, maar ook over mijn vader, want zij hebben mij opgevoed, en mijn moeder, mijn broer en zo. (Een slachtoffer)

- Eengerelateerd geweld is een **genderprobleem**: vrouwen worden gezien als de graadmeter van een familie. De **verantwoordelijkheid** voor het vertolken van de familie-eer ligt vooral bij het **meisje of de vrouw**. Hun gedrag kan de eer van de familie op het spel zetten. Meestal (maar niet altijd) gaat het om geweld gepleegd door een man tegenover een **vrouwelijk slachtoffer**, hoewel dit geen zwart-wit kwestie betreft. Dader en slachtofferschap zijn niet eenduidig en lopen vaak door elkaar, afhankelijk van het gehanteerde perspectief:

Eigenlijk zijn die mannen die dat opgelegd krijgen (het vermoorden van een familielid) ook zeker een slachtoffer en ze moeten er ook maar mee leven dan hé, als ze het uiteindelijk doen. Dus dat vind ik dan wel belangrijk. (Hulpverlener vluchthuis)

- Seksualiteit, voornamelijk de **vrouwelijke seksualiteit**, is een eengerelateerd onderwerp.
- Het geweld hangt samen met een **visie op man-vrouw verhoudingen** waarin de vrouw verondersteld wordt zich te onderwerpen aan mannelijke dominantie.
- Het geweld vindt vaak plaats binnen het **familiale kader**, maar is breder dan intrafamiliaal geweld (aangezien vaak de bredere familie en/of de gemeenschap betrokken is).
- Het **gedwongen of gearrangeerd huwelijk** kan gezien worden als een vorm van eengerelateerd geweld, hoewel het niet enkel tot eengerelateerd geweld herleid kan worden. Wanneer het meisje een dergelijk huwelijk weigert, zet ze de eer van de familie op het spel.
- Er bestaan **verschillende vormen** van eengerelateerd geweld (van milde psychologische vormen tot moord) en er zijn **verschillende aanleidingen** toe. Vaak wordt de individuele vrijheid op de ene of de andere manier beperkt.
- Het geweld gaat vaak gepaard met **verregaande controle van mannelijke familieleden** op het doen en laten van de (jongere) vrouwelijke familieleden. Het gaat om een controle van de maagdelijkheid.
- Het **belang van de gemeenschap**: men moet de gemeenschap laten zien dat men ingrijpt of men dient te voorkomen dat men gaat roddelen binnen de gemeenschap.
- Eengerelateerd geweld komt voor in '**gesloten gemeenschappen**', welke dan ook. In dergelijke gemeenschappen is het immers erg belangrijk wat anderen van je denken en wordt er vaker gebruik gemaakt van een informele sociale controle.

Een discussie die zowel in de focusgroepen, de ronde tafels als in de werkgroepen regelmatig terugkeert, betreft de vraag of eengerelateerd geweld al dan niet als een aparte vorm van geweld dient te worden beschouwd. Vertegenwoordigers van minderhedenorganisaties zijn dikwijls van mening dat eengerelateerd geweld beter kan gezien worden als intrafamiliaal geweld bij allochtone gezinnen. Ze onderscheiden 'eerwraak' wel als een specifieke vorm van moord, maar dit wordt gezien al eerder uitzonderlijk. Ze wijzen erop dat de term eengerelateerd geweld te veel het verband legt met specifieke culturen en gemeenschappen, wat als stigmatiserend wordt ervaren. Ook de quasi vanzelfsprekende associatie van eer met geweld wordt als problematisch ervaren. De nadruk werd onder meer gelegd op het feit dat eengerelateerd geweld voorkomt in alle culturen, en op het belang van de gender-invalshoek.

Anderen vinden het dan weer erg belangrijk om eengerelateerd geweld toch als een specifieke vorm van intrafamiliaal geweld te beschouwen, omwille van de nood aan specifieke interventies. Om dergelijke interventies uit te werken en deze binnen de correcte situaties toe te passen, is het noodzakelijk om in een definitie van eengerelateerd geweld te voorzien. Ibrahim Yerden (Nederland) stelde daarom voor om te vertrekken vanuit de definitie van de groepen of gemeenschappen zelf. Hiertoe is het noodzakelijk dat het beleid de discussie aangaat met de migrantenorganisaties. Om stigmatisering te voorkomen, is het heel belangrijk om voorzichtig om te springen met de term

‘eengerelateerd geweld’ en het etiket niet toe te kennen aan geweldsituaties die niets met eer te maken hebben (bijvoorbeeld intrafamiliaal geweld bij ‘allochtone’ gezinnen).

Hoewel in België geen éénduidige definitie van eengerelateerd geweld wordt gehanteerd, kan gesteld worden dat er onder de respondenten toch enige consensus bestaat over hoe eengerelateerd geweld omschreven kan worden. Het al dan niet opstellen van een definitie van eengerelateerd geweld vormt echter een belangrijk discussiepunt. Enerzijds wordt het isoleren van eengerelateerd geweld als een specifieke vorm van intrafamiliaal geweld gezien als stigmatiserend ten aanzien van migrantengemeenschappen. Anderzijds wordt ook gewezen op de nood aan een meer eenduidige definitie om een intern en sectoroverschrijdend beleid uit te werken rond eengerelateerd geweld en om kwantitatieve gegevens te verzamelen door middel van correcte registratie.

In het onderzoek werd de vaak gehanteerde werkdefinitie die werd opgesteld door Ferwerda & van Leiden (2005) afgetoetst aan de bevindingen uit de binnenlandse situatieanalyse. Deze definitie luidt:

“Eengerelateerd geweld is elke vorm van geestelijk of lichamelijk geweld gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in een reactie op een (dreiging van) schending van de eer van een man of vrouw en daarmee van zijn of haar familie waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken.” (Ferwerda & van Leiden, 2005: 25)

- ‘Elke vorm van geestelijk of lichamelijk geweld’: De respondenten geven inderdaad aan dat eengerelateerd geweld tal van vormen kan aannemen. De aard van het geweld kan zowel ondergebracht worden onder de noemer ‘fysiek geweld’ als van ‘psychisch geweld’.
- ‘Gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit’: Soms wordt eengerelateerd geweld gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit, maar dit is zeker niet altijd het geval. Bij sommige vormen van eengerelateerd geweld wordt immers individueel gehandeld. Dit gedeelte van de definitie wordt om deze reden niet weerhouden.
- ‘In een reactie op een (dreiging van) schending van de eer van een man of vrouw en daarmee van zijn of haar familie’: Respondenten geven aan dat eengerelateerd geweld inderdaad wordt toegepast om een eerschending te voorkomen of om een geschonden familie- eer te zuiveren.
- ‘Waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken’: Het belang van kennisgeving aan de gemeenschap wordt door de respondenten eveneens benadrukt.

Deze bedenkingen dienen aangevuld te worden met enkele elementen die door de respondenten werden aangehaald: het gaat doorgaans om de seksuele eer, het geweld hangt samen met bepaalde culturele achtergronden (met specifieke man-vrouw verhoudingen) en komt vooral voor in gesloten gemeenschappen.

Hoewel het opstellen van een algemene werkdefinitie van eengerelateerd geweld erg moeilijk is, is het met het oog op een correcte registratie en het uitwerken van een adequate aanpak toch noodzakelijk om tot een zeker afbakening van het begrip te komen. In de conclusies en aanbevelingen geven we een aanzet tot een werkdefinitie van eengerelateerd geweld. Het lijkt ons echter aangewezen om dit bij diverse actoren (bijvoorbeeld in werk- en overlegvergaderingen) verder af te toetsen. Gezien de gevoeligheid is het allerminst aangewezen om extern een omschrijving op te leggen.

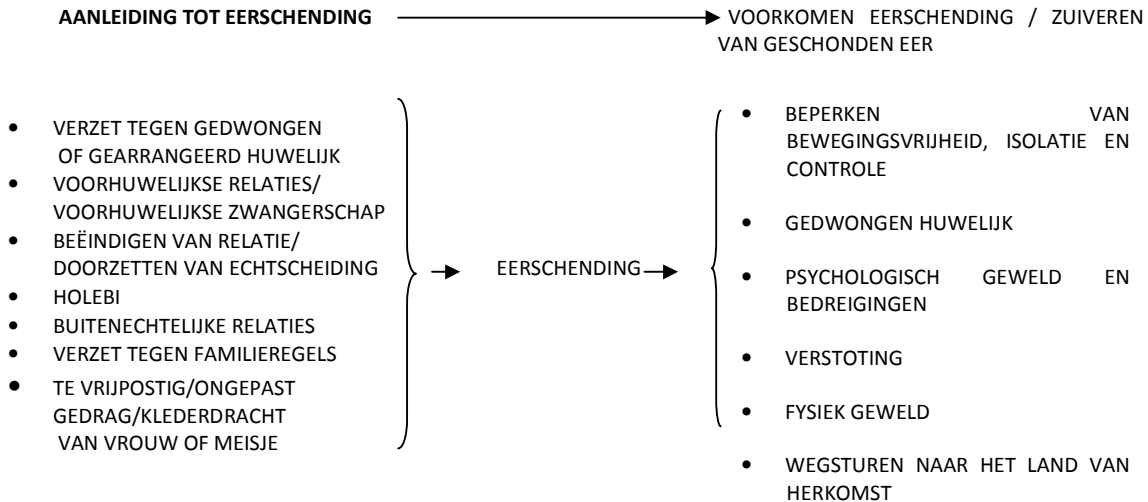
2. Aard van het geweld en aanleidingen

Ferwerda en van Leiden (2005) geven in hun onderzoek een opsomming van de verschillende uitingsvormen van eengerelateerd geweld. De onderzoekers onderscheiden onder meer (bedreiging met) eermoord en trotsmoord (het doden van de eerschender), het aanzetten van de eerschender tot zelfdoding, lichamelijk mishandelen, (bedreigingen tot) verstoten uit de familie, uithuwelijken, wegsturen naar het land van herkomst en het aanspannen van een rechtszaak. Buiten hun werkdefinitie vallen de gedragingen van de eerschender zelf om te voorkomen dat de buitenwereld te weten komt wat er aan de hand is en maatregelen zou ondernemen, evenals reacties die zonder geweld verlopen (Ferwerda & van Leiden, 2005). Volgens Purna Sen (2005) valt onder de noemer eengerelateerd geweld echter eveneens "the use of emotional, social or physical coercion" (Sen, 2005, pp. 51). Janssen (2008b) vat dit samen door te stellen dat er eerschendingen zijn met en zonder schending van de wet en ook vormen van eerherstel met of zonder schending van de wet.

Eengerelateerd geweld kan gepleegd worden met als doel een eerschending te voorkomen of een geschonden eer te herstellen (Blow, 2007). Wanneer het geweld gepleegd wordt vanuit de idee een eerschending te voorkomen, is er geen sprake van een rechtstreekse aanleiding tot het geweld in de vorm van een bepaald gedrag, het willen voorkomen van de eerschending zelf is hier de aanleiding. Het omvat voornamelijk vormen van psychologisch geweld zoals onder druk zetten, controleren, beperken van de bewegingsvrijheid of het uiten van bedreigingen. Wanneer eengerelateerd geweld gepleegd wordt vanuit de optiek de eer te herstellen, kan wel gesproken worden van een rechtstreekse aanleiding: een bepaald gedrag van een bepaalde persoon heeft de eer van een ander persoon, de familie of gemeenschap geschonden. Een dergelijke eerschending kan volgens een aantal auteurs worden veroorzaakt door het verlies van maagdelijkheid voor het huwelijk, een buitenechtelijke relatie, een voorhuwelijks of buitenechtelijke zwangerschap, een verkrachting, een schaking, het hertrouwen van een vrouw na een echtscheiding, het afpakken van de kinderen, het wegblijven van de vrouw zonder toestemming, verzet van de vrouw tegen de familie of de regels die binnen de familie heersen, een vermeende onkuisheid van de vrouw, verzet tegen een gearrangeerd huwelijk of het beëindigen van een relatie (Ferwerda & van Leiden, 2005; Şimşek, 2006). Deze verschillende factoren kunnen elkaar versterken waardoor de situatie escaleert. Een vermoeden dat de kuisheid van de vrouwelijke familieleden werd geschonden, kan voldoende zijn om over te gaan tot eerzuiverende handelingen. Dit vermoeden kan bestaan naar aanleiding van te vrijpostig gedrag van de vrouw of het meisje in kwestie, Er hoeft met andere woorden geen sprake te zijn van een echte seksuele relatie (Terpstra & van Dijke, 2006). Het overschrijden van bepaalde gedragscodes (die voornamelijk voor vrouwelijke familieleden gelden) kan immers tot eerverlies leiden en dit verlies kan het dan noodzakelijk maken de eer te gaan zuiveren (Kromhout et al., 2007). Het feit dat een mogelijke eerschending openbaar bekend is geraakt, vormt volgens Ferwerda en van Leiden (2005) één van de belangrijkste risicofactoren voor eengerelateerd geweld.

Daarnaast wijst van Eck (2005: 258) op een ander mogelijk verloop van de zaken. Ze geeft aan dat wanneer er sprake is van een eerschending door één van de familieleden in Turkse gemeenschappen, de familie vaak in een sociaal isolement terechtkomt. Dit enerzijds omdat ze zichzelf isoleren vanuit een gevoel van schaamte, anderzijds omdat andere families hen gaan mijden omwille van de eerschennis. Om uit dit isolement te geraken, wordt het voor de familie noodzakelijk om over te gaan tot het nemen van maatregelen, zodat de namus opnieuw zuiver wordt (van Eck, 2005). De kans op eermoord binnen een dergelijke situatie wordt groter wanneer een isolement ook bijkomende gevolgen heeft, zoals economische verliezen (van Eck, 2001: 215).

Op basis van deze bevindingen uit de literatuur, worden de mogelijke aanleidingen en gewelddadige uitingsvormen weergegeven in volgend schema:

2.1 Aanleidingen tot het geweld

De aanleidingen die werden aangehaald gedurende de verkennende interviews met professionals, de casusanalyses en de focusgroepen stemmen overeen met de aanleidingen die hierboven worden voorgesteld. De vernoemde situaties geven niet noodzakelijk aanleiding tot eergeerelateerd geweld, maar eergeerelateerd geweld vindt steeds plaats naar aanleiding van één van dergelijke situaties. Hieronder lichten we de verschillende aanleidingen toe die door de respondenten in dit onderzoek werden aangehaald. Dit biedt geen representatief beeld van het voorkomen van dit geweld, noch van de dominante culturele opvattingen en tradities binnen bepaalde gemeenschappen. We beogen hiermee vooral een eerste inzicht te geven in de complexiteit, diversiteit en de gradaties van geweldpleging.

2.1.1. Verzet tegen gedwongen of huwelijk

Wanneer een jongen of meisje zich verzet tegen een door de ouders of familie opgelegd huwelijk kunnen hier sancties aan verbonden zijn. Dit hoeft niet steeds het geval te zijn, sommige ouders aanvaarden de 'neen' van zoon of dochter zonder probleem. Voor andere ouders of familieleden is dit niet het geval. Door een huwelijk te weigeren, kan men de eer en goede naam van de familie schenden. Dit kan resulteren in zowel fysiek als psychologisch geweld. Meisjes kunnen onder druk gezet worden om alsnog te huwen, kunnen verstoten worden door de gemeenschap, kunnen bedreigd worden (zelfs met de dood), kunnen meegenomen worden 'op vakantie', enz. Soms loopt de jongen of, meestal, het meisje weg van huis. Het kan eveneens uitmonden in fysiek geweld. De moord op Sadiah Seikh leert dat een dergelijke situatie kan uitmonden in extreem geweld, al is dit eerder uitzonderlijk. Soms gaan meisjes of jongens zich initieel verzetten, maar bezwijken ze nadien onder de familiale druk:

Ik heb ook één van mijn studentes gehad die weigerde en weende en die is verdwenen. Maar ook één die weigerde en na enkele dagen werd de druk zo sterk dat ze heeft moeten toegeven. ... Ze zeggen dat ze haar gaan doden. Ze zoeken haar via telefoon en ze bedreigen haar. (Docent hoger onderwijs)

2.1.2. Voorhuwelijkse relaties of partnerkeuze

In één van de geanalyseerde casussen is de aanleiding tot het geweld een (voorhuwelijkse) relatie van een jong meisje met een man die niet wordt goedgekeurd door de ouders. Ook in een andere casus ontstond er geweld omdat het vrouwelijke slachtoffer een relatie had met een getrouwde (doch feitelijk gescheiden) man.

Wanneer jonge meisjes erop betrappt worden een (al dan niet seksuele) relatie te hebben met een jongen, of wanneer men het meisje hiervan verdenkt, kan dit consequenties hebben voor het meisje. Dit kan gaan van vergaande controle en het beperken van de bewegingsvrijheid van het meisje, tot fysiek geweld en het terugsturen naar het land van herkomst. Soms moet het meisje ook zo snel mogelijk trouwen. Dit geldt ook voor jongens, hoewel hen vaak meer wordt toegestaan. Bepaalde respondenten wijzen erop dat jongens bijvoorbeeld wel relaties zouden kunnen aangaan met een meisje waar de familie niet achter staat, zolang ze er niet mee huwen:

Ça c'est le truc typique de par exemple la fille qui a été vu avec un garçon, alors on l'a renvoi un an au Maroc, dans la famille, dans la montagne, voilà, pour qu'elle re-apprenne les valeurs de la communauté qu'il ne faut pas perdre. (Hulpverlener)

Het gedwongen huwelijk komt er wanneer de meisjes beginnen uit te gaan met Belgische vriendjes. Het zijn dan geen moslims, geen jongens uit de gemeenschap, en dan wordt het gedwongen huwelijk opgelegd. Mijn Tunesische studente was begonnen met een relatie met een Belgisch vriendje, en ze kwam uit een café vlak bij school. Haar broers hebben haar gezien. Ze cirkelden dan de hele tijd rond de school om haar te surveilleren, om te zien of ze haar vriendje niet ontmoette. Maar ze zag dit vriendje heel graag en enkele dagen later was ze verdwenen. Terug naar het land van herkomst. Ze kende het daar niet, want die meisjes zijn geboren in België. Wanneer het Belgisch vriendje belangrijk wordt, wordt dit een belangrijke zaak voor een traditionele familie. (Docent hoger onderwijs)

Wanneer een meisje een voorhuwelijkse seksuele relatie heeft, verliest ze haar zogenaamde maagdelijkheid, wat binnen bepaalde gemeenschappen een absolute vereiste is om te huwen. Vaak moet men deze maagdelijkheid ook kunnen aantonen. Indien dit niet het geval is, kan het meisje slachtoffer worden van verregaande roddelpraktijken binnen de gemeenschap, die een uitsluiting van de hele familie tot gevolg kunnen hebben. Bij verlies van de maagdelijkheid voor het huwelijk, zoekt men dan ook vaak naar een oplossing. Meisjes kunnen zelf om een maagdenvliesreconstructie vragen (zie verder), of de familie kan het meisje dwingen te huwen met de partner aan wie ze haar maagdelijkheid verloor of met eender welke andere man die dit wil.

Si par exemple voilà, elles ne sont plus vierges, alors on leur trouve un mari, un cousin du Maroc, etc. et donc elles doivent se remarier tout, tout de suite et là si elles ne veulent pas, ben ... il peut y avoir des crimes d'honneur. (Hulpverlener)

Ook wanneer een zoon of dochter een relatie aangaat met een partner die niet wordt goedgekeurd door de ouders en/of de familie (bijvoorbeeld omdat hij/zij een andere religie praktiseert, ...) kunnen er sancties aan verbonden zijn. Deze keuze en/of goedkeuring van een partner heeft vaak met andere motieven te maken dan het overeind houden van de familie-eer. Ouders willen doorgaans dat hun kinderen een goede toekomst hebben en willen zich ervan verzekeren dat hun kind bijvoorbeeld in een goed socio-economisch milieu terecht komt.

De reactie op een niet geschikt bevonden partner kan in bepaalde gevallen gewelddadige proporties aannemen. Men kan het meisje bijvoorbeeld onder druk zetten, bedreigingen uiten, men kan haar een nieuwe partner voorstellen, enz. Vaak wordt men verstoten door de familie en de gemeenschap. Een respondent geeft aan dat men binnen de Islam soms eist dat de niet-islamitische partner zich bekeert:

Ja. Ik heb een situatie voor ogen. De dochter was weggelopen met een Belg. De familie was

helemaal ondersteboven. Ik heb gesproken met de vader en broer. Je ziet de agressie zo zitten. “Moest ik hem tegenkomen, dan...” Gelukkig zien ze hem niet. Je zag het dat het opgekropt wordt. Zo’n enorme kwaadheid omdat het geen moslim is. De vader is depressief omdat hij denkt gefaald te hebben als vader. “Ik heb mijn dochter niet kunnen uithuwelijken aan een goede man.”(Huisarts)

Een andere respondent wijst op ‘schaking’ als aangewende strategie. Hierbij ‘ontvoert’ de jongen het meisje om de ouders onder druk te zetten het huwelijk te aanvaarden:

Met Vlaamse of Westerse jongens niet, maar wat wij wel al regelmatig en veelvuldig hebben gezien, is dat meisjes ook een partner uit hun eigen cultuur kiezen maar dat die niet goedgekeurd wordt door de familie en dan is er een mechanisme dat zij gebruiken, van de moment dat dat meisje wegloopt met die jongen, dan is het kwaad geschied min of meer, en dat weglopen samen met die jongen, vroeger in Albanië bijvoorbeeld onder de vorm van ‘schaken’ van dat meisje, weghalen van de familie, de ridder op het paard die haar weghaalt. Van de moment dat dat gebeurt, dan kunnen die ouders ook moeilijk anders dan zeggen van ‘ok, trouw dan maar’. Want dan bestaat de kans dat zij al samen hebben geslapen en dan moet het maar. Dus dat is wel een tactiek die we dikwijls zien en er zijn een aantal dossiers. (Lokale recherche)

➤ **Maagdenvliesherstel**

De gynaecologen die binnen het kader van dit onderzoek zijn bevraagd, maken melding van een grote vraag naar maagdenvliesreconstructies. Meestal gaat het om jonge (maar meerderjarige) meisjes.

Krijgt u vaak de vraag naar een maagdenvliesherstel? ‘Ja. Een paar keer per maand zal ik zeggen. (Gynaecologe)

Wanneer jonge meisjes in bepaalde gemeenschappen bang zijn geen intact maagdenvlies meer te hebben (door seksuele contacten of zelfs door het beoefenen van sportactiviteiten), staan ze vaak wanhopig bij de gynaecoloog, meestal wanneer een huwelijk nadert. Tijdens hun huwelijksnacht dienen ze immers te ‘bewijzen’ nog maagd te zijn. Indien er geen bloed is, zijn ze in theorie geen maagd meer, wat kan betekenen dat hun toekomstige echtgenoot niet meer wil huwen.

De respondenten geven aan dat deze meisjes vooral heel erg bang zijn. Sommige vrouwen ervaren schaamte:

Vooral zeer zeer bang voor het ontbreken van dat sociaal vangnet en zo. En voor het eerverlies van hun ouders. Dat zijn zo de twee dingen die mij hard opvallen. Voor zichzelf vinden ze dat meestal niet belangrijk. Want ze zeggen zelf ‘tegen dat ik dochters heb, hoop ik dat het niet meer nodig is dergelijke toestanden te doen’. En onderling, als vriendinnen, spreken ze daar ook heel openlijk over. Dus echt zo, ja, dat ze willen tegemoetkomen aan die wens van de ouders en dat ze ook heel veel schrik hebben om uit de familie verstoten te worden.(Gynaecologe)

Ik heb een vrouw gehad die heel verliefd was op de man waarmee ze ging trouwen en ze was geen maagd meer. En uiteindelijk is ze er dan niet mee durven trouwen, gewoon omdat ze een loyaliteitsconflict had, en zich oneerlijk voelde, en uiteindelijk, terwijl ze die heel graag zag, ... Maar dat meisje, die vrouw, ze was al 30, die is niet kunnen huwen met de man waarvan ze hield, misschien net omdat ze ervan hield, omdat ja, ze kon daar niet over. Ze zitten daar echt mee in. Je hebt er van niet, maar je hebt er die daar echt mee inzitten. (Gynaecologe)

Artsen stellen doorgaans eerst minder ingrijpende alternatieven voor zoals het werken met bloedcapsules, het uitschrijven van een attest ‘aanwezigheid maagdenvlies’ (wat nooit gelogen is: alle vrouwen hebben een maagdenvlies, al dan niet intact) ... . Deze voorstellen gaan steeds samen

met een (al dan niet uitgebreide) toelichting (over 'het maagdenvlies', het niet gegarandeerd bloeden bij ontmaagding, enz.).

Het is heel belangrijk om daar een lang gesprek over te hebben, of ze dat wel nodig vinden, en wat er gaat gebeuren als ze niet bloeden, omdat dat niet gegarandeerd is, en dat ze zich daarop moeten voorzien, dat ze een B-plan hebben. En dat ze dat misschien kunnen bespreken met hun vriend. En of ze dat uiteindelijk nog willen. Want als het niet gegarandeerd is dat ze gaan bloeden, en ja dat ook niet iedereen bloedt bij de eerste keer seks, ... (Gynaecologe)

Pas wanneer men kan concluderen dat een ingreep de enige optie is om de veiligheid van het meisje te garanderen, wordt hiertoe overgegaan. De ingreep zorgt vaak voor opluchting bij de meisjes, soms is de ingreep op zich ook al een eerherstel (bijvoorbeeld na een verkrachting). De bevroegde gynaecologen voelen zich geen van allen comfortabel bij het uitvoeren van deze ingreep. De vrouw loopt echter gevaar, en dat is de reden waarom ze er wel tot overgaan.

➤ **Voorhuwelijkse zwangerschap**

Een meisje dat buiten een huwelijk zwanger wordt kan daardoor de familie-eer schenden. Het meisje zelf kan hierdoor slachtoffer worden van diverse vormen van geweld. In de eerste plaats probeert men er alles aan doen opdat deze zwangerschap niet bekend raakt in de gemeenschap. Men zal het meisje bijvoorbeeld onder druk zetten om de foetus te aborteren, of dwingen te aborteren, of men kan zelfs (in eerder zeldzame gevallen) proberen een miskraam uit te lokken. De kans is ook groot dat wanneer het meisje het kind houdt, ze wordt verstoten, of dat men het meisje verplicht te huwen.

J'ai le cas d'une jeune fille, que je viens d'installer à Charleroi, qui est tombé enceinte, que ses parents l'on mit dehors. Son frère il m'a téléphoné en me disant qu'elle ne devait pas habiter à [...], parce que les gens ne pouvaient pas savoir qu'elle avait un bébé. (Hulpverlener)

Het is duidelijk dat er soms verplicht moet getrouwd worden: als men ontdekt dat iemand zwanger is en dat die nog niet gehuwd is, dan gaat men een verplicht huwelijk opleggen, of een verplichte abortus omdat dat niet kan, met de familie en zo. (Gynaecologe)

Vaak geven de meisjes zelf de voorkeur aan een abortus, om de schande binnen de gemeenschap te vermijden of omdat ze bang zijn voor de reactie van de familie:

Het is niet zo dat die meisjes hier met de haren naartoe gesleept worden om een abortus te hebben, maar de socio-culturele druk om niet zwanger te blijven is heel hoog. Ze willen dan zelf ook wel een abortus. Ze zijn bang voor de consequenties. Voor sociale uitsluiting en bekeken te worden als hoer of ... uitsluiting van de gemeenschap. En gezien de gemeenschap erg belangrijk is, is dat natuurlijk een sociale dood als je niet meer erkend wordt als familielid, dat is vreselijk. (Gynaecologe)

2.1.3. Beëindigen van een relatie/ doorzetten van een echtscheiding

Wanneer een vrouw beslist haar relatie te willen beëindigen, kan dit binnen vele gemeenschappen problemen opleveren. Volgens enkele respondenten is scheiden binnen sommige gemeenschappen 'not done' en wordt dit niet aanvaard. In één van de geanalyseerde casussen was een dreigende scheiding de aanleiding tot een moord met voorbedachte rade, waarbij het vrouwelijke slachtoffer gedood is door haar echtgenoot:

Ja, uiteraard, scheiding is uit den boze. Dat is een beetje een smet op de familie. ... Maar daar is toch wel veel van die feiten in terug te vinden, met scheidingen of feitelijke scheidingen. Dat is het begin van de escalatie, als er een scheiding op til is. Vooral als er kinderen zijn, dan beginnen alle moeilijkheden. (Lokale recherche)

Een dergelijke situatie leidt vaak tot geweld, voornamelijk psychisch geweld, maar niet zelden ook (vergaand) fysiek geweld.

Dat zijn heel moeilijke situaties want ze zijn ook altijd bang voor de represailles en je ziet ook de laatste tijd zijn er ook verschillende moorden gebeurd bij echtscheidingen, er komen ongelooflijk veel echtscheidingen voor, meer en meer. Het mag niet maar het gebeurt. (Intercultureel bemiddelaar)

On ne divorce pas en général, parce que, parce que c'est vrai que pour ces femmes aussi de divorcer, c'est un petit peu la fin de tout. Fin, en générale une femme divorcée dans beaucoup de ces communautés, ne va pas retrouver un mari et donc beaucoup de ... ce qu'on dit souvent, fin, par exemple, moi qui suis marocaine, ce qu'on entend souvent c'est 'sobré', ça veut dire tu prends sur toi, mais ça va passer, il y a un jour, voilà il va revenir dans le droit chemin, donc voilà, laisse le faire, il te frappe, ce n'est pas grave, ça va lui passer. Et on a toutes vécu ça, et c'est normal, donc voilà.
(Hulpverlener)

Doordat ook vrouwen met migratie-achtergrond zich emanciperen naar westers model, neemt het aantal scheidingen binnen de migrantenpopulatie ook toe. Dit zorgt ook voor een escalatie van problemen die gepaard gaan met echtscheidingen:

We zitten momenteel in een heel moeilijke situatie, het is een fase waar we doorheen moeten. Mannen en vrouwen moeten werken. De mannen verwachten nog altijd van de vrouw dat ze het huishouden doet, maar ze moeten hun geld afgeven, maar de vrouw is daar niet meer mee akkoord. Ja en dan begint het. De vrouwen beginnen te emanciperen. Ja, en in dat emancipatieproces zie je dan ook dat er discussies ontstaan, met geweld bovendien. De vrouwen aanvaarden dat niet en dan zie je dat er ongelooflijk veel geweld is. Die verwachten nog altijd de rol van een onderdanige vrouw maar die vrouwen zijn niet meer onderdanig. Ze zijn ook niet meer financieel afhankelijk van hun man.
(Intercultureel bemiddelaar)

Van zodra een vrouw bekend maakt dat ze wil scheiden van haar man, wordt ze vaak door de familie onder druk gezet om bij haar man te blijven:

Weet je wat het ook is? Mensen proberen de zogezegd goede familiesfeer te behouden door te zeggen van ja, kom, nu niet doen, dat is uw man, hij kan u slaan en kan van dit of dat doen. Dus onbewust gebeurt dat vaak, vrouwen worden vaak afgeraden om te scheiden of die mondigheid wordt dan vaak ... 'ja, maar het is uw man en ..., of het is uw vader en ...', ja. Ja, het gebeurt dus op een heel onschuldige manier zeg maar, om dan te vermijden dat er wordt geroddeld of dat de sociale controle daar zwaar op inspeelt. (Hulpverlener)

Een echtscheiding kan een uitlokkende factor zijn voor zware geweldpleging, bijvoorbeeld in gevallen van 'stalking' of 'passionele moord'. Ook migranten kunnen een passionele misdaad plegen. Een belangrijk verschil met eengerelateerd geweld is dat de pleger ervan doorgaans geen spijt heeft van zijn/haar daden omdat hij de eer heeft gered, terwijl de pleger van een passiemoord doorgaans wel zijn/haar spijt betuigt. De grens tussen partnergeweld en eengerelateerd geweld is echter niet altijd even duidelijk en men dient hier dus met de nodige voorzichtigheid mee om te springen.

2.1.4. Homoseksualiteit

Homoseksualiteit is binnen vele gemeenschappen een zeer groot taboe. Homoseksualiteit wordt binnen sommige culturen gezien als een ziekte en mensen mogen er absoluut niet voor uitkomen. Het merendeel van de respondenten heeft geen ervaringen met fysiek geweld naar aanleiding van homoseksualiteit (al wordt de case van Laila Hachichi¹⁵ enkele keren aangehaald). Wel geven ze aan dat hier waarschijnlijk met psychologisch en/of fysiek geweld op gereageerd zou worden (druk,

---

¹⁵ Laila Achichi werd het slachtoffer van een gewelddadige 'duiveluitdrijving' omwille van haar homoseksuele geaardheid. Ze overleefde haar verwondingen niet (oktober 2009).

bedreigingen, ...) of dat er sprake zou zijn van verstoting, maar dat het taboe zodanig groot is en dat men alles doet om het verborgen te houden:

Alors là, chez nous c'est plus que tabou, c'est interdit par la religion, donc euh, ils n'admettent pas. On ne peut même pas parler de tabou là, hein, on parle carrément de l'illicite. (Hulpverlener)

Enkele respondenten geven aan dat het soms wel geweten is, maar dat er niet over gesproken wordt. Het wordt stilzwijgend getolereerd. Maar ook in deze gevallen worden homoseksuele jongens verplicht te huwen met een meisje:

Nu, ik denk dat we daar ook op een andere manier mee omgaan dan in de westerse cultuur. Bijvoorbeeld, in Marokko, ik ben zelf van daar afkomstig, we weten dat er heel veel homoseksuelen zijn. Die stad (...) is daar ook voor gekend. Maar daar wordt niet over gepraat, dat is taboe. Iedereen weet het maar men praat er niet over. En dat is de kunst in Marokko, dat is het probleem. Ze gaan die ook niet aanvallen. Ze veroordelen het, want het kan niet, maar ze weten dat hij verkeerd is, zo noemen ze dat dan. Het is ook een scheldwoord in Marokko. ... Het wordt getolereerd. (Intercultureel bemiddelaar)

En op een gegeven moment hebben zijn ouders beslist van 'kijk, en nu ga je trouwen' en ze zijn een meisje uit het land van herkomst gaan halen. Hij is daarmee getrouwd, heeft daar kinderen mee. Op een verdieping woont zijn vriend en hij woont op de tweede verdieping. En niemand weet het maar het is nog altijd zijn beste vriend. Dus ze vinden wel oplossingen. (Intercultureel bemiddelaar)

Ouais, ça c'est ce qu'on appelle euh... un mariage thérapeutique. Nous on l'a défini comme ça, ça arrive quand un garçon ou une fille admet qu'il est homosexuel .... Et donc là, ce qu'on va faire c'est le marier pour qu'il ait un cadre en espérant que ça va le remettre dans le droit chemin, et donc ça arrive énormément. (Hulpverlener)

2.1.5. Al dan niet vermeende buitenechtelijke relaties

In één van de geanalyseerde casussen is een vrouw gedood door haar man, die ervan overtuigd was dat zijn echtgenote een buitenechtelijke relatie had, terwijl dit niet het geval was.

Een echte of vermeende buitenechtelijke relatie van de vrouw schendt de familie-eer en kan geweld tot gevolg hebben. De respondenten geven aan dat dit zowel psychisch als fysisch geweld kan zijn. Volgens een van de respondenten is ontrouw van de vrouw dé aanleiding voor eengerelateerd geweld. Andere respondenten geven het risico op (mogelijk zwaar) geweld aan. Ontrouw kan ook gezien worden als een rechtvaardiging voor het gebruiken van geweld.

Mannen mogen vreemdgaan, vrouwen mogen niet kijken. (Leerkracht)

Het is zelfs zo, op het moment dat, in tijden van internet en e-mail en facebook, zijn er al eens vrouwen die contact hebben met mannen. En dat is dan nog maar een virtueel contact, dat gaat dan nog niet echt over ontrouw. Of gewoon gsm. Maar zelfs dat vermoeden van enig contact met een andere man, al is het via gsm, via email of een sociaal netwerk, dat is al voldoende om geweld te laten starten, heel dikwijls. Daarom worden ook vrouwen daarop gecontroleerd, hun gsm verkeer, e-mails, sms'en, dat komt veel voor. (Lokale recherche)

Een respondent uit de sector politie en justitie bespreekt een casus waarbij een buitenechtelijke relatie tot ontvoering van de vrouw heeft geleid (en poging tot ontvoering van de nieuwe vriend). Gedurende deze ontvoering (overigens uitgevoerd door de familie) is de vrouw met de dood bedreigd. De ontvoerders waren ook gewapend.

2.1.6. Verzet tegen familieregels

Binnen verschillende gemeenschappen worden vanuit het gezin en de familie (ook vanuit de gemeenschap) strenge gedragsregels opgelegd, voornamelijk ten opzichte van de vrouwen en de meisjes van de familie. Het overtreden van deze gedragsregels kan tot geweld leiden. Enkele voorbeelden die door de respondenten zijn aangehaald:

➤ ***Meisjes en vrouwen dienen zich op een 'kuisse' manier te kleden***

Soms worden meisjes en vrouwen verplicht of onder druk gezet om een hoofddoek te dragen of zich aan specifieke regels te houden met betrekking tot de kledij: bijvoorbeeld het bedekken van benen en/of armen, geen korte rokjes, geen decolletés, enz. Deze kledingsregels naast zich neerleggen kan aanleiding geven tot geweld.

Die worden daarop aangesproken. Ik zou niet zo zeer fysiek geweld zeggen, alle, ik heb dat nog niet gehoord. Maar wel psychologisch geweld, zoals ze wordt dan bijvoorbeeld afgestraft of zo in die zin dat ze dat en dat niet mag, of geen geld krijgt of wordt gezien als, ... Ja pesterijen, al die dingen. (Hulpverlener)

Ce qu'il faut comprendre, c'est que souvent les filles s'habillent, c'est parce qu'elles savent comment la famille veut qu'elles s'habillent. Souvent quand j'entends que c'est un choix, voilà, moi ça me fait rire, parce que je ... nous voilà, on parle avec les filles et notamment par exemple quand vous parlez avec beaucoup de filles, qui viennent du Maroc, qui se sont retrouvées ici via un mariage, et qui vous expliquent 'moi au Maroc je ne portais pas le voile'. Et je dois le porter maintenant que je suis ici. Parce qu'ici on contrôle les filles, voilà, c'est multiculturel, la fille elle peut rencontrer quelqu'un d'une autre culture etc. Donc ce qu'on comprend c'est que le voile c'est aussi un marquage, c'est pour l'endogamie du groupe, c'est ... voilà, donc c'est aussi en faite une façon de contrôler. Et les filles en même temps, en échange comprennent bien que si par exemple elles acceptent de porter le voile elles auront plus de liberté, elles pourront faire des sorties entre copines, donc elles acceptent. Mais ça c'est une façon d'être marquée dans le groupe. (Hulpverlener)

➤ ***Vrouwen moeten gehoorzamen aan hun schoonmoeder en hun partner***

De moeder van de man heeft vaak een centrale gezagspositie binnen het gezin en schoondochters dienen haar te gehoorzamen. Daarnaast dienen deze vrouwen ook steeds hun echtgenoot te gehoorzamen. Niet voldoen aan de verwachtingen van de schoonmoeder of niet gehoorzamen aan de echtgenoot kan aanleiding geven tot geweld:

Het is heel vaak ook zeer subtiel, begrijp je? Als de vrouw dan bijvoorbeeld protesteert, ik spreek dan over mensen die ik ken, als die vrouw dan protesteert, probeert die man dat weg te lachen. (Hulpverlener)

Ik heb een studente die getrouwd was en problemen had omdat ze niet voldoende respectvol was. En er was sprake van fysiek geweld, ze werd geslagen. (Docent hoger onderwijs)

In één van de casussen is er sprake van ongehoorzaamheid van een vrouw aan haar partner. Dit leidt tot hevige ruzies en een striktere controle van de vrouw, alsook ook tot een breuk tussen de vrouw en haar vader (die haar aanspoorde haar echtgenoot te gehoorzamen).

Wanneer de vrouw reeds 'met meer vrijheid' door het leven gaat dan de schoonmoeder kan dit ook ernstige conflicten opleveren (bijvoorbeeld vrouwen die plots een hoofddoek moeten dragen terwijl ze dit nooit hebben gedaan, ...):

Wat wel is, als binnen het koppel er iets van een klacht is, dan zal de man naar zijn moeder gaan. En dan treedt die schoonmoeder in actie, dan schaart die zich aan de kant van haar zoon. En omgekeerd vindt dan ook wel de echtgenoot dat zijn vrouw moet luisteren naar zijn moeder. Daar zullen zeker in die

twee richtingen conflicten zijn. (Hulpverlener)

➤ ***Vrouwen dienen zich gepast, zedig en kuis te gedragen***

Meisjes en vrouwen mogen geen vrijpostig gedrag stellen en dienen zich keurig en kuis te gedragen. Met mannen of jongens praten in het openbaar kan als ongepast gezien worden. Doen ze dit wel, dan worden ze vaak het slachtoffer van roddel en laster en wordt schande berokkend aan de familie. Dergelijke ongepaste gedragingen van het meisje of de vrouw worden soms bestraft of rechtgezet door middel van geweld.

Twee van de onderzochte casussen betreffen jonge meisjes die zich volgens hun familieleden 'buitensporig' gedragen of hebben gedragen: uitgaan, laat wegblijven, omgaan met jongens, vriendjes hebben, enz. In de ene casus leidt dit tot veel roddel en laster ten aanzien van het hele gezin, terwijl het in de andere casus de aanleiding vormt tot fysiek geweld.

2.2. Aard van het geweld

Gedurende de verkennende interviews werd eerst een open vraag naar de verschillende vormen van eergeerelateerd geweld gesteld waarmee de respondenten werden geconfronteerd. Nadien werd meer specifiek naar de verschillende vormen gepolst die in de literatuur en in het onderzoek van Sophie Withaecx worden onderscheiden.

Vanuit de vier sectoren wordt een grote diversiteit aan geweldsvormen aangehaald. Enkele respondenten wijzen erop dat het vaak om een escalatie van geweld gaat, beginnende bij een simpele ruzie of discussie en gaande naar steeds erger wordende vormen van geweld:

Dat komt achteraf wel boven, moest er een proces van komen en als er ondervragingen en verklaringen worden afgelegd, maar ik ben zeker dat vooraleer er geweld wordt gebruikt, slagen, verwondingen, doodslag of moord, dat daar voorafgaand een zeer lange weg al is. (Lokale recherche)

Bij het bespreken van de aard van het geweld maken de respondenten doorgaans geen onderscheid tussen gemeenschappen of groepen.

2.2.1. Beperking van de bewegingsvrijheid, isolering en uitoefening van controle

In de verkennende interviews komt de beperking van de bewegingsvrijheid (op verschillende niveaus) en de uitoefening van vergaande vormen van controle veelvuldig naar voren als uitingsvormen van eergeerelateerd geweld. Het gaat steeds om beperkingen en controle opgelegd ten opzichte van vrouwen, waardoor verondersteld kan worden dat deze samenhangen met vooraf bepaalde traditionele rolpatronen.

Elles ne peuvent pas aller à l'extérieur, avoir des activités physiques, d'avoir des excursions. (Hulpverlener)

Maar ik heb dus een grote ervaring met vrouwen die pas toekomen. En wij hebben dus heel regelmatig vrouwen gezien die opgesloten waren thuis. En die dus nooit alleen op straat komen en eigenlijk pas na de bevalling, dus op het moment dat hun man niet continu aanwezig is, kunnen zeggen dat ze geslagen worden of dat ze opgesloten zitten. Omdat ze altijd gechaperonneerd worden door hun man, door een zus van die man, of door de kinderen, die worden ook gebruikt als chaperonne. En die moeten dan ook komen vertellen wat er allemaal gezegd is en zo, dus de kinderen worden daarvoor ook gebruikt. (Gynaecologe)

Binnen deze categorie van geweld, kunnen vervolgens volgende situaties onderscheiden worden:

➤ ***Niet deelnemen aan bepaalde activiteiten omwille van de aanwezigheid van jongens of mannen***

Allez ja, onze reputatie als ge met een andere jongen gezien wordt, allez, veel families, we kennen elkaar, en dit en dat en zo, en als we elkaar zien met een andere jongen, dan loopt dat echt niet goed. Want, allez, ja, het is gewoon een grote schande. Allez ja, als ge met een jongen gezien wordt, is dat echt een grote schande, maakt niet uit wie. Als het gewoon een jongen is die ge niet kent, uw eigen vriend, uw zuster gaat daarmee om en zo, dat is echt strikt verboden. (Een Marokkaanse 'dader')

Als vrouwen of meisjes ontzegd worden deel te nemen aan bepaalde activiteiten louter omwille van de aanwezigheid van mannen, kunnen we stellen dat hun bewegingsvrijheid beperkt wordt. Dit komt volgens verschillende respondenten vaak voor.

Meisjes mogen inderdaad niet deelnemen aan activiteiten waar de ouders geen vertrouwen in hebben. Bijvoorbeeld een scoutsgroep, of Crefi (een jeugddienst). Men probeert mensen van allochtone origine aan te trekken maar die mensen vertrouwen het niet. Omdat meisjes en jongens samen slapen. En dat mag niet, dat kan niet, dat is onmogelijk. (Lokale politie)

Een respondent geeft aan dat de vraag naar gescheiden activiteiten vaak vanuit de vrouwen zelf wordt gesteld. Wanneer het bijvoorbeeld groeps gesprekken betreft over tal van thema's (gaande van opvoeding tot drug- en alcoholverslaving) praten de vrouwen veel opener wanneer er geen mannen aanwezig zijn. Ook sporten doen vrouwen vaak liever niet in de aanwezigheid van mannen. Hulpverleners wijzen hierbij op een paradox. Enerzijds wil men vrouwen aanmoedigen om meer activiteiten buitenshuis op te nemen, maar dit bereikt men vaak enkel door gescheiden activiteiten te organiseren, waardoor ze zich opnieuw alleen onder vrouwen bevinden. Emancipatorisch werken betekent dat men de boodschap geeft dat een gemengd publiek kan en mag, maar op die manier kan men de beoogde doelgroep niet bereiken.

➤ ***Niet langer dan absoluut noodzakelijk van huis mogen wegblijven***

Meisjes en vrouwen mogen vaak niet langer dan noodzakelijk wegblijven van huis. Naar jongens toe kan men eveneens streng zijn, maar voor de meisjes is het vaak extremer. Men dient bijvoorbeeld na school onmiddellijk naar huis te gaan. Vele schoolgaande meisjes mogen daardoor niet deelnemen aan activiteiten die buiten de 'normale' schooluren vallen, zoals naschoolse sportactiviteiten of schoolreizen. Op dergelijke activiteiten melden veel leerlingen zich ziek. Scholen contacteren hieromtrent geregeld bemiddelaars om de ouders uit te leggen wat hun activiteiten zijn en waarom ze deze organiseren:

Ja die strakke rolpatronen eigenlijk: een meisje hoort thuis te zijn, of een meisje hoort als het donker wordt binnen te blijven. Dat is aanwezig, uiteraard. Vandaar ook dat heel veel jongerenwerkingen klagen. ... Dat is een heel complex probleem ook: sommige meisjes zijn daar heel gelukkig mee, de anderen niet, de anderen willen naar een jeugdbeweging gaan, willen naar een jeugdhuis gaan. Met als gevolg dat die echt doorzetten zeg maar of die echt tegen de normen of de ideeën van de ouders gaan, die gewoon het huis verlaten. (Hulpverlener)

Excursies bijvoorbeeld, op school, dat wordt heel dikwijls vermeden door de ouders en daar wordt dikwijls een verbod opgelegd op die meisjes dat ze niet mee mogen. Dat zullen scholen ook kunnen bevestigen want dat gebeurt veel. (Lokale recherche)

Naar het organiseren van schoolreizen toe kan dit problemen opleveren in zogenaamde concentratiescholen:

Donc, il fallait un certain quota pour pouvoir avoir l'autorisation de partir. Il fallait avoir 90% des classes qui allaient en classe verte pour pouvoir organiser le voyage. Et en fait, dans les écoles qui ont une forte population d'immigrés, il se retrouvait confronté au fait qu'il n'arrivait jamais au 90% pour avoir l'autorisation de partir. Parce que les filles ne peuvent pas aller à l'extérieur. (Hulpverleners)

Een aantal respondenten geeft aan dat dit minder voorkomt ten opzichte van vroeger, hoewel nog steeds aanwezig.

➤ ***De vrouwelijke rol is vooraf bepaald: het huishouden en de kinderen.***

Binnen verschillende gemeenschappen zorgen vrouwen traditioneel voor het huishouden en de kinderen. Dit is hun familiale plicht en er is geen discussie over mogelijk. Dit maakt dat vrouwen of meisjes soms geen tijd hebben voor ontspanningsactiviteiten of schoolwerk, wat impliceert dat hun verplichting het huishouden op zich te nemen leidt tot een beperking van hun bewegingsvrijheid (ze hebben immers geen keuze). Wanneer vrouwen buitenshuis gaan werken blijven deze verplichtingen bestaan:

Het is een rollenpatroon en het is een cultureel gegeven. Ik betrapte me er vaak op dat ik me er drukker in maak dan zij. Als ik er gesprekken over deed, zeiden ze dat het bij hen zo is. Zij spreken zo: 'Mijn tijd komt straks. Ik ga nu trouwen en ik ben zwanger en dat verhoogt mijn status, en later heb ik een schoondochter die dat voor mij doet'. Nu zie je dat er problemen ontstaan omdat het verandert, ze zijn hier ook langer. Jonge vrouwen zijn geen schoondochters meer in huis. Die willen ook gaan werken en willen een eigen inkomen. Dat wordt toegestaan, want dat zorgt voor extra geld. De schoonmoeders zijn wel hun schoondochter kwijt. Dan zie je spanningen ontstaan. Het huishouden wordt niet goed gedaan. Er is niemand om hen naar het ziekenhuis te voeren of naar de apotheek te gaan. Dat uiten ze als klachten hier. (Huisarts)

Ja, het gaat niet alleen om seksuele eer, maar ook gewoon met jongens praten en thuisblijven en ge moet altijd goed zijn en koken en zo van die dingen. Dat mensen naar u kijken en zeggen van 'amai dat is een goed meisje want ze is thuis en ze kan koken, ze kan bakken en ...'. (Een slachtoffer)

Ja. Ik kom dat tegen dat meisjes een voorbestemde rol krijgen. En ingelepeld ook, dat ze dat logisch vinden. Niemand stelt zich daar vragen over. Wij, vanuit de open structuur, vinden dat niet goed. Maar, als je er actief inzit, en je wil dat tegenhouden, moet je een alternatief klaar hebben. Heb je die? Neen. Wel, blijf er dan af. Als je iemand uit die gesloten structuur, die afhankelijkheidspositie uittrekt, met de boodschap van 'je moet wel assertief zijn', ze is dat nooit geweest! Hoe gaat dat eindigen? (Lokale politie)

Binnen sommige Roma gemeenschappen worden meisjes op erg jonge leeftijd uitgehuwelijkt (vanaf 14 jaar) en na het huwelijk gaan de meisjes bij de jongens en hun gezin inwonen. Een 'doorsnee' huishouden bestaat dan uit de zorg voor grootouders, alle zonen en hun vrouw, de nog niet getrouwde dochters en de kinderen van de zonen. De schoondochter die het laatst het gezin vervoegt, de jongste, staat in voor het hele huishouden van al deze personen, inclusief de zorg voor de kinderen. De jonge meisjes zijn ook niet langer welkom bij hun ouders. Dit maakt dat ze vaak alleen voor een zware opdracht staan, zeker wanneer ze erg jong een eerste kind krijgen.

➤ ***Fysieke opsluiting***

Verschillende respondenten wijzen er op dat vrouwen soms het huis niet mogen verlaten en fysiek worden opgesloten door hun partner of andere familieleden. Deze vrouwen krijgen geen sleutel van het huis, mogen soms het huis helemaal niet verlaten of mogen dit enkel in het gezelschap van de schoonmoeder (bijvoorbeeld om boodschappen te doen):

Alors, j'ai eu une femme qui était tout le temps, tout le temps, tout le temps confinée par son partenaire. Donc, elle ne pouvait pas sortir de chez elle, du tout. La belle mère la surveillait tout le temps. Toute la journée. (Hulpverlener)

Ça m'a rappelé un cas qu'on a eu. C'était une femme qui a été séquestré pendant 20 ans. Une dame marocaine, pendant 20 ans et que même que son mari parfois l'attachait au lit pour être sûr qu'elle ne sorte pas. (Hulpverlener)

Het fysiek opsluiten van vrouwen heeft vaak niets met het behouden van de familie-eer te maken. Door een vrouw het recht te ontzeggen het huis te verlaten, wordt het uitoefenen van controle gemaximaliseerd. Wanneer een vrouw thuis wordt opgesloten met het oog op het voorkomen van een eerschending kan gesproken worden over een vorm van eerge relateerd geweld.

➤ ***Vrouwen of meisjes die steeds vergezeld worden door een familielid.***

Het uitoefenen van controle op vrouwen of meisjes kan zover gaan dat ze steeds vergezeld worden. Broers gaan hun zus bijvoorbeeld afzetten aan de school om deze na de schooluren onmiddellijk terug op te pikken. Vaak gebeurt dit ook omwille van de taalproblematiek. Het is soms moeilijk uit te maken of een persoon wordt meegestuurd met een vrouw als tolk dan wel ter controle op wat er gezegd wordt:

We zien dat ook in het ziekenhuis, dat de schoondochter mee moet gaan naar het ziekenhuis want zij moet de vertalingen doen en er mag niets naar buiten komen van haar schoonzus, en dan voert zij het woord. Zij beslist dan mee over die kinderen, dat is ook geweld. Die vrouw heeft geen recht om te praten, want ze is uit Marokko gekomen, ze heeft haar kind gebaard en ze geeft een opvoeding maar zij is zogezegd een slechte moeder, en dan zie je dat die schoonfamilie eigenlijk de hand legt op die vrouw. En dan zie je dat die vrouw wel hulp wil zoeken maar ze durft niet. En dan duurt het wel een hele tijd voor ze durven zeggen wat er allemaal gebeurt in hun gezin. (Intercultureel bemiddelaar)

Sommige diensten zien dit frequent gebeuren (vaak binnen de hulpverlening). In de sector van de gezondheidszorg ziet men de vrouwen bijvoorbeeld wel alleen. Ook andere diensten geven aan dat de vrouwen vaak stiekem komen, zonder dat hun partner op de hoogte is. Respondenten uit de politionele sector geven aan de vrouwen doorgaans wel afzonderlijk te kunnen verhoren, hoewel er na verloop van tijd vaak een familielid komt bijzitten. Indien dit niet gebeurt, krijgt de vrouw of het meisje niet zelden telefoon van een familielid, om te controleren waar ze is of wat er gezegd wordt.

Vaak zijn het ook vrouwen die andere vrouwen controleren. Wanneer één van deze vrouwen zich misdraagt, vertellen andere vrouwen dit door aan hun man, familie en gemeenschap. Op die manier wordt het moeilijk voor vrouwen of meisjes om hulp te zoeken, omdat ze steeds bang zijn hierbij te worden gezien door andere leden uit de gemeenschap. Scholen kunnen hier een oplossing voor bieden indien ze de mogelijkheid creëren om ongezien naar de zorgleerkracht of het CLB te stappen. Het zijn vaak de enige momenten waarop meisjes niet in het gezelschap zijn van familieleden.

➤ ***Onderwerping en uitbuiting in het gezin***

Binnen sommige families dient de schoondochter onvoorwaardelijk te gehoorzamen aan haar partner en haar schoonmoeder. De schoonmoeder heeft vaak het laatste woord.

Van de moment dat ze gehuwd zijn, dan wordt schoonmama, dus de moeder van de echtgenoot, toch een beetje de matriarch zullen we maar zeggen. En dan worden zij geacht van daar volledig respect voor te tonen en te luisteren naar wat zij zegt. (Lokale recherche)

Jonge koppels wonen soms de eerste jaren bij de ouders van de man in. Voor meisjes die in België opgegroeid zijn, is dit vaak allesbehalve evident. Ze dienen (terug) een hoofddoek te dragen, zich aan de regels te houden, enz. De jongen staat vaak voor de keuze tussen zijn vrouw en zijn moeder. Dit kan voor spanningen zorgen in de jonge relatie:

Die man kan zo geconfronteerd worden met twee koninginnen, de schoondochter en de schoonmoeder. En de schoonmoeder vindt dat hij naar haar moet luisteren. En zijn vrouw zegt 'ik ben met u getrouwd, het zijn onze kinderen'. En twee koninginnen in één nest, dat gaat niet hé. Dat komen we tegen ja. En die structuren die botsen hé. En als die zijn opgegroeid in een open structuur, dat botst hé. (Lokale politie)

Nieuwkomers (pas aangekomen vrouwen, net getrouwd) worden door de schoonmoeders ook vaak ingeschakeld in het huishouden, vaak op een erg slaafse manier. Ze dienen in te staan voor het hele huishouden, te koken voor de schoonmoeder wanneer zij hierom vraagt enz.. In andere gevallen mogen ze wel gaan werken, maar dienen ze hun volledige loon af te staan aan hun schoonmoeder.

➤ **Controle op het gedrag van de vrouw**

Meisjes worden vaak gecontroleerd door hun ouders of door de mannelijke familieleden. Zoals enkele respondenten aangeven, gaat het vaak om een 'controle op de maagdelijkheid'. Mannelijke familieleden gaan na of het meisje zich op zedelijke en fatsoenlijke wijze gedraagt, zoals men binnen de subcultuur van een jong meisje verwacht.

I n'y a pas d'internet, il n'y a pas de GSM, elles sont contrôlées perpétuellement ... (Hulpverlener)

Ja ik denk dat de meisjes volledig gemonitord worden door de ouders, al als ze jong zijn, van het moment dat ze 12-13 jaar worden, worden het vrouwen en dan verandert hun wereld min of meer. In deze tijd van gsm's zien we dat meisjes altijd wel aan hun ouders moeten zeggen waar ze zijn op welk moment van de dag, dat die ouders weten waar ze zijn. (Lokale recherche)

2.2.2. Gedwongen en gearrangeerde huwelijken

Veel aangehaalde vormen van eengerelateerd geweld betreffen het gedwongen en het gearrangeerde huwelijk. Sommige respondenten, voornamelijk uit het Franstalige landsgedeelte, beschouwen het gedwongen huwelijk als dé vorm van eengerelateerd geweld, andere respondenten zien het als een aparte vorm van geweld, los van eengerelateerd geweld.

Het gedwongen en het gearrangeerde huwelijk kunnen niet onder eenzelfde noemer geplaatst worden. Bij het gedwongen huwelijk wordt iemand verplicht met een bepaald persoon te huwen, terwijl gearrangeerde huwelijken geregeld worden met medewerking van alle betrokkenen. Wil één van de betrokkenen niet huwen, dan wordt deze niet gedwongen:

Ieder van ons is zijn of haar man of vrouw ergens tegengekomen op een gearrangeerde manier. Bijvoorbeeld via internet iemand leren kennen in het Verre Oosten of een blind date, naar een discotheek gaan om iemand tegen te komen. Ik denk dat we dat overdrijven. (Medewerker intercultureel netwerk)

Er zijn zoveel gemeenschappen die regelen, maar dat is eeuwenoud. Vroeger was dat ook zo, ook hier in Europa. Men ging kijken naar het kapitaal, zo was hun dochter in veiligheid. (Hulpverlener)

Een vraag die andere respondenten zich hierbij stellen, is de mate waarin er binnen een gearrangeerd huwelijk sprake is van 'vrije keuze' en waar precies de grens ligt tussen dwang en

sociale druk. Mogelijk heeft men wel het recht het huwelijk te weigeren, maar wordt men sterk onder druk gezet (impliciet of expliciet) zodat dit door de betrokkenen zelf niet als een vrije keuze wordt ervaren.

De meeste respondenten beschouwen het gedwongen huwelijk als een omvangrijk en belangrijk probleem. De meisjes kunnen deze verplichte partnerkeuze aanvoelen als een verkrachting. Ouders (of andere familieleden) zetten hun kinderen onder druk om de door hen voorgestelde partner te aanvaarden en dit kan gaan van een lichte psychologische druk tot ware pesterijen. Het gaat dan meestal ook om 'druk' en niet om fysieke 'dwang':

Il y a un dossier qui est revenu par la procédure qu'on a en matière de violence intrafamilial où quand on a regardé toutes les fiches info, on a retrouvé une fiche info d'une dame qui habite ici dans la région, qui a quitté la région où ses parents habitent, qui est venue habiter ici dans la région et qui est harcelée par ses parents qui voudraient qu'elle revienne. Donc il n'y a pas de violence physique, mais il y a des violences, dans ce sens où elle ne peut pas vivre tranquillement, elle a du changer de travail, elle a changé de voiture, elle a changé de plaque d'immatriculation. Elle a fait une série de choses pour pas que ses parents l'a retrouvent. Et au finale, ils ont quand même su l'a retrouvé quoi. Donc pour moi ça ce sont des violences liées à l'honneur, parce qu'ils veulent qu'elle revienne pour se marier avec un cousin de la famille. (Slachtofferhulp lokale politie)

Sommige respondenten geven echter ook aan dat 'gearrangeerde huwelijken' vaak erg goede huwelijken zijn. Men gaat op zoek naar iemand met eenzelfde socio-economische achtergrond, iemand uit eenzelfde 'kaste'. Dergelijke huwelijken hebben volgens hen meer slaagkansen.

De manier waarop ouders of familieleden een invloed uitoefenen op de partnerkeuze van hun kinderen, kan allerlei vormen aannemen. Familieleden kunnen effectief een partner uitkiezen en de persoon verplichten ermee te huwen. In andere gevallen kunnen de zoon of dochter zelf een partner kiezen, maar is goedkeuring nodig is van de ouders.

➤ **Meisjes en jongens**

Een aantal respondenten geeft aan dat het vooral meisjes zijn die worden uitgehuwelijkt, maar de meeste respondenten geven aan dat het vaak ook jongens betreft:

Nu we vertellen nogal gemakkelijk over de meisjes, maar er zijn ook jongens met dat probleem. Want ik heb een jongen in mijn klas gehad, in het tweede jaar, die had een dochtertje toen en zijn tweede kind was onderweg. Die was daar beschaamd over. En hij deed een poging om altijd naar school te komen, deed zijn best, maar dat lukt niet. (Leerkracht)

Wel geven ze aan dat de jongens zich in een minder kwetsbare positie bevinden dan de meisjes. Ze aanvaarden de voorgestelde huwelijkspartner, maar hebben nadien ook een relatie met een partner naar keuze. Dit brengt echter veel stress met zich mee in het gezin.

➤ **Minderjarigen**

In België maar ook onder meer in Turkije is het verboden te huwen wanneer men jonger is dan 18 jaar. In Turkije wordt echter dikwijls gehuwd met valse papieren, waardoor men denkt dat het meisje 18 jaar is. In België omzeilt men dit soms door niet 'officieel' te huwen, maar wel bijvoorbeeld volgens de religie. Een dergelijk huwelijk is echter niet wettig in België.

Binnen sommige Roma-gemeenschappen worden meisjes uitgehuwelijkt wanneer ze nog niet meerderjarig zijn, bijvoorbeeld vanaf 14 à 15 jaar. De meisjes mogen vanaf dan ook niet meer naar school en behoren zo snel mogelijk kinderen te baren. Vele Roma-meisjes zijn hier erg bang voor en krijgen nauwelijks of geen seksuele voorlichting:

Wij hebben dat altijd geweten, dat bestaat al lang, dat meisjes niet meer naar school komen, ze zijn

uitgehuwelijkt. ... We zijn ook al met sommige leerkrachten samen naar zo'n huwelijk geweest, dat is een heel schrijnende toestand want ze weten niet eens met wie dat ze gaan trouwen. Op dat huwelijksfeest is die man ook niet aanwezig. ... Om 12u had zij die man nog niet gezien, ... zij huilde, zij vroeg ons om nog een beetje te blijven. Ze worden afgehaald met een taxi en ze worden dan weggevoerd. (Leerkracht)

➤ **Huwen met familieleden**

Een respondent geeft aan dat binnen sommige Roma-gemeenschappen meisjes vaak worden uitgehuwelijkt aan een neef:

Bij [...] in dat gezin zijn er acht kinderen en er zijn er twee die, laat ons zeggen, gezond zijn. De anderen hebben allemaal een handicap, gehoorgestoord, ... Dat is vooral een typisch kenmerk voor de Roma kinderen. Door te trouwen met neven en nichten. Ja, dus de kans bij haar is nu, één op de twee kinderen die gehandicapt zullen zijn. Dat is een zekerheid. Voor [...] alleen hebben ze al één volledig klasje gehoorgestoorden. Alleen maar van de Roma gemeenschap. (Leerkracht)

➤ **Huwen in het buitenland**

Meisjes worden dikwijls meegenomen naar het buitenland om er te huwen, onder het mom van 'vakantie'. Nadien komen ze al dan niet terug naar België. Respondenten uit de onderwijssector zien op die manier meisjes 'verdwijnen'. Plots komen ze niet meer naar school en niemand weet waar ze zijn:

Zo zat er bijvoorbeeld een meisje van Tunesische afkomst in mijn les die heel erg gemotiveerd was, maar vlak voor haar stage is ze verdwenen. Ik heb toen naar de directie en naar verschillende docenten gebeld (sommigen waren dan toch geïnteresseerd). Uiteindelijk hebben we ook naar het meisje gebeld en haar gezegd dat we langs gingen komen. Het meisje zelf heeft aangegeven dat we dit niet moesten doen. We hebben dan enkele medestudenten naar haar gestuurd, maar intussen was ze al verdwenen naar het land van herkomst van haar ouders. Ze worden dus heel snel teruggestuurd naar het land van herkomst om er te trouwen. Ik heb Marokkaanse, Tunesische, Algerijnse en Turkse meisjes gehad. Veel van mijn studentes verdwijnen op die manier. (Docent hoger onderwijs)

➤ **Een vorm van familiale hereniging**

Een aantal respondenten beschouwt het gearrangeerde huwelijk als een vorm van familiale hereniging. Als men wordt uitgehuwelijkt, is dit immers meestal met een persoon uit het land van herkomst. Door het huwelijk wordt die persoon naar België gehaald, wat erop kan wijzen dat er andere belangen op het spel staan dan louter het huwelijk.

Er zijn natuurlijk nog andere factoren waarom er nog teruggegrepen wordt naar een bruid of bruidegom van het land van herkomst. Dat heeft weer met hier te maken. Stel dat ik van Turkije kom, ik kom terug in het land, ik heb een zoon en ik heb een neef met een dochter, en die hoort mijn opgeblazen verhalen. Dochter is huwbaar en zoon ook, kunnen we dat niet eens arrangeren?(Lokale politie)

➤ **Mogelijke oplossingen**

Onderhandelen

Onderhandelingen over een gearrangeerd huwelijk kunnen een compromis opleveren. Eén van de hulpverleners hanteert bijvoorbeeld de leerplicht tot 18 jaar als argument. Wanneer het meisje aangeeft te willen studeren, krijgt ze vaak ook die kans en wordt het huwelijk uitgesteld tot haar 18 jaar (terwijl de meisjes vroeger vaak werden uitgehuwelijkt op hun 15 à 16 jaar).

De hiërarchie binnen het gezin staat vaak echter een succesvolle onderhandeling in de weg. Binnen traditionele gezinnen is het de kinderen verboden tegen het gezag van de ouders in te gaan. Vele zonen en dochters durven hierdoor ook niet vertellen dat ze niet willen huwen:

Als ik aan meisjes of jongens vraag of ze het hun ouders hebben verteld, zeggen ze gewoon 'neen, ik moet mijn ouders gehoorzamen, ik durf dat niet, ik durf die zelfs niet in de ogen kijken, ik ben verplicht'. Dat ik zeg 'maar neen, je bent niet verplicht, je kan toch je wens uiten'. 'Ah, maar dat durf ik niet'. Ik zeg 'Ja, weten ze het tenminste?'. 'Ja, ze weten dat ik het niet wil'. Ik zeg 'Maar heb je ook uitgelegd waarom?'. 'Ja maar neen, ze gaan dat toch niet aanvaarden'. (Intercultureel bemiddelaar)

Instemmen

Vaak stemt het meisje in met een huwelijk om de ouders te gehoorzamen, onder een zware psychologische druk of na ernstige bedreigingen. Men kan niet zeggen dat het om een gedwongen huwelijk gaat, aangezien de meisjes (of jongens) hebben ingestemd. Velen zijn opgegroeid met de idee te zullen huwen met een partner voorgesteld door de ouders en kennen vaak geen andere realiteit. De vraag waar de grens ligt tussen een vrijwillig en gedwongen huwelijk is soms moeilijk te beantwoorden. Het lijkt een eigen keuze, terwijl men eigenlijk geen keuze heeft. Soms stemmen meisjes in omdat ze reeds een bepaalde leeftijd hebben en omdat ze bang zijn dat ze geen partner meer zullen vinden:

Het is natuurlijk zo, als je van kleins af aan wordt opgevoed in een omgeving waar het normaal is dat ouders later uw huwelijk mee gaan bepalen, dan is het ook normaal dat je dat goed vindt, dat je eigenlijk een beetje 'gebrainwashed' bent in die richting. Het is pas als je opgroeit hier, en je ziet dat uw klasgenoten, mensen van uw werk, zelf bepalen met wie ze gaan huwen en dat die ouders daar eigenlijk helemaal niets aan te zeggen hebben, dat die mensen ook wel in een tweestrijd komen. Door het bewustzijn dat ze dan hebben, gaan ze misschien denken 'ok, misschien is het toch niet zo goed dat ik zelf niet mee kan bepalen met wie ik trouw', maar ja dat is een conflict dat dan ontstaat. Maar het probleem ligt meestal, ze hebben zussen en broers en die zijn ook getrouwd en dat is ook geregeld geweest, en sommigen van hen hebben eigenlijk een goed huwelijk. En dan denken die van 'ja, misschien is het toch ook niet slecht dat dat huwelijk geregeld is', en in die context worden die meegesleurd in heel die kwestie en dat huwelijk wordt dan ook geregeld door die ouders. En ze hebben niet veel keuze. (Lokale politie)

Weigeren

Wanneer men het huwelijk weigert, kan dit leiden tot een breuk met de familie (het meisje wordt verstoten of loopt weg) en zelfs tot fysiek geweld.

Une qui était sur le coup d'un mariage forcé et qui s'est fait tabasser par son frère. Et que l'école nous a téléphoné, parce que son frère était venu à l'école pour la. Donc on l'a fait évacuer, on s'est occupé du volet social, et elle n'est plus dans sa famille, elle n'a plus de contact avec sa famille, parce qu'elle est toujours recherchée par ses frères. Donc elle reçoit encore au jour d'aujourd'hui des menaces. (Hulpverlener)

In een aantal gevallen wordt de weigering ook aanvaard, maar vraagt dit veel standvastigheid van de jongen of het meisje. Soms komt het enkele jaren later ook tot een verzoening.

2.2.3. Psychologisch geweld en bedreigingen

Een veel voorkomende vorm van eengerelateerd geweld betreft het uitoefenen van psychologisch geweld en/of het uiten van bedreigingen. Het is een zeer frequent aangehaalde vorm van geweld die vaak binnenshuis blijft. Slachtoffers zijn zich niet altijd bewust van het feit dat dit ook vormen van geweld zijn, wat de detectie ervan bemoeilijkt:

Ja het probleem met al die situaties is denk ik dat mensen niet goed beseffen dat dat geweld is. Dat ze

dat eigenlijk als een normaliteit beschouwen. (Hulpverlener)

Wij zien heel dikwijls dat het fysiek geweld iets is waar de vrouwen op zitten te wachten, want eens dat dat gebeurd is, dan komt justitie in gang, politie, dan kunnen ze met hun verhaal naar buiten, dan komt er een advocaat aan hun zij, en dan kunnen ze eigenlijk een uitlaatklep vinden om hun probleem wereldkundig te maken. Maar hetgeen daar voorafgaat, de stalking, de mentale foltering, die moet niet onderdoen voor het geweld. Zeker niet. (Lokale politie)

De slachtoffers worden vaak onder druk gezet, bijvoorbeeld om te huwen of om niet te scheiden van hun echtgenoot. Ook worden jongens onder druk gezet om bijvoorbeeld hun zus te controleren. Het psychologisch geweld kan zich eveneens in andere vormen uiten, bijvoorbeeld als pesterijen of 'straffen', als beledigingen of in familiale ruzies:

Dat ze die nieuwe kleren die ze gekocht heeft kapotscheuren bijvoorbeeld. (Intercultureel bemiddelaar)

Of er wordt bedreigd met een mogelijk negatieve impact op de familie, of zelfs met de dood:

Geweld daarrond (homoseksualiteit) heb ik nog niet gezien, maar wel dat de moeder decompenseert¹⁶ om hen onder druk te zetten als de zoon er voor uitkomt. Ze manipuleren door te zeggen dat ze de mama ziek maken. De omgeving doet dit en ook de mama. (Huisarts)

Er is één constante, zo zeggen ze mij toch, dat is dat ze steeds herhalen tegen het meisje dat ze haar gaan doden. Ik heb hier steeds op gezegd "maar ze overdrijven, dat zal wel niet", en dan was er de moord op Sadiyah en dan had ik het begrepen. Vele broers zeggen nu: "als je niet gehoorzaamt, eindig je zoals Sadiyah". Sadiyah heeft ons absoluut niet geholpen. Nu hebben ze nog meer schrik. (Docent hoger onderwijs)

Sommigen zeggen dat het de cultuur van de angst is. Ze zeggen hen voortdurend dat ze hen gaan vermoorden. (Docent hoger onderwijs)

Volgens een van de bevroegde artsen, kunnen dergelijke psychologische geweldplegingen leiden tot psychosomatische klachten bij de slachtoffers: hoofdpijn, migraine, hyperventilatie, enz.

2.2.4. Verstoting

Wanneer een jongen of meisje zich niet gedraagt conform de familiale regels of ongehoorzaam is, kan de familie hem of haar verstoten. Een verstoting door de familie impliceert eveneens een verstoting door de gemeenschap. Het slachtoffer is niet langer welkom. Verstoting is vaak het gevolg van een partnerkeuze waarmee de familie niet akkoord gaat, van een voorhuwelijks zwangerschap of van een weigering van een huwelijk.

De keuze die aan het meisje wordt gegeven is: ofwel hij, ofwel je familie, of echt wel jouw familie en niet hij. (Hulpverlener)

Oui, fin, si elle est enceinte hors mariage. Ça elle est exclue, elle est juste répudiée en faite. (Hulpverlener)

Ook homoseksualiteit kan tot verstoting leiden.

Ja, ik heb een homoseksuele jongen ontmoet, die zei dat het verschrikkelijk was. Hij heeft zijn familie moeten verlaten. Ik heb ook een lesbisch meisje ontmoet die haar familie moest verlaten. (Docent

---

¹⁶ 'Decompenseren' = een term uit de psychologie: bij grote spanningen of grote druk volstaan iemands verdedigingsstrategieën niet langer, wat zich kan manifesteren in psychotische verschijnselen, angst, depressie, enz. Het 'psychisch evenwicht' is zoek.

hoger onderwijs)

2.2.5. Fysiek geweld

In bepaalde families of gemeenschappen kan men overgaan tot fysiek geweld omwille van eerschendingen, ongehoorzaamheid, homoseksualiteit, enz. Dit fysiek geweld kan alle mogelijke vormen aannemen :

L'autre, c'est une qui était avec son mari et qui devait porter le voile, elle ne devait pas répondre, parce qu'elle se faisait tabasser. Elle ne pouvait rien faire. Elle est partie une première fois, on l'a prise en charge une première fois. Puis, il lui a dit 'oui, j'ai changé, je ne te touche plus' euh, puis elle est retournée et il lui a rasé les cheveux. Il lui a complètement rasé les cheveux. (Hulpverlener)

Maar als ze niet willen, als ze zich verzetten, ze begrijpen namelijk goed het verschil tussen de archaische tradities van de familie en de Belgische samenleving waarin ze leven, het zijn vaak Belgen, als ze zich dan verzetten volgen er vaak slagen. Ik had een studente met een hersenschudding, die kon 3 maanden niet komen omdat haar broer haar geslagen had. Men heeft er één teruggevonden op de spoedafdeling van het ziekenhuis. Er was er één, dit was geen van mijn studentes, die van de hele familie slaag had gekregen, ze hadden haar in de badkuip gelegd en ze kon daar niet uit zolang ze slaag kreeg, dit was verschrikkelijk. (Docent hoger onderwijs)

De dader van het fysieke geweld is vaak de vader of een van de broers, maar ook de schoonmoeder kan bijvoorbeeld fysiek geweld gebruiken tegen de schoondochter. Het geweld manifesteert zich niet per se naar degene die de regels overtreedt. Bij een partnerkeuze waar de familie niet achterstaat, kan het geweld zich bijvoorbeeld ook naar die ongewenste partner uiten:

Een Marokkaanse studente (geen die ik heb gehad) van 20 jaar ging iets drinken met vrienden, jongens en meisjes, vlak bij de school. Haar broer heeft dit gezien en heeft één van de jongens fysiek gevolgd om hen nadien te kunnen slaan. Tot daar gaat het zelfs. Het was niet eens haar vriendje, het waren gewoon klasgenoten. Maar ze slaan gewoon de jongens die durven met hun zus te praten. En ze zijn van niets bang, ze komen nadien zelfs gewoon terug naar de recreatieve pauze. (Docent hoger onderwijs)

2.2.6. Wegsturen naar het land van herkomst

Wanneer jongens of meisjes hun ouders/familie onvoldoende gehoorzamen, kunnen zij 'teruggestuurd' worden naar hun land van herkomst. De meeste respondenten hadden hier nog geen directe ervaringen mee, maar hadden hierover gehoord of waren zich bewust van de mogelijkheid. Een respondent stelt dat meisjes eerder weggestuurd worden wanneer ze een (al dan niet vermeende) relatie hebben met een jongen uit België (tegen de wil van hun ouders) of wanneer ze uitgetrouwde zijn, jongens eerder naar aanleiding van ongehoorzaamheid:

Bij jongens is het meer een straf, als ze iets uitgespookt hebben en ze willen niet gehoorzamen en als de ouders niet weten hoe ze hen moeten opvoeden, sturen ze die een paar jaar naar Marokko van 'dan zal hij het wel weten'. (Intercultureel bemiddelaar)

2.2.7. Onthouden van ontwikkelingsmogelijkheden

Verschillende situaties die door de respondenten werden aangehaald als eengerelateerd geweld, kunnen beschouwd worden als het ontnemen van ontwikkelingsmogelijkheden.

- ***Meisjes/vrouwen mogen niet deelnemen aan activiteiten waar ook jongens/mannen aanwezig zijn, of mogen het huis niet verlaten***

Eerder werd aangegeven dat meisjes of vrouwen vaak niet worden toegelaten deel te nemen aan activiteiten waar ook mannen aanwezig zijn, of dat sommige vrouwen het huis niet mogen verlaten.

Dit maakt dat zij niet alle activiteiten, vormingen en dergelijke kunnen volgen, ook niet indien zij dit wensen. Beperking van deelname aan onderwijs of taallessen voor volwassenen, is een aanzienlijke inperking van ontwikkelingskansen en houdt personen in een sterkere afhankelijkheidspositie:

We zien dikwijls dat ze geen Nederlandse les mogen volgen van hun partner. Ze kan zich niet uitdrukken en dan is ze heel zwak in de samenleving. Dan zit je vast. (Lokale politie)

➤ ***Geen tijd voor huiswerk, lessen, werk of vrije tijd***

Van vele vrouwen wordt een traditionele rol in het huishouden verwacht. Ze dienen de zorg voor het huishouden en voor de kinderen vaak helemaal alleen te dragen. Dit maakt dat er geen tijd meer overblijft voor andere zaken, zoals het maken van huiswerk, het volgen van volwassenenonderwijs, enz.:

Studentes die hogere studies doen, mijn collega's kennen dit probleem zeker en vast ook. Vaak zeg ik als professor dat ze niet genoeg gewerkt hebben, qua voorbereidingen enz. , maar dan krijg ik als antwoord "u leeft niet in dezelfde wereld als wij, we moeten vader bedienen, onze broers, wij moeten alles doen en pas nadien, om middernacht beginnen we te studeren". De meisjes die dus hun hogere studies kunnen afronden binnen een dergelijke context zijn gewoon geniaal. Het is heel moeilijk om studies af te ronden wanneer je moet werken tot 10u 's avonds. Ik heb ook gevallen onder de studentes waarbij de vader hun boeken heeft verbrand zodat ze niet zouden slagen. Of waar de broers de muziek luid opzetten zodat ze niet kunnen studeren. Ik heb veel zulke gevallen. Men doet alles. (Docent hoger onderwijs)

Het is enorm moeilijk om als jong migrantenmeisje scholing te volgen in combinatie inderdaad met de taken die hen thuis worden opgelegd. Er wordt verwacht dat zij in het huishouden heel veel doen en als ze dat willen combineren met studies, laat staan hobby's, dan is dat een moeilijke tijdsindeling denk ik. (Lokale recherche)

➤ ***Meisjes mogen niet deelnemen aan buitenschoolse activiteiten***

Bosklassen, sportactiviteiten en andere buitenschoolse activiteiten zijn vaak verboden voor schoolgaande meisjes. Ze dienen onmiddellijk na de schooluren naar huis te gaan en mogen niet mee op klasuitstappen die een overnachting met zich meebrengen. Hierdoor missen ze een deel van hun algemene vorming, alsook de kans om zich te ontwikkelen op sportief, muzikaal, ... vlak.

Ja die strakke rolpatronen eigenlijk: een meisje hoort thuis te zijn, of een meisje hoort als het donker wordt binnen te blijven. Dat is aanwezig, uiteraard. Vandaar ook dat heel veel jongerenwerkingen klagen. Bijvoorbeeld Mechelen kregen wij gisteren aan de lijn: 'ja, die meisjes, waar zitten die eigenlijk?'. (Hulpverlener)

➤ ***Uithuwelijken van minderjarigen***

In bepaalde Roma-gemeenschappen is men nog erg traditioneel en huwt men meisjes uit vanaf hun 14 à 15 jaar. Vanaf dan mogen ze niet langer naar school, dienen ze in te trekken bij de familie van de man (jongen) en staan ze als jongst aangekomen vrouw in voor het hele huishouden. Ze mogen ook niet gaan werken. Hun doel is om zo snel mogelijk zoveel mogelijk kinderen te baren. Deze meisjes wordt de kans op verdere ontwikkeling volledig ontzegd.

Ook de jongens worden hier de dupe van, aangezien ook zij op erg jonge leeftijd reeds de zorg voor een gezin dienen te dragen.

Nu, deze morgen zat hier nog een leerling die ik ook nog opgevolgd heb, zijn zus is hier ook geweest, die

volgt tuinbouw, zit in zijn 3^e jaar en hij is papa in wording voor zijn 2^e kindje, een zoontje. Hij moet dus nog 17 jaar worden. (Leerkracht)

Ook voor het huwelijk worden jonge meisjes vaak thuis gehouden van school, bijvoorbeeld om de moeder te helpen in huis.

2.2.8. Moord

In extreme (en eerder zeldzame) situaties kan het geweld uitmonden in een eerderrelateerde doding of een eremoord. De meeste respondenten hadden nog geen persoonlijke ervaring met een dergelijke doding. Sommige respondenten hadden weet van een enkele casus, anderen kregen er vaker mee te maken (voornamelijk respondenten uit de politionele sector). De meeste respondenten konden wel verwijzen naar enkele eremoorden die uitgebreid belicht werden in de pers (Laila Achichi¹⁷, Sadia Seikh¹⁸, Amritpal Kaur¹⁹).

De respondenten halen verschillende aanleidingen aan tot de 'eremoorden' die plaatsvonden: een man die zijn vrouw neerschiet (in aanwezigheid van de kinderen) naar aanleiding van een familieruzie, het vermoeden van overspel (dit werd vier maal aangehaald), het doden van een derde nadat deze zich bemoeit heeft met de opvoeding van één van de kinderen, een echtgenoot doodt zijn schoonvader naar aanleiding van een echtscheiding, het doden van een derde omdat deze een vrouwelijk slachtoffer helpt, ...

De meeste van de door de respondenten beschreven dodingen betreffen een partnerdoding, waarbij de grens tussen een eremoord en een 'passionele' moord vaak erg vaag is. Overspel en echtscheiding vormen bij een 'crime passionelle' immers ook vaak de aanleiding.

Een andere vorm van moord betreft de gedwongen abortus. Meisjes die voor of buiten het huwelijk zwanger worden, worden soms verplicht abortus te plegen of worden het slachtoffer van een mishandeling die leidt tot een miskraam (moord op de foetus).

2.2.9. Gewelddadig exorcisme

Door een aantal respondenten werd een specifieke vorm van geweld aangehaald als respons op een eerschending. Wanneer een persoon ongehoorzaam is of de eer geschonden heeft, kan deze ervan beschuldigd worden bezeten te zijn door de duivel, door boze geesten, ... of van een bepaalde ziekte in zich te hebben.

Bij ons noemen ze dat, allez ja, dat ge wordt behekt door andere mensen. Bij ons is dat echt dat ge dat uit uw lichaam kunt krijgen. De imam komt dan, die praat met u, die zegt dan een gebed dat dat weg gaat. Bij [...] was dat ook zo, allez bij mijn broers, bij mij was het, bij mijn broers ook, bij mij zat het er het ergste in, de duivel, bij ons noemt dat 'jnoen', en dat is heel erg. Dat is dat gij niet echt uw eigen bent. (Marokkaanse 'dader')

Mais ce qui arrive aussi, c'est ce qu'on a beaucoup entendu. Ce sont toutes ces cérémonies justement, je ne sais pas comment on dit en français, un peu de magie comme ça pour euh...pour faire croire en faite au garçon que c'était parce qu'il était possédé. Ou que cette femme l'a possédé. Ou si il est homosexuel, que voilà, que c'est un homme qui le possède. Et voilà, et c'est aussi un peu... et ça, ça ce

---

¹⁷ Laila Achichi werd het slachtoffer van een gewelddadige 'duiveluitdrijving' omwille van haar homoseksuele geaardheid. Ze overleefde haar verwondingen niet (oktober 2009).

¹⁸ Saida Seikh weigerde een gedwongen huwelijk en had een relatie met een Belgische man. Ze werd met drie kogels om het leven gebracht door haar broer (oktober 2007).

¹⁹ Amritpal Kaur had een relatie met een jongen die niet goedgekeurd werd door haar ouders (hij was van een andere kaste). Ze werd meegenomen naar het land van herkomst en daar gedood door haar stiefvader (juni 2010).

passe aussi avec plusieurs témoins de la communauté. Oui, voilà, c'est ça, exorcisme. Et c'est pour faire sortir ce démon de lui. (Hulpverlener)

Vaak neemt de 'duiveluitdrijving' de vorm aan van het voorlezen van een aantal verzen uit de Koran, maar soms wordt hierbij ook geweld toegepast.

Il y a eu le cas à Anvers de Laila Achichi qui a été brûlée à l'eau chaude par un expert du Coran, elle est morte. (Hulpverlener)

Een imam die dan soms herhaaldelijk tot een soort van sjamaanactiviteiten overgaat, gaande van gesprekken tot duivelsuitdrijvingen, in het extreme geval. Maar dat houdt ook niet meer in dan een paar verzen van de koran voorlezen. En ook fysiek geweld. Fysiek geweld en dan een paar drankjes opdrinken die dan fatale gevolgen kunnen hebben soms. Dus daar is ook een grijze zone van minimale tussenkomst van derden, familieraad, imams, tot heel extreme maatregelen. (Lokale recherche)

2.2.10. Meervoudige vormen van geweld

Uit de analyse van de casussen blijkt dat het doorgaans niet gaat om één vorm van geweld, maar om een combinatie van verschillende vormen van eengerelateerd geweld. Gebaseerd op bovenstaande onderverdeling naar de aard van het geweld, kunnen volgende vormen van geweld onderscheiden worden binnen de casussen:

- Een eerste casus wordt voorgesteld als een moord met voorbedachten rade. Bij nadere analyse blijken volgende vormen van eengerelateerd geweld te hebben plaatsgevonden voorafgaand aan de doding: fysiek geweld (slagen), dwang tot huwen, doodsb bedreigingen, controle door familieleden en beperking van de bewegingsvrijheid.
- Bij een volgende casus gaat het in de eerste plaats om psychologisch geweld door vergaande roddel binnen de gemeenschap, leidend tot psychologische moeilijkheden, gebrek aan concentratie, afwezigheden op school, enz. Bij nadere analyse blijkt er eveneens sprake van volgende geweldsvormen: beperken van de bewegingsvrijheid (door ouders en door partner), controle (door partner), niet in het openbaar met jongens mogen omgaan, bedreigingen (om zaken kenbaar te maken binnen de gemeenschap).
- De derde casus wordt eveneens voorgesteld als een moord met voorbedachten rade. Voorafgaand aan de doding, is het slachtoffer echter eveneens onderworpen aan fysiek geweld, exorcisme (zonder fysiek geweld), verbod op geboortecontrol e, controle (door partner) en mogelijk een gedwongen huwelijk.
- Een vierde casus betreft het uitoefenen van controle door de familieleden, maar ook volgende vormen van geweld komen uit de analyse naar voren: dreiging met gedwongen huwelijk, bedreigingen met de dood, psychologisch geweld (ertoe leidende dat het slachtoffer van woonst en job veranderde), beledigingen en beperkingen van de vrijheid.
- De laatste casus wordt voorgesteld als een casus van eengerelateerd fysiek geweld. Verdere analyse brengt nog verschillende andere vormen van (eengerelateerd) geweld naar voren: controle (door broers en zussen, in opdracht van de ouders), beperking van bewegingsvrijheid, psychisch geweld en pesterijen, verstoting.

2.2.11. Bespreking

De verschillende vormen van eengerelateerd geweld die in de literatuur worden besproken vinden we ook in dit onderzoek terug: beperking van bewegingsvrijheid, uitoefening van controle, gedwongen huwelijk, gearrangeerd huwelijk, psychologisch geweld en bedreigingen, verstoting, fysiek geweld, wegsturen naar het land van herkomst en moord. 'Aanzetten tot zelfdoding' wordt in de literatuur eveneens als een vorm van eengerelateerd geweld gezien, maar dit wordt geen enkele keer vermeld in dit onderzoek.²⁰ Wel worden twee bijkomende 'categorieën van geweld' onderscheiden op basis van de bevindingen, namelijk het 'onthouden van ontwikkelingsmogelijkheden' en 'gewelddadig exorcisme'. Exorcisme is op zich geen vorm van eengerelateerd geweld. Aangezien eerschendingen soms worden toegeschreven aan het 'bezeten' of 'ziek' zijn en hier vervolgens op gereageerd wordt met een al dan niet gewelddadige vorm van exorcisme, kan dit ook in deze lijn worden besproken.

De vraag kan gesteld worden in welke mate deze vormen van 'geweld' onder de noemer 'eengerelateerd' geweld geplaatst kunnen worden. Verschillende van de aangehaalde vormen van grensoverschrijdend gedrag komen immers ook vaak voor binnen een 'niet-eengerelateerde' context (bijvoorbeeld binnen een context van intrafamiliaal geweld). Ook is het bij verschillende door de respondenten aangehaalde situaties erg moeilijk om de component 'eer' te herkennen. In drie van de geanalyseerde casussen wordt bijvoorbeeld geen expliciete vermelding gemaakt van de familie-eer, hoewel ze wel door de respondenten gecatalogeerd werden als 'eengerelateerd'. Deze drie casussen zouden even goed kunnen geplaatst worden binnen het kader van intrafamiliaal geweld, partnergeweld en gendergerelateerd geweld. Deze verkennende situatieanalyse versterkt het vermoeden dat het concept 'eer' door professionelen in België soms wordt toegevoegd, ook wanneer 'eer' er niet toe doet voor de betrokkenen.

Bij verschillende van de aangehaalde vormen van eengerelateerd geweld is het erg belangrijk om voldoende aandacht te blijven schenken aan de rol van genderverhoudingen en patriarchale opvattingen en structuren. Het geweld komt immers voort uit ongelijke machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen en generaties en hebben mogelijk, maar niet altijd, een invloed op de 'familie-eer'. Patriarchale systemen hebben als doel de vrouwelijke familieleden en de vrouwelijke seksualiteit te controleren (Akpınar, 2003; Sev'er, 2001). Wanneer professionelen het hebben over (onder meer) broers die hun zussen controleren, meisjes die thuis moeten blijven en vrouwen die moeten instaan voor het huishouden en de kinderen, komt het concept 'eer' weinig of zelfs helemaal niet aan bod.

Daarnaast kunnen vele van de hierboven aangehaalde vormen van geweld zich ook manifesteren in een niet-eengerelateerde context. Psychologisch geweld, bedreigingen, verstoting, fysiek geweld, onthouden van ontwikkelingsmogelijkheden, moord, enz. zijn vormen van geweld die ook vaak voorkomen binnen een context van intrafamiliaal geweld of partnergeweld. Mogelijk wordt door de respondenten te snel de term 'eengerelateerd' gehanteerd, terwijl het eerder om intrafamiliaal geweld of partnergeweld gaat binnen andere culturen. Ook dit is echter een belangrijk onderscheid dat, wanneer niet gemaakt, rechtstreeks leidt tot stigmatisering van bepaalde culturen of groepen.

Ook worden verschillende zogenaamde vormen van bovenstaand beschreven geweld gepleegd vanuit een andere motivering dan het voorkomen van een eerschending of het zuiveren van de eer. Vaak gaat het om gedragingen die, in de ogen van de gezinsleden, enkel en alleen worden gesteld ten voordele van hun kinderen, 'om goed te doen'. Door een huwelijk te arrangeren, wil men de kansen op een goed huwelijk en de financiële zekerheid verhogen en door jonge meisjes strenge gedragsregels op te leggen, verhoog je dan weer de kans op een goede huwelijkspartner. In dergelijke situaties heeft men andere motieven voor ogen en is de kans groter dat men door middel van een gesprek een compromis kan bekomen.

---

²⁰ Dit betekent echter niet dat het niet voorkomt in België.

Tenslotte kan opgemerkt worden dat er zich bij jongeren uit minderheidsgroepen soms een specifiek patroon lijkt te manifesteren. Doordat zij in België geboren zijn hebben ze slechts een beperkte notie van de tradities en normen uit hun land van origine. Toch gaan zij vaak, om hun identiteit te bekrachtigen, traditionele opvattingen aanwenden. In dit proces van **reactieve identiteitsvorming** worden vaak noties van eer gebruikt om bepaalde (ongewenste) gedragingen te rechtvaardigen of wordt de seksuele eer gebruikt als statussymbool ten aanzien van de 'peer group'.

Wanneer men in aanraking komt met één van bovenvermelde vormen van geweld, heeft men dus met andere woorden mogelijk, maar zeker niet noodzakelijk te maken met eerge relateerd geweld.

3. Omgaan met eerge relateerd geweld: de huidige praktijk

Hoewel er momenteel in België geen beleid ontwikkeld is over hoe men in de praktijk met eerge relateerd geweld kan omgaan, hebben verschillende diensten/respondenten een eigen manier van handelen ontwikkeld. Diensten en personen worden met deze problematiek geconfronteerd en dienen een manier te vinden om dergelijke zaken te behandelen. Binnen dit hoofdstuk wordt besproken hoe de bevroegde respondenten tot op heden dergelijke zaken aanpakken. Het betreft een weergave van de huidige praktijken, verder wordt besproken welke praktijken nuttig of bruikbaar kunnen zijn voor verdere implementatie. Onderstaand overzicht is dus een eerste beperkte en dus onvolledige inventarisatie van de initiatieven die ons bekend zijn geworden tijdens de dataverzameling. De doelstelling hiervan is dus een inzicht te geven in de diversiteit van initiatieven die er zijn of kunnen worden genomen. De voorbeelden van initiatieven waar naar verwezen wordt zijn uiteraard afhankelijk van de selectie van de respondenten en de casussen in dit onderzoek.

3.1. Algemeen

- **Het uitwerken van een protocol om met dergelijke feiten om te gaan:** Eén van de gecontacteerde medische diensten startte recent een studie over de vraag naar maagdenvliesherstel. Het doel van deze studie is het in kaart brengen van de motieven voor dit verzoek en na te gaan wat de beste manier is om met dergelijke vragen om te gaan.
- **Niet of erg voorzichtig met de ouders van minderjarige slachtoffers spreken:** Leerkrachten geven aan dat men vanuit het onderwijs doorgaans de ouders contacteert bij problemen. Er wordt op gewezen dat dit bij eerge relateerd geweld beter vermeden wordt. Indien men de ouders toch wenst te spreken, doen deze leerkrachten dit op een indirecte wijze.

3.2. Signalering en detectie

- **Overlegmomenten:** Enkele medische voorzieningen bespreken moeilijke casussen steeds op overlegmomenten van het team of op intervisie. Op die manier kan er extra informatie en scholing georganiseerd worden. Ook contacten en overlegmomenten met externe partners horen hierbij, bijvoorbeeld het lokaal integratiecentrum, vrouwenwerkingen, enz.
- **Een integrale en geïntegreerde visie en aanpak van het probleem:** Een respondent vanuit de politieveld sector geeft aan dat een repressieve interventie niet volstaat in de aanpak van eerge relateerd geweld. Zowel binnen de Federale Gerechtelijke Politie als binnen de Lokale Politie wordt in deze stad daarom een referentiepersoon aangewezen, een verantwoordelijke.

Daarnaast is ook een detectiestrategie ('Rode vlaggen'²¹) opgezet om casussen te detecteren onafhankelijk van de klachten die hen ter kennis worden gebracht.

- **Werken met psychologen:** Net zoals in zaken van intrafamiliaal geweld, werkt één van de gecontacteerde politiediensten ook in zaken van eengerelateerd geweld met psychologen. Wanneer men vermoedt dat er meer aan de hand is dan een betrokkene toegeeft, laat men de psycholoog met de betrokkene spreken. Deze kan een slachtoffer vaak motiveren om te spreken of om een klacht in te dienen.
- **Werken met 'poortwachters':** Een politiedienst geeft aan te werken met poortwachters in zaken van intrafamiliaal geweld, problematische opvoedingssituaties en eengerelateerd geweld. Deze poortwachters zijn mensen die dagelijks in contact komen met jongeren en hun families, en kunnen zo als eersten de signalen detecteren: huisartsen, scholen CLB's, enz. Er wordt ook overlegd met deze poortwachters, om eventuele problemen te bespreken. Vooral scholen zijn hierin van groot belang.

3.3. Preventie en sensibilisering

- **Weerbaarheid en assertiviteit verhogen:** Eén van de hulpverleners benadrukt het verhogen van de weerbaarheid en de assertiviteit van het slachtoffer. Vaak erkent deze bepaalde vormen van geweld niet als zodanig, dus men kan haar erop wijzen dat het wel degelijk geweld is en dat ze dit niet hoeft te ondergaan. Hetzelfde geldt voor het gedwongen huwelijk. Door slachtoffers in te lichten over hun rechten en mogelijkheden, kan je hen weerbaarder maken.
- **Bemiddelen:** Een bevroegde hulpverlenende dienst betreft een dienst voor interculturele bemiddeling. Zelf kunnen ze niets ondernemen op het vlak van hulpverlening, maar ze werken vaak met hulpverleners samen en kunnen via hen het proces mee sturen. De bemiddelaars zijn immers vaak leden uit dezelfde gemeenschap als de betrokken gezinsleden. Ze kunnen ingrijpen wanneer hulpverleners interventies plannen die vooraf gedoemd zijn te mislukken omwille van hun culturele gewoonten. Er kan gezocht worden naar compromissen, op basis van argumenten die aanvaardbaar zijn voor iedereen, en waarbij geen van de partijen 'gezichtsverlies' lijdt.
- **Een preventiecampagne gericht op gedwongen huwelijken:** Een bevroegde dienst slachtofferhulp van de lokale politie werkte een campagne uit gericht op de preventie van het gedwongen huwelijk. De affichecampagne kadert binnen een werkgroep rond intrafamiliaal geweld. De politie past wat betreft eengerelateerd geweld ook dezelfde procedure toe als bij intrafamiliaal geweld, hoewel wordt opgemerkt dat eengerelateerd geweld een aantal specifieke accenten heeft die men niet kan terugvinden bij 'doorsnee' intrafamiliaal geweld. Deze lokale politiedienst en de dienst slachtofferhulp zijn momenteel nog volop ideeën aan het uitwerken over interventies. Hierbij betrekken ze ook het parket, zodat hun reacties afgestemd worden op wat er vanuit de politie en slachtofferhulp ondernomen wordt.
- **Contact opnemen met consulenten van de Sociale Dienst van de jeugdrechtbank of met de politie:** Een leerkracht geeft aan dat ze, indien de leerlingen reeds een dossier hebben lopen bij de sociale dienst van de Jeugdrechtbank of bij het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg, met de consulent contact opneemt om deze op de hoogte te brengen van de situatie. Indien er gevaar dreigt, wordt rechtstreeks de politie gecontacteerd.

---

²¹ Zie hoofdstuk 7: Rode vlaggen en checklist Nederland

- **Aanbieden van een luisterend oor:** Leerkrachten geven aan naar de leerlingen te communiceren dat ze steeds klaar staan om naar hen te luisteren.
- **Toelichten van de verschillen tussen gemeenschappen:** Een politieagent geeft aan dat hij toelichtingen (in groep) geeft aan nieuwkomers (in het kader van inburgering), voornamelijk over de manier van leven in België en over de verschillen die er bestaan tussen een open en een gesloten gemeenschap. Mensen uit 'gesloten gemeenschappen' kunnen volgens deze respondent moeite hebben om 'open' gemeenschappen te begrijpen. Ook de rol van de politie in België wordt toegelicht, aangezien mensen soms uit een land afkomstig zijn waar de politie absoluut niet te vertrouwen is.

3.4. Opvang en hulpverlening

- **Nagaan of het slachtoffer al dan niet bereid is het gezinsmilieu te verlaten:** Wanneer het slachtoffer bereid is te breken met de familie, liggen de mogelijkheden naar hulpverlening vaak anders. In dit geval kunnen ze immers worden ondergebracht in een vluchthuis. Alvorens een oplossing te zoeken, gaan sommige hulpverleners daarom steeds na of het slachtoffer hiertoe bereid is of niet. Hierbij dient steeds nagegaan te worden of het slachtoffer al dan niet over wettige verblijfspapieren beschikt, daar dit de keuze van de opvangplaats sterk beïnvloedt. Indien men bereid is te breken met de familie (en indien dit de beste optie is), kan men op zoek gaan naar een opvangtehuis of een opvangplaats. Verschillende vluchthuizen hebben immers steeds een aantal 'noodbedden' vrij. Men dient er wel rekening mee te houden dat niet alle opvang- of vluchthuizen anoniem zijn wat betreft hun locatie. Een respondent uit de hulpverlening gaf aan ook steeds contact op te nemen met de politie om extra bescherming voor het slachtoffer te voorzien.
- **De slachtoffers ophalen en zelf tijdelijk opvangen:** Eén van de bevroegde hulpverleners gaat de meisjes zelf ophalen van zodra deze bellen. Ze laat de meisjes dan drie tot vier weken bij haar (of bij haar collega) in huis logeren (bij gebrek aan een andere vorm van opvang), tot ze naar een onthaalgezin gaan. Daar blijven ze een drietal maanden, tot ze een eigen appartement kunnen betrekken. Het doel van deze instantie is de meisjes uit hun situatie te halen en hen naar werk en onderdak toe te leiden, zodat ze op eigen benen kunnen staan. Ze doen ook aan bemiddeling met de ouders om tot een oplossing te komen. Soms lukt dit, soms niet. Indien het niet lukt en de meisjes doorlopen het hele proces, dan houden ze nogmaals een bemiddeling met de ouders, eens het meisje financieel onafhankelijk is. De ouders wordt dan uitgelegd wat er aan de hand is en gevraagd de situatie te aanvaarden.

Het in huis opvangen van slachtoffers is geen wenselijke praktijk. Wel toont het aan dat bepaalde instanties of individuele hulpverleners erg ver (moeten) gaan om de slachtoffers in veiligheid te brengen.

3.5. Interventies

3.5.1. Politionele interventies

- **Het slachtoffer stimuleren om klacht in te dienen:** Een hulpverlenende dienst en een leerkracht gaven aan dat ze het slachtoffer trachten te motiveren om naar de politie te gaan en een klacht in te dienen. Men kan het slachtoffer hierbij vergezellen indien nodig. Het is belangrijk dat de politie deze klachten serieus neemt en verder opvolgt..
- **Bemiddelen:** Binnen de twee gecontacteerde politiediensten is er één of zijn er meerdere personen aangeduid om te bemiddelen in zaken betreffende 'culturele' aangelegenheden. Deze personen gaan met de betrokken families spreken en zullen voornamelijk wijzen op de Belgische regelgeving. Gesprekken worden vaak telefonisch gevoerd, aangezien het familielid dat de politie contacteert vaak niet wil dat overige familieleden dit te weten komen. Indien nodig gaat men ter plaatse. Bij dergelijke gesprekken kan men eer ook positief aanwenden, bijvoorbeeld door te verwijzen naar de oneer van criminaliteit.

De bemiddelingsgesprekken worden gefaciliteerd door de vertrouwensrelatie tussen de politieagenten en de gemeenschappen. De politieagenten die hiervoor instaan zijn vaak vertrouwd met de gemeenschappen, hun gezag wordt erkend en deze mensen worden spontaan aangesproken indien er problemen zijn. Een respondent uit de onderwijssector geeft aan in zaken van eengerelateerd geweld vaak op zoek te gaan naar eventuele bemiddelingsfiguren binnen de gemeenschap: grootouders, nonkels, tantes, ... Hiertoe is echter een zeker netwerk nodig, wat niet steeds aanwezig is.

3.5.2. Sociale interventies

- **Het voorstellen van alternatieven:** De gecontacteerde gynaecologen bespreken allen eerst de alternatieven met hun patiënt, zoals het gebruik maken van bloedcapsules om het bloedverlies tijdens de huwelijksnacht te simuleren. Ook wordt steeds uitgelegd (waar de partner al dan niet bij is) dat niet alle vrouwen bloedverlies hebben bij een eerste seksueel contact.
- **Minderjarigen doorverwijzen:** Minderjarigen worden door de medische diensten steeds doorverwezen naar het Vertrouwensartsencentrum.

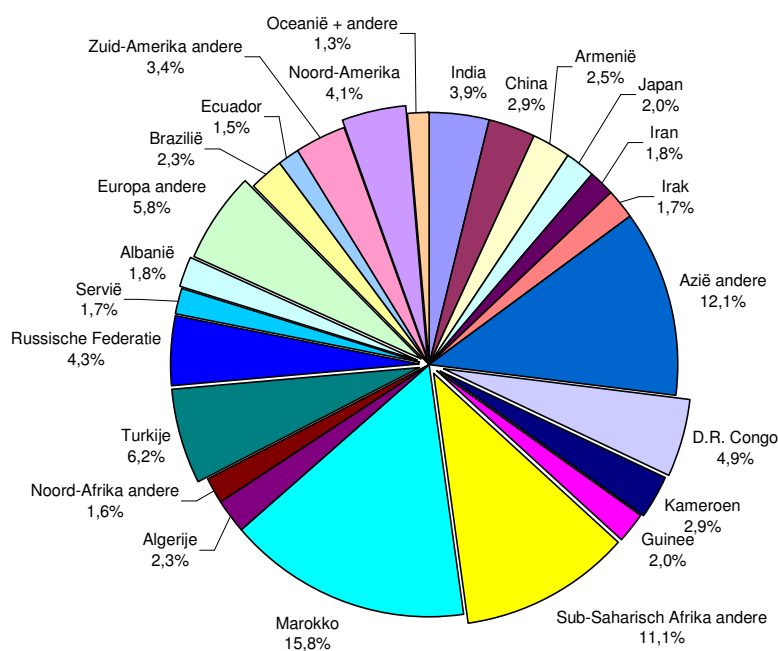
4. Herkomstlanden

4.1. Migratie in België

Het is niet mogelijk conclusies te trekken over de prevalentie van eengerelateerd geweld in België, aangezien er geen éénduidige definitie bestaat binnen de Belgische context, en er niet (uniform) geregistreerd wordt. We kunnen enkel een indicatie geven van het aandeel van migrantengroepen die afkomstig zijn uit de regio's waarvan wordt aangenomen dat er een belangrijke socioculturele betekenis heeft.

Het is evenmin gemakkelijk een duidelijk zicht te krijgen op de samenstelling van de 'vreemde' bevolking, gezien vele statistieken gebaseerd zijn op nationaliteit en dus geen rekening houden met de herkomst van genaturaliseerden en zij die bij geboorte de Belgische nationaliteit verwerven. Sinds 2007 zijn de EU-lidstaten wel verplicht statistieken te publiceren over het afleveren van verblijfstitels. De eerste verblijftitels zijn verblijfsvergunningen die minstens drie maanden geldig zijn. Statistieken betreffende de aflevering van eerste verblijfstitels is bruikbaar om het immigratiefenomeen te benaderen.

In 2009 is zowat 40 % van de migranten uit derde landen afkomstig van het Afrikaanse continent. Sub-Sahara Afrika is goed voor de ene helft van de instroom, Noord-Afrika voor de andere helft. Vier op vijf Noord-Afrikaanse migranten komen uit Marokko, dat hiermee ook in 2009 het eerste land van herkomst blijft voor immigraties uit derde landen naar België. Immigratie uit Azië is in 2009 goed voor 27 % van de instroom uit derde landen. Koplopers zijn hier India en China met respectievelijk 2.317 en 1.726 immigranten. Dankzij de informatie over verblijfstitels kunnen we drie immigratiestromen uit Azië in kaart brengen. Het gaat om Armenië, Iran en Irak, drie landen die bovenaan prijken op het lijstje met asielaanvragen in België. Turkse onderdanen nemen nog altijd een groot deel van de immigratie uit derde landen voor hun rekening, maar ze worden langzaam maar zeker ingehaald door de instroom van Russen in België. Bij immigratie uit Zuid-Amerika gaat het vooral om Brazilianen en Ecuadorianen (CGKR, 2010).

Figuur: Indeling per nationaliteit van afgeleverde eerste verblijfstitels, 2009

(Bron: DVZ – Eurostat / CGKR: Jaarrapport Migratie 2010 p. 24)

Immigranten uit regio's, die in België aanwezig waren in 2009 en waarvan wordt aangenomen dat er een eercultuur heerst, kwamen hoofdzakelijk uit Marokko en Algerije (Noord-Afrika), Turkije, Servië en Albanië (Europa), India, Iran en Irak (Azië), en Brazilië en Ecuador (Latijns-Amerika). Uiteraard kunnen hieruit geen verdere conclusies getrokken worden naar het voorkomen van eerge relateerd geweld per gemeenschap. Verder onderzoek is hiervoor noodzakelijk.

De opdrachtgevers stelden de vraag in kaart te brengen binnen welke gemeenschappen er een groter risico bestaat op eengerelateerd geweld. Daarom is dit bevestigd gedurende de verkennende interviews. Het is belangrijk zich te realiseren dat het steeds gaat om subgroepen van bepaalde gemeenschappen. Binnen de gemeenschappen zelf bestaan immers grote verschillen. Ook kan het eengerelateerd geweld zelf verschillen naargelang de (sub)gemeenschap. Bijvoorbeeld: waar het binnen Turks-Assyrische, Pakistaanse of Servische situaties volgens de respondenten vaker gaat om zware vormen van geweld, gaat het binnen de Marokkaanse gemeenschappen vooral om psychologisch geweld.

Op basis van dit onderzoek kunnen geen uitspraken worden gedaan over de prevalentie van eengerelateerd geweld binnen de verschillende etnische gemeenschappen. Wel kan een overzicht gegeven worden van de gemeenschappen die door de respondenten zijn vermeld, evenals een indicatie van het aantal respondenten dat de respectieve gemeenschappen vermeldt. Deze hebben echter slechts een beperkte indicatieve waarde.

Qua herkomstlanden werd vermeld:

Land van herkomst	Aantal respondenten	Land van herkomst	Aantal respondenten	Land van herkomst	Aantal respondenten
Marokko	17	Algerije	4	Libië	1
Turkije	15	Irak	4	Egypte	1
Pakistan	9	Afghanistan	4	Israel	1
Servië	8	India	4	Armenië	1
Albanië	8	Syrië	3	Bangladesh	1
Tsjetsjenië	8	Iran	3	China	1
Kroatië	7	Bulgarije	2	Rwanda	1
Kosovo	6	Jordanië	2	Kongo	1
Tunesië	5	Palestina	2	Noord-Afrika	1
Balkan (alg.)	5	Bosnië	1		

Wat betreft de casusanalyses, kwamen volgende (sub)gemeenschappen aan bod: Marokkaanse (2x), Armeense, Indische en Turkse gemeenschap.

4.2. Bespreking

Eergerelateerd geweld komt bij verschillende groepen en in verschillende landen voor. De verschillen tussen en ook binnen gemeenschappen zijn echter zo groot, dat het op basis van dit onderzoek niet mogelijk is aan te geven welke groepen of gemeenschappen men als 'risicogemeenschap' dient te beschouwen. Naast de diverse eerculturen in verschillende regio's is ook de mate van sociale integratie van een gemeenschap en verschillende generaties in het immigratieland van belang. In dat opzicht is er geen vergelijking mogelijk tussen de Turkse gemeenschap in Nederland en België. Geïsoleerde gesloten gemeenschappen grijpen doorgaans meer terug naar traditionele waarden en eer-opvattingen, maar dat kan precies ook het risico op conflict en geweldpleging verminderen. Eergerelateerd geweld kan immers net een uiting zijn van een verminderde impact en contestatie van het eerbegrip.

Het aanduiden van risicogemeenschappen houdt bovendien een zekere stigmatisering van gemeenschappen in. Zoals eerder aangegeven gaat het vaak om huiselijk geweld bij 'migranten gezinnen'.

5. Factoren die escalatie tegengaan of bevorderen

Alvorens in te gaan op factoren die een escalatie in de hand kunnen werken of die een mogelijke positieve afloop stimuleren, worden mogelijke risicosignalen, risicogroepen en risico-omstandigheden besproken. Deze elementen kunnen mede de basis vormen voor het opstellen van een vorm van 'checklist' om eergerelateerd geweld te detecteren.

5.1. Risicosignalen

De respondenten is gevraagd de volgens hen relevante risicosignalen aan te geven die de detectie van eerge relateerd geweld kunnen bevorderen:

➤ **De klassieke POS²²-signalen of signalen die mogelijk wijzen op geweld:**

- **De houding van een meisje of jongen:** Vaak kan men aan de houding en het gedrag van een meisje merken dat er thuis grote problemen bestaan (letten op 'lichaamstaal'): wanneer ze niet meer buiten komen, indien ze een radicale verandering ondergaan hebben binnen een kort tijdsbestek, indien ze duidelijk bang zijn van iets, enz.. De meisjes kunnen zich ook schuldig voelen, kunnen het gevoel hebben dat ze hun familie verraden, enz. Ook agressief en provocerend gedrag, vermageren, experimenteren, teruggetrokken gedrag, haaruitval, gebrek aan concentratie, enz. worden aangehaald als mogelijke signalen.
- **Sporen van fysiek geweld:** Sporen van fysiek geweld verdienen steeds extra aandacht. Op school kunnen leerkrachten lichamelijke opvoeding hierop letten.
- **Afwezigheid op school/werk/activiteiten:** Wanneer men vaak afwezig is van werk of school zonder geldige reden, of wanneer men systematisch niet komt opdagen voor activiteiten waar men doorgaans wel naartoe komt.
- **Psychosomatiek/gezondheidsklachten:** Wanneer personen plots ziek worden, moe zijn, hoofdpijn hebben, pijn op de borst, hyperventileren, enz. schenkt men hier best extra aandacht aan. Een mentale uitputtingsslag kan immers dergelijke symptomen teweegbrengen. Ook wanneer bepaalde gezondheidsklachten blijven aanhouden, dient men alert te zijn.
- **Bedreigingen:** Wanneer men weet dat een persoon ernstige bedreigingen ontvangt vanwege familieleden.
- **Buurttwisten, familieruzies:** Wanneer de politie reeds heeft moeten interveniëren bij conflicten. Met andere woorden: indien er precedentes zijn.
- **Ouders die het geld van de kinderen van de bank halen:** Zo maken ze de kinderen van hen afhankelijk.

➤ **Specifieke signalen die kunnen wijzen op eerge relateerd geweld:**

- **Wanneer de familie van een meisje/vrouw haar controleert en in haar buurt surveilleert:** Wanneer een meisje voortdurend in de gaten gehouden wordt door een familielid of meerdere familieleden, bevindt zij zich mogelijks in een situatie van eerge relateerd geweld. Hetzelfde geldt wanneer je opmerkt dat broers, neven, enz. haar lastigvallen wanneer ze met een jongen heeft staan praten. Of wanneer een vrouw niet alleen met een hulpverlener mag praten of nooit vrijuit kan praten.
- **Reizen naar het land van herkomst:** Zowel gedurende het schooljaar als tijdens de vakantie (uithuwelijking). Dit is echter enkel problematisch in combinatie met andere indicatoren.

5.2. Risicogroepen of -omstandigheden

De respondenten is gevraagd binnen welke groepen het risico op eerge relateerd geweld volgens hen groter is, evenals binnen welke omstandigheden dit risico volgens hen toeneemt.

---

²² POS= Problematische Opvoedingssituatie (Fr: les mineurs en danger)

➤ **Risicogroepen**

- **Nieuwkomers**, bijvoorbeeld na uithuwelijking, wanneer iemands echtgeno(o)t(e) uit het land van herkomst wordt gehaald. Ook wanneer een hele familie nog niet zo lang in België woont, de eerste generatie.
- **Laaggeschoolden met een kleiner netwerk**, bijvoorbeeld huwelijksmigranten die de taal niet (goed) kennen, die de weg naar de hulpverlening niet kennen en die weinig vertrouwenspersonen hebben.
- **Laaggeschoolde ouders met hoger opgeleide kinderen**. Binnen deze gezinnen bestaat er een grotere kans dat de kinderen zich gaan verzetten tegen de idee van eer, of tegen de dwang en het geweld vanwege de ouders.
- **Traditionele gezinnen**, afkomstig van het platteland, die in een hiërarchische patriarchale familiestructuur leven.

➤ **Risico-omstandigheden**

- **Wanneer meisjes zich willen emanciperen** en zich afzetten tegen (of een eigen idee ontwikkelen over) de strenge traditionele waarden en de notie van eer. Wanneer ze bijvoorbeeld verder willen studeren, een gearrangeerd huwelijk weigeren, zich afzetten tegen gedragsregels opgelegd door de ouders en de cultuur ...
- **Wanneer jonge meisjes een relatie hebben**, een 'vriendje'. Zeker indien het om een partner gaat waar de ouders niet mee akkoord gaan.
- Wanneer er een **ernstige eerschending** heeft plaatsgevonden.

5.3. Factoren die de afloop positief of negatief kunnen beïnvloeden

Uit de verkennende interviews met de respondenten en de analyse van de casussen komen verschillende factoren naar voor die de afloop van een situatie van eengerelateerd geweld positief of negatief kunnen beïnvloeden:

5.3.1. Het slachtoffer:

- **Kennis en gebruik van de mogelijkheden tot hulpverlening**. Slachtoffers worden weerbaarder wanneer ze weten welke hun rechten zijn en wanneer ze de weg naar de hulpverlening kennen.
- **Breken met de familie**. Soms is breken met de familie de enige mogelijkheid om te garanderen dat de fysieke integriteit van het slachtoffer niet langer wordt aangetast. Breken met de familie is echter heel moeilijk. Het gaat dan ook vaak niet om een keuze, maar om een noodgedwongen handeling. Binnen bepaalde families en/of gemeenschappen vormt een breuk met de familie echter een ernstige eerschending op zich en kan de breuk leiden tot een escalatie van het geweld.
- **Klacht indienen**. Door een klacht in te dienen bij de politie, kan op strafrechtelijk niveau ingegrepen worden. In bepaalde situaties is dit noodzakelijk om de veiligheid van het slachtoffer

te garanderen. In één van de casussen werd het slachtoffer aangeraden om klacht in te dienen, maar ze deed dit liever niet en wenste haar gewelddadige partner nog een kans te geven. Het geweld herhaalde zich echter, met een fatale afloop tot gevolg. In een andere casus vluchtte het slachtoffer (nadat ze eerder al van woning en werk veranderde) en ging ze klacht indienen bij de politie. Dankzij deze stap (en dankzij het inzicht van de politie) kon zij naar een opvangplaats. Ook in een andere casus kwam er hulpverlening nadat het slachtoffer zelf de politie contacteerde.

5.3.2. De context:

- **Een 'plooibare' visie van de ouders.** Wanneer ouders hun visie kunnen bijsturen, is de kans groter dat bemiddelingen tot een aanvaardbaar compromis leiden.

- **Meegaan naar het land van herkomst.** Wanneer de kans op eengerelateerd geweld bestaat, is meegaan met de ouders naar het land van herkomst te vermijden. In één van de casussen stemde het slachtoffer, hoewel wantrouwig, in met een reis naar het land van herkomst. Deze beslissing werkte een negatieve afloop in de hand.

5.3.3. De voorziene hulp- en dienstverlening:

- **Detectie door de politie:** Soms wordt er door het slachtoffer een klacht ingediend of een melding gemaakt bij de politie, maar wordt hier geen gevolg aan gegeven. Het slachtoffer wordt (door de familie en/of gemeenschap) er in dat geval nog eens extra op afgerekend omdat hij/zij naar de politie is gegaan. Ook weet de dader dan dat hij/zij het geweld kan verder zetten, aangezien er toch geen gevolg komt. Vaak zijn de geweldplegingen ook niet van die aard dat er een zware straf kan worden opgelegd. Het al dan niet detecteren op niveau van de politie kan met andere woorden de afloop sterk beïnvloeden, ook in positieve zin. In één van de casussen komt het minderjarige slachtoffer voor kleine feiten bij de politie terecht. Enkele politieagenten merken op dat het meisje 'zich niet lekker in haar vel voelt' en dat er meer aan de hand is. Men verwijst haar door naar een hulpverlenend project, waar ze opgevangen werd en hulp aangeboden kreeg.

- **Medewerking van de huisarts:** Eén casus betreft een jonge vrouw (meerderjarig) met een nieuwe partner. Deze partner twijfelde aan de maagdelijkheid van de vrouw. De huisarts van de vrouw 'stelde de intactheid van het maagdenvlies vast', in bijzijn van haar vriend. Dit ging in tegen de persoonlijke principes van de huisarts zelf (wetende dat ze moest liegen, aangezien de vrouw in kwestie geen maagd meer was en de huisarts hiervan op de hoogte was), maar bevorderde rechtstreeks de veiligheid van haar patiënte.

- **Het beroepsgeheim van huisartsen:** Eén van de slachtoffers (in een casus) meldde eerder reeds fysiek geweld (vanwege haar partner) aan haar huisarts. De huisarts schreef letterlijk in het dossier:

14/9/06: attest bij fysiek geweld, slagen, terug mishandeling: ecchymosen ter hoogte van

de rug, armen, benen en billen + posttraumatische angst, emotionele druk van de man en eigen familie, doorverwijzing is noodzakelijk. 4/8/06: relatieproblemen, man heeft andere visie. 29/6/06: "Geweld in gezin, opvang bieden! Zeer ernstig", "Maximale ondersteuning bieden, familiaal geweld op patiënte!", "Geweld in gezin".

Ondanks deze vermeldingen heeft de huisarts geen actie ondernomen (toch niet voor zover geweten) en is het slachtoffer uiteindelijk door haar echtgenoot gedood.

- **Inzet van de hulpverlener:** Er is geen specifieke hulpverlening voor eerdergerelateerd geweld aanwezig en hulpverleners hebben doorgaans erg weinig kennis van het fenomeen. Soms worden de problemen louter aan 'cultuur' toegeschreven, waardoor er niet op een gepaste wijze geïntervenieerd wordt. Soms wil men zich ook niet bemoeien. Binnen een van de casussen werd er vrijwillige hulpverlening aangeboden door het Comité van Bijzondere Jeugdzorg. Deze hulpverlening werd echter stopgezet omwille van een gebrek aan medewerking vanwege het gezin. Er werd naar de bemiddelingscommissie gestapt, maar daar werd de problematiek gezien als een uiting van een 'generatiekloof' en het dossier werd niet verder opgevolgd. In een andere casus deed een hulpverlener er alles aan om het slachtoffer te kunnen helpen. Met veel geduld, doorzetting en het durven omzeilen van de (te) strikte regels, slaagt ze erin om het slachtoffer in veiligheid te brengen. Een andere hulpverlener, binnen een andere casus, slaagt erin om uiteindelijk een hele weg af te leggen met de erg restrictieve ouders van het slachtoffer. Dit vergt enorm veel geduld en tijd, en hoort niet helemaal tot het takenpakket van deze hulpverlener.

- **Opvangmogelijkheden voor minderjarige slachtoffers:** Een van de casussen kent een dramatische afloop omwille van het gebrek aan geschikte, anonieme opvangplaatsen voor minderjarige slachtoffers, waar men op heel korte termijn naartoe kan. Het slachtoffer wilde nochtans vluchten en was bereid met de familie te breken.

5.3.4. De interventie/'oplossing':

- **Een oplossing die de banden met de familie niet verbreekt.** De kans op een positieve afloop is groter wanneer naar een oplossing gezocht wordt die niet leidt tot een breuk met de familie. Doch in bepaalde gevallen is echter gebleken dat in sommige omstandigheden een volledige breuk met de familie nodig is om de veiligheid van het slachtoffer te vrijwaren.

5.4. Bespreking

Uit de verkennende interviews en de casusanalyses zijn verschillende factoren geselecteerd die een positieve afloop kunnen stimuleren of, omgekeerd, escalatie in de hand kunnen werken.

Ten eerste wordt er een grote rol toebedeeld aan de houding van het slachtoffer. Detectie is vaak enkel mogelijk wanneer het slachtoffer spreekt of hulp zoekt. Het zoeken naar een geweldloze oplossing impliceert dikwijls een tijdelijke of langdurige breuk met de familie. Zolang het slachtoffer een dergelijke breuk niet wil, zijn de mogelijke oplossingen erg beperkt en neemt het risico op escalatie toe. Tegelijk kan de breuk op zich beschouwd worden als een eerschending en kan dit leiden tot een verdere escalatie van het geweld. Een voorzichtige afweging van de verschillende opties is derhalve noodzakelijk.

Het is dus belangrijk dat professionelen voldoende kennis hebben over eengerelateerd geweld en met de nodige sensitiviteit voor diversiteit kunnen handelen. Wanneer dit het geval is, kunnen ze tijdig een mogelijk escalerende situatie herkennen, actief bemiddelen en een adequate 'oplossing' suggereren. Doen ze dit niet dan kan de situatie verder escaleren. Een gebrek aan contextgevoeligheid kan leiden tot contraproductieve oplossingen. Professionelen dienen ook te kunnen terugvallen op adequate hulpverleningsmogelijkheden, zoals voldoende opvangplaatsen.

Tenslotte is het erg belangrijk dat men bij de politie gepast gevolg geeft aan meldingen of klachten van slachtoffers. Hoewel de wet de mogelijkheid voorziet om het beroepsgeheim te 'omzeilen' in situaties van onmiddellijk gevaar beroepen hulpverlenende actoren zich in de praktijk vaak op het beroepsgeheim om risicosituaties niet te melden of aan te pakken. Omwille van het verlies aan bescherming is het zeker aangewezen om potentiële slachtoffers af te raden mee te gaan naar het land van herkomst wanneer de ouders of andere familieleden dit voorstellen.

6. Knelpunten en voorgestelde initiatieven aangebracht vanuit de praktijk

Op basis van de verkennende interviews, de casusanalyses, de focusgroepen en aanvullende onderzoeksactiviteiten worden de bestaande knelpunten met betrekking tot het omgaan met eengerelateerd geweld in kaart gebracht. De door de respondenten en/of deelnemers voorgestelde initiatieven om de aanpak van eengerelateerd geweld in België te optimaliseren, worden aan deze knelpunten gekoppeld en verder besproken.

Verschillende respondenten/deelnemers wijzen erop dat het invoeren van slechts één of enkele aanbevelingen geen oplossing is. Er wordt vaak benadrukt dat er aan een geïntegreerde aanpak moet gewerkt worden. Sensibilisering binnen de scholen is bijvoorbeeld een goede zaak, maar levert niets op als men nadien nergens heen kan met het slachtoffer.

6.1. Algemeen

- **Definiëring en registratie:** Eengerelateerd geweld wordt niet als dusdanig geregistreerd bij politie en justitie. Registratie vereist echter ook een duidelijke definitie die doorheen alle sectoren wordt gebruikt.
- **Financiële middelen en het statuut van de 'onzichtbare' intervenant:** In het Franstalig landsgedeelte wordt erop gewezen dat personen vaak zelf het initiatief nemen om slachtoffers tijdelijk op te vangen en onder te brengen. De overheid maakt geen of onvoldoende financiële middelen vrij om rond deze problematiek te werken, waardoor tal van lokale initiatieven geen of onvoldoende werkingsmiddelen ter beschikking hebben.
- **Het uitwisselen van informatie en het beroepsgeheim:** Zowel binnen de sector van de psychosociale hulpverlening als binnen de gezondheidszorg kampen professionelen met problemen omwille van het beroepsgeheim, of verschuilen zij zich hier (graag) achter om niets te moeten doen. Vele diensten zijn niet op elkaar afgestemd, zowel wat betreft de werking als wat betreft het doorgeven van informatie. Wanneer een jongere bijvoorbeeld van school verandert, wordt zijn/haar dossier bij het CLB soms niet doorgegeven aan het volgende CLB. Hierdoor kan het lang duren vooraleer de problemen boven water komen.

Respondenten uit de politionele sector ervaren heel wat problemen tengevolge van het beroepsgeheim. Informatie stroomt niet door, of komt wanneer het te laat is. Huisartsen, hulpverleners, CLB-medewerkers, ... willen hen geen informatie geven, zelfs niet indien de cliënt potentieel gevaar loopt. Men pleit ervoor om de wet aan te passen. Nu bevindt men zich immers vaak in een grijze zone wat betreft beroepsgeheim en schuldig verzuim.

Een respondent uit de hulpverlening geeft aan dat het verboden wordt door de directie om over een bepaalde casus te praten. De directie van de voorziening haalt als argument het beroepsgeheim aan, maar volgens de respondent gaat het eerder om het verzwijgen van wat is fout gelopen binnen de dienst waar het dossier is terecht gekomen:

Als mijn baas te horen krijg wat ik u vandaag heb verteld, dan riskeer ik van buiten te vliegen. Nu, dat wist ik op voorhand. Ik heb daar goed over nagedacht en ik ben het beu om mijn kop in het zand te steken. En als dat daarom zou betekenen dat ze mij op straat moeten gooien, dan moeten ze dat maar doen he. Maar als er eindelijk wordt nagedacht over 'zijn er hiaten, moeten er dingen worden aangepast', zeker omdat wij daar ook regelmatig mee te maken krijgen, dan vind ik ook dat we daar op de een of ander manier aan moeten meewerken en dat doe ik niet door niks te zeggen. (Hulpverlener)

Niet alleen het beroepsgeheim kan problemen opleveren, maar ook het gebrek daaraan. Een respondent uit de onderwijssector geeft aan dat het gebrek aan beroepsgeheim bij de leerkrachten maakt dat leerlingen daarom soms niets willen vertellen. Sommige leerkrachten staan ervoor gekend om informatie door te geven aan andere leerkrachten. Zelfs de leerlingenbegeleiding brengt andere leerkrachten op de hoogte. Minderjarigen zetten vaak de stap naar de leerlingenbegeleiding niet omdat ze niet willen dat iedereen van hun problematiek op de hoogte is. De respondent geeft verder ook aan dat, op de betreffende school, het CLB enkel kan gecontacteerd worden na overleg met de leerlingenbegeleiding, waardoor ook dit kanaal geen toevlucht meer biedt.

- **Internationale mobiliteit:** Op internationaal niveau bestaan er veel problemen betreffende de uitwisseling van informatie. Van zodra een (potentieel) slachtoffer meegaat naar het land van herkomst, kan men vanuit België weinig (of zelfs niets) doen. Indien er sprake is van ontvoeringen naar het buitenland, zou het daarom nuttig zijn om in de betrokken landen contactpersonen te hebben. Goede contacten met een aantal politiemensen (op voldoende hoog niveau) in deze landen maakt dat men mogelijk sneller kan ingrijpen en dat men sneller de nodige informatie kan verkrijgen.
- **Loyaliteit en een sterke familiale band:** Binnen bepaalde gemeenschappen is de familiale band erg sterk en is men heel loyaal. Dit kan de zaken bemoeilijken nadat er feiten zijn gepleegd. Verklaringen worden op elkaar afgestemd of worden veranderd, niemand spreekt de waarheid en iedereen verdedigt elkaar. Zo wordt het erg moeilijk om een onderzoek te voeren en de 'waarheid' te achterhalen.
- **Diversiteit inbouwen in de bestaande structuren en initiatieven:** Sommige respondenten (voornamelijk vanuit de minderheidsgroepen) wijzen erop dat er niet zozeer nood is aan afzonderlijke, specifieke initiatieven, maar dat de bestaande structuren van hulp- en dienstverlening in hun werking voldoende aandacht moeten hebben voor diversiteit. De bestaande hulpverlening en aanpak van geweld is afgestemd op een doorsnee populatie die niet of onvoldoende overeenstemt met de diverse samenstelling van de huidige bevolking. Door het bestaande aanbod te interculturaliseren kan worden gewerkt aan een 'inclusievere aanpak van intrafamiliaal geweld', met inbegrip van situaties van eengerelateerd geweld.

6.2. Signalering en detectie

Eergerelateerd geweld is erg moeilijk te detecteren, vooral als slachtoffers er niet mee naar buiten treden. Slachtoffers dienen gesensibiliseerd te worden en dienen ingelicht te worden over hun rechten, zodat ze een klacht kunnen indienen bij de politie. Naast slachtoffers dienen ook professionelen op de eerste lijn gesensibiliseerd te worden, zodat deze tijdig kunnen interveniëren. Met betrekking tot het uitbouwen van de signalering en detectie van zaken van eergerelateerd geweld, worden door de respondenten de volgende suggesties gedaan:

- **Een referentiepersoon voor zaken van intrafamiliaal geweld bij de politie:** Eergerelateerd geweld speelt zich meestal af op familiaal niveau. Om eergerelateerd geweld te kunnen detecteren, dienen zaken die binnenkomen bij de politie op het niveau van het gezin en de familie gescreend te worden. Dit is echter een erg arbeidsintensief proces en is quasi onmogelijk toe te passen op elke zaak die binnenkomt. Omwille van het gebrek aan tijd en manschappen hiervoor, kan de referentiepersoon voor zaken van intrafamiliaal geweld hiertoe aangesteld worden. Bij vele politiediensten werkt men met een dergelijk persoon, maar op vele diensten ontbreekt dit. De referentiepersoon kan worden opgeleid in zaken van eergerelateerd geweld.
- **Detectie-instrumenten:** voor de hulpverlening op de eerste lijn is het belangrijk dat men weet hoe eergerelateerd geweld gedetecteerd kan worden. Aan de hand van een 'detectietool' kan men leerkrachten en eerstelijns werkers daarin tegemoetkomen.
- **Integrale aanpak :** Een betere samenwerking tussen de diensten en de sectoren is fundamenteel. De informatieoverdracht moet worden gefaciliteerd en liefst ook gesystematiseerd. Vaak zijn binnen eenzelfde gezin meerdere hulpverleners van verschillende diensten werkzaam. Een **systematisch cliëntoverleg** kan hierop een antwoord bieden.

6.3. Preventie en sensibilisering

- **Vorming en sensibilisering van professionelen:** Vaak ontbreekt het professionelen aan inzicht in dergelijke thema's en kan men vragen in een interculturele context niet adequaat beantwoorden. Daarbij gaat het zowel over een gebrek vaardigheden op gebied van interculturele communicatie als over onvoldoende kennis en inzicht in de betekenis van eer, de impact van bepaalde interventies of gedragingen in een dergelijke context. Een dergelijke vorming dient ook een brede groep van professionelen te bereiken: de politie (zowel bij onthaal als interventie en onderzoek), leerkrachten, CLB-medewerkers, hulpverleners, huisartsen, enz. Gynaecologen zijn ook een belangrijke groep: vrouwen die thuis worden opgesloten en nergens heen mogen, komen vaak enkel met hun gynaecoloog in contact. Ook medewerkers van Kind en Gezin kunnen een belangrijke rol spelen met betrekking tot detectie. Door diverse sectoren te sensibiliseren, kan er ook gewerkt worden met 'poortwachters': mensen op de eerste lijn die aandacht schenken aan eventuele signalen van eergerelateerd geweld en indien nodig de bevoegde instantie contacteren. Bijvoorbeeld: leerkrachten, huisartsen, wijkagenten, ...
- **Sensibilisering van de gemeenschap:** Eergerelateerd geweld, traditionele rolpatronen, enz. zijn binnen de gemeenschappen vaak zelf nog een taboe: er wordt niet over gesproken of het ligt heel erg gevoelig. Zelforganisaties kunnen bijdragen tot het verlagen van drempels en doorbreken van taboes. Men kan werken rond geweld, relaties, rolpatronen, enz. aan de hand van films, toneelstukken ... .

- **Sensibilisering van jongeren:** Thema's als relaties, het huwelijk, partnerkeuze, enz. zouden reeds op jonge leeftijd aan bod moeten kunnen komen (10-12 jaar). Scholen hebben hierin een belangrijke taak. Men dient hierbij wel rekening te houden met de culturele context: vele meisjes durven in dergelijke lessen geen vragen stellen of durven niets zeggen omwille van de sociale controle die eventueel uitgaat van klasgenoten. Daarom moet men ook in de mogelijkheid voorzien dat leerlingen discreet een individueel gesprek kunnen hebben. Naar jongens toe zijn mannelijke rolmodellen en aanspreekpersonen belangrijk. Daarnaast is er ook nood aan specifieke leermiddelen of materiaal. Als voorbeeld wordt verwezen naar de 'Roma-koffer'. Dit is een koffer met educatief materiaal, ontwikkeld naar aanleiding van een project van de Koning Boudewijnstichting.
- **Aangepaste procedures en voorzieningen:** Wanneer er een risico bestaat op ernstige vormen van geweld, is er vaak weinig tijd om te handelen. De hulpverlening is hier niet op afgestemd. Wat betreft minderjarigen kan men bijvoorbeeld beroep doen op jeugdadvocaten, maar men heeft twee weken nodig om een zaak te laten voorkomen. Men kan contact opnemen met het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg, maar ook hier vereist de procedure te veel tijd. Ook het Vertrouwensartsencentrum start eerst een onderzoek waarbij zowel de minderjarigen als de ouders bevroegd worden. Dit vraagt niet enkel tijd, maar brengt ook een potentieel gevaar op escalatie met zich mee. Er is een duidelijke vraag naar aangepaste procedures die toelaten om in noodsituaties snel een adequate oplossing te voorzien. Daarnaast is het voor jonge meisjes en vrouwen vaak erg moeilijk om bij de hulpverlening te geraken, aangezien ze voortdurend worden gecontroleerd door familieleden. Wat betreft minderjarigen kan men de mogelijkheid voorzien van hulpverlening op de scholen (bijvoorbeeld een JAC laten langskomen voor een gesprek). Ook voor meerderjarige slachtoffers zijn de bestaande procedures en voorzieningen niet altijd toereikend. Ook hier is er immers nood aan bijvoorbeeld anonieme opvangplaatsen. Deze bestaan wel maar soms is de capaciteit niet voldoende.
- **Een (verplichte) inburgeringscursus voor alle nieuwkomers:** Een inburgeringscursus geeft informatie over de samenleving en de diverse instellingen, maar kan ook een manier zijn om partners die normaal thuis dienen te blijven toch met de buitenwereld in contact te brengen, en informatie te geven over waar men terecht kan in geval van nood. In Vlaanderen zijn deze cursussen al verplicht, maar in Brussel en Wallonië niet.
- **Contacten leggen met sleutelfiguren van de gemeenschappen:** Steden en gemeenten dienen te investeren in goede contacten met sleutelfiguren uit de verschillende gemeenschappen. Het is belangrijk dat zij een zekere gezagsfunctie hebben, zodat hun stem eventueel een invloed kan uitoefenen indien er problemen zijn. Gezagsfiguren kunnen echter ook conservatieve standpunten vertegenwoordigen, waardoor ze juist niet de aangewezen partners zijn om mee samen te werken.
- **Werken aan de lage sociale positie van migranten/allochtonen/...:** Eerdergerelateerd geweld komt volgens verschillende respondenten minder voor in gezinnen met een hogere sociale positie. Meer mogelijkheden creëren om maatschappelijk hogerop te geraken kan op die manier eerdergerelateerd geweld doen afnemen. Taalonderwijs kan hierin een eerste stap zijn, naast het bestrijden van racisme en discriminatie.
- **Meldpunt/expertisecentrum:** Er is volgens de respondenten nood aan een meldpunt voor eerdergerelateerd geweld, waar men terecht komt bij professionelen die zich gespecialiseerd hebben in deze materie. Naar analogie met Nederland kan gedacht worden aan een expertisecentrum dat tegelijkertijd als meldpunt fungeert.

- **Risicotaxatie:** Wanneer men met een zaak van mild of psychologisch eengerelateerd geweld te maken krijgt, zou men een inschatting moeten proberen te maken van het risico op ernstig eengerelateerd geweld. Betrouwbare en adequate risico-inschattingsinstrumenten zijn vandaag echter nog niet voorhanden in België.
- **Uitbreiding van het systeem van getuigenbescherming:** Dit systeem is nu erg strikt en zou kunnen worden uitgebreid in het kader van eengerelateerd geweld, aangezien het risico op vergelding in deze situaties ook erg groot is.

6.4. Opvang en hulpverlening

- **(Anonieme) opvangplaatsen:** Vaak is er geen plaats om een slachtoffer onder te brengen, zeker niet wanneer het gaat om minderjarigen. Dan gaat het zowel om vluchthuizen, onthaalgezinnen, enz.. Eén van de respondenten wijst erop dat jonge meisjes vaak aangeven te willen breken met de familie, op voorwaarde dat ze zeker zijn van een opvangmogelijkheid. Pas wanneer ze deze zekerheid hebben, is men bereid een klacht in te dienen. Verschillende meisjes blijven bijgevolg noodgedwongen in hun thuissituatie omdat er geen voldoende opvangplaatsen zijn. Het adres van opvangthuizen of vluchthuizen is ook vaak gekend. Wanneer men met kwesties van eengerelateerd geweld te maken heeft, kan dit echter voor problemen zorgen, omdat een familiaal netwerk alles in het werk zal stellen om het slachtoffer terug te vinden.
- Wat betreft de opvangplaatsen, stelt er zich voornamelijk een probleem voor **minderjarige meisjes** en jongeren die zich op de grens van de meerderjarigheid bevinden. Onder de 18 jaar kan men in principe niet terecht in een vluchthuis, maar op 18 jaar ook niet meer in de Bijzondere Jeugdzorg. Voor minderjarigen is er nood aan 'geheime' locaties voor opvang, naar analogie met Nederland (waar men opvangthuizen heeft voor minderjarige meisjes).
- **Opvang voor jongens en mannen:** Ook jongens of mannen kunnen het slachtoffer zijn van eengerelateerd geweld, zowel direct als indirect. Indirect kunnen jongens of mannen bijvoorbeeld verplicht worden geweld te gebruiken naar hun zussen toe, terwijl ze dat niet willen. Ook deze slachtoffers moeten ergens terecht kunnen.
- **Precaire verblijfssituaties:** Slachtoffers zonder papieren kunnen vaak nergens terecht omdat ze geen wettig verblijf en geen financiële middelen hebben en geen beroep kunnen doen op uitkering van het OCMW. Dit maakt het erg moeilijk om deze mensen te helpen. Vaak kan men enkel in daklozencentra terecht waarvan het adres gekend is. Ook huwelijksmigranten kunnen in een moeilijke positie terecht komen. Zij dienen immers een geruime tijd in de relatie te blijven alvorens een persoonlijke verblijfsvergunning te ontvangen. Dit leidt ertoe dat slachtoffers weinig andere keuze hebben dan bij een gewelddadige partner te blijven.
- **Een interculturele en interdisciplinaire benadering:** Slachtoffers van eengerelateerd geweld die in de opvang terechtkomen, vereisen vaak een specifieke ondersteuning. Doorgaans hebben zij een radicale breuk met de familie achter de rug, wat een specifieke aanpak vraagt. Binnen voorzieningen voor opvang (maar zeker ook binnen andere hulpverlenende voorzieningen), is een interculturele benadering onontbeerlijk.
- **Vraaggestuurd of contextspecifiek werken:** Er bestaat niet één overkoepelende manier van hulpverlening in situaties van eengerelateerd geweld. Elke casus dient afzonderlijk bekeken te worden en er dient gezocht te worden naar een oplossing of interventie 'op maat'.

6.5. Nazorg

- **Daderhulpverlening:** Een van de respondenten geeft aan dat het ook belangrijk is om met de daders van eengerelateerd geweld te werken. Vaak hebben ze een andere kijk op eengerelateerd geweld of op geweld in het algemeen en beseffen ze niet dat ze in de fout zijn. Opleiding en vorming rond geweld is naar hen toe erg belangrijk.

6.6. Justitiële reactie

- **Vraag naar een adequate strafrechtelijke reactie :** Het gevoel leeft dat er onvoldoende streng wordt opgetreden tegen daders van eengerelateerd geweld, waardoor de gemeenschap de boodschap krijgt dat het gedrag kan of wordt getolereerd. Sommige politiemensen geven echter aan dat een aanhouding, ook al is ze erg kort, zijn effect niet mist in zaken van eengerelateerd geweld. De opgelegde voorwaarden zouden eerder zelden geschonden worden.

7. Rode vlaggen en checklist Nederland

Op vraag van de opdrachtgever is nagegaan in hoeverre het systeem van ‘rode vlaggen’²³ en de checklist²⁴ voor eengerelateerd geweld (beide in Nederland ontworpen, zie ook hoofdstuk 4, punt 2.4) toepasbaar zijn in België. Respondenten werden telkens gevraagd of de systemen hen bekend zijn, of ze een dergelijk systeem nuttig zouden vinden in België en of er naar hun mening signalen ontbreken.

7.1. Bekendheid

Slechts een van de respondenten uit de psychosociale hulpverlening is bekend met het systeem van de ‘rode vlaggen’. Binnen de onderwijssector en de sector van de gezondheidszorg kent geen enkele respondent een van beide systemen.

Wat de politiesector betreft zijn twee gecontacteerde diensten bekend met de systemen en er wordt ook mee gewerkt. Eén van hen geeft echter te kennen dat het nog te vroeg is om het gebruik ervan te evalueren.

---

²³ Het systeem van rode vlaggen bestaat er uit dat men een aantal ‘waarschuwingssignalen’ krijgt die mogelijk kunnen wijzen op het eengerelateerde karakter van een zaak. Politiemensen zijn vooraf in het bezit van deze signalen en kunnen deze gaan afdrukken op binnenkomende zaken. Als er bij een zaak een aantal ‘rode vlaggen’ aanwezig zijn, is dit voornamelijk een aanwijzing dat de zaak verder geanalyseerd dient te worden.

²⁴ De checklist (zie Bijlage 5) is een vragenlijst die helpt bij het in kaart brengen van verschillende ‘verhaallijnen’ in één casus.

7.2. Wenselijkheid

De meeste respondenten zijn wel positief over het eventuele gebruik van dergelijke lijsten. Enkele onder hen vragen de onderzoeker om een kopie ervan, om deze onmiddellijk te kunnen gebruiken. De volgende mogelijke voordelen worden aangehaald:

- Ee­gerelateerd geweld is erg moeilijk te detecteren. Slachtoffers praten er niet snel over, terwijl bepaalde informatie erg belangrijk kan zijn. Dergelijke lijsten kunnen hierbij helpen, bijvoorbeeld op scholen.
- Systematisch gebruik ervan bij de politie kan maken dat zaken sneller als ee­gerelateerd geweld zullen herkend worden en bijgevolg met de nodige voorzichtigheid zullen worden behandeld.
- Politie­mensen kunnen mogelijke gevaarsituaties sneller correct inschatten.
- Politiediensten zien de checklist als een grotere hulp dan de rode vlaggen. Ze geven aan dat er nood is aan personeel dat de tijd neemt om naar het verhaal te luisteren. Dit kan aan de hand van een checklist, maar hoeft daarvoor niet. Een checklist kan hen eventueel wel aanmoedigen die tijd te nemen.

Een aantal respondenten heeft daarnaast ook opmerkingen of **bedenkingen** bij het gebruik van dergelijke systemen:

- De lijsten zijn momenteel erg gericht op de politiewerking. Het zou goed zijn deze uit te breiden naar alle sectoren of analoge lijsten te maken per sector.
- Zolang het slachtoffer niet praat, zijn dergelijke lijsten niet bruikbaar. Men kan deze vaak pas beginnen toepassen van zodra men een situatie voor zich heeft.
- Het is een goede start, maar absoluut niet voldoende (cf. de POS-signalenlijst)!
- Het is als politieagent erg moeilijk om ee­gerelateerd geweld te herkennen wanneer een zaak voor het eerst bij hen komt, ook als er dergelijke systemen bestaan. Men moet een zaak immers al erg goed kennen om al die dingen te weten.
- De lijst mag niet te lang zijn: *‘Als het te lang is, is het een ballast en gaat de kwaliteit verloren van essentiële punten die je misschien wel in een checklist kan zetten.’*
- Op basis van wat gescreend wordt door de politie en de meldingsfiches worden zelden rode vlaggen herkend.

7.3. Ontbrekende signalen/items

Verschillende respondenten halen een aantal items of signalen aan die erg nuttig zouden kunnen zijn op de lijsten. Sommigen wijzen ook op het overbodige van bepaalde items. Deze worden hieronder besproken. Signalen of items die hier niet genoemd worden, werden positief geëvalueerd door de respondenten.

7.3.1. Rode vlaggen:

- Het item “Het slachtoffer geeft expliciet aan beperkt te worden in bepaalde vrijheden (‘ik mag niet ...’)” kan nuttig zijn.
- Het item “Het slachtoffer geeft expliciet aan dat hij/zij iets gedaan heeft wat niet kan in de ogen van (iemand van) de gemeenschap” kan nuttig zijn.
- Het item “Opvallende lichamelijke kenmerken of kenmerken van fysiek geweld” kan nuttig zijn.
- Al het schoolse ontbreekt, bijvoorbeeld een item als “herhaaldelijk afwezig zijn op school”.
- Het item “Intense angst of depressie bij jongeren” kan nuttig zijn.
- Het item “Het herhaaldelijk surveilleren van vader en/of broers” kan nuttig zijn.
- Het item “Het progressief opsluiten van meisjes” kan nuttig zijn.
- Sommige signalen dienen beter uitgewerkt te worden. Bijvoorbeeld: “Grote afhankelijkheid van het individu ten opzichte van de gemeenschap”. Dit is vrij vaag. Men specificeert hierbij beter waaruit men die afhankelijk kan afleiden.
- Aandacht hebben voor de feiten die gepleegd worden door het ‘zwarte schaap’ van de familie.

7.3.2. Checklist:

- “Wat ziet u als een oplossing?” Dit is erg belangrijk, aangezien er moet gewerkt worden aan oplossingen die aangepast zijn aan het individuele geval.
- “Is je veiligheid in gevaar?” Het slachtoffer kan hier vaak zelf een goede inschatting van maken.
- “Denk je dat vertrouwenspersonen een rol kunnen spelen in de onderhandelingen met je familie?”
- Familierelaties in kaart brengen, desnoods aan de hand van een genogram. De positie van elke persoon in de familie in kaart brengen.
- Opletten met erg persoonlijke informatie over het slachtoffer, bijvoorbeeld waar hij/zij werkt, enz.. Wanneer dit wordt opgenomen in het pv en de verdachte kijkt het dossier in, weet deze meteen alles.

7.4. Bespreking

Met het oog op het zelf ontwikkelen van een soort ‘checklist’, is de respondenten gevraagd naar risicosignalen, risicogroepen en risico-omstandigheden die zij belangrijk vinden (supra). De belangrijkste risicosignalen bij minderjarigen zijn de ‘klassieke POS-signalen’, zoals gedrags- of ontwikkelingsmoeilijkheden, emotionele problemen, plotse veranderingen in gedrag en/of houding, enz.. Deze signalen geven aan dat er iets aan de hand is en dat hier moet op gereageerd worden. Daarnaast zijn een sterke controle door familieleden en een geplande reis naar het land van herkomst (rond de grens van meerderjarigheid) belangrijke risicosignalen. De belangrijkste risicogroep bestaat uit laaggeschoolde mensen afkomstig uit traditionele gemeenschappen op het platteland die net aangekomen zijn in België en die zeer sterk terugplooiën op tradities van het land van herkomst. Wanneer jonge meisjes uit dergelijke gezinnen zich wensen te emanciperen of een vriendje hebben, of wanneer één van de gezinsleden de familie-eer schendt, is - volgens een aantal respondenten - het risico op eengerelateerd geweld het grootst.

Op vraag van de opdrachtgevers is nagegaan of de Nederlandse checklist voor eengerelateerd geweld en het Nederlandse ‘Rode Vlaggen’ systeem eveneens toepasbaar zijn in België. De meeste respondenten waren te vinden voor het gebruik van dergelijke instrumenten om eengerelateerd geweld te detecteren. Eengerelateerd geweld zou met deze instrumenten sneller kunnen herkend worden, wat tot een adequatere reactie kan leiden. Wel dienen de lijsten aangepast te zijn aan de verschillende sectoren en dient het gebruik van eenzelfde instrument voor verschillende bevolkingsgroepen te worden bekeken. Er wordt wel gesteld dat enkel andere maatregelen eveneens noodzakelijk zijn.

De bedenkingen geven eveneens duidelijk aan dat het gebruik van dergelijke instrumenten voor- en nadelen heeft en dat de verwachtingen over de effectiviteit ervan niet te hooggespannen mogen zijn.

8. Interculturele bemiddelaars

Op vraag van de opdrachtgever is bevraagd in welke mate de respondenten nu reeds samenwerken met interculturele bemiddelaars en hoe deze samenwerking verloopt. Ook is hen gevraagd om te reflecteren over de voor- en nadelen van een dergelijke samenwerking.

De werking van een bestaande dienst van interculturele bemiddelaars werd als volgt voorgesteld:

De dienst wordt enkel bezet door vrouwen. De vrouwen krijgen een contract, maar ze worden verplicht een opleiding te volgen van intercultureel werk, optie gezondheidszorg. Naast het Nederlands spreken de bemiddelaars alle een andere taal (Arabisch Berbers, Albanees, Russisch, ...). De bemiddelaars doen nooit zelf aan hulpverlening, ze werken wel steeds samen met de hulpverlener. Ze worden ingeschakeld om een brug te slaan tussen de hulpvraag en de hulpverlener: ze geven taalbijstand en informatie en ze geven vormingen en voorlichtingen in eigen taal. Zo wordt er bijvoorbeeld wekelijks een sessie 'gezondheidsvoorlichting' gegeven aan verschillende groepen, telkens in een verschillende taal. Ook sessies rond 'opvoeden in beide culturen' of 'alcohol- en drugspreventie' komen aan bod. De sessies worden steeds bijgewoond door een hulpverlener, maar de aanwezigheid van de bemiddelaar werkt drempelverlagend. Een van de bemiddelaars is aangesteld in het ziekenhuis, waar zij ook vorming geeft aan een groep vrouwen. Deze groep bestaat uit vrouwen die net zijn aangekomen in het kader van gezinshereniging en niet mochten of wilden buitenkomen. Door de sessies in het ziekenhuis te organiseren (waar ze wel naartoe mogen), kan men ook hen bereiken. De bemiddelaars staan de hulpverleners ook bij wanneer zij bijvoorbeeld in het gezin werken. Ze mogen in dergelijke situaties geen advies geven, noch hun eigen mening verkondigen.

8.1. Ervaringen: is er reeds een samenwerking?

De respondenten rapporteren de volgende ervaringen met samenwerking.

Slechts één van de respondenten uit de **psychosociale hulpverlening** heeft al eens samengewerkt met een intercultureel bemiddelaar. Het ging om een meisje dat uitgehuwelijkt werd en de hulpverlener heeft beroep gedaan op een imam om te bemiddelen. Uiteindelijk heeft het niets uitgehaald. De andere respondenten uit deze sector werken er nog niet mee samen. Een van de hulpverleners geeft aan dit ook liever niet te doen aangezien de bemiddelaar vaak een imam is (zie infra).

Binnen de sector van de **gezondheidszorg** hebben twee respondenten ervaringen met het werken met interculturele bemiddelaars. De ene respondent werkt voortdurend samen met een bemiddelaar en heeft er goede ervaringen mee. Het gaat om een grote praktijk waar naast een huisarts ook onder meer een maatschappelijk assistent aanwezig is. De intercultureel bemiddelaar maakt eveneens deel uit van hun team. De andere respondent doet af en toe beroep op een intercultureel bemiddelaar.

Binnen de sector van **politie en justitie** hebben slechts twee respondenten ervaringen met een bemiddelaar. De ene respondent geeft aan in een tweetal dossiers voor een bemiddelaar te hebben

gekozen en dat heeft telkens gewerkt. Ook de andere respondent geeft aan er een heel goede ervaring mee te hebben. Eén van de respondenten geeft aan het nog nooit te hebben overwogen. De respondenten van de lokale recherche geven hieromtrent aan dat het eerder ongebruikelijk is om een derde, vreemd aan de feiten, te betrekken bij het gerechtelijke – of opsporingsonderzoek. Het enige wat men in dat geval kan doen is bijvoorbeeld een imam verhoren als getuige. Ze hebben dit enkele keren geprobeerd, maar de imam bleek telkens te liegen. Men kan eventueel ook iemand verhoren als getuige om meer duidelijkheid te krijgen over de cultuur, maar dit hebben ze nog niet geprobeerd. Eén van de respondenten werkt in de justitiële sector, en geeft aan niet goed in te zien hoe een bemiddelaar nog van nut kan zijn eens een zaak behandeld wordt voor de rechtbank. Hij geeft wel aan dat het nuttig zou kunnen zijn.

Drie van de respondenten uit de **onderwijssector** geven aan ervaring te hebben met interculturele bemiddelaars. De voor- en nadelen van deze samenwerking worden hieronder samengevat.

8.2. Voordelen

- Interculturele bemiddelaars bieden meer **inzicht in de traditionele rolpatronen**. Dit biedt de hulpverlener of diegene die met de betrokkenen werkt belangrijke achtergrondinformatie, het geeft inzicht in de context.
- Interculturele bemiddelaars kunnen als een belangrijke **vertrouwenspersoon** fungeren, waarbij de betrokkene in de eigen taal terecht kan met zijn of haar verhaal.
- Eén van de Franstalige respondenten gaf te kennen dat intercultureel bemiddelaars bij hen instaan voor het **organiseren van evenementen**, theaterstukken, films, enz. Deze worden steeds georganiseerd rond een bepaald thema, bijvoorbeeld het gedwongen huwelijk, genitale verminking, ... Het voordeel hiervan is dat het bijdraagt tot **bewustwording**.

De respondenten gaven geen specifieke nadelen aan met betrekking tot het werken met interculturele bemiddelaars, tenzij nadelen die gekoppeld zijn aan de keuze van de actor die de rol van intercultureel bemiddelaar zou moeten vertolken.

8.3. Wie aanstellen als bemiddelaar?

Voor het vertolken van de rol van intercultureel bemiddelaar kan men zich beroepen op mensen uit de gemeenschap zelf of op mensen die geen deel uitmaken van de gemeenschap. Beide keuzes hebben voor- en nadelen.

8.3.1. Een bemiddelaar afkomstig uit dezelfde gemeenschap:

Het feit dat de bemiddelaar uit dezelfde gemeenschap komt zou vertrouwen scheppen: *“hij/zij is één van ons”*. De respondenten geven echter voornamelijk nadelen aan die verbonden zijn aan bemiddelaars afkomstig uit dezelfde gemeenschap:

Vaak zijn ze niet opgeleid om aan bemiddeling te doen en hebben ze geen neutrale positie. Ze zijn loyaal aan hun gemeenschap.

Je kan niet rechter en partij zijn, dat is enorm moeilijk.' (Hulpverlener)

We hebben hier nu wel de bemiddelaar voor de Roma bijvoorbeeld. Dat is de president van de Roma die aangesproken wordt als bemiddelaar. Wij proberen ook een avond te organiseren voor de Roma en daar betrekken wij die president ook bij, die zelf acht kinderen heeft die aan schoolverzuim doen, en meisjes ook praktisch allemaal al uitgehuwelijkt. (Leerkracht)

Ook hebben sommige van deze bemiddelaars (lang niet allemaal) geen oog voor genderthema's, aangezien ze dergelijke zaken als onveranderlijk en als eigen aan hun cultuur zien. Eveneens zullen zij vaak oplossingen aanbieden die deel uitmaken van hun traditie, wat niet steeds in het belang is van het slachtoffer.

Wanneer het gaat om kwesties als abortus of homoseksualiteit, wil de betrokkene meestal een persoon van buiten de gemeenschap om mee te praten. Om deze reden kan gesteld worden dat, als men ervoor zou kiezen interculturele bemiddelaars uit dezelfde gemeenschap aan te stellen, men best opteert voor mensen uit een andere provincie dan de betrokkenen, zodat het 'loyaliteitseffect' geminimaliseerd wordt.

Wanneer ervoor gekozen wordt te werken met tolken, is men nooit zeker dat een tolk correct vertaalt. Indien men beroep doet op een imam, zal deze zich voornamelijk baseren op de Koran. In de Koran wordt bijvoorbeeld vermeld dat men steeds de ouders moet gehoorzamen:

Het probleem is niet religieus, dus er moet geen imam komen, die volgt een strikt religieus discours dat vaak niet overeenkomt. (Hulpverlener)

8.3.2. Een bemiddelaar die niet afkomstig is uit de gemeenschap:

Een andere optie betreft het opleiden van interculturele bemiddelaars die geen deel uitmaken van de gemeenschap zelf. Het is belangrijk dat deze bemiddelaar voldoende inzicht en affiniteit heeft met de specificiteit van de culturele achtergrond van de betrokkenen. Sommige respondenten wijzen op het risico dat een bemiddelaar te sterk 'culturaliserend' te werk gaat en alles gaat toeschrijven aan de cultuur van de betrokkenen.

Tot slot

In dit deel werden de resultaten van de bevragingen weergegeven. Een meer systematische bevraging binnen diverse sectoren zou ongetwijfeld andere inzichten en knelpunten aan de oppervlakte kunnen brengen. Omwille het exploratieve karakter van de studie hebben we er naar gestreefd om een zo globaal mogelijk beeld te schetsen, om een aanzet te geven tot meer gericht en diepgaander onderzoek. De bevindingen worden getoetst aan de buitenlandse analyse en hernomen in het laatste deel van dit rapport.

Hoofdstuk 4: Situatieanalyse buitenland

---

1. Inleiding

Dit hoofdstuk analyseert de aanpak van eengerelateerd geweld in drie EU landen: Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk. De methodologie, inclusief de beperkingen ervan, zijn uitgebreid toegelicht in hoofdstuk 1. De situatie wordt per land beschreven, aan de hand van thema's die in de interviews aan bod kwamen, en is, waar relevant, aangevuld met bevindingen uit de literatuur van het desbetreffende land en citaten van de geïnterviewden.

2. Analyse Nederland

2.1. Maatschappelijke context

Aandacht voor het thema eengerelateerd geweld is in Nederland ontstaan naar aanleiding van een aantal aan eengerelateerde moorden. In 1999 schoot een zeventienjarige scholier in Veghel op vier medeleerlingen en een docente omdat hij meende dat de eer van zijn zus in het geding was. De van huis weggelopen studente Zarife werd door haar vader overtuigd terug te keren naar huis, waarna hij haar in 2003 vermoordde tijdens een vakantie in Turkije. Een jaar later, in 2004, werd mevrouw Gül door haar man doodgeschoten voor de deur van het opvanghuis waar ze samen met haar drie kinderen heen was gevlucht. Media brachten haar zaak onder de aandacht van het grote publiek. Tegelijkertijd plaatsen Turkse migrantenorganisaties het thema op de agenda, erkent de vrouwenopvang dat ze niet weet hoe ze het probleem moeten aanpakken, en stelt het nationale Expertisecentrum TransAct vast dat weinig organisaties het probleem aankaarten. De Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie wordt om een oplossing gevraagd (Janssen, 2008; Korteweg & Yurdakul, 2010).

In 2005 worden drie projecten voorgelegd in het Parlement die de basis vormen voor een integrale aanpak van eengerelateerd geweld in Nederland. Bureau Beke, een onafhankelijk onderzoeksbureau, krijgt de opdracht een werkdefinitie van eengerelateerd geweld te ontwikkelen. Er wordt een pilootproject opgestart binnen de unit Multi-Etnisch Politiewerk (MEP) (zie p.77) om de incidentie en aanpak van eengerelateerd geweld te onderzoeken. En tot slot wordt door het COT²⁵, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, een studie uitgevoerd waarin 20 zaken van eengerelateerd geweld worden doorgelicht. De aanpak die ontwikkeld wordt, is gericht op preventie (voornamelijk door migrantenorganisaties), bescherming (binnen de vrouwenopvang) en vervolging (via politie en justitie), waarbij voorzien wordt in een samenwerking tussen de verschillende groepen.

Nederland staat een pragmatische aanpak voor die focust op nuttige beleidsinstrumenten om de specificiteiten van eengerelateerd geweld efficiënt te kunnen aanpakken (Korteweg en Yurdakul, 2010). Onderzoek en beleid zijn vooral gericht op het ontwikkelen van praktische instrumenten en

---

²⁵ COT werd eind jaren tachtig opgericht binnen de Erasmus Universiteit Rotterdam en de Universiteit van Leiden. Aanvankelijk stond COT voor 'Crisis Onderzoeksteam', maar met het uitbreiden van de expertisevelden werd de naam veranderd in 'Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement'

methodieken die professionals in verschillende beroepsgroepen van nut kunnen zijn in de dagelijkse praktijk. Eergerelateerd geweld wordt erkend als een complex probleem dat maatwerk vereist, waarbij het belangrijk is vraaggestuurd te werken en case per case te handelen.

2.2. Conceptualisering

2.2.1 Definitie

In Nederland is door Ferwerda & Van Leiden in 2005 een werkdefinitie ontwikkeld in opdracht van het Ministerie van Justitie met als doel aanknopingspunten te bieden met betrekking tot signalering, deskundigheidsbevordering en registratie voor beroepsgroepen die in de praktijk met het fenomeen te maken (kunnen) hebben. De definitie luidt als volgt:

‘Eergerelateerd geweld is elke vorm van geestelijk of lichamelijk geweld gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in een reactie op een (dreiging van) schending van de eer van een man of een vrouw en daarmee van zijn of haar familie waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken’ (Ferwerda & Van Leiden, 2005).

Uit de interviews blijkt dat deze definitie goed gekend is binnen alle sectoren. Sommige respondenten geven aan dat deze definitie in de dagelijkse praktijk niet altijd als zodanig hanteerbaar is en vertaald of aangepast wordt naar de eigen sector, het eigen werkterrein of de eigen doelstellingen. Dit is het geval bij de politie, die het systeem van de ‘Rode Vlaggen’ (zie hoofdstuk 3, punt 7) gebruikt om de definitie bruikbaar te maken in de dagelijkse praktijk, en bij migrantenorganisaties zoals Samenwerkingsverband van Marokkaanse Nederlanders (SMN), die de definitie vertalen voor hun achterban om ze meer te doen aansluiten bij de eigen leefwereld.

2.2.2 Intrafamiliaal geweld/huiselijk geweld

Voor huiselijk geweld bestond in Nederland reeds een uitgewerkte structuur en aanpak. Diverse respondenten waren het erover eens dat bij eergerelateerd geweld een andere dynamiek speelt dan bij huiselijk geweld en dat een efficiënte oplossing dus ook een specifieke aanpak vereist. Naast de context en de motieven, die bij beide vormen van geweld kunnen verschillen, is ook het strafrechtelijk instrumentarium dat bij intrafamiliaal geweld wordt gebruikt, niet altijd efficiënt voor het oplossen van casussen van eergerelateerd geweld. Het ontzeggen van de toegang voor de dader tot de woning, is in zaken van eergerelateerd geweld geen geschikte oplossing. Zowel binnen het Landelijk Expertisecentrum Eergerelateerd Geweld als bij het Openbaar Ministerie worden beide vormen van geweld daarom apart beschouwd en aangepakt. Deze visie ligt ook aan de basis van de ‘Aanwijzing huiselijk en eergerelateerd geweld’ van het College van Procureurs-generaal (zie p. 87) die reguleert hoe de vervolging en de opsporing gestalte krijgt (Janssen & ten Voorde, 2010).

Huisverbod is een contra-indicatie in eerwraken, omdat zaken verder kunnen escaleren. Dat wil niet zeggen dat je nooit repressief optreedt in eerzaken, beslist wel. Maar stel nou dat je een man heel snel uit huis haalt, dan zou dat tot gevolg kunnen hebben dat het conflict nog verder escaleert, omdat het eergevoel nog meer is aangetast. Wat dat betreft, zijn we voorzichtig met de inzet van dat instrumentarium dat wij voor huiselijk geweld hebben (politie).

Verder is voorzichtigheid geboden bij het plaatsen van het slachtoffer in een opvangtehuis.

Het probleem zit vaak in zo’n familiegroep. De sleutel voor de oplossing ook. Dat zie je ook als je bijvoorbeeld jonge meisjes te snel thuis weghaalt. In een aantal kringen hebben ze een heel dubieus beeld over de vrouwenopvang. En dan zegt bijvoorbeeld de man des huizes ‘Mijn dochter is een nacht niet thuis geweest, die zit daar zomaar in een ander huis. Wie garandeert mij dat er geen mannen bij waren die niet van mijn familie zijn?’ Dat kan ook alweer als een eeraantasting worden ervaren. En dan ben je dus nog verder van huis. (...). Veiligheid staat altijd voorop. Maar soms is het juist onveilig om mensen resoluut uit hun huis te halen. En dat is een beetje het probleem met die lik-op-stuk-aanpak die we in Nederland met huiselijk geweld zaken hebben. En ja, ik kan het niet genoeg benadrukken, bij eer, wil je absoluut de repressie niet uitsluiten, maar wat heel erg belangrijk is, dat je heel goed weet wat speelt. Dus je moet

vooral informatie van tevoren verzamelen. Over de sociale achtergrond, de context waar het speelt (politie).

2.2.3 Stigmatisering

Verskillende respondenten wijzen erop dat men zich bij het onderscheid tussen huiselijk en eengerelateerd geweld niet enkel mag laten leiden door de culturele achtergrond van de betrokkenen. Eengerelateerd geweld is niet gebonden aan één specifieke cultuur of etnische groep, maar kan ook voorkomen in bepaalde conservatieve autochtone groepen. Een gedegen kennis van en inzicht in de dynamiek van eengerelateerd geweld is belangrijk om te bepalen wanneer er een rol speelt. Deskundigheidsbevordering bij professionelen kan hieraan tegemoetkomen, of een duidelijke kennis van instanties en experts tot wie men zich kan richten bij twijfel.

Het is niet altijd duidelijk dat er voldoende kennis is bij die verwijzer wat nou precies eengerelateerd geweld is. Het kan zijn dat er een Turkse familie in het spel is, en dat men dan al aan gaat nemen dat het om eengerelateerd geweld gaat. Terwijl het gewoon een vorm van huiselijk geweld kan zijn, los van eengerelateerd geweld. Dus die kennis is belangrijk, (...) wanneer het nou de moeite waard is om daar echt het predicaat 'eengerelateerd geweld' aan te geven (ASHG).

Dat dit gezien wordt als een migrantenprobleem, dat proberen wij juist eruit te halen. Wij noemen expliciet in onze presentaties 'In de gereformeerde gemeenschappen komt EG net zo goed voor. Alsook bij de Turken, Marokkanen. Maar net zo goed bij de Brazilianen, de Colombianen waar het christelijk geloof ook heel hecht is' (medewerker Kenniscentrum).

Nederland heeft van meet af aan migrantenorganisaties betrokken bij de aanpak van eengerelateerd geweld. In de beginfase was het niet altijd eenvoudig om het thema openlijk te bespreken, want migrantenorganisaties erkennen niet altijd dat het probleem bestond binnen hun gemeenschap.

'Dat komt bij ons niet voor' om te beginnen. Zij (migrantengemeenschappen) hebben er ook het vocabulaire niet voor, want het is bij die groep toch heel erg geïnternaliseerd. En, ja, zij zien dat niet als probleem. Dus, dat maakt het behoorlijk gecompliceerd om daar aandacht aan te besteden (GGD Rotterdam).

Ondertussen is het thema echter binnen minderhedenorganisaties op de agenda gezet en bespreekbaar gemaakt, niet in het minst door inspanningen van de gemeenschappen zelf. Vanuit migrantenorganisaties wordt er tevens op gewezen dat slechts een kleine minderheid haar toevlucht neemt tot eengerelateerd geweld, dat men het probleem niet mag veralgemenen en dat er binnen de gemeenschappen een bereidheid is om het probleem aan te pakken.

Op een gegeven ogenblik heb je bepaalde schadelijke tradities die men dan ziet. (...) De gemeenschap wil dat zelf tegengaan, omdat die daar last van heeft. Niet alleen last ervan heeft als het in een dichtbij omgeving gebeurt, maar ook vanuit mediaperspectief. Of hoe je wordt gezien als Marokkaan of als Turk, op het moment dat er zo'n kop in de kranten verschijnt 'Weer eerwraak, of weer eergeweld'. Vooral als je weet dat het niet gaat om het gros, maar om een klein groepje. Vanuit het gros is naar ons toe meegegeven 'We willen hier uit, we willen hier wat mee doen. We willen desnoods zelf iets ondernemen'. (...) Dus uiteindelijk is dat vanuit de groep zelf eigenlijk gekomen, om daarin inspanning te leveren om schadelijke tradities tegen te gaan (migrantenorganisatie).

Om verdere stigmatisering te vermijden, is het tevens van belang aandacht te besteden aan de wijze waarop het thema wordt aangekaart binnen de gemeenschappen.

Huwelijksdwang bijvoorbeeld, is ook zo'n woord. Nou, daar staat zo'n poster: 'Bang voor een enkeltje buitenland'? Dat gaat over huwelijksdwang en achterlating. Ik heb hem in België laten zien die poster en dat vonden ze echt niks. Althans, daar hoefden ze naar hun idee niet mee aan te komen binnen hun eigen achterban. Ook hier roept het soms weerstand op, bij de migrantenorganisaties en de groepen die daar mee van doen hebben. Tegelijkertijd zijn er ook binnen de migrantenorganisaties groepen die zeggen 'Heel goed dat daar nou een keer aandacht aan besteed wordt, want het gebeurt. Er wordt

dwang uitgeoefend om voor een bepaalde partner te kiezen' (Gemeentelijke Gezondheidsdienst Rotterdam).

Het is de *'tone of voice'*. Hoe breng je iets over? Is het met een beschuldigende vinger? Is het met een houding van 'Nou, ik weet het beter, ik kom jou wel eens even leren hoe het gaat'. Of is het een gelijkwaardig verhouding waarin je begint, waarbij het niet 'hun' probleem, maar 'ons' probleem is. En dat we gaan kijken hoe we deze kunnen aanpakken op een manier die in de interculturele communicatie ook past (migrantenorganisatie).

Gezien de gevoeligheid van het thema, kan het bij preventiewerk en bewustmakingscampagnes binnen gemeenschappen nuttig zijn dit niet onder de noemer van 'eengerelateerd geweld' als dusdanig te doen, maar eerder via andere thema's te werken die kunnen leiden tot discussies of gesprekken omtrent eengerelateerd geweld.

Gaat het, als je het hebt over eer, over de goede kanten van de eer? Of gaat het juist erom te benadrukken hoe gewelddadig dat is? Bepaalde groepen kun je beter vanuit de optiek benaderen van de opvoeding. Of vanuit de optiek van gendergelijkwaardigheid, of van succesvolle verhalen, mensen die het gemaakt hebben (migrantenorganisatie).

2.2.4 Genderaspect

Voorzichtigheid is geboden bij het toekennen van een genderaspect aan de categorieën van daders en slachtoffers. Mannen zijn ook slachtoffer van deze vorm van geweld, net zoals vrouwen dader zijn of een actieve rol kunnen spelen in het geweld. Respondenten wijzen erop dat vrouwen ook een aandeel kunnen hebben in eengerelateerd, dat zich vaak achter de schermen afspeelt, onder de vorm van 'intellectueel daderschap'. Ook wie dader en wie slachtoffer is niet steeds zo duidelijk en afhankelijk vanuit welk perspectief men vertrekt.

Ik denk dat we vaak de rol van vrouwen daarin erg onderschatten. Ik zie mannelijke slachtoffers, en ik zie ook vrouwelijke daders. En vrouwen halen lang niet altijd zelf de trekker over van een pistool, maar hebben wel hun invloed. Binnenskamers. En ik denk ook dat je heel voorzichtig moet zijn met het toekennen van rollen als dader en slachtoffer. (...). Ook omdat dat een terminologie is die niet aankomt bij zo'n groep. Want in hun optiek is waarschijnlijk de eerschender een pleger. Terwijl dat voor ons een slachtoffer wordt. Je ziet, vrouwen spelen absoluut ook een rol in roddel. (...). Vrouwen hebben er ook belang bij dat andere vrouwen zich correct gedragen. Anders straalt dat slecht op hen af binnen dezelfde familie. Ja, iedereen vecht dan toch weer voor zijn eigen hachje. En ja, er zijn ook voorbeelden bekend dat een moeder tegen haar dochter zegt 'Kom maar naar huis, papa is niet meer boos'. En dan wordt het kind in de val gelokt. Die zaken zijn er zeker. En ik denk dat we daar iets breder naar vrouwen moeten kijken dan alleen als slachtoffer (politie).

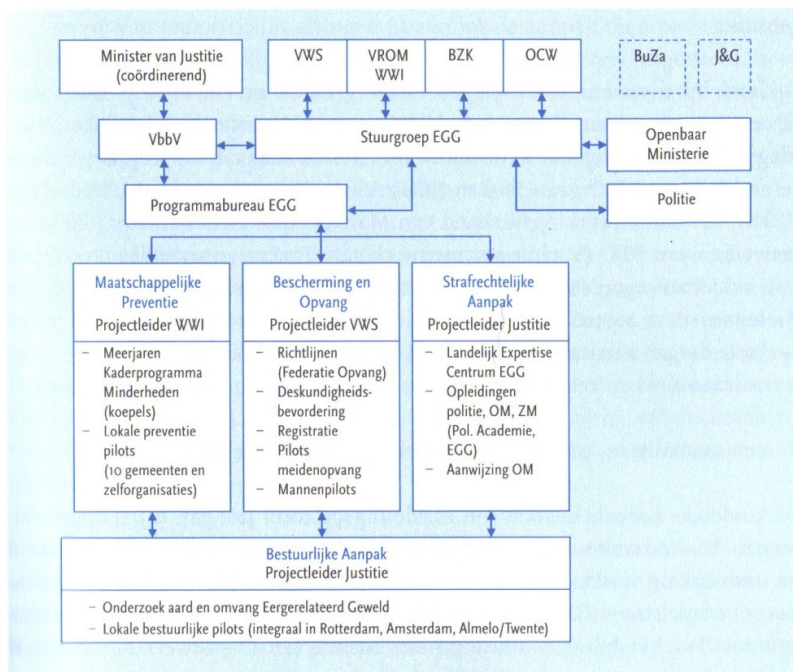
In Nederland krijgt men stilaan oog voor het slachtofferschap van mannen met betrekking tot eengerelateerd geweld. Er is onderzoek uitgevoerd naar opvangmogelijkheden voor mannen die het slachtoffer zijn van (dreigend) geweld in afhankelijkheidsrelaties (van Dijk, 2010). In vier steden (Amsterdam, Den Haag, Utrecht en Rotterdam) is een pilootprogramma opgericht voor de opvang van mannen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld, eengerelateerd geweld en mensenhandel (Nanhoe, 2011). Voor jongeren uit de holebi-gemeenschap bestaan er specifieke opvangmogelijkheden. 'Veilige Haven' in Amsterdam verzorgt bijvoorbeeld opvang en hulpverlening aan allochtone holebi-jongeren, waar ook jongens die (mogelijk) slachtoffer zijn van eengerelateerd geweld omwille van hun homoseksuele geaardheid, terecht kunnen.

2.3. Beleid rond eergerelateerd geweld

Als reactie op vragen vanuit de politiek naar meer inzicht in achtergronden en verschijningsvormen van eergerelateerd geweld is in 2004 het pilootproject 'Eergerelateerd geweld' opgestart in de politieregio's Haaglanden en Zuid-Holland-Zuid. De Unit Multi-Etnisch Politiewerk (MEP) werd toen ondergebracht in de politieregio Haaglanden, en moest inspelen op wijzigingen in de bevolkingssamenstelling en antwoorden formuleren voor politiewerk in een multi-etnische samenleving. Naast een sterke signalerende en adviserende rol zou de Unit voorlichtingen geven over actuele fenomenen aan partners in de veiligheidszorg, met bijzondere aandacht voor cultuur en geschiedenis van specifieke etnische groepen. Deze Unit, die contacten onderhoudt en netwerken opbouwt in verschillende gemeenschappen, heeft een voortrekkersrol gespeeld in het pilootproject 'eergerelateerd geweld'. In dit project staan twee doelstellingen voorop. Enerzijds wil men de preventie en bescherming van potentiële slachtoffers van eergerelateerd geweld verbeteren. Daarnaast is het de bedoeling inzicht te verschaffen in de achtergronden en de aard van eergerelateerde zaken die zich aandienden in de politiepraktijk.

Na afloop van het pilootproject is bij de politie Haaglanden een landelijk Expertisecentrum Eergerelateerd Geweld (LEC EEG) opgericht, dat landelijke ondersteuning biedt bij de behandeling van complexe eerkwesties, advies uitbrengt omtrent de vorming van politieambtenaren met betrekking tot eergerelateerd geweld en wetenschappelijk onderzoek verricht over het thema.

Geïnspireerd door de resultaten van deze pilot, werd vanuit politieke hoek beslist dat **landelijk** een effectieve aanpak van eergerelateerd geweld ontwikkeld en breed verspreid moest worden om het aantal slachtoffers van eergerelateerd geweld terug te brengen. In 2006 is daarom het Interdepartementale Programma 'Eergerelateerd geweld' opgericht, waarin verschillende ministeries samenwerken, waaronder Justitie, Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (Directoraat-generaal Integratie), Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Dit landelijke programma richt zich op vier pijlers: maatschappelijke preventie, bescherming (en opvang), strafrechtelijke aanpak en bestuurlijke aanpak (zie Figuur 1).

Figuur 1: Organigram Programma Eergerelateerd Geweld (Ermers et al., 2010)

De doelstelling is het beschermen en adequaat opvangen van slachtoffers en het bestraffen van (mogelijke) daders. Aandacht gaat hierbij naar het doorbreken van achterliggende patronen zodat escalatie en herhaling van geweld voorkomen kunnen worden. Verder moeten de verschillende projecten ook bijdragen tot maatschappelijke preventie en het verbeteren van signalering door betrokken instanties. Bij deze integrale aanpak zijn talrijke partners betrokken uit verschillende sectoren: gemeenten, politie en justitie, instellingen voor zorg en welzijn, jeugdzorg, onderwijs en migrantenorganisaties.

Kenmerkend voor het beleid in Nederland is de zogenaamde Ketenaanpak (infra). Er is voor deze aanpak gekozen omwille van het grensoverschrijdend karakter van eergerelateerd geweld en de noodzaak om diverse sectoren efficiënt te laten samenwerken, waarbij de rollen van alle partners duidelijk zijn uitgetekend, en ieder zijn verantwoordelijkheid neemt in elke fase van het ketenproces (Ermers et al., 2010). In 2006 start de gemeente Rotterdam een pilootproject voor de ontwikkeling van een integrale bestuurlijke ketenaanpak van eergerelateerd geweld op lokaal niveau, dat deel uitmaakt van de 'Rotterdamse Aanpak Huiselijk Geweld'. Met dit pilootproject wou men inzicht krijgen in de *aard en omvang* van eergerelateerd geweld in de gemeente Rotterdam. Men wou de *preventie* en het vermogen van professionals om (dreigend) eergerelateerd geweld te *signaleren* verbeteren, en de samenwerking verbeteren tussen de diverse betrokken instanties, zodat deskundige *interventies* konden worden opgezet. Bij het ontwikkelen van deze integrale aanpak van eergerelateerd geweld, heeft de gemeente Rotterdam heel wat aandacht geschonken aan het inzetten en betrekken van minderhedengemeenschappen. De aanpak is vormgegeven aan de hand van een model van betrokkenheid, participatie en eigen activiteiten van zelforganisaties.

De ketenpartners in Rotterdam zijn de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) Rotterdam-Rijnmond die is aangesteld als ketenregisseur, het Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld (ASHG) dat

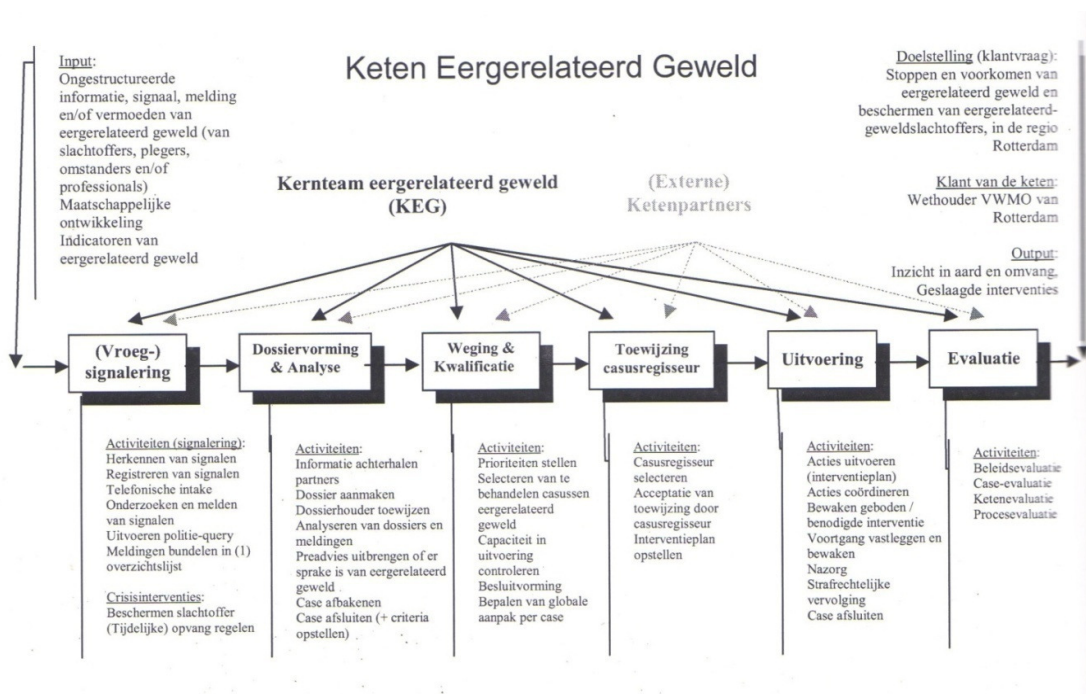
als meldpunt permanent bereikbaar is en de dossiervorming van casussen voor haar rekening neemt, en de Lokale Teams Huiselijk Geweld (LTHG) waarin op lokaal niveau reeds verschillende partners samenwerken en die voornamelijk interventies uitvoeren, Politie Rotterdam-Rijnmond, Stichting ArosA, Bureau Jeugdzorg en het LEC EGG (Ermers et al., 2010).

2.4. Methodieken, instrumenten en goede praktijken

2.4.1. Signalering, detectie, registratie en rapportering

Ketenaanpak

In een eerste stap van de Ketenaanpak worden signalen opgevangen en geregistreerd. Indien nodig wordt er een crisisinterventie georganiseerd. In een tweede fase stelt men een dossier samen en gaat de analyse van de casus van start. Daarna wordt bepaald hoe een casus aangepakt wordt. Bij de derde stap van de procesketen (Weging en Kwalificatie), wordt casuïstiek van eergeerelateerd geweld geanalyseerd, gewogen en gekwalificeerd door een multidisciplinair team van medewerkers van verschillende organisaties.

Figuur 2: Procesketen eergeerelateerd geweld (Goedee & Entken, 2008)

Weginginstrument

De analyse van eergeerelateerd geweld en de inschatting van risico's en escalatiegevaren zijn geen eenvoudige opdrachten. Het gaat om maatwerk waarvoor geen blauwdruk of standaardprocedure bestaat en die een diepgaande kennis en expertise vereist. De deelnemers van de weegploeg in het

pilootproject in Rotterdam hadden nood aan een hulpmiddel bij de weging en kwalificatie, dat hen toeliet risico's in te schatten, aanbevelingen te doen voor gepaste interventies en verdere expertise op te bouwen rondom het thema eergerelateerd geweld. Het weginginstrument²⁶ dat hieruit voortkwam, biedt ondersteuning bij het maken van afwegingen met betrekking tot eermotieven, ernst en zwaarte van casuïstiek, maar draagt ook bij tot transparantie van beslissingen en een zorgvuldige dossiervorming.

Hoewel het instrument op de eerste plaats ontwikkeld is ter ondersteuning van de weegploeg, kan het ook van nut zijn voor beroepskrachten die een signalerende rol hebben, voor hulpverleners die in de uitvoerende praktijk geconfronteerd worden met eergerelateerd geweld, of voor beleidsmakers.

Op *inhoudelijk vlak* beoogt het instrument het definiëren en operationaliseren van de inhoudelijke criteria die nodig zijn om een casus van (mogelijk) eergerelateerd geweld te interpreteren en te beoordelen. Het laat toe na te gaan of er sprake is van eergerelateerd geweld in een zaak, wat de ernst en het risiconiveau is, wat de beschikbare capaciteit en competenties zijn voor interventie, en welk advies gegeven kan worden voor snelle of duurzame interventies.

Het weginginstrument heeft ook een *procesmatige doelstelling*. Gezien elke beslissing bij weging een opvolgend karakter heeft, stuurt dit het hele proces. Hierdoor kunnen ook eisen gesteld worden aan vorige fasen met betrekking tot informatieverzameling en dossiervorming. Tot slot functioneert het als een leidraad om de gedachtegang van professionals te structureren, terwijl het toch nog voldoende ruimte laat voor eigen interpretaties (Albrecht & Goedee, 2010).

Rode Vlaggen

Binnen het Landelijk Expertisecentrum Eergerelateerd Geweld is een methodiek ontwikkeld om zaken van eergerelateerd geweld te detecteren: het 'Rode Vlaggen'-systeem (zie ook supra, hoofdstuk 3, punt 7). Deze 'rode vlaggen' of waarschuwingssignalen geven aan dat 'eer' een factor zou kunnen zijn in een zaak en dat dit dus nader bekeken moet worden. De signalen kunnen betrekking hebben op drie verschillende domeinen.

- Ten eerste zijn er de *aanleidingen tot een eerschending* die alertheid vragen. Provocaties, bedreigingen, beledigingen, beschimpingen, roddel of smaad zijn de meer bekende vormen van een aanval op iemands eer. Daarnaast kunnen ook meningsverschillen over allerlei thema's (seksueel gedrag of zakelijke afspraken) leiden tot conflicten die een voedingsbodem kunnen zijn voor een eerschending.
- Een tweede veld waarop rode vlaggen betrekking kunnen hebben, zijn de *vormen van mogelijk eerherstel*. Mishandeling, stalking, openlijke geweldpleging of in het extreme geval (zelf)moord of doodslag kunnen een aanwijzing vormen, evenals eerdere verwijzingen naar de vrouwenopvang of bij de politie gekende geweldplegingen. Dit eerherstel kan ook uitgevoerd worden in het land van herkomst. Ontvoering, vrijheidsberoving, vermissing of achterlating kunnen dus ook als rode vlag optreden.
- Een laatste set van signalen die aandacht behoeven, heeft betrekking op *eercodes en achtergronden van de betrokkenen*. In taalgebruik en terminologieën kan het eerbegrip doorschemeren, maar ook in de houding en (heftige) emoties van de betrokkenen. De sociale achtergrond kan een signaal zijn, zoals het bekleden van een relatief lage sociaaleconomische positie en het leven in traditionele familieverbanden. Een grote afhankelijkheid van het individu ten opzichte van de gemeenschap kan tot spanningen leiden wanneer het individu gedrag vertoont dat niet aan de groepsnormen voldoet.

---

²⁶ Zie bijlage 7.

Wanneer een Rode Vlag herkend wordt gebruiken politieambtenaren een checklist²⁷ om alle nodige informatie samen te brengen: de melding, de aard van het probleem, personalia van de betrokkenen, hun sociale en economische achtergrond en voorgaande ervaringen met geweld. Op basis van deze informatie wordt een plan van aanpak opgesteld. Tot slot worden er nog aanwijzingen gegeven betreffende het horen van betrokkenen en het inzetten van tolken, het vastleggen en doorgeven van informatie en het bemiddelen door de politie (Janssen, 2008c).

Casusadvies door LEC EGG

Het LEC EGG levert verder ook advies en ondersteuning aan onder meer hulpverleners en maakt analyses van casussen over het hele land. Concreet betekent dit dat in het geval van een casus, alle beschikbare informatie betreffende een zaak wordt samengebracht en doorgegeven aan het LEC EGG. De experts van het LEC EGG onderzoeken de zaak dan en leveren een advies over de aanpak, bijvoorbeeld betreffende veiligheid en mogelijkheid tot bemiddeling.

Respondenten binnen opvang en hulpverlening geven aan dat ze de instrumenten voor risicoscreening consequent toepassen, en dat de adviesverlening van het LEC EGG hierbij een meerwaarde betekent.

Toch kan het LEC dat altijd heel goed inschatten. Want op moment dat een casus naar verstoting evolueert, dan is er altijd een bedreiging van de veiligheid... de andere partij wil niet naar hereniging zoeken. Dus dan blijft de dreiging overeind. Ik vind dat de politie in Nederland toch al heel veel investeert om ook in te kunnen schatten of iemand echt veilig is. En als dat niet zo is, dan wordt daar ook alweer op geanticipeerd. Maar ik vind wel dat die inschatting vaak klopt (vrouwenopvang).

Registratie

Het registreren van casussen van eengerelateerd geweld is een complexe aangelegenheid. Ondanks het bestaan van een werkdefinitie in Nederland, blijft het moeilijk om alle vormen van eengerelateerd geweld te onderkennen en te registreren. De veelheid aan partners binnen de ketenaanpak kan het efficiënt registreren bemoeilijken:

Ik kan je verzekeren dat het onderwerp registratie nog wel wat aandacht behoeft, maar dat als je met zoveel partners samenwerkt, dat echt complex is, om daar de juiste afweging in te maken. Uiteindelijk werken er vijf grote organisaties in deze keten. En die hebben natuurlijk ook allemaal hun eigen organisatiebelang, maar ook hun eigen organisatiestructuur en hun eigen werkprocessen. En dat op elkaar af te stemmen.. (GGD Rotterdam).

Een andere moeilijkheid bij de registratie van eezaken is de moeilijkheid om een zaak af te sluiten, wegens het latente gevaar voor opnieuw oplaaien van eengerelateerd geweld. Tot slot moet men bij registratie alert zijn voor dubbele bodems. Wanneer een slachtoffer aangifte doet van een verkrachting, kan het gaan om een vrijwillige seksuele relatie, maar is het mogelijk dat het slachtoffer in kwestie dit niet als zodanig benoemt omdat dit de eer van de familie schendt.

Deskundigheidsbevordering

VOCAS trainingen verzorgt opleidingen voor professionals uit verschillende disciplines (gemeente, politie, jeugdzorg, huisartsen, reclassering, etc.) om hun deskundigheid betreffende signalering en behandeling van casussen te bevorderen. De belangrijkste inzichten van de training werden op een kubus samengevat, die professionals gemakkelijk kunnen raadplegen als geheugensteun²⁸.

---

²⁷ Zie bijlage 5.

²⁸ Zie bijlage 9.

Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling

De Meldcode Huiselijk geweld en Kindermishandeling is in Rotterdam in het leven geroepen om professionals uit diverse sectoren een houvast te bieden bij het signaleren, handelen en melden van huiselijk geweld en kindermishandeling. Deze functioneert als een juridisch getoetst stappenplan bij het zelf afhandelen van lichte, vaak niet strafbare vormen van huiselijk geweld, maar is ook een meldingsprocedure voor ernstigere vormen van huiselijk geweld en kindermishandeling. Voor organisaties die subsidies ontvangen van de gemeente Rotterdam geldt de meldcode als een verplichting; anderen kunnen zich er vrijwillig aan verbinden.

Via deze code kunnen beroepskrachten met een zwijgplicht huiselijk geweld en kindermishandeling melden. Voorwaarde is dat de beroepskracht het vermoeden of de vaststelling van geweld deelt met de cliënt en samen met hem of haar bekijkt op welke manier het geweld beëindigd kan worden. Wanneer een dergelijk gesprek niet mogelijk is of geen resultaat oplevert, kan er een melding gedaan worden bij het Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld, of het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling. De plicht om de cliënt en anderen te beschermen weegt zwaarder door dan de plicht te zwijgen. Wel wordt men geacht eerst een collega te raadplegen, en nadien de cliënt te informeren over de melding (GGD Rotterdam-Rijnmond, 2010; Lünnehan, 2009).

De Rotterdamse meldcode is ingevoerd in 2007 en staat model voor de landelijke meldcode die vanaf 2012 wettelijk verplicht zal worden voor alle beroepsgroepen die te maken kunnen krijgen met geweld in afhankelijkheidsrelaties: kindermishandeling, huiselijk geweld, seksueel geweld, ouder(en)-mishandeling, eengerelateerd geweld en vrouwelijke genitale verminking.

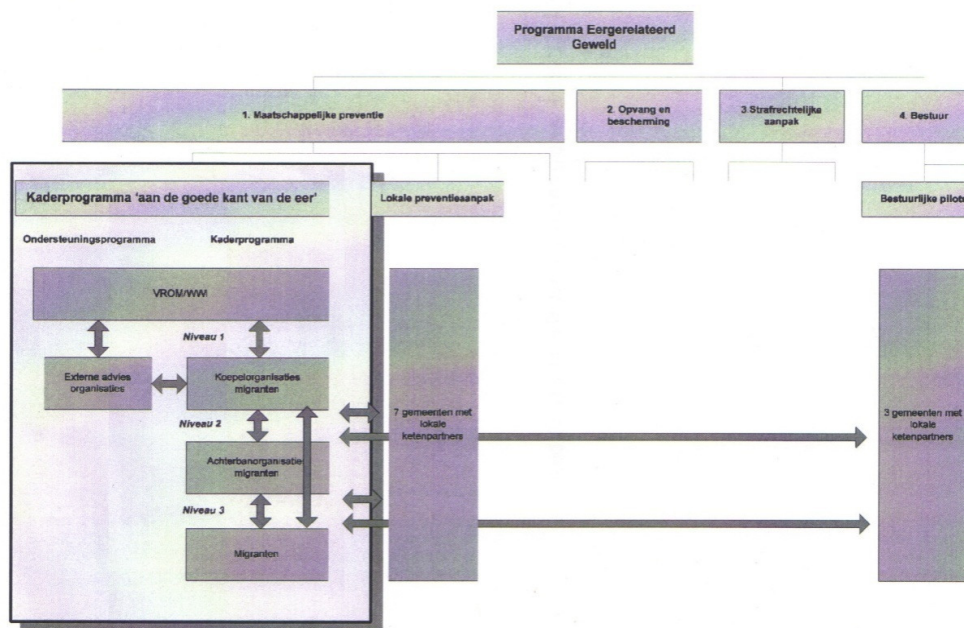
2.4.2. Preventie en sensibilisering

Het thema maatschappelijke preventie is erop gericht de weerbaarheid en (zelf)redzaamheid onder potentiële slachtoffers te verhogen en een mentaliteits- en gedragsverandering teweeg te brengen binnen de risicogroepen. Daarnaast staat voorlichting centraal. Er wordt vooral binnen migrantengemeenschappen en in scholen aan preventie en sensibilisering gedaan.

Pilootproject 'Aan de goede kant van de eer'

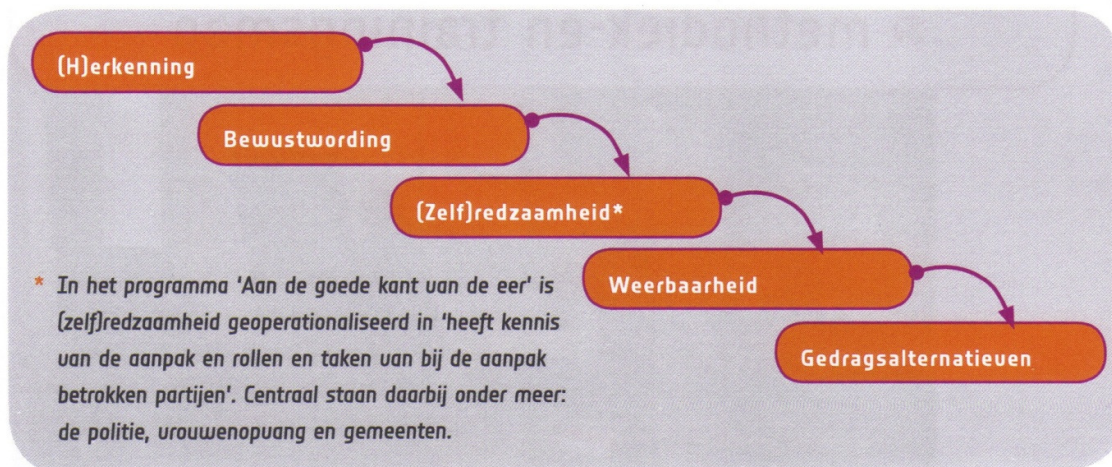
Binnen de pijler Maatschappelijke Preventie van het Interdepartementale Programma Eengerelateerd Geweld ging in 2007 het Meerjaren Kaderprogramma 'Aan de Goede Kant van de Eer' van start en dit voor een periode van drie jaar (zie Figuur 3). Het project is een samenwerking tussen het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM, nu Binnenlandse Zaken) en drie landelijke migrantenkoepels: het Samenwerkingsverband van Marokkaanse Nederlanders (SMN), het Inspraakorgaan Turken in Nederland (IOT) en Vluchtelingenorganisaties Nederland (VON). Belangrijkste partners in de uitvoering van het programma zijn de landelijke koepelorganisaties, de achterbanorganisaties, de migranten die lid zijn van deze organisaties, en gemeenten.

Het project richt zich op het verbeteren van contacten en samenwerking vanuit minderhedengemeenschappen met instanties die betrokken zijn bij de aanpak van eengerelateerd geweld en op het verhogen van de zelfredzaamheid van personen uit gemeenschappen waar eengerelateerd geweld zich traditioneel voordoet. De koepelorganisaties beogen kennis en inzicht te vergroten, bewustwording te stimuleren, geweld bespreekbaar te maken bij hun achterban, mentaliteits- en gedragsverandering te bevorderen, hun leden bekend te maken met hulpverleningsinstanties zoals de politie en de vrouwenopvang en samenwerking met andere instanties en organisaties te verbeteren. Via de gekozen titel wil men trachten de positieve waarden die aan 'eer' verbonden zijn opnieuw op de voorgrond te brengen.

Figuur 3: Meerjaren Kaderprogramma 'Aan de goede kant van de eer' (Zweers et al., 2011)

De drie migrantenorganisaties ontwikkelen een methodiek bestaande uit vijf stappen: (h)erkenning, bewustwording, (zelf)redzaamheid, weerbaarheid en gedragsalternatieven (zie Figuur 4), waarbij iedere koepel dit op een specifieke manier vertaalde naar de eigen achterban.

Figuur 4: Stroomschema Methodiekontwikkeling (IOT/VON/SMN, 2010)

Om een efficiënte samenwerking op gang te brengen tussen de gemeente, migrantenorganisaties en relevante instellingen staan twee kernelementen in het Meerjaren Kaderprogramma centraal: de ondertekening van een samenwerkingsovereenkomst of convenant (het Convenant van de gemeente Eindhoven diende als basismodel) en de oprichting van een platform dat de preventie vorm moet geven. In het convenant staan de taken en verantwoordelijkheden beschreven van de verschillende betrokken partners (Gemeente Eindhoven, 2009).

Begin 2011 is in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken het Meerjaren Programma geëvalueerd (Zweers et al., 2011). Op het overkoepelend programmaniveau blijkt de grote flexibiliteit een belangrijke succesfactor. De koepels, hun achterban en de gemeenten hebben een grote mate van vrijheid om een eigen invulling te geven aan het project, wat leidt tot een grote diversiteit in de aanpak. Op het koepel-, organisatie-, of gemeenteniveau worden migranten op uiteenlopende wijzen bereikt, zowel 'top down' als 'bottom up': via besturen van migrantenorganisaties en moskeeën, via migrantenvrouwencentra en buurthuizen, via sleutelpersonen, vertrouwenspersonen of bemiddelaars. Bovendien verschilt de insteek van de bijeenkomsten. Soms wordt 'eengerelateerd geweld' als thema expliciet benoemd, soms zoekt men hiervoor alternatieven, bijvoorbeeld 'huiselijke vrede'. Sommige organisaties hanteren opvoeding als vertrekpunt, voor anderen is religie de basis. Sommige bijeenkomsten zijn gericht op vrouwen en mannen afzonderlijk, andere maken gebruik van gemengde groepen. Deze verschillende benaderingen vullen elkaar aan, en hebben tot gevolg dat de boodschap een zo breed mogelijk publiek bereikt. Contact en samenwerking in gemeenten verlopen vlot wanneer migranten vanaf het begin worden betrokken en wanneer beide groepen geregeld samen komen, bijvoorbeeld in de vorm van een platform. Ook het betrekken van secundaire instanties die geconfronteerd kunnen worden met signalen van (dreigend) eengerelateerd geweld, zoals leraren en artsen, naast de primaire (politie en vrouwenopvang), blijkt een efficiënte strategie.

Bij het Meerjaren kaderprogramma zijn vele partijen betrokken, allen met hun eigen rol en verantwoordelijkheid. Dit zorgt voor nogal wat vertragingen. Bovendien heerste er lange tijd onduidelijkheid over het algemeen kader en over elkaars rollen, wat uiteenlopende verwachtingen met zich meebracht. Het programma gaat tevens uit van enkele standpunten die in de praktijk niet blijken te kloppen. Zo blijken vele migranten niet georganiseerd te zijn in zelforganisaties, waardoor ze ook niet door het programma bereikt worden. De landelijke migrantenkoepels blijken ook niet in alle gemeenten over een uitgebreid netwerk van migrantenorganisaties te beschikken, waardoor de strategie waarbij de koepels als noodzakelijke tussenschakel optraden, niet de meest efficiënte is. Deze onjuiste aannames, uiteenlopende verwachtingen over elkaars rollen en slechte communicatie tussen de partijen heeft ervoor gezorgd dat de koepels en gemeenten afzonderlijk wel resultaten behalen, maar de samenwerking tussen beiden in de gemeentes beperkt blijft (Zweers et al., 2011).

Handelingsprotocol Aanpak Eengerelateerd Geweld

De noodzaak tot samenwerking in de aanpak van eengerelateerd geweld leidt tot de ontwikkeling van een handelingsprotocol, waarin de rollen en verantwoordelijkheden van minderhedenorganisaties in de aanpak van eengerelateerd geweld worden vastgelegd. Het protocol dient als basis voor alle activiteiten die lokale, regionale en landelijke zelforganisaties organiseren, waarbij twee basiscomponenten aanwezig zijn: een mentaliteitsverandering op groepsniveau en werken aan weerbaarheid, veiligheid en bescherming op individueel niveau (IOT/VON/SMN, 2010).

Scholenproject "Omgaan met eengerelateerd geweld in en om de school"

Scholen kunnen een belangrijke rol spelen in de detectie van signalen met betrekking tot eengerelateerd geweld, alsmede in de preventie ervan. Het onderzoeksproject 'Omgaan met eengerelateerd geweld in en om scholen' van het Regionaal Opleidingscentrum (ROC)²⁹ uit Twente en het Albeda College uit Rotterdam, onderzoekt hoe signalen van erekwesties door leerlingen worden gegeven en door professionals in scholen worden opgemerkt en komt tot de volgende categorisering van signalen binnen een schoolcontext (Kuppens et al., 2008):

- *psychische klachten*: concentratieproblemen, niet goed voor zichzelf opkomen, negatief zelfbeeld, zelfmoordneigingen, schuld- en schaamtegevoelens, depressieve klachten, angstaanvallen, machteloosheid en ingehouden woede

---

²⁹ Samenwerkingsverband van onderwijsinstellingen in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en de volwasseneneducatie in Nederland.

- *schoolgerelateerde kenmerken*: slechte cijfers, schoolverzuim, afspraken niet nakomen, niet betrokken zijn bij lessen, geen huiswerk maken, geen moeite doen om te presteren
- *lichamelijke kenmerken*: angst, spanning, slapheid, plotse uiterlijke veranderingen, tekens van mishandeling, hyperventilatie/flauwte, slecht slapen, lichamelijke verwaarlozing, bleek uiterlijk, in korte tijd veel afvallen
- *gedragskenmerken*: agressie, woede-uitbarstingen, brutaliteit, automutilatie, verdedigende houding, wantrouwig, moeite met oogcontact, schuw, vlakke emoties, onverschilligheid, overbezorgdheid, hyperactiviteit, lacherigheid, teruggetrokkenheid, uitdagend gedrag, discussiëren over cultuur of geloof, neerbuigendheid, angst om op vakantie te gaan
- *situationele kenmerken*: geen geld hebben, sociaal isolement, intensieve bewaking door familie, veel geld of luxegoederen hebben, veel afspraken buiten schooltijd maken

Deze signalen fungeren als ‘vlaggen’ op basis waarvan al of niet wordt doorverwezen.

Het onderzoek identificeert tevens knelpunten voor het efficiënt aanpakken van eengerelateerd geweld in scholen:

1. *Het niet komen opdagen op afspraken door leerlingen*. In sommige gevallen worden casussen afgesloten omdat er geen contact meer mogelijk is met de leerling. Dergelijke casussen worden best niet afgesloten zonder melding te doen bij instanties die deze casus verder kunnen opvolgen.
2. *Overdracht van een leerling tussen begeleiders*. Tenzij een andere begeleider meer specifieke kennis van zaken heeft, is het niet aangewezen een leerling over te dragen van de ene begeleider naar een andere.
3. *De soms tekortschietende expertise bij vroegsignaleerders en begeleiders*. Het is van belang dat er voortdurende aandacht wordt geschonken aan signalen en de culturele context waarin ze beschouwd moeten worden. De bewustwording van alle beroepskrachten in een ROC moet gestimuleerd blijven worden. Naast eengerelateerde kennis is echter ook een open houding en een juiste manier van informatievergaring of vraagstelling van belang, evenals de betrokkenheid van de begeleider.
4. *Samenwerking met Bureau Jeugdzorg*. Bureau Jeugdzorg moet functioneren binnen bepaalde juridische kaders. Eén van de regels die zij hanteren heeft betrekking op het zo snel mogelijk inlichten van de ouders, wat in zaken van eengerelateerd geweld contraproductief en zelfs gevaarlijk kan zijn.
5. *De geheimhoudingsplicht van begeleiders*. Om leerlingen effectief te kunnen helpen en de grenzen te bepalen van de geheimhoudingsplicht/beroepsgeheim, moeten er duidelijke regels zijn omtrent informatie-uitwisseling binnen de school, en met externe partners.

Pilootproject “ Zwarte Tulp”

‘Zwarte Tulp’ is een educatief project van de organisatie ‘Verdwaalde Gezichten’ over schadelijke tradities en eengerelateerd geweld. Het is gericht op middelbare scholieren. De bedoeling is communicatie over eengerelateerd geweld te stimuleren en debat en discussie op gang te brengen. Via rollenspelen, discussies, theater en schilderopdrachten wil men bewustwording en weerbaarheid vergroten. Zij maken hierbij ook gebruik van de documentaire ‘Verdwaalde Gezichten’ die zij opnamen in Turkije en Nederland, om de gevolgen van eengerelateerd geweld zichtbaar te maken. In 2008 werd het project uit 163 door het ministerie ondersteunde projecten verkozen tot voorbeeldproject.

2.4.3. Opvang

Wanneer een slachtoffer in de opvang terechtkomt, wordt een dossier samengesteld en doorgestuurd aan het LEC EGG om advies te vragen omtrent de aanpak van de zaak, de dreiging tot geweld, en de mogelijkheid tot bemiddeling. In principe heeft het LEC EGG een maand de tijd om een

dergelijk advies te formuleren. Totdat duidelijk is wat de risicofactoren zijn en wat de mogelijke dreiging inhoudt zijn cliënten in de opvang onderworpen aan strikte veiligheidsmaatregelen, die niet altijd even gemakkelijk te volgen zijn.

Met eengerelateerd geweld weet je niet wie de bedreiger is. (...) We zeggen dan 'Niet naar buiten, binnen blijven. Je weet niet hoe je door de telefoon ook omgepraat kunt worden, dus lever die voorlopig maar in. En we bellen alleen maar onder veilige begeleiding van ons. En niet op het internet'. Dus vandaar dat ze dan tegen de muren omhoog kruipen, zeker die jonge meiden. Die willen dan op Facebook (vrouwenopvang).

Casussen van eengerelateerd geweld betreffen soms meervoudige problematieken, inclusief ernstige gedragsproblemen of alcohol- of drugsverslaving. Slachtoffers kunnen tevens behoren tot extra kwetsbare groepen, zoals minder mobiele groepen of mensen uit de holebi-gemeenschap. Doorstromen naar meer aangepaste opvangmogelijkheden kan problematisch zijn, wegens gebrek aan aangepaste opvangmogelijkheden.

Wij zien ook wel eens meiden met ernstige gedragsproblemen, die hier niet kunnen blijven, die naar een andere opvang moeten die daarvoor geschikt is. Vaak is het heel moeilijk om hen door te verwijzen. Ook meiden aan wie we alles geboden hebben wat we kunnen bieden, die naar een 'lichtere' vorm van opvang kunnen. Geen doorplaatsmogelijkheden. En dan zie je ook wel hun motivatie weggaan. Dat was ook één van de redenen dat we het doorstroomhuis zijn gestart 'Als we je elders in het land geen doorstroom kunnen bieden, dan gaan we het zelf maar bieden' (vrouwenopvang).

Op vlak van opvang zijn in Nederland verschillende maatregelen ontwikkeld die hieronder worden toegelicht.

Instrument voor risicoscreening in de vrouwenopvang³⁰

Aangezien de vrouwenopvang in toenemende mate geconfronteerd wordt met vrouwen die ernstig bedreigd worden, waaronder slachtoffers van eengerelateerd geweld, dringen aanvullende maatregelen op gebied van veiligheid zich op, waaronder het screenen van de veiligheidssituatie van cliënten. Om die reden ontwikkelde het Verwey-Jonker Instituut in opdracht van Federatie Opvang in 2005 de eerste versie van de risicoscreening. Na een evaluatie van de bruikbaarheid ervan in 2006, is in 2007 een aangepaste versie op de markt gebracht. Het instrument is voorzien van een handleiding waarin een gebruiksaanwijzing, een toelichting op de vragen, en een toelichting op de codering zijn opgenomen (Goederie & ter Woerds, 2005; Tan et al., 2007).

Het doel van de risicoscreening is de veiligheid van de cliënt (en zodoende ook die van andere cliënten en hulpverleners) te vergroten door bestaande risico's sneller en objectiever in kaart te brengen. De risicoscreening is bedoeld voor alle vrouwen in de vrouwenopvang, zowel volwassen vrouwen als jonge meisjes, en wordt dus bij iedereen afgenomen. Als een eerste screening geeft het instrument aan of er risico's bestaan en waar deze vandaan komen. Het kan ook leiden tot beleidsinformatie betreffende veiligheid in de vrouwenopvang.

Het instrument is een vragenlijst met gesloten en open vragen, die wordt afgenomen door een medewerker van de opvang. De vragen zijn onderverdeeld in verschillende categorieën. Eerst wordt er naar *achtergrondinformatie* gevraagd. Er wordt in kaart gebracht welke mensen op de hoogte zijn van het verblijf van de cliënt in de opvang en om hoeveel mensen het gaat. Men tracht te achterhalen welk soort veiligheidsproblematiek een rol speelt en uit welke hoek de dreiging komt. Factoren zoals dwang of afhankelijkheid binnen de relatie, en kinderen komen aan bod, evenals

---

³⁰ Zie bijlage 6.

angst voor de familie. Tot slot komen de culturele achtergrond van de cliënt en van de bedreiger aan bod. Een tweede categorie vragen behandelt de *aard en de omvang van de dreiging*. Er wordt nagegaan of de pleger actief naar de cliënt op zoek is en of er sprake is van bedreiging. Er wordt een checklist van risicofactoren overlopen om na te gaan of deze een rol spelen. De cliënt wordt gevraagd in te schatten hoe de situatie kan evolueren, hoeveel gevaar ze denkt te lopen en of ze meent dat er bijkomende maatregelen nodig zijn. Het laatste blok informatie wordt gevormd door het *document voor de hulpverlener*. Hiermee schat deze de risicofactoren in, noteert bijkomende informatie omtrent veiligheid, kent een cijfer toe aan de veiligheidssituatie van de cliënt, geeft aan waar de inschatting eventueel afwijkt van die door de cliënt zelf en noteert een code indien mogelijk.

Via de systematiek van de vragen is getracht de risicoinschatting te objectiveren. Na het doorlopen van de vragenlijst moet de hulpverlener een kleurcode toekennen, waarbij men ervoor waakt zich enkel te baseren op het veiligheidsrisico voor de cliënt en niet op de beschikbare opvangmogelijkheden. Een *groene code* geeft aan dat er geen bijzonderheden gelden betreffende de veiligheid van de cliënt. De cliënt is veilig. Er kunnen wel bepaalde risicofactoren aanwezig zijn, maar het gehele beeld van de screening wijst niet op een veiligheidsprobleem. Er zijn dan ook geen bijzondere vervolgstappen nodig. *Oranje* behelst het hele spectrum van situaties tussen 'veilig' en 'onveilig'. Het geeft aan dat er geen acute dreiging is, maar dat de veiligheid van de cliënt toch in het gedrang komt. In geval van *code rood* is er sprake van een ernstig veiligheidsprobleem en moet de cliënt op een veilige en geheime plek worden ondergebracht. De hulpverlener moet bepalen of de instelling voldoende veilig en geheim is voor de cliënt in kwestie. Het is belangrijk dat landelijk dezelfde interpretatie gevolgd wordt van de kleurcode.

Bij elke kleurcode horen vervolgstappen met betrekking tot drie terreinen. De *plaatsing* wordt bepaald door de kleurcode in combinatie met de specifieke cliënt en instelling. Het kan nodig zijn haar door te verwijzen naar een andere opvanginstelling of een veiligheidshuis. Bij code oranje en rood moet men op zoek gaan naar bijkomende *informatie*. Deze kan ingewonnen worden via vervolgvragenlijsten (bij vermoeden van eengerelateerd geweld), intercollegiaal overleg, contact met de politie, of via ketenpartners zoals de school en hulpverleners. Tot slot kunnen ook *veiligheidsmaatregelen* worden genomen, waaronder contact met de politie, bijkomende individuele maatregelen of het invoeren van het Aware-systeem (Abused Women's Active Response Emergency, zie p. 88).

Handreiking voor de vrouwenopvang voor de aanpak van EGG

Schrik en handelingsverlegenheid van medewerkers, ingegeven door relatieve onbekendheid met eer, de culturele achtergronden en specifieke methoden van aanpak, leidt in de praktijk soms tot afwijzing van cliënten. *Met verstand van zaken! Een handreiking voor de vrouwenopvang bij de aanpak van eengerelateerd geweld* is een methodiek, ontwikkeld om professionals te ondersteunen in hun dagelijkse praktijk. Deze handreiking is gebaseerd op praktijkervaringen, en vormt een instrument door en voor professionelen, om kennis toe te passen in de praktijk, en richting te geven aan het handelen. Deze handreiking geeft zeer nuttige informatie omtrent signalen en risicofactoren, inzichten in de reden waarom cliënten op een bepaalde manier reageren, stroomschema's, stappenplannen, en concrete tips omtrent handelingswijzen (Dijkstra et al., 2010).

Pilootproject 'EVA' bij Kompaan & De Bocht

EVA (Extra Veilige Afdeling) heeft als opdracht minderjarige slachtoffers van eengerelateerd geweld in de leeftijdscategorie van 14 tot 23 jaar op te vangen, inzicht te bieden in de bestuurlijke en financiële problemen die een efficiënte aanpak in de weg stonden, factoren te detecteren die bijdragen tot een succesvolle opvang, en voorwaarden in kaart brengen die nodig zijn om een structurele oplossing in te passen in het reguliere beleid.

Verder stelt EVA zichzelf tot doel een goede methode voor bemiddeling en nazorg te beschrijven, inzichten te ontwikkelen in de voorwaarden voor een goede ambulante hulpverlening, een regionale/provinciale keten te ontwikkelen met een degelijke beschrijving van de taken van de

verschillende partners, een soepel draaiende leefgroep uit te bouwen met een effectieve methodische aanpak en activiteiten en te anticiperen op de mogelijke voortzetting van EVA als landelijk centrum (Joris, 2008; 2009; 2010; 2011).

Op basis van de opgedane ervaringen ontwikkelde EVA een methodiek, die uitgaat van een gefaseerde aanpak.

- Tijdens de *inventarisatie- en oriëntatiefase* wordt er een intakegesprek gehouden en kan de cliënt haar verhaal vertellen. Er wordt een checklist doorgestuurd naar het LEC EGG voor analyse en er wordt een multidisciplinair overleg gehouden om te beslissen of residentiële opvang de beste keuze is, en of er eventueel bemiddeling met de familie mogelijk is. Nadien worden via observatie en eventueel psychologische screening de gedragskenmerken van de cliënt in kaart gebracht en wordt een behandel- en veiligheidsplan opgesteld.
- In de *behandelfase* werken de cliënten aan doelen die op hun eigen situatie zijn afgestemd. Deze doelen hebben betrekking op vier domeinen: dagbesteding, sociale activering, scholing, werk; systeem, cultuur en religie; veiligheid en het bepalen van vrijheden; sociaal emotionele groei en empowerment.
- Tijdens de *uitstroombfase* wordt gezocht naar manieren om de stap naar het leven buiten de opvang meer gefaseerd te laten verlopen. Op zelfzorgdagen zijn cliënten verantwoordelijk voor hun eigen dagstructuur, het invullen van hun dagindeling en het maken en nakomen van afspraken.
- Tot slot is er de *zorg na uitstroom*, waarbij men de vinger aan de pols houdt om de vertrouwde met de hulpverlening af te bouwen en/of over te dragen, om eventuele vervolghulp in te zetten, en om de veiligheid en de toepassing van verworven vaardigheden te monitoren. Afspraken hieromtrent en de verantwoordelijkheden van de verschillende partijen worden vastgelegd in een nazorgovereenkomst.

Wanneer de dreiging te groot is kan het aangeraden zijn om een slachtoffer niet in de eigen regio op te vangen. De twee opvangcentra voor minderjarige meisjes in Nederland kunnen hierbij dan een oplossing bieden. Andere respondenten vinden het niet nuttig om het systeem uit te rollen naar andere plaatsen in het land. Opvang, georganiseerd door mensen afkomstig uit dezelfde cultuur als de meisjes, heeft voor- en nadelen, zoals door sommige respondenten wordt aangehaald:

Soms voelen ze zich juist tegenover een moslimvrouw schuldiger. Of ze durven zich minder te uiten. Ze zijn gewoon bang voor het oordeel van 'gelijken' zeg maar. Terwijl, van de westerse hulpverlener hebben ze dat niet. Het kan ook omgekeerd werken, dat ze 't juist prettig vinden van 'Daar heb ik maar een half woord nodig, want die weet precies wat het betekent' (vrouwenopvang).

Er zijn wel initiatieven geweest voor echte moslimopvang, heel strikt, puur, alleen maar moslima's. Echt met een nikab en zo.. om juist naar ouders dat vertrouwen te geven. Maar dat is een puur particulier initiatief. Op professionele basis hebben wij daar wel ons best voor gedaan, van beide kanten is er heel veel inzet en wil geweest.. en is het toch niet mogen lukken (vrouwenopvang).

2.4.4 Nazorg

Nazorg is een punt waarvan wordt aangegeven dat het nog extra aandacht verdient. Contact houden met meisjes die geen volledig opvangtraject hebben doorlopen, blijkt in de praktijk niet gemakkelijk. Maar ook wanneer meisjes wel een heel traject hebben doorlopen is opvolging nuttig, aangezien bij deze doelgroep dreigingen plots weer de kop kunnen opsteken of situaties plots kunnen escaleren. Ook het opbouwen van een nieuw netwerk voor het slachtoffer vraagt tijd en ondersteuning. De organisatie 'Fier Friesland' heeft hiertoe een 'zusterproject' ontwikkeld waarbij meisjes of vrouwen als 'Big Sisters' kunnen optreden en meisjes uit de opvang onder hun hoede nemen.

Fier Friesland heeft ook wel initiatieven voor meiden die in de opvang zitten om 'nieuwe families' voor hen te creëren. In de weekenden wanneer ze in de opvang zitten, kunnen ze dan naar een familie gaan, waarmee ze dan verjaardagen kunnen vieren, zodat ze toch ook een beetje weer een normaal leven kunnen hebben, een netwerk op kunnen bouwen (medewerker Kenniscentrum).

Clënten voor wie een traject is opgezet gericht op zelfstandig wonen, moeten op een bepaald moment de veilige beschermde omgeving van de opvang verlaten. Die stap blijkt voor sommige cliënten erg groot. Om aan dit knelpunt tegemoet te komen is door EVA het Doorstroomhuis gecreëerd. De cliënten verblijven er in een woonhuis waar ze in de dagelijkse praktijk leren echte zelfstandigheid te verwerven. Ze moeten zelf hun beslissingen nemen, leren alleen zijn en instaan voor hun eigen veiligheid, onder begeleiding van EVA (Joris, 2010).

2.4.5. Veiligheid en vervolging

Aanwijzing huiselijk geweld en eengerelateerd geweld

Het Nederlandse College van procureurs-generaal heeft in maart 2010 een 'Aanwijzing huiselijk en eengerelateerd geweld'³¹ opgesteld met de bedoeling het optreden van politie en openbaar ministerie met betrekking tot deze vormen van geweld efficiënter te maken. De Aanwijzing moet ertoe bijdragen dat huiselijk en eengerelateerd geweld beter onderkend worden en (de dreiging van) het geweld onmiddellijk gestopt wordt. Daarnaast wil men de geschonden rechtsnorm herstellen en herhaling in de toekomst voorkomen door middel van gerichte interventies. Tot slot wil men de veiligheid van (vooral minderjarige) slachtoffers en van kinderen die getuige zijn van geweld waarborgen en hoopt men de aangiftebereidheid van slachtoffers op deze manier te kunnen verhogen. In de Aanwijzing maakt men een duidelijk onderscheid tussen huiselijk en eengerelateerd geweld, met het oog op een aangepaste aanpak.

Contactfunctionarissen politie en OM

De 'Aanwijzing huiselijk en eengerelateerd geweld' wil randvoorwaarden creëren voor de invulling van lokale samenwerking, onder andere tussen politie, OM en reclassering. Naast de adviserende en ondersteunende rol die het LEC EGG heeft, wordt bij elke politieregio door de korpsleiding een *contactfunctionaris politie Eengerelateerd Geweld* aangesteld, die verantwoordelijk is voor de operationele advisering en ondersteuning voor zaken waar eer mogelijk een rol speelt. Ook bij elk arrondissementsparket wordt door de parketleiding een *contactfunctionaris OM* aangewezen voor de coördinatie van het beleid inzake huiselijk en eengerelateerd geweld zaken.

AWARE

Het AWARE-systeem (Abused Women's Active Response Emergency) is geïntroduceerd in Rotterdam in 1997 en wordt sinds 2001 gecoördineerd door Stichting Arosa (Vrouwenopvang Rotterdam) samen met politie Rotterdam-Rijnmond.

Het AWARE-apparaat is een mobiel toestel dat een vrouw steeds bij zich kan dragen. Wanneer gevaar dreigt kan het slachtoffer een knop indrukken, waardoor een alarmsignaal gestuurd wordt naar de meldkamer, dat duidelijk maakt waar het slachtoffer zich bevindt. Wanneer de dader aanwezig blijkt, wordt deze aangehouden en voorgeleid. Daarnaast voorziet het AWARE systeem ook in hulpverlening die de vrouw begeleidt om krachtiger en weerbaarder te worden. Hulpverlening en politie werken nauw samen om de hulp aan het slachtoffer en de straf (en eventueel hulp) voor de dader op elkaar af te stemmen. Slachtoffers moeten aan een aantal voorwaarden voldoen om in aanmerking te kunnen komen voor een AWARE-traject. Eerst en vooral moeten er juridische antecedenten zijn, traceerbaar via politieregistraties. Ten tweede moet de vrouw bereid zijn aangifte te doen wanneer zij een melding maakt via AWARE. Tot slot moet de relatie tussen de vrouw en de ex-partner beëindigd zijn en mag er geen contact meer zijn. Het systeem is dus bedoeld voor ernstige gevallen van dreiging waar gesprekken en empowerment geen resultaat opleveren. Arosa en de

---

³¹ Aanwijzing huiselijk en eengerelateerd geweld van 29 maart 2010, *Stcrt.* 2010, 6462.

politie gaan redelijk flexibel met deze voorwaarden om. Ook als de belager geen ex-partner is kunnen vrouwen soms aanspraak maken op het systeem, wat van groot belang is bij een dreiging met eengerelateerd geweld.

2.5. Samenwerking

2.5.1. Multi-sectoriële samenwerking

Om te komen tot een efficiënte aanpak van eengerelateerd geweld is samenwerking nodig tussen diverse partners uit verschillende sectoren. Dat had men in Nederland reeds goed begrepen toen men in 2006 het Interdepartementaal Programma 'Eengerelateerd Geweld' oprichtte en de Ketenaanpak introduceerde. Andere elementen die de samenwerking in Nederland optimaliseren zijn de contactfunctionarissen binnen de politie en het bestaan van het LEC EGG.

Respondenten uit de verschillende sectoren geven aan dat er een goede samenwerking is in Nederland tussen de diverse sectoren. Vooral politie, vrouwenopvang en hulpverlening lijken sterk op elkaar afgestemd en kennis en deskundigheid zijn degelijk uitgebouwd. Onderwijs en gezondheidszorg zijn sectoren waarvan de respondenten menen dat de betrokkenheid in de samenwerkingsverbanden tot nog toe beperkter is. De meeste respondenten spreken van veelvuldige contacten en een kruisbestuiving met andere sectoren.

Om de samenwerking vlot te laten verlopen zijn communicatie en overleg van primordiaal belang. Hiertoe zijn diverse middelen ontwikkeld, zoals het casuïstiekoverleg door het Kernteam Eengerelateerd Geweld, de 'weegploeg' en het overleg op beleidsniveau door het Kernregieteam (zie supra Ketenaanpak). Tijdens het overleg gelden voorwaarden voor de uitwisseling van gegevens (enkel medewerkers van een organisatie die betrokken zijn bij de casus hebben toegang tot het dossier; enkel relevante informatie om tot een oplossing te komen wordt gedeeld; de cliënt wordt steeds geïnformeerd wanneer gegevens worden uitgewisseld). De juridische regeling inzake gegevensuitwisseling bepaalt dat dossiers slechts beperkte tijd bewaard kunnen worden, wat bij de opvolging van casussen van eengerelateerd geweld op langere termijn een knelpunt kan vormen indien een casus na geruime tijd weer oplaait. Bij de analyses die het LEC EGG maakt, mag de gedeelde informatie enkel gebruikt worden in het kader van de specifieke vraag die gesteld wordt.

Een punt dat voor ons heel lastig is, is dat, terecht, in een rechtszaak niet zomaar al die dossiers tot in lengte van dagen bewaard kunnen blijven. Dus op een gegeven moment moeten ze vernietigd worden. Het probleem is alleen dat dit vaak slepende conflicten zijn. Dus van sommige families zou je bij wijze van spreken gewoon een aparte archiefkast willen (politie).

Hier worden analyses gemaakt. En op een moment dat bijvoorbeeld de vrouwenopvang en de Immigratie- en Naturalisatiedienst een analyse vragen, van 'Wat zijn nou de risico's, loopt iemand echt gevaar?' Zo'n verhaal kan je ook alleen voor die ene vraag gebruiken. Het is niet de bedoeling dat straks jouw analyse weer opduikt in een voogdijzaak. Want daar was dat verhaal ook niet voor gemaakt. Je moet dus altijd alert zijn dat die dossiers dan ook alleen daarvoor gebruikt worden waar ze voor gemaakt zijn (LEC EGG).

2.5.2. Internationale samenwerking

Internationale samenwerking tussen Nederland en België, en dan met name in het grensgebied, is noodzakelijk. Het landelijk expertisecentrum heeft in het verleden al enkele casussen van eengerelateerd geweld uit Mechelen te België in hun systemen ingevoerd, en daarover advies verleend.

Wat ik heel vaak hoor, meiden van hier verdwijnen heel vaak richting België. Er zijn bijvoorbeeld recent twee of drie meiden naar Antwerpen gegaan, daar in het prostitutiecircuits beland. (...). Ja. Ik merk dat als meisjes hier verdwijnen, dat ze vaak richting België verdwijnen (vrouwenopvang).

Binnen de opvang lijkt Europese samenwerking niet de grootste prioriteit te zijn. Beperkte middelen en budgetten maken dat men zich in de eerste plaats wil toeleggen op de eigen werking en de eigen doelstellingen: het beschermen, opvangen en begeleiden van jonge meisjes die het slachtoffer zijn van (dreigend) eengerelateerd geweld.

Ik heb zelf niet zo'n behoefte aan brede internationale samenwerking en het uitwisselen van goede praktijken. Dan denk ik 'Op dit moment moet je het doen met de uren die je hebt, besteed het maar aan de doelgroep die je hier hebt. Ik vind het heel goed dat het er wel is, daar gaat het niet om. Maar wij zullen niet zo heel snel onze oren in Turkije te luisteren gaan leggen. Daar ontbreken middelen voor (vrouwenopvang).

Inzake samenwerking in Nederland met herkomstlanden bestaan er banden met Marokko. Op operationeel vlak zijn er contacten, bijvoorbeeld tussen opvanginstellingen die met elkaar samenwerken, of advocaten die in casussen van eengerelateerd geweld overleggen.

Er zijn advocaten die hier én daar samenwerken om te kijken waar meisjes zijn achtergelaten, waar meisjes zijn gedwongen tot een huwelijk, en te kijken of zij nog iets kunnen betekenen. Het moet dan wel gaan om meisjes die Nederlands zijn. (...) Het consulaat in Marokko heeft al een aantal zaken gehad waarin ze niet zelf handelen, dat mag natuurlijk niet, maar waar meisjes naartoe zijn gevlucht en die ze dan door hebben gestuurd naar zo'n opvangvoorziening of zo'n hulpverleningsorganisatie. (...) Stichting Moudawana, dat is een stichting die vrouwen informeert over hun rechten. Zij hebben ook een samenwerkingsverband met een opvanginstelling in Marokko waar wij mee kunnen samenwerken. Dat gaat om Marokkaanse situaties van eengerelateerd geweld en achterlating en dreigende achterlating in het land van herkomst Marokko, dan hebben we daar wel samenwerkingsverbanden (vrouwenopvang).

Als ik daar ben ga ik ook naar de universiteit, want daar staat de tijd ook niet stil. De discussie gaat verder, op het terrein van familierecht is daar veel veranderd. Dus ja, dat is wel belangrijk om daar kennis van te nemen (LEC EGG).

2.5.3. Bemiddeling

Mogelijkheden voor bemiddeling worden in Nederland vooral gezien in de vroege fase van een casus, vooraleer een probleem escaleert. Bemiddeling heeft dan eerder een preventieve functie, om eengerelateerd geweld te voorkomen.

Ik zie daar absoluut wel mogelijkheden, maar dan moet het eigenlijk ook aan het begin van een probleem zijn. Als iets ook al in strafrechtelijke zin helemaal geëscaleerd is, of je zit midden in een politieonderzoek, dan is dat alweer anders (politie).

Als je bemiddelt in een vroeg stadium, in een preventieve situatie, is dat vaak voor 80%, bijna 90% zeker dat de casus niet uit de hand loopt. Dat zijn zaken waarvan ik zeg om in een vroeg stadium, dat écht goed op te pakken voordat de boel uit mekaar barst, voordat de boel explodeert.

Ook binnen de opvang erkent men dat best zo snel mogelijk wordt nagegaan of een bemiddelingstraject mogelijk is. Ideaal gezien is de periode dat het meisje in de opvang verblijft best zo kort mogelijk. Tijdens de eerste dagen van het verblijf gaat men daarom na of bemiddeling mogelijk is en het contact met de familie hersteld kan worden. De wijze van bemiddeling zal verschillen naargelang de casus (face-to-face contact, telefonisch contact, gesprek met alle betrokkenen of ieder afzonderlijk, enz.).

Het is zelden tot nooit dat we inderdaad binnen de drie dagen kunnen beginnen met bemiddeling, maar we willen er echt zeker van zijn dat we elke kans aangrijpen om dat verblijf hier zo kort mogelijk te houden, dus de schande van het weglopen ook zo klein mogelijk te houden (vrouwenopvang).

Bemiddeling is maatwerk, heel erg afhankelijk van de etnische achtergrond van de cliënt, van de dreiging, en van de wensen van het meisje zelf. Vraagt ook om verschillende vormen van bemiddeling. (...) Wij merken wel heel vaak dat bijvoorbeeld een eerste gesprek met de zus of de moeder heel productief werkt. In ieder geval die moeder of die zuster positief laten inwerken in zo'n systeem om ook

de mannelijke kant van de familie te laten bewegen. Dat is wel een manier waarop we regelmatig werken. Maar misschien zitten we wel net zo vaak gewoon met de ouders samen ook mee rond de tafel. Dat we dat de eerste keer doen. (...) En ook 'Wat wil ze nou zelf'? Want vaak hebben ze daar zelf wel hele goede ideeën over wat de eerste ingang is. Ik start ook wel eens door het meisje een brief te laten sturen naar het gezin., en daar de ouders op te laten reageren (vrouwenopvang).

In de politiesector ziet men vooral grenzen aan bemiddeling omwille van de vertrouwelijkheid van de informatie waarmee men werkt en die men niet kan delen met burgers. Het gezag en de autoriteit die de politie heeft, kunnen echter een bemiddelende functie hebben. Ook het netwerken binnen de verschillende gemeenschappen, bijvoorbeeld door wijkagenten, kan een bemiddelend effect hebben, in een preventieve fase, en zorgt er ook voor dat er al vertrouwen bestaat op het moment dat een conflict zich voordoet.

Wat de politie zelf doet, is ook een vorm van bemiddeling. (...). Er worden mensen uitgenodigd voor een gesprek hier, ze krijgen koffie, er wordt naar ze geluisterd. Maar er wordt ook, op zijn Nederlands (lacht), klare wijn geschonken van 'dit kan wel, en dat kan niet'. (...) Die afspraken worden formeel opgeschreven, netjes in een map. Zodat het ook heel zichtbaar is, voor iedereen. Er zit iets ritueels aan. Dat is ook zeker in wat meer conservatieve kringen echt belangrijk. (...) En iedereen strak in pak, of in uniform. Mensen worden dan met alle égards ontvangen. Maar het wordt ook geformaliseerd. En daar zit eigenlijk ook wel iets van een soort bemiddeling in. Dat je mensen de ruimte geeft voor hun verhaal, maar dat je wel de grenzen aangeeft van wat juridisch mogelijk is (politie).

Wanneer men ervoor kiest een bemiddelingstraject op te zetten, blijft de vraag wie het best in staat is om de rol van bemiddelaar uit te oefenen. Zoekt men een bemiddelaar met dezelfde culturele achtergrond als het slachtoffer, of net niet? Net als bij specialistische opvang wordt door respondenten aangegeven dat een bemiddelaar uit de eigen gemeenschap zowel voor- als nadelen kan hebben. De keuze voor de afkomst van de bemiddelaar wordt binnen de hulpverlening dan ook vaak aan de cliënt zelf overgelaten.

In het Advies- en Steunpunt zitten mensen vanuit allerlei culturele achtergronden. (...). Sommigen klanten geven aan 'Ik wil per se niet met iemand uit mijn eigen gemeenschap praten'. Sommigen zeggen 'Ik wil alleen maar met iemand uit mijn eigen gemeenschap praten, want die begrijpt me gewoon'. Daar is geen peil op te trekken. (...). Wij hebben wel veel mensen van buitenlandse afkomst in dienst. (...). Dat is een bewuste keuze. Omdat dat door de klanten gewaardeerd wordt. Maar ook omdat zij als een soort van olievlekwerking op die manier hun kennis kunnen uitdragen vanuit hun dubbele achtergrond. (ASHG).

Vanuit de migrantengemeenschap ziet men in een vroege fase van een conflict wel mogelijkheden in het inschakelen van bemiddelaars uit de gemeenschap zelf. Dit kunnen bijvoorbeeld familieleden zijn die aanzien en respect genieten.

We hebben in Den Haag een project van Stichting 'Mooi'. Het is een ploeg van, ik denk wel 20 – 25 bemiddelaars uit allerlei verschillende culturele gemeenschappen, die getraind zijn in het geven van voorlichting over deze problemen in de gemeenschappen. Maar zij kunnen ook ingezet worden voor bemiddeling als er problemen zijn. Daar zijn heel goede resultaten mee bereikt (medewerker Kenniscentrum).

2.6. Conclusie

De aanpak van eengerelateerd geweld in Nederland is tot stand gekomen naar aanleiding van enkele gemediatiseerde casussen van eengerelateerd geweld eind jaren negentig en begin jaren 2000.

Het concept van eergeerelateerd geweld kreeg vorm door het hanteren van een flexibele werkdefinitie, die aangepast wordt naar gelang de sector. Daarbij wordt eergeerelateerd geweld onderscheiden van intrafamiliaal geweld en onderstreept men het belang van de specificiteiten van eergeerelateerd geweld, zonder daarbij te vervallen in stigmatisering van bepaalde bevolkingsgroepen.

Kenmerkend voor Nederland is de gecoördineerde aanpak via interdepartementale programma's, de ketenaanpak en de diverse pilootprojecten die zijn opgestart op lokaal niveau om daarna uit te rollen op landelijk niveau. De lessen getrokken uit diverse pilootprojecten hebben aanleiding gegeven tot de ontwikkeling van diverse initiatieven, die de aanpak van eergeerelateerd geweld in Nederland kenmerken, waarvan de belangrijkste zijn:

- Het landelijk Expertise Centrum, dat alle eergeerelateerde casussen analyseert en advies verleent;
- De Ketenaanpak, die multisectorieel is en de aanpak van eergeerelateerd geweld efficiënter moet doen verlopen;
- Diverse werkinstrumenten om risico-inschatting, registratie en plaatsing te vergemakkelijken;
- Deskundigheidsbevordering van professionals in alle sectoren;
- Betrokkenheid van migrantenorganisaties in alle fases van beleidsontwikkeling, preventie en (na)zorg;
- Aanstelling van contactfunctionarissen bij de politie en het openbaar ministerie.

3. Analyse Verenigd Koninkrijk

3.1. Maatschappelijke context

Verslaggeving van een aantal cases in de media vormt, net als in Nederland, de katalysator voor het werk rond eergeerelateerd geweld. De dood van de zestienjarige Heshu Yones, die in 2002 vermoord werd door haar vader, krijgt veel media aandacht. De vader verklaart dat ze hem had uitgedaagd door haar westerse kledingstijl en haar relatie met een Libanese christelijke man. Op 23 januari 2006 wordt Banaz Mahmud gedood in opdracht van haar vader. Banaz had besloten een einde te maken aan een ongelukkig huwelijk dat voor haar gearrangeerd was toen ze 16 jaar was. Door deze keuze, gecombineerd met het feit dat ze een nieuw leven wou beginnen met een moslimman die niet afkomstig was van dezelfde clan als zijzelf, wordt zij ervan beschuldigd schaamte over de familie te brengen. In 2008 wordt de zaak van Tulay Goren, die 10 jaar eerder verdween, heropend. Zij werd ontvoerd en gedood nadat de familie haar ervan had proberen overtuigen haar vriend, die geen goedkeuring kreeg van de familie, te laten staan.

De verslaggeving van deze moorden in de media wordt, mede door de nasleep van 11 september, gekenmerkt door een stigmatiserend discours gericht tegen migrantengemeenschappen in het algemeen, en moslimmannen in het bijzonder. Daarnaast wordt het multiculturalisme in vraag gesteld en bekritiseerd. Angst om beschuldigd te worden van racisme leidt tot non-interventie bij

culturele praktijken van minderheidsgroepen en bijgevolg tot een gebrek aan bescherming voor slachtoffers (Kortweg & Yurdakul, 2010). Bij het begin van de 21ste eeuw heeft er, mede naar aanleiding van rellen in een aantal Engelse steden, een verschuiving plaatsgevonden van het concept van multiculturalisme naar dat van sociale cohesie als inspiratie voor beleid. Maatregelen voor sociale cohesie staan een assimilatie-opvatting van integratie voor en zijn vooral gericht op moslim-immigranten en -buurten. Minderhedengroeperingen en politiek activisten bekritisieren dit discours waarbij integratie gelijk staat aan culturele conformiteit. NGO's pleiten voor een 'mature multiculturalism', waarbij ruimte is voor diversiteit, maar toch de rechten van individuen binnen alle gemeenschappen gewaarborgd kunnen worden. Hiermee wordt eengerelateerd geweld gekaderd binnen het mensenrechtendiscours (Nagel & Staeheli, 2008; Meeto & Mirza, 2007; Gill, 2010; Kortweg & Yurdakul, 2010).

De Immigratiewetgeving in het VK vereist dat een persoon die in het VK aankomt, blijvend of voor een tijdelijk bezoek, zelf in zijn of haar verblijf en onderhoud moet kunnen voorzien zonder toevlucht te moeten nemen tot publieke middelen. Er wordt enkel een uitzondering gemaakt voor reeds bestaande familieleden van erkende vluchtelingen. Deze '*no recourse to public funds*' regel³² bepaalt dat bepaalde categorieën van immigranten in het VK geen recht hebben op financiële voordelen vanwege de staat, zoals huisvesting of inkomensondersteuning. Dergelijke maatregelen zijn echter cruciaal voor slachtoffers van eengerelateerd geweld, bijvoorbeeld wanneer ze een plaats nodig hebben in een opvanghuis om geweld te kunnen ontvluchten. Vluchthuizen moeten daardoor soms vrouwen afwijzen, wat indruist tegen de principes waarop ze gebaseerd zijn, namelijk het verlenen van hulpverlening aan vrouwen in nood. Verschillende vrouwenorganisaties in het VK voeren momenteel actie voor de afschaffing van deze regel.

Ook de introductie van het concept '*The Big Society*' bij het aantreden van David Camerons regering in 2010, leidt bij sommige respondenten tot bezorgdheid. Dit maatschappijmodel is erop gericht 'een klimaat te creëren dat lokale gemeenschappen versterkt, zodat een grote samenleving opgebouwd kan worden die de macht van de politici overdraagt aan het volk'. Velen vrezen echter dat dit beleid dat vrijwilligerswerk en sociaal ondernemerschap stimuleert enkel ingegeven wordt vanuit bezuinigingsoverwegingen, zeker in combinatie met recente besparingen. Kwetsbare groepen, zoals vrouwen binnen minderhedenorganisaties, hebben niet veel macht en vertrekken dus vanuit een zwakke positie om hun stem te laten horen, en belangen te kunnen doordrukken op lokaal niveau.

And what (a localism approach) it is ignoring is that minority women don't have the same power within those communities. They're not gonna be able to be powerful enough within those local areas to get what they need, without proper central State support. And that's something that they're not addressing. Instead it's really about making cuts, saying 'Well, these services can be provided for free, by individuals that can volunteer'. So the Big Society thing is not gonna be working for minority women. It's not gonna be addressing things like honour killings and honour based violence. Various organizations like us not only provide direct service, we empower women, in the community. We are the Big Society. But we're not getting the support, the financial support to actually continue and function and to develop (vrouwenorganisatie).

The leadership of the community, which tends to be the religious and community leaders, tend to be conservative, tend to be male, are the ones that are usually the gatekeepers between the community and society. They are the ones that the State engages with rather than women within those communities. And those leaders don't want to address issues around domestic violence or forced marriage or honour killings within those communities. So the whole approach the government has taken around educating communities, has been a problematic one (vrouwenorganisatie).

---

³² Immigration Rules (HC 395) 6A

3.2. Conceptualisering

3.2.1. Definitie

In het Verenigd Koninkrijk bestaat geen eenduidigheid op vlak van definiëring. De *Association of Chief Police Officer of England, Wales & Northern Ireland (ACPO)* en *Crown Prosecution Service (CPS)*³³, definiëren eengerelateerd geweld als “*a crime or incident, which has or may have been committed to protect or defend the honour of the family and/or community*”. In een verdere verklarende uitleg bij de definitie wordt eengerelateerd geweld verder beschouwd als een mensenrechtenschending en wordt het omschreven als een geheel van praktijken die gehanteerd worden om gedrag binnen families en andere sociale groepen te controleren, met de bedoeling culturele en religieuze overtuigingen en/of eer te beschermen. Voornamelijk (maar niet alleen) vrouwen zijn het slachtoffer van deze vorm van geweld, dat wordt uitgevoerd met goedkeuring van of in samenspraak met familie- of gemeenschapsleden, en het overschrijdt culturen, nationaliteiten, geloofsgroepen en gemeenschappen en nationale grenzen (ACPO, 2008). Zowel CPS als ACPO hanteren deze definitie.

Vrouwenorganisaties werden actief betrokken in het proces van conceptualiseren van eengerelateerd geweld in de UK. Tweedelijnsorganisatie Imkaan hanteert in haar rapport van september 2011 dezelfde definitie als ACPO, maar voegt er een verwijzing aan toe dat voornamelijk vrouwen er het slachtoffer van zijn, en plaatst eengerelateerd geweld zo in het kader van ‘geweld tegen vrouwen’ (Imkaan, 2011).

‘Honour’-based violence is violence committed to protect or defend the honour of the family and/or community. Women, especially young women, are the most common targets often where they have acted outside community boundaries of perceived acceptable feminine/ sexual behavior. In extreme cases the woman may be killed.

In de multi-sectoriële richtlijnen voor statutairen en praktijkwerkers die tot stand kwam binnen de Forced Marriage Unit (FMU) in samenwerking met verschillende andere ministeries en overheidsdiensten, waaronder de ACPO, wordt eengerelateerd geweld omschreven als volgt:

The terms “honour crime” or “honour-based violence” or “izzat” embrace a variety of crimes of violence (mainly but not exclusively against women), including assault, imprisonment and murder, where the person is being punished by the family or the community. They are being punished for actually, or allegedly, undermining what the family or community believes to be the correct code of behavior. In transgressing this correct code of behavior, the person shows that they have not been properly controlled to conform by their family and this is to the “shame” or “dishonour” of the family (HM Government, 2008; 2009).

Ook het House of Commons Home Affairs Committee geeft in haar rapport ‘Domestic Violence, Forced Marriage and “Honour”-based Violence’ uit 2008 geen specifieke definitie, maar geeft volgende beschrijving:

So-called ‘honour’-based violence occurs in communities where the concepts of honour and shame are fundamentally bound up with the expected behavior of families or individuals, especially women. ‘Honour’ killings represent the extreme end, but there is a spectrum of other forms of violence associated with ‘honour’ (House of Commons Home Affairs Committee, 2008).

In tegenstelling tot de definitie van een gedwongen huwelijk (“A forced marriage is a marriage conducted without the valid consent of one or both parties where duress is a factor”), die algemeen aanvaard en gehanteerd wordt binnen de UK, bestaat er voor eengerelateerd geweld dus minder éénduidigheid wat definiëring betreft.

---

³³ Deze instanties zijn het equivalent van respectievelijk de politie en het Openbaar Ministerie in België.

In het Verenigd Koninkrijk wordt bovendien veelvuldig de term ‘so-called’ honour’ of ‘so-called’ honour-based violence’ gebruikt. Men wil hiermee vermijden dat er een verband gelegd wordt met het eerconcept van de dader. De term ‘zogenaamde eer’ moet dan aangeven dat iedere vorm van geweld afkeurenswaardig is, ongeacht het motief.

When we talk about honour based violence, we’re talking about the perpetrator’s point of view. We’re saying that hé thinks or shé thinks, but predominantly it’s going to be hé, thinks that what he’s doing is honourable. And that value system is supported by the community. What it should be seen is dishonourable. It is something that is not acceptable. So people don’t like using that language, because it’s set in a perpetrator’s language. Because somehow it’s seen honourable. And that’s why some people call it ‘so called’ honour (vrouwenorganisatie).

3.2.2. Intrafamiliaal geweld/eergerelateerd geweld

In de definitie van huiselijk geweld, die binnen overheidsinstellingen in het VK algemeen gebruikt wordt, wordt eeregerelateerd geweld niet expliciet vermeld: “*Domestic violence is any incident of threatening behavior, violence or abuse [psychological, physical, sexual, financial or emotional] between adults who are or have been intimate partners or family members, regardless of gender or sexuality*” (CPS, 2009).

Historisch gezien zijn in het VK vele vrouwenorganisaties gegroeid vanuit en gericht op de Zuid-Aziatische gemeenschap, waarbij zij hun terrein later zijn gaan uitbreiden tot de hele zogenaamde *Black Asian Minority Ethnic and Refugees* (BAMER)- gemeenschap, of de *Black and Minority Ethnic* (BME), zoals deze gemeenschap nog wordt aangeduid. Voorbeelden zijn *Southall Black Sisters* (SBS) en *Newham Asian Women’s Project* (NAWP), die ontstonden respectievelijk in 1979 en 1987. Vanuit de vaststelling dat Zuid-Aziatische vrouwen moeilijk toegang krijgen tot de reguliere hulpverlening met betrekking tot huiselijk geweld, hebben vele organisaties reeds een jarenlange ervaring opgebouwd hieromtrent. Gezien dienstverleners en cliënten eenzelfde culturele achtergrond hebben, hoeven bepaalde culturele aspecten van de geweldervaring niet nader verklaard te worden. Deze organisaties werken in de praktijk dus reeds verschillende jaren rond eergerelateerd geweld, zonder dat dit onder deze noemer gebeurde. Zij voelen daarom ook niet noodzakelijk de behoefte aan een dergelijke specifieke term.

We are already doing work on gender-based violence, and conflicts of honor are already picked up in that work. So there wasn’t a need to look separately at honor based violence. And because we’re a special service, we will then address issues from a culturally specific point of view and we may be picking up some of those issues that are considered honor based violence or cultural practices. And so we didn’t understand what was gender based violence from the government perspective and what was honor based violence, and where the line was between the two (vrouwenorganisatie).

There is a tendency to see everything around minority women and violence against minority women in the UK now as honour based violence. As if they’re not part of the wider issues around domestic violence or violence against women. That has led to some kind of differential responses from the State, in tackling this issues. Instead of looking at the kind of positive policies that they developed around domestic violence, they take it out of that framework and treat it as if it’s a cultural practice rather than an issue around gender inequality. They see it as culture as being the root cause of violence against minority women. Whereas for us the root cause is actually patriarchy. It’s about gender inequality and patriarchy (vrouwenorganisatie).

3.2.3. Stigmatisering

Sommige respondenten wijzen op het gevaar van stigmatisering wanneer eergerelateerd geweld exclusief geassocieerd wordt met bepaalde gemeenschappen of religies, zonder het te kaderen binnen het concept van “eer”. Het verbinden van dit geweld aan religie of bepaalde etnische groepen kan hulpverleners verhinderen om adequaat te reageren en kan ertoe leiden dat andere problemen zoals verkrachting of seksueel geweld niet voldoende aandacht krijgen in de hulpverlening. Slachtoffers op hun beurt kunnen hierdoor weerhouden worden om hulp te zoeken.

It further marginalizes women within those communities. That those women feel like they can't engage with structures of support, because those structures of support are not judging the violence that's occurring. Those structures of support are actually judging their religious beliefs, or their family structures etcetera (vrouwenorganisatie).

3.2.4. Genderaspect

Respondenten uit vrouwenorganisaties suggereren dat eerge relateerd geweld beter gedefinieerd wordt als een vorm van geweld tegen vrouwen, ongeacht de context waarin dit gebeurt, waarbij een uitgebalanceerde strategie moet uitgebouwd worden, die alle vormen van geweld in rekening brengt.

I think in terms of the work we do, it is very important that we frame it in the language of patriarchy. Then there's a very clear construction of how violence operates, and how women suffer and experience that. I think with honor based violence it isn't so much patriarchy, it's culture, that's being attacked and that's where it's problematic. The stigmatization is directed towards certain communities where certain practices which are identified as honor based practices will be found in greater proportion than in other communities. That very much is a sort of putting it within a framework of racism, instead of a framework of patriarchy to understand why this violence occurs (vrouwenorganisatie).

Een respondent uit de vrouwenopvang meent dat de verdeling van aandacht en middelen die besteed worden aan eerge relateerd geweld zich proportioneel moet verhouden tot het aantal slachtoffers, die overwegend vrouwelijk zijn. De focus moet liggen op de hulpverlening aan slachtoffers, en investering in vrouwenopvang.

I think if you look at the proportion of victims of domestic violence, the majority are women, like 95% I think, but a very high number. In terms of how the resources are used it should be proportional to those who suffer the violence. So a woman's organization should definitely benefit more from the resources (vrouwenorganisatie 2 – eerstelijns).

In het VK zijn er enkele projecten die met daders werken. Deze worden aan daders verplicht opgelegd vanuit reclassering, of worden georganiseerd door de vrijwilligerssector voor wie zelf hulp zoekt. Het *Domestic Violence Intervention Project* is een community-based programma voor daders van huiselijk geweld dat loopt in drie wijken in Londen. De politie heeft eveneens een sensibiliseringscampagne voor jongeren opgezet rond mannen en gendergerelateerd geweld, zonder echter specifiek te focussen op eerge relateerd geweld en gedwongen huwelijken. Het gaat om alleenstaande acties, geen nationale programma's of interventies rond gender en EGG.

Respondenten erkennen dat ook mannen slachtoffer zijn bij zaken van eerge relateerd geweld of gedwongen huwelijken. De FMU geeft aan dat het aantal oproepen die ze krijgen van mannen toeneemt, en dat 14 tot 15% van de zaken die ze behandeld hebben in 2010 mannen betreft. Toch lijken er weinig projecten te lopen die zich specifiek naar mannen richten. Wel bestaat er toenemende aandacht voor slachtoffers binnen de LGBT (Lesbian, Gay, Bisexual or Transgender) gemeenschap en het verhoogde risico dat zij lopen op deze vormen van geweld.

3.3. Beleid rond eerge relateerd geweld

Aanvankelijk wordt het beleid in het VK vooral vormgegeven vanuit een focus op gedwongen huwelijken. Recentelijk ontwikkelt men echter strategieën om eerge relateerd geweld aan te pakken, en streeft men naar meer samenwerking tussen verschillende sectoren en een integrale aanpak.

Het beleid rond eerge relateerd geweld in het VK wordt vooral vorm gegeven vanuit politie, OM en de ministeries van Binnenlandse en Buitenlandse Zaken. Vrouwenorganisaties en NGO's hebben een grote rol gespeeld in het op de agenda zetten van het thema, en drukten hun stempel op

conceptualisering en beleidsvorming rond eerge relateerd geweld en gedwongen huwelijken in het VK.

Het *Project on Strategies to Address 'Crimes of Honour'* wordt gezamenlijk gecoördineerd door het *Centre of Islamic and Middle Eastern Laws* (CIMEL) aan de Universiteit van Londen, en het *International Centre for the Legal Protection of Human Rights* (INTERIGHTS). Het project is erop gericht een samenwerking tot stand te brengen tussen activisten, advocaten, academici en anderen om een diepgaander begrip te ontwikkelen van eremisdrijven, theoretische kaders te verkennen en voort te bouwen op veelvuldige en uiteenlopende regionale, nationale en internationale strategieën en straffeloosheid voor daders van eerge relateerd geweld aan te vechten. Op *grassroots* niveau werken verschillende vrouwen- en minderhedenorganisaties rond eerge relateerd geweld, maar op een *case-by-case* basis. Onder druk van NGO's richt het ministerie van Binnenlandse Zaken datzelfde jaar een werkgroep op rond gedwongen huwelijken, die een uitgebreide consultatie doet onder dienstverlenende organisaties, minderheden- en vrijwilligersorganisaties, voornamelijk vrouwengroepen. Na de publicatie van hun rapport *'A Choice by Right'* (Home Office, 2000), richt het ministerie van Buitenlandse Zaken een *'Community Liaison Unit'* op die in 2005 wordt omgevormd tot de *'Forced Marriage Unit'* (FMU), de leidende overheidsinstelling op het vlak van gedwongen huwelijken.

Deze *Forced Marriage Unit* wordt gezamenlijk gecoördineerd door de ministeries van Binnenlandse en Buitenlandse Zaken. Naast de ontwikkeling van richtlijnen voor professionals in het VK is er ook een belangrijke overzeese component. Op binnenlands vlak heeft de FMU tot doel informatie en ondersteuning te verschaffen aan slachtoffers van gedwongen huwelijken en eerge relateerd geweld en advies te verlenen aan professionals die zaken behandelen. In 2010 verleent de FMU advies of ondersteuning in 1735 zaken van (mogelijke) gedwongen huwelijken, waarvan 86 procent vrouwen en 14 procent mannen. 70 zaken betreffen mensen met een handicap en 36 slachtoffers identificeren zichzelf als holebi. De FMU beheert tevens een nationale hulplijn en levert zeer concrete, praktisch bruikbare informatie. Slachtoffers kunnen er bijvoorbeeld terecht voor informatie over ambassades in het buitenland en opvangvoorzieningen in het VK. De FMU kan met personen die een gedwongen huwelijk vrezen een actieplan opstellen en hen tips geven over de opeenvolgende stappen die ze moeten regelen om hun veiligheid te garanderen. Professionals uit verschillende sectoren of bezorgde familieleden of vrienden krijgen bij de FMU ondersteuning bij het herkennen van signalen, of bij de acties die ze moeten ondernemen om een potentieel slachtoffer bij te staan.

De *Metropolitan Police Service* (MPS) lanceert in 2003 een werkgroep om eremoorden te voorkomen in Londen, waarna een tweede werkgroep op nationaal niveau trainingen moest voorzien voor alle politiekrachten in het land. De *Association of Chief Police Officers* (ACPO) bracht in 2008 een *'Honour Based Violence Strategy'* uit, samen met een tweejarig actieplan. Deze strategie kwam tot stand na een uitgebreide consultatie van partners uit diverse sectoren en van organisaties voor slachtoffers van gedwongen huwelijken en eerge relateerd geweld. De doelstellingen van deze strategie komen overeen met de prioriteiten van politie in het aanpakken van huiselijk geweld, aangepast voor eerge relateerde zaken. Dit betekent het beschermen van de levens van volwassenen en kinderen die het slachtoffer zijn van (dreigend) eerge relateerd geweld, het onderzoeken van alle gerapporteerde zaken van eerge relateerd geweld, het verbeteren van dienstverlening aan (potentiële) slachtoffers, het verbeteren van effectieve vervolging van daders, het hanteren van een proactieve, multisectoriële benadering bij preventie en aanpak van eerge relateerd geweld, het bewustzijn verhogen omtrent de aard en impact van eerge relateerd geweld, en het wegnemen van de oorzaken ervan (ACPO, 2008).

FMU en ACPO zijn beide drijvende krachten achter de *Forced Marriage (Civil Protection) Act* die in 2007 is aangenomen om gedwongen huwelijken te voorkomen en de slachtoffers te beschermen tegen de gevolgen ervan. Naar aanleiding van deze wet vaardigt het FMU onder de titel *'The Right to*

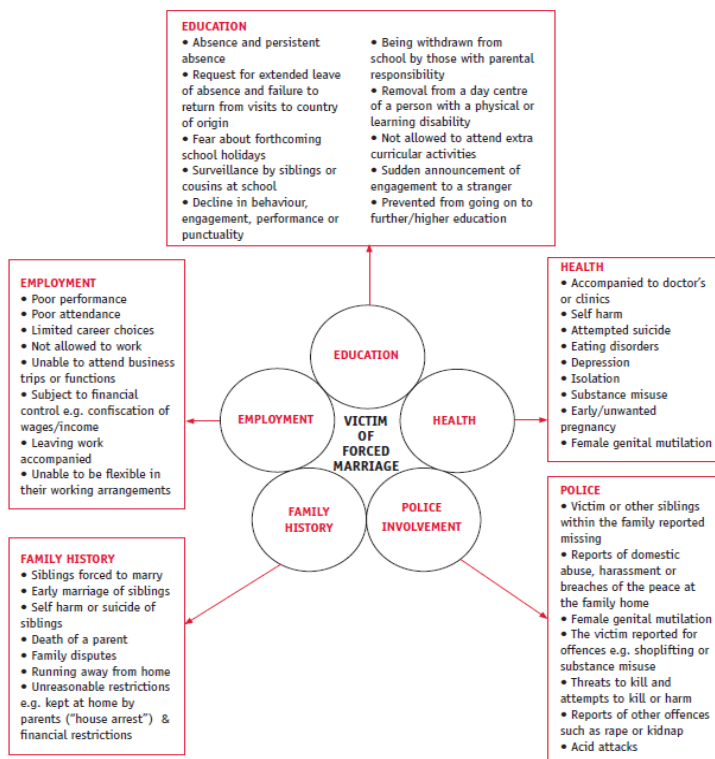
Choose' multisectoriële statutaire richtlijnen en praktijkrichtlijnen uit om ambtenaren en professionals die in contact komen met kinderen, of met volwassenen die beschermd moeten worden tegen misbruik, te helpen omgaan met gedwongen huwelijken (HM Government, 2008; 2009).

3.4. Methodieken, instrumenten en goede praktijken

3.4.1. Signalering, detectie, registratie en rapportering

Ook in de UK is het moeilijk betrouwbare data te verzamelen over het voorkomen van eengerelateerd geweld en gedwongen huwelijken. In het rapport 'The Missing Link: A joined approach to addressing harmful practices in London' van september 2011 brengt Imkaan een aantal cijfers naar voor uit Londen, waarvan de organisatie aanneemt dat het om onderschattingen gaat gezien het aantal niet-gerapporteerde incidenten. De *Metropolitan Police* registreerde tussen december 2008 en april 2010 366 incidenten en 110 misdrijven inzake gedwongen huwelijken, en 414 incidenten en 228 misdrijven voor eengerelateerd geweld. In 2010 meldde 375 Londenaren een incident bij de *Forced Marriage Unit* inzake een mogelijk gedwongen huwelijk, waarbij het in 330 gevallen om een vrouw ging, en in 106 zaken om een jongere onder de 18 jaar. Het Openbaar Ministerie rapporteerde tussen april en september 2010 23 vervolgingen voor gedwongen huwelijken, en 38 voor eengerelateerd geweld in Londen, waarvan er respectievelijk 4 en 13 succesvol waren. De nationale hulplijn voor huiselijk geweld van Women's Aid/Refuge ontving in 2009/10 137 meldingen van vrouwen die te maken kregen met een gedwongen huwelijk, en 136 vrouwen die eengerelateerd geweld ervaren (Imkaan, 2011).

Teneinde signalering en rapportering te verbeteren, heeft de overheid richtlijnen opgesteld voor medewerkers uit verschillende sectoren, om hen inzicht te verschaffen in de waarschuwingssignalen die kunnen duiden op een gedwongen huwelijk of eengerelateerd geweld (zie Figuur 5).

Figuur 5: Waarschuwingssignalen van een (potentieel) slachtoffer van een gedwongen huwelijk (HM Government, 2009)

Op 1 juli 2007 implementeert de CPS een negen maanden durend pilotproject om zaken van gedwongen huwelijk en eergeerelateerd geweld te identificeren en monitoren. Het pilotproject wordt gelanceerd in vier gebieden: Lancashire, Londen (de wijken Newham, Brent, Tower Hamlets en Ealing), West Midlands en West Yorkshire. Met het project wil men inzicht krijgen in de omvang en aard van zaken van eergeerelateerd geweld en gedwongen huwelijken, vaststellen met welke problemen openbare aanklagers geconfronteerd worden om deze zaken op een efficiënte manier te kunnen identificeren, afhandelen en vervolgen en aanbevelingen doen voor een nationale richtlijn en training voor openbare aanklagers.

In elk gebied worden genomineerde 'speciale aanklagers' aangeduid, die opgeleid en getraind worden om collega's in hun gebied te begeleiden en te adviseren over zaken van eergeerelateerd geweld en gedwongen huwelijk. Als onderdeel van het pilotproject wordt er ook een nieuw opvolgingssysteem geïmplementeerd waarbij de speciale aanklagers een 'vlag' moeten toekennen aan misdaden van bedreiging, geweld of misbruik, die plaats vonden in het kader van een gedwongen huwelijk of eergeerelateerd geweld. De 'gevlagde' zaken worden nadien doorgestuurd naar de hoofdadviseur van het project, die de beslissingen op accuraatheid controleerde. Deze begeleider is tevens de contactpersoon voor aanklagers indien ze hulp of advies wensen bij het identificeren, behandelen of vervolgen van deze zaken tijdens het pilotproject.

Het onderzoek van CPS toont aan dat de aanklagers zich na de training zelfzeker voelen in het identificeren en aanklagen van zaken. Wel brengen ze naar voor dat er meer training of ervaring nodig is op het vlak van zorg voor slachtoffers en getuigen, kennis van de culturele achtergrond en gevoeligheden, en het adviseren van de politie. Het definiëren van eergeerelateerd geweld wordt, in vergelijking met gedwongen huwelijken, als eerder ambigu ervaren. Ook het bepalen van de meest

geschikte aanklacht vindt men iets moeilijker in het geval van eengerelateerd geweld. Aanklagers erkennen dat het van belang is zich bewust te zijn van de behoeften van slachtoffers en getuigen. Er wordt gesuggereerd om meer ervaren stafleden hiervoor te responsabiliseren. Bezorgdheden worden geuit over het verlies van interesse bij collega's nadat de eerste golf van activiteiten bij de lancering van het project achter de rug is. Het systeem van speciale aanklagers wordt als positief ervaren, maar er is nood om de banden en netwerken uit te breiden (CPS, 2008b).

There was a definite difference between those that had had no training, they said I didn't know what to do then, didn't know how to get support for the victim, I didn't know how to deal with the culture issue, so we had clear evidence to say, you should not allow prosecutors to deal with these cases if they have not been trained and given guidance (medewerker CPS).

Uit het pilootproject komen verschillende aanbevelingen naar voor. Men erkent de nood aan het geven van trainingen aan eerstelijns politieagenten en het herhalen van trainingen voor de speciale aanklagers om hun ontwikkeling en vertrouwen te ondersteunen. Het inschakelen van externe experts wordt als nuttig ervaren. Blijvende bewustmakingsinitiatieven zijn nodig om de interesse in de thema's van eengerelateerd geweld en gedwongen huwelijk bij CPS levendig te houden. Senior eerstelijns politiemensen zouden kunnen verantwoordelijk gesteld worden voor de zorg voor slachtoffers en getuigen. Getuigen-deskundigen programma's zouden kunnen worden ingericht, waarbij experts geïdentificeerd en getraind worden om te getuigen in de rechtszaal en verklaringen af te leggen. Het vlaggensysteem zou moeten worden uitgerold en aanklagers zouden er proactief op moeten toezien dat risicotaxaties worden uitgevoerd. Tot slot is samenwerking van groot belang. Enerzijds met andere sectoren, vooral de politie, om vervolging op nationaal niveau te verbeteren. Anderzijds moet er ook samengewerkt worden met gemeenschappen en andere organisaties om de opvang van slachtoffers te verbeteren (CPS, 2008b).

Vanaf april 2010 is het vlaggensysteem landelijk geïmplementeerd voor alle aanklagers. De data die tijdens het pilootproject verzameld zijn, brengen 33 zaken van gedwongen huwelijk en 168 eengerelateerde zaken op negen maanden tijd naar boven.

3.4.2. Preventie en sensibilisering

Vrouwenorganisaties doen reeds heel wat preventief werk, vooral op het vlak van *outreach* activiteiten naar gemeenschappen. Ze zetten campagnes op, doen aan onderzoek en geven trainingen. Ze begeleiden individuele vrouwen via ondersteuning, opvang, rechtsbijstand, en therapie. Via een holistische aanpak trachten ze de weerbaarheid en onafhankelijkheid van slachtoffers te vergroten. Solace Women's Aid is er bijvoorbeeld in geslaagd een specifieke methode te ontwikkelen om vrouwen uit de Irish Travellers gemeenschap te bereiken en te ondersteunen, die rekening houdt met de specifieke behoeften en het rondtrekkende karakter van deze groep. Newham Asian Women's Project heeft een efficiënte manier ontwikkeld om met jonge vrouwen te werken. Via het *Zindaagi Project* doet de organisatie aan preventie en vroegtijdig interventiewerk voor jonge Aziatische vrouwen in Oost-Londen die kwetsbaar zijn voor zelfverwonding en zelfmoord. Een derde van de vrouwen in het project loopt risico op of heeft angst voor een gedwongen huwelijk. Via themagebonden workshops, uitstappen, training, leeftijdsgebonden hulpgroepen en therapie in Aziatische talen, wordt gewerkt aan de persoonlijke ontwikkeling van deze vrouwen, het vergroten van hun zelfvertrouwen, en het aanleren van overlevingsstrategieën en sociale vaardigheden. Ashiana Network zette in London een programma op in scholen, voor jonge vrouwen tussen 13 en 21 jaar. Cultureel specifieke therapie en bewustmakingsworkshops werden georganiseerd voor meisjes die te maken kregen met familiedruk, gedwongen huwelijken, eengerelateerd geweld of vrouwenbesnijdenis. Het project bleek nuttig voor individuele vrouwen, maar ook voor de school als organisatie. Leerkrechten gaven aan dat hun kennis over schadelijk praktijken was toegenomen, en dat ze zich zekerder voelden in het signaleren en doorverwijzen van zaken (Imkaan, 2011). De vrijwilligerssector levert goed werk op het vlak van het betrekken van gemeenschappen. Vanuit deze

hoek wordt er sterk de nadruk op gelegd dat er meer geïnvesteerd zou moeten worden in preventie, en dat niet enkel aandacht en fondsen mogen gaan naar interventie en bestraffing.

It's important not coming in and saying 'You can't do this, it's against the law'. They're trying to change attitudes, they're working in a preventative way (vrouwenorganisatie).

And if you do prevention, it is such a powerful investment, in an individual and in a community (vrouwenorganisatie).

Ook de overheid neemt initiatieven met betrekking tot preventie en sensibilisering. Zo verhoogt de Forced Marriage Unit voor de zomervakantie en soms ook voor de kerstvakantie de aandacht voor het fenomeen. Deze bewustmakingscampagnes zijn erop gericht de alertheid te verhogen bij o.a. leerkrachten, sociale werkers, en politieagenten met betrekking tot gedwongen huwelijken. Er worden tijdens die periodes ook meer 'outreach' activiteiten georganiseerd voor leerlingen, waarbij noodnummers verspreid worden, met een extra klemtoon op buitenlandse instanties die hulp kunnen bieden zoals ambassades en consulaten. De Forced marriage Unit lanceerde samen met de organisatie Asha Projects het pilootproject 'Change Together' met onder meer onderzoek, training, een online systeem voor hulpverlening en richtlijnen om universiteiten te ondersteunen bij de preventie en aanpak van zaken van gedwongen huwelijken en eengerelateerd geweld (Imkaan, 2011). Het voorbij jaar heeft de Minister van Buitenlandse Zaken, die samen met die van Binnelandse Zaken de gedeelde verantwoordelijkheid heeft over de Forced Marriage Unit, de media er ook op grote schaal bij betrokken, door het thema en noodnummers te verspreiden in kranten en op TV.

Om de deskundigheid voor statutair personeel en medewerkers uit verschillende sectoren die in contact kunnen komen met (potentiële) slachtoffers van een gedwongen huwelijk of eengerelateerd geweld te verbeteren, ontwikkelen verschillende overheidsdiensten een richtlijn rond deze thema's, die hieronder verder wordt toegelicht.

Multi-agency statutory and practice guidelines for dealing with forced marriage

Deze richtlijnen benadrukken dat hulpverleners vaak maar één kans hebben om met een potentieel slachtoffer te praten, en dus maar één kans om een leven te redden (de zogenaamde 'one chance rule'). Het is daarom van belang dat plichten hieromtrent gekend zijn en verantwoordelijkheden genomen worden.

The guidance was a kind of breakthrough, in the sense that this is something that we can put up there to say 'You have a duty to do this, this is not an add-on to your work anymore, this is your duty' (Forced Marriage Unit).

De richtlijnen richten zich in de eerste plaats op gedwongen huwelijken, maar zijn eveneens toepasbaar op eengerelateerde zaken. Ze geven specifieke domeinen aan waar professionals een slachtoffer onbedoeld in gevaar kunnen brengen en ze geven advies voor stappen die ondernomen kunnen worden om risico's te beperken. Thema's die behandeld worden, zijn een *victim centred approach*, gevaren die schuilen in bemiddeling en verzoening, het belang van informatie delen met andere instanties, geschikte locaties voor interviews, toekomstige contacten en afspraken, persoonlijk veiligheidsadvies en een vluchtstrategie, vertrouwelijkheid van gegevens en dossiervorming. De richtlijnen worden opgedeeld in specifieke onderdelen voor medewerkers uit verschillende relevante sectoren: gezondheid, onderwijs, politie, sociale diensten voor kinderen en volwassenen en richtlijnen omtrent woonvoorzieningen voor lokale autoriteiten. Een aparte handleiding is opgesteld voor de behandeling van gedwongen huwelijken bij mensen met een verstandelijke beperking (HM Government, 2010).

3.4.3. Opvang

We wezen er reeds op dat er in het VK gespecialiseerde opvang vanuit minderhedengemeenschappen bestaat. De meeste van deze organisaties werken vanuit een

holistische benadering waarbij ze naast opvang ook psychologische ondersteuning, counseling, en wettelijk advies aanbieden. De nadruk ligt vaak op het weerbaar en zelfredzaam maken van vrouwen.

There's an interesting situation in that we inevitably have to work alongside men to achieve race equality. And we work alongside white women to achieve gender equality. Most white women never have to choose between their race and their gender in a way that BAMER women are sometimes forced to do. And so it's incredibly important that the uniqueness of that experience be valued and validated. And understanding that we have to occupy those different spaces, we're always in a discourse that's around race, that's around class, that's around gender, that's around a whole range of different social identities (vrouwenorganisatie).

We think the focus of our work should be around minority women because there isn't anyone else going to be doing it; because of sexism within the community, and racism outside of it. The wider women's movement is feminist, but it's white, and their priorities are not always going to be around minority women. And the anti-racist movement itself, within minority communities, doesn't prioritize gender equality. They even accused us of things like washing our dirty linen in public. They don't want us to raise issues or problems within the community because they don't want to undermine the anti-racist struggle (vrouwenorganisatie).

Op nationaal niveau zorgt de tweedelijnsorganisatie *Imkaan* voor ondersteuning en belangenbehartiging voor de BAMER gemeenschap. In 2008 tellen zij onder hun leden 25 Zuid-Aziatische en 16 BAMER opvanghuizen en 10 algemene opvangcentra die specialistische dienstverlening aanbieden via een BAMER medewerker die zij in dienst hebben (Mouj, 2008).

Er is geen eenduidige mening bij de respondenten over de noodzaak aan specifieke, exclusieve opvang voor bepaalde minderheden. Sommigen vrouwen geven er de voorkeur aan zich niet tot de eigen gemeenschap te wenden wanneer ze hulp nodig hebben, terwijl voor andere deze gemeenschappelijke culturele achtergrond net erg belangrijk is. Ze verkiezen een hulpverlener die reeds inzicht heeft in de culturele aspecten van het geweld dat ze ervaren heeft. Daarom pleit men ervoor om keuzemogelijkheid te creëren voor de slachtoffers in kwestie. Respondenten wijzen er ook op dat BAMER dienstverlening vrouwen in contact stelt met andere BAMER vrouwen die leidersposities bekleden, en die als rolmodel kunnen fungeren.

I would advocate for special services. We've done a lot of research with women who use our services, and it is very important to them. There has to be an understanding, about the experience that she's had. That doesn't mean justification of the culture, actually justification of the violence, it means that there's a context to understand the experience that she's gone through without her actually having to say, 'Well this happened' (vrouwenorganisatie).

For us a specialist approach is incredibly important. Not as the only solution to BAMER women's experience of violence, but as one option that's available for women, so that women have choices. A percentage of women will not want to go to specialist services because they may not want to engage with people from their community. A larger percentage of women actually will say that they want to engage with a specialist service because what they want is an understanding of the cultural aspects. They don't want to necessarily explain (vrouwenorganisatie).

If BAMER women are only provided services by white women, then they don't ever get to see women in positions of leadership within those kind of support organizations. There's no mirroring that can occur. Even when those workers have the best intentions, act in best intentions, and even when those workers actually try to work in a way that is as supportive as possible. It's really important that women's experiences aren't colonized, or made exotic. The only way that you can create that is by actually having representation at every level. Even in the support system (vrouwenorganisatie).

Respondenten wijzen erop dat het belangrijk is om bij dergelijke specialistische aanpak er op toe te zien dat bepaalde groepen niet gemarginaliseerd worden, in het bijzonder moeilijk bereikbare groepen zoals nomadische groepen. *Solace Women's Aid* is één van de enige vrouwencentra in het

VK dat ondersteuning voorziet voor Gypsies, Roma en Irish Travellers³⁴. Binnen deze rondtrekkende groepen spelen eergegerelateerd geweld en gedwongen huwelijken een rol. Recentelijk besteden de BAMER gemeenschap en de overheid meer aandacht aan deze nomadische gemeenschappen. Na uitbreiding van Zuid-Aziatische tot andere etnische gemeenschappen en vluchtelingengemeenschappen, verhoogt deze aandacht voor nomadische groepen de inclusiviteit van het BAMER concept.

Within the Irish travelling community, domestic violence is probably higher than any other community. There are forced arranged marriages from ages 15-16. They must marry within their culture. Sometimes they don't even meet the men beforehand. A lot of women have been coming to the refuges because of violence from the family, if she doesn't want to marry the man that they want her to marry.

3.4.4. Nazorg

Met betrekking tot de nazorg, halen de respondenten een aantal knelpunten aan.

De periode na de opvang is een moeilijke periode voor vele vrouwen. BAMER vrouwen doen er niet alleen langer over om een gewelddadige gezinssituatie te ontvluchten uit angst voor stigmatisering, sociaal isolement of gevolgen, maar zijn ook sneller geneigd terug te keren naar hun familie om het opnieuw te proberen. *Southall Black Sisters*, die nazorg en opvang verzorgen, stellen vast dat het aantal zelfmoorden onder Zuid-Aziatische vrouwen tot drie keer hoger ligt dan onder andere vrouwen (*Southall Black Sisters*, 2011).

Sometimes they do go back from the refuge because they can't cope. Some come in to use the refuge, say for a few weeks, for respite. Until things calm down and then return and then fight on (vrouwenorganisatie).

BAMER vrouwen keren naar huis terug omwille van diverse redenen, aldus respondenten. Geïnternaliseerde waardesystemen, de economische afhankelijkheidssituatie waarin ze zich bevinden, gebrekkige overheidssteun en gebrekkig huisvestingsbeleid van de overheid zijn allemaal factoren die vrouwen dwingen tot een terugkeer naar de gewelddadige thuissituatie.

There are a few women who go back now; it's hard to put a number on it. It's anywhere from 15 to 20 percent who might return to the perpetrator. But I do know the "number one" reason, because we do research on this, which is affordability, they can't afford a home of their own. So the number one reason is about economics and poverty, and if that wasn't there for her, and she had a need, and if there was affordable housing for her, she wouldn't make that choice (vrouwenorganisatie).

Het plaatsen van vrouwen uit rondreizende gemeenschappen in een opvangtehuis, kan voor aanpassingsmoeilijkheden zorgen bij het gedwongen leven in een huis. Daarenboven is bij deze gemeenschappen het risico op het oplaaen van een eergegerelateerd conflict groter door de mobiliteit van de leden van de gemeenschap.

Studies have found that they suffer more depressions when they're forced to live in a flat, or what they would describe as just bricks and water. They can't cope with it, they feel closed in, and they need space.

There's never any closure for them because they're a small ethnic group. I mean there are 300.000 Irish and gypsy travellers, you know. A traveller will spot a traveller so she thinks she's safe but then somebody might pass by in a van or a car, make a phone call and then she's found. And they do get found quite a lot and then they often move again and again (vrouwenorganisatie).

---

³⁴ 'Irish travellers' zijn een traditioneel nomadisch volk van Ierse herkomst. In het VK werden ze in 2002 als aparte etnische groep erkend.

3.4.5. Veiligheid en vervolging

Om de veiligheid van (mogelijke) slachtoffers van eengerelateerd geweld beter te kunnen garanderen zijn een aantal civiele maatregelen in het leven geroepen ter bescherming van slachtoffers, en zijn op strafrechtelijk niveau een aantal initiatieven ontplooid, die hieronder worden toegelicht.

Forced Marriage (Civil Protection) Act / orders

In 2005 consulteerde de *Forced Marriage Unit* organisaties, professionelen en experts om na te gaan of een specifieke strafbaarstelling van gedwongen huwelijken wenselijk is. Op basis van deze consultatieronde werd besloten gedwongen huwelijken niet te criminaliseren. In 2007 is daarom de *Forced Marriage (Civil) Protection Act*³⁵ aangenomen, die via civiele maatregelen gedwongen huwelijken helpt voorkomen, of de slachtoffers kan beschermen. De wet komt tot stand na een initiatiefwetsvoorstel van Lord Lester, die hierbij de steun krijgt van vrouwenorganisaties. Op 25 november 2008 treedt deze wet in werking. Via de *Forced Marriage Protection Orders* kan de rechter maatregelen uitvaardigen zoals het intrekken van paspoorten of het beperken van contact met het slachtoffer. Dit bevel kan betrekking hebben op iedere persoon die betrokken is bij het gedwongen huwelijk. Overtreding kan leiden tot arrestatie. Tussen de inwerkingtreding van de wet en eind februari 2011 werden 293 maatregelen uitvaardigd (House of Commons, Home Affairs Committee, 2011).

We've also been campaigning around forced marriage, around honour killings. The need for them to address these issues far more effectively. In fact you know, we supported Lord Leicester for the Forced Marriage Act, so all of the legislative and the guidelines that came because of us. We've lobbied for them, we kind of helped to shape them (vrouwenorganisatie).

Sommige respondenten zijn echter van mening dat het creëren van een specifieke strafbaarstelling nadelen heeft en zal leiden tot het ondergronds gaan van de praktijk wegens angst voor vervolging. Bovendien bestaan er reeds een aantal misdrijven waaronder moord, verkrachting, bedreiging, en ontvoering, waarop een beroep gedaan kan worden in zaken van gedwongen huwelijken en eengerelateerd geweld (FMU, 2006).

We were opposed to it becoming a crime, because we thought it would then go underground. And less victims would come forward because they would think they would be criminalising their family. It is better to use the laws that exist, so that is treated the same as any form of violence towards women. So whatever community you are from, if criminal damage has happened, if actual bodily harm, murder, rape, has happened, they should be prosecuted for those offences rather than there should be a specific offence of forced marriage or a specific offence for honour-based violence (vrouwenorganisatie).

Geweld tegen Vrouwenstrategie van de 'Crown Prosecution Service'

De *Crown Prosecution Service* (CPS) heeft zich ertoe verbonden diegenen die anderen schade toebrengen in de naam van 'eer' te vervolgen met alle mogelijke wettelijke middelen. In de CPS 'Geweld tegen Vrouwen' strategie (CPS, 2008a) wordt de coördinatie en vervolging van een reeks misdaden verzekerd, waaronder gedwongen huwelijken en zogenaamde eermisdrijven.

Verschillende regeringsdepartementen (Gezondheid; Kinderen, Scholen en Families; Justitie; Binnenlandse Zaken en Buitenlandse Zaken) evenals de vrijwilligerssector hebben zich bij het CPS aangesloten om een efficiënt antwoord te bieden op deze misdaden.

Specialist Domestic Violence Courts (SDVC) and Independent Domestic Violence Advisors (IDVA)

In sommige delen in Engeland en Wales worden zaken van huiselijk geweld gehoord in speciale rechtbanken voor huiselijk geweld. In deze rechtbanken wordt een gezamenlijke aanpak van huiselijk geweld gehanteerd tussen politie, aanklagers, gerechtsmedewerkers, reclasseringsambtenaren en specialistische dienstverleners voor slachtoffers. Al deze diensten werken samen om risico's te identificeren, slachtoffers te beschermen en gegevens uit te wisselen zodat daders efficiënter

---

³⁵ S.I. 2008/2779 (C.122)

berecht kunnen worden. Rechters en aanklagers in deze rechtbanken hebben een speciale opleiding genoten.

There are now 143 specialized domestic violence courts, across England and Wales. They will deal the adult cases because youth courts always deal the under 18 cases. If the victim is under 18 and the perpetrator over 18 they can be dealt with in a specialist domestic violence court (medewerker CPS).

Daarnaast worden doorheen het land *Independent Domestic Violence Advisors* (IDVA) opgeleid om slachtoffers die een groot risico lopen op huiselijk geweld bij te staan en te begeleiden. De voorbije vijf jaar zijn meer dan 1000 IDVA's getraind. Vanuit het perspectief van het slachtoffer werken zij met hen samen om de risico's vast te stellen, mogelijke opties te overlopen en een veiligheidsplan op te stellen. Zij vertegenwoordigen hun cliënten op 'Multi Agency Risk Conferences' (MARAC)³⁶ en begeleiden hen doorheen eventuele rechtsprocessen of bij civiele maatregelen. Bij het trainen van speciale aanklagers en adviseurs worden in toenemende mate aspecten van eengerelateerd geweld opgenomen. Gespecialiseerde vrouwenorganisaties worden voor hun expertise betrokken bij deze opleidingen.

In these domestic violence courts, part of the training that they get is on forced marriage and honour-based violence. But, I think, it is part of a 21 day training program that they have all together, it is just one section, so I think it is half a day or one day that they are trained. And the people who are trained for that are called IDVAs Independent Domestic Violence Adviser. They are outside the criminal justice system and they support the victim through the system. In some areas of the country they have actually ensured that there are trained IDVAs from a lot of different communities. In total a 1000 IDVAs have been trained now, and many of them are linked to specialist domestic violence courts (medewerker CPS).

Domestic Abuse, Stalking and Honour-Based Violence (DASH 2009) Risk Identification, Assessment and Management Model³⁷

Na doorlichting van een aantal moorden en zware gewelddelicten, blijkt dat onder meer onvoldoende kennis en opleiding bij professionelen op vlak van risicotaxatie, risicomangement en omgaan met en delen van informatie een rol hebben gespeeld bij de gebrekkige afhandeling van zaken. Om hulpverleners te helpen bij het inschatten van risico, is het 'Domestic Abuse, Stalking and Honour-Based Violence', of kortweg DASH, risicoscreening instrument ontwikkeld voor situaties van huiselijk geweld, stalking en eengerelateerd geweld. Het DASH instrument heeft als doel levens te redden via een vroegtijdige risicotaxatie, interventie en preventie. Het gebruik van dit gestandaardiseerde praktische instrument dient verder als basis om te bepalen welke cases een hoog risico inhouden en welke moeten worden doorverwezen naar de MARAC's. Het wordt gebruikt door politie en justitie, maar wordt ook zoveel mogelijk verspreid onder andere professionals die met dit soort zaken geconfronteerd worden.

Het instrument is een checklist, bestaande uit een reeks vragen. Het aantal antwoorden dat duidt op een risico op geweld, gecombineerd met de kans op escalatie en het persoonlijke oordeel van de professional, vormen de basis voor een doorverwijzing naar een MARAC. De vragenlijst wordt vergezeld van een handleiding met informatie over de mogelijke vormen van geweld, achtergrond bij de vragen, praktische tips en aanwijzingen, en verwijzing naar bestaande protocollen betreffende vertrouwelijkheid en het delen van informatie.

De ontwikkeling van DASH heeft ervoor gezorgd dat alle politiediensten en een groot aantal partnerorganisaties in het Verenigd Koninkrijk dezelfde vragenlijst gebruiken voor het vaststellen van risico's bij zaken van huiselijk geweld, stalking of eengerelateerd geweld. De 'Association of Police Officers' (ACPO) heeft dit instrument geaccrediteerd voor implementatie binnen alle politiediensten.

³⁶ MARAC's zijn bijeenkomsten waarop medewerkers uit verschillende sectoren zaken van huiselijk geweld en eengerelateerd geweld met een hoog risico bespreken en afhandelen

³⁷ Zie bijlage 8

De 'Coordinated Action Against Domestic Abuse' (CAADA), die het instrument mee ontwikkelde, heeft een conform model gelanceerd voor gebruik door partnerorganisaties. Het is gericht op alle professionals die werken met (kinderen van) slachtoffers van huiselijk geweld, stalking en eengerelateerd geweld. Er is een afzonderlijke checklist opgesteld voor slachtoffers, Victim-DASH (V_DASH).

De implementatie en toepassing van DASH dient te worden vergezeld van een gedegen training van de professionals die ermee werken. Door het dynamische karakter eigen aan situaties van bedreigingen en geweld, is het belangrijk de risicotaxatie te herhalen na een nieuw incident.

De geïnterviewde vrouwenorganisaties zijn positief over DASH en wijzen erop dat het bijdraagt aan een efficiënte doorverwijzing van slachtoffers naar de bevoegde diensten. Zij menen wel dat het instrument niet altijd accuraat genoeg is om de volledige dynamiek van eengerelateerd geweld en gedwongen huwelijken te vatten, en alle risico's naar boven te halen die de slachtoffers ervan kunnen ervaren.

Individual organizations will use their own risk assessment. More and more of them are using the DASH model as a framework. However, there's a gap within that model around depths of understanding around honour based violence and forced marriage, and some of the risks that might be experienced by the victims. But it helps to the purpose of actually getting a woman referred into services, and in terms of having some kind of consistency because you can use it from everywhere to the police to the CPS (vrouwenorganisatie).

3.5. Samenwerking

3.5.1. Multi-sectoriële samenwerking

Alle geïnterviewde respondenten wijzen op het belang van samenwerking tussen alle sectoren. De aard van het werk vereist dat er netwerken worden uitgebouwd. Vooral in de *Multi-Agency Risk Assessment Conferences* (MARAC's) vinden verschillende sectoren elkaar om eengerelateerde zaken met een hoog risico te bespreken.

In *Multi-Agency Risk Assessment Conferences* komen medewerkers van verschillende lokale instanties samen om zaken van huiselijk geweld met een hoog risico, inclusief eengerelateerde zaken, te bespreken. Bedoeling is professionals te ondersteunen in de behandeling van deze zaken en de dreiging op ernstig geweld te verminderen voor (mogelijke) slachtoffers en hun kinderen. Iedere instantie kan een zaak doorverwijzen naar de MARAC. De medewerkers van een organisatie die op een MARAC aanwezig zijn dienen de bevoegdheid te hebben om beslissingen te nemen. Wanneer een zaak wordt voorgelegd gaat iedere instantie na welke informatie zij hierover beschikbaar hebben. Een MARAC stelt vervolgens een werkingsprotocol op waarin doelstellingen worden beschreven, evenals de verantwoordelijkheden van iedere deelnemende instantie. De verschillende stappen van het proces worden vastgelegd: identificatie van zaken, criteria voor doorverwijzing, verspreiding van zaken onder de leden, te nemen acties, vertegenwoordiging voor het slachtoffer, frequentie van bijeenkomsten, regels betreffende het delen van informatie en het opstellen van een actieplan. Voor het delen van informatie wordt een afzonderlijk protocol opgesteld.

Sommige respondenten wijzen op regionale ongelijkheden in de werking van de MARAC's. In bepaalde regio's wordt iedere zaak van gedwongen huwelijk of eengerelateerd geweld doorgestuurd naar de MARAC, zelfs wanneer het risico wordt ondergeschat. In andere gebieden gebeurt dit niet omdat men weinig vertrouwen heeft in de vertrouwelijkheidprotocollen die gebruikt worden voor gegevensuitwisseling.

There are some areas where I understand that they're taking honour based violence cases on. But I think there's still some issues in terms of how those cases are managed in, I suppose, in comparison to the general domestic violence kind of cases. I think there's still some kind of work to do around that issue. So it's something that I hope that we, as the Unit, can feed into, to the national kind of team that looks after that (medewerker FMU).

Een respondent van een vrouwenorganisatie geeft aan niet vaak door te verwijzen naar MARAC's omdat dit proces kostbare tijd in beslag neemt, die, in gevallen waar acuut moet worden ingegrepen, niet voor handen is.

There are people who claim that it makes a big difference. But we find that when we've got a high-risk case, we have to deal with it immediately. We can't wait for a MARAC meeting. So we hardly make any referrals to MARAC. You know, when we go to the MARAC, they try to give us referrals. The police make the most referrals, because they don't have to deal with all the housing, the social care issues (eerstelijnsvrouwenorganisatie 1).

Omwille van de vertrouwelijkheid van de gegevens zijn openbare aanklagers zijn nooit aanwezig op MARAC's. Tijdens de bijeenkomsten kan bepaalde informatie naar boven komen die een aanklager zou moeten onthullen in de rechtszaal, en die tegen de belangen van het slachtoffer zouden kunnen ingaan. Politie is wel steeds aanwezig op dit overleg. Politieambtenaren kunnen aanklagers dus informeren over zaken die belangrijk zijn voor vervolging, zonder dat zij dit in de rechtszaal bekend hoeven te maken.

No, if our prosecutors go to the Marac's, issues may come up that they may have to disclose in court so it may be against the interest of the victim. Our position is that we say on the whole prosecutors should not go to the Marac's. But any issue that comes up in the Marac's and that is important for the prosecution of the case and the risk of the victim should be relayed to the prosecutor from the police or the IDVA. The police are always at the Marac's so the idea is if they know something that could endanger the victim, they know some extra information that would help in evidence in the courtcase, they should inform the prosecutor. The prosecutor gets the information but not in a way that would make disclosure necessary (medewerker CPS).

De algemene samenwerking met politie lijkt positief geëvalueerd te worden. Vrouwenorganisaties menen dat er een evolutie heeft plaatsgevonden. Waar samenwerking vroeger moeilijk was, lijkt de politie recent erg proactief te werk te gaan om deze problematiek een plaats te geven binnen hun eigen structuren. Zij hebben beleid en strategieën ontwikkeld rond deze thema's en opleidingen voorzien voor hun medewerkers. Op lokaal vlak is er leiderschap ontwikkeld binnen de politie en wordt er ook collectief samengewerkt met gezondheidszorg, onderwijs en de vrijwilligerssector. Dit leiderschap lijkt zich nog vooral op *senior* niveau te situeren, aldus sommige respondenten, en implementatie door eerstelijns agenten is niet altijd optimaal. Hoge rotatie binnen politiediensten zorgt er ook voor dat kennis niet altijd geconsolideerd wordt. Contactpersonen verdwijnen na twee of drie jaren, waarna de relaties opnieuw moeten worden opgebouwd. Verder ziet men een risico in het huidige klimaat van bezuinigingen. Bestaande praktijken of diensten die zich met deze thema's bezighouden, dreigen te verdwijnen of ingekrimpt te worden.

We're in an environment where we can't now guarantee that new police officers are gonna be trained on this issue. We have a Unit in London, primarily for investigating officers to support frontline officers how to manage multiple risks, or risks that might be an issue when somebody's taken abroad. That Unit itself is gonna be cut. There were three officers working on this. I had a lead for instance on forced marriage and HBV. There's now gonna be one, across London (tweedelijnsvrouwenorganisatie).

About 10 years ago there was an investment in training quality on domestic violence with the police, and it was very good. There were very good programs to raise awareness and to train them on how to deal with domestic violence. The problem with these structures is that every 6 months or 12 months the police reorganize themselves, so they move from one area to another area. And that knowledge that they have goes with them, it's not retained where it needs to be retained. So that means you have to

build that knowledge constantly. That makes it very difficult for agencies like ours to have that kind of collaborative working relationship where it can be very productive and constructive for service users. That's a structural problem within the field. I think one of the biggest problems we face when we work with statutory organizations is that the training delivered on domestic violence is not retained (eerstelijnsvrouwenorganisatie 2).

De gezondheidszorg en het onderwijs worden aangegeven als sectoren die het minst betrokken zijn bij casusoverleg. In sommige scholen organiseren vrouwenorganisaties bewustmakingscampagnes, maar dit blijkt een sector waar preventie zeker meer aandacht verdient. Deelname aan onderwijs is beperkt bij nomadische groepen en dient bijzondere aandacht te krijgen, waarbij eraan gedacht wordt om het onderwijs naar deze gemeenschappen toe te brengen.

And where we've got some of our members doing work in schools, on forced marriages, the impact, the direct impact of that is just enormous. They do some good work in schools. And it's just around *Violence Against Women*, capacity building workshops for increasing referrals from women at risk, being able to help women, so they've got the tools to know what they can do, should they be in that situation. That can work incredibly well. It's a real missing link around this work generally you know, broader than forced marriage, just generally regarding violence against girls (tweedelijnsvrouwenorganisatie).

In Ireland, what they did, on the site specifically, they would bring in portacabins and brought in education workers to the families and it worked really well to get them to the level and then integrate them into school (eerstelijnsvrouwenorganisatie 3).

3.5.2. Lokaal – nationaal

Op nationaal vlak bestaan er enkele netwerken vanuit de vrijwilligerssector, zoals *Women's Aid*, die samenwerking tussen verschillende organisaties stimuleren. Zij hebben een '*Gold Book*' opgesteld waarin alle contactgegevens vermeld staan van organisaties die gespecialiseerd zijn in huiselijk geweld. *Refuges online* is een netwerk waar opvangcentra dagelijks kunnen aangeven welke plaatsen ze beschikbaar hebben zodat vrouwen die op zoek zijn naar opvang, efficiënt geholpen kunnen worden.

Ook op overheidsniveau is er samenwerking tussen verschillende sectoren. Bij het ontwikkelen van de richtlijnen voor professionals uit verschillende sectoren zijn verschillende overheidsdiensten en ministeries betrokken. Vrouwenorganisaties worden door de overheid veelvuldig geconsulteerd met betrekking tot beleidsvorming van eengerelateerd geweld, onder meer bij het ontwikkelen van de richtlijnen en geven van trainingen aan *Independant Domestic Violence Advisors* en aanklagers. Ze zijn vertegenwoordigd in belangrijke beslissingsorganen en platformen, waaronder werkgroepen bij de ministeries van Binnenlandse Zaken, Buitenlandse Zaken, de *Forced Marriage Unit*, politie en de *Crown Prosecution Office*.

It's about being quite forceful, and us demanding that we are around the table around particular things, certainly if I think about health. We kicked up quite a thing recently about not being included around the VAW group of the department of health. 'How can you have a VAW group, and not having any voluntary sector representatives around the table?'. We talked until they invited us around the table. When we know that it's taking place without us, we make a lot of noise. As an organization, we're incredibly small, yet we are around most of those tables. It's important for us to be involved in the dialogue. Because we are the only organization around the table that is representing our particular membership group, and representing solely the interest of BAMER women and their children (tweedelijnsvrouwenorganisatie).

We've always had a very good voice in terms of policy, in terms of either consulting with government on the ways domestic violence policy should be developed, or critiquing what government policy says, so we've been on the forefront of that as well, and we offer a very strong voice for violence prevention services (eerstelijnsvrouwenorganisatie).

3.5.3. Internationaal

Verschillende respondenten geven aan dat ze in de mate van het mogelijke proberen op de hoogte te blijven van ontwikkelingen op vlak van eengerelateerd geweld buiten het Verenigd Koninkrijk. De druk op de financiële middelen is in vele gevallen echter zo groot dat internationale samenwerking geen prioriteit is.

Een terrein waarop internationale samenwerking wel gebeurt, is het uitbouwen van netwerken met landen van oorsprong van (potentiële) slachtoffers van eengerelateerd geweld en gedwongen huwelijken, wat onder meer gebeurt door de *Forced Marriage Unit*. Het overzeese beleid van de FMU, dat gecoördineerd wordt door Buitenlandse Zaken, heeft betrekking op personen die naar hier worden gehaald in het kader van een gedwongen huwelijk, maar ook mensen die in het buitenland gedwongen worden te huwen of worden achtergelaten in het land van herkomst. Wanneer er informatie beschikbaar is over een persoon die onvrijwillig wordt vastgehouden in het land van herkomst, dan maakt men die informatie over aan het ambassadepersoneel ter plaatse. Zij proberen te achterhalen waar deze persoon zich juist bevindt en gaan ter plaatse, eventueel met de politie. Wanneer ze persoonlijk contact hebben met deze persoon, en deze verklaart terug te willen naar het VK, dan zorgen zij ervoor dat dit gebeurt. De FMU heeft hiertoe uitgebreide netwerken uitgebouwd in de landen van herkomst van gemeenschappen die traditioneel gezien uit een eercultuur afkomstig zijn en die sterk vertegenwoordigd zijn in het VK. Het gaat hoofdzakelijk (maar niet alleen) om landen uit Azië zoals Pakistan en Bangladesh.

And when they get to the family home, they would announce to the family that they've come to identify a British national, or say they just want to check on their well-being and welfare. And then they would ask to speak to that person alone. And if that person says 'I want to come back to the UK, then they would facilitate that' (medewerker FMU).

Een respondent uit de vrouwenopvang maakt een kanttekening bij het evenwicht in de besteding van middelen voor opvang enerzijds en reddingsacties anderzijds. Dergelijke reddingsacties zijn erg kostelijk, tijdrovend en kunnen slechts een beperkt aantal personen helpen. Zij meent dat er meer geïnvesteerd zou moeten worden in preventiecampagnes zodat vrouwen weerbaar gemaakt worden en weten wat ze in dergelijke situaties moeten doen.

These rescue attempts, they tend to be very expensive, the Home Office going into home countries, and doing this very critical Rambo-style, macho rescue of the young woman. They're very expensive, they're time consuming to achieve and the number of women that you help that way are significantly lower than the number you can help by providing frontline support services to women so that you equip them and empower them to know what to do in that situation. I think it's about the balance in terms of how to address this, it should be more about strengthening services as opposed to carrying out these rescues. It's a disproportionate use of resources I think. (...) And I'm not saying it shouldn't be there, but if they are that time consuming and that costly, then let's look at how we can prevent it, it's more about prevention of forced marriage as opposed to waiting for it to happen and then doing a rescue. I think that's a bit twisted (eerstelijns vrouwenorganisatie 2).

3.6. Bemiddeling

In het Verenigd Koninkrijk zijn de geïnterviewde respondenten het er vrij unaniem over eens dat bemiddeling gevaren inhoudt. Ze vinden dat veiligheid primeert boven het herstellen van de familiebanden.

Historically we have been opposed to that. About 20 years ago, there was what is called restorative justice: the victim and the defendant talk together. We had some domestic violence cases, certainly one, it was an Asian couple, East of London, where the woman was murdered in the police station. And at that point, within the women's sector we were all saying 'don't do this', you are really endangering the victim. And we

stayed with that vision, that it is dangerous to have that kind of mediation. But it may be that we have to look at some safer forms of mediation in the long future (medewerker CPS).

Ultimately, the saving of her life is my priority. Not preserving a wider family structure at the expense of her life. The individual in that scenario gets prioritized for me rather than avoiding to upsetting a family community (vrouwenorganisatie – tweedelijn).

Women in minority communities, particularly South Asian or Middle Eastern women, take longer to leave. Because there is this fear that once they leave, they will bring shame and dishonour onto their families, they will be stigmatized, they will be on their own, they won't have the same family networks anymore. So it's not just about leaving your husband, it's leaving your whole family, and your whole community. So this is the reason and also the fear of the repercussions (eerstelijnsvrouwenorganisatie 1).

Vaak worden naar aanleiding van bemiddeling beloften gemaakt die nadien weer verbroken worden, wat de risico's kan verhogen. Het slachtoffer kan zich, na terugkeer, in een positie bevinden waarbij haar kwetsbaarheid, isolement en machteloosheid nog zijn toegenomen, bijvoorbeeld doordat de familie haar ervan beschuldigt zich niet aan de regels te hebben gehouden, de eer van de familie te hebben geschonden en zo zelf het geweld te hebben uitgelokt.

Voorzichtigheid is geboden bij bemiddeling. Een bemiddelaar moet kunnen vaststellen of de familie daadwerkelijk een slachtoffer kan beschermen, moet aandacht hebben voor de druk en de machtsverhoudingen binnen een gemeenschap alsook voor de genderongelijkheden en patriarchale structuren die ten grondslag liggen aan het conflict.

The government has been trying to use community leaders to educate communities, without looking at the women's groups and supporting the women's groups. The leadership at best will give lip service. They're not the ones who are gonna actually encourage women to leave home, to challenge abuse, to help the organizations that are trying to support them. With the rise of religious fundamentalism and very strong religious identities, particularly post-9/11, there is increasing pressure on women to conform to traditional roles. And the community leaders reinforce that. Women are actually under a greater pressure to conform, to stay within the family rather than to leave home or to challenge abuse. And they do that through mediation, through reconciliation (eerstelijnsvrouwenorganisatie 1).

Vrouwenorganisaties in het VK kiezen daarom te werken vanuit het *'empowerment model'*, waarbij ze het slachtoffer weerbaar maken om zelf de keuze te maken om contact met de familie te herstellen. De enige situatie waarin vrouwenorganisaties een rol voor bemiddeling zien, is bij preventie door contacten tussen jongeren en ouderen te stimuleren en te ondersteunen of te informeren over rechten en plichten van het land waarin een slachtoffer verblijft. Wanneer slachtoffers toch met hun familie willen praten, dient de hulpverlener hen de risico's uit te leggen, moet er supervisie zijn tijdens het gesprek en moet men de nodige maatregelen voorzien om de veiligheid te garanderen.

If people want to do that, it needs to be supervised. So that there's someone, a professional there at all times. We've had cases where people wanted to see their family and they would speak in their home language so the supervisor can't understand, and they could make threats to the person. The person then gets quite distressed (medewerker FMU).

Wanneer het minderjarigen betreft dient de sociale hulpverlening een inschatting te maken van het risico. Er moet regelmatige controle en contact zijn met het slachtoffer. Afspraken dienen gemaakt te worden met de persoon om de veiligheid te bepalen, waarbij ook eventuele risico's voor zussen in de familie in rekening worden gebracht. De *Forced Marriage Protection Orders* kunnen worden ingezet om erop toe te zien dat ouders hun kind niet tot een huwelijk kunnen dwingen, dat ze hun kind niet meenemen naar het buitenland, of dat ze hun kind bedreigen.

If someone is left in the family home, there needs to be some risk management around that. You know, so that it is being, the person is being checked upon. Or there is regular kind of meetings and stuff with the person to determine their safety. But I know that some professionals might, or some NGO's might not agree with that. They might think that whenever there's a risk, the child has to be taken out of the family home, you know, instantly.

3.7. Besluit

Verslaggeving van een aantal cases in de media vormt, net als in Nederland, de katalysator voor het werk rond eengerelateerd geweld. Bij aanvang ligt de focus enkel op gedwongen huwelijken.

Het beleid rond eengerelateerd geweld in het VK wordt vooral vorm gegeven vanuit de politie, het OM en de ministeries van Binnenlandse en Buitenlandse Zaken. Vrouwenorganisaties en NGO's hebben een grote rol gespeeld in het op de agenda zetten van het thema en drukken hun stempel op de conceptualisering en beleidsvorming rond eengerelateerd geweld en gedwongen. Politie en OM hanteren dezelfde definitie van eengerelateerd geweld, maar die wordt niet gebruikt in de multi-sectoriële handleiding voor professionelen, die van overheidswege is opgesteld over gedwongen huwelijken en eengerelateerd geweld.

Vrouwenorganisaties kiezen ervoor eengerelateerd geweld te behandelen binnen het algemeen kader van 'geweld tegen vrouwen'.

Net als in Nederland heeft de overheid een aantal werkinstrumenten ontwikkeld: een vlaggensysteem, een instrument ter screening van de risico's en richtlijnen voor professionelen.

Uniek in het VK is het bestaan van een speciale eenheid binnen de ministeries van Binnenlandse en Buitenlandse Zaken, de *Forced Marriage Unit*, die een buitenlands luik heeft uitgebouwd om (mogelijke) slachtoffers van eengerelateerd geweld te beschermen buiten het VK.

Ook de multi-sectoriële samenwerking onder de vorm van MARAC's is een kenmerkend element van de aanpak van eengerelateerd geweld in het Verenigd Koninkrijk.

4. Analyse Zweden

4.1. Maatschappelijke context

Drie belangrijke **cases** van eremoorden hebben in Zweden zijn het thema op de agenda gezet. Sara Maisam Abed Ali is 15 jaar toen ze in 1996 werd gedood door haar broer en neef van respectievelijk 16 en 17 jaar, omdat ze zich te 'Zweeds' zou gedragen hebben. In 1999 wordt Pela Atroshi gedood door haar vader en ooms tijdens een bezoek aan het thuisland Irak. Pela had zich na een conflict over een vriendje en levensstijl opnieuw met haar familie verzoend en had ingestemd te huwen met de kandidaat die haar ouders hadden uitgekozen in Irak. Ondanks de verzoening wordt ze door haar vader en ooms gedood. De vader krijgt ter plaatse een zeer lichte voorwaardelijke straf, maar de ooms, die terugkeren naar Zweden worden daar veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf. De zaak die de meeste media-aandacht krijgt is echter die van de zesentwintigjarige Fadime Sahindal. Fadime verhuist van Turkije naar Zweden toen ze zeven jaar oud was. Ze verzet zich tegen een door haar familie gearrangeerd huwelijk en besluit bij haar vriend in te trekken. Na bedreigingen van haar vader en broer, gaat ze naar de politie, richt ze zich tot de media en spreekt ze ook het Zweedse parlement toe. Hierdoor krijgt ze de sympathie van de bevolking en de steun van de Zweedse

autoriteiten, maar maakt ze ook de 'schaamte' van haar familie publiek. Er wordt een compromis gesloten waarbij Fadime belooft weg te blijven uit Uppsala, waar haar familie woonde. Als Fadime op 21 januari 2002 haar moeder en zuster bezoekt om afscheid te nemen voor ze naar Afrika zou vertrekken om daar te gaan studeren, wordt ze door haar vader neergeschoten.

Zweden, dat groot belang hecht aan vrouwenrechten, kinderrechten en gendergelijkheid, reageert geschokt op de moord op Fadime, temeer vanwege de publieke rol die Fadime speelde om eengerelateerd geweld op de agenda te zetten. Fadime heeft bovendien een oproep gedaan om migrantengezinnen te helpen integreren in de samenleving, maar men heeft de moord niet kunnen voorkomen. Sindsdien hebben opeenvolgende regeringen programma's gelanceerd om eengerelateerd geweld te bestrijden.

She went to the Parliament and wanted help from them. And the media recorded her speech. Her speech was actually more about 'Help my family, cause we have a problem in Sweden. There are a lot of girls like me coming from different countries who are living under hard pressure. They are restricted and have no right to their own body or life'. She sent a message to the Swedish society that to help immigrant people (County Administrative Board).

Fadime became a martyr because she was also the face of a lot of other girls. Fadime was very beautiful. People could relate to her, in a time when Sweden was quite racist and not very tolerant, she was a girl that everyone could relate to. Her pictures, they are icons; they have the status of an icon (NGO).

4.2. Conceptualisering

4.2.1. Definitie

In Zweden is er geen algemeen aanvaarde definitie van eengerelateerd geweld. Diverse sectoren ontwikkelen hun eigen definitie om met het probleem om te gaan. Kvinnoforum³⁸ hanteert de volgende definitie:

Honour related violence is a form of violence perpetrated predominantly by males against females within the framework of collective based family structures, communities and societies, where the main claim for the perpetuation of violence is the projection of a societal construction of honour as a value system, norm or tradition.

Het debat in Zweden is sterk gepolariseerd, ook binnen de academische wereld. Enerzijds is er een strekking die eengerelateerd geweld bekijkt vanuit een universalistisch, feministisch perspectief, als een onderdeel van algemeen geweld tegen vrouwen. Daar tegenover staat een groep die de verklaring zoekt in cultuur. Sommige groepen of personen binnen de samenleving leggen de oorzaak bij de islam. Een derde strekking pleit voor een eerder intersectionele conceptualisering. Respondenten geven aan dat er nood is aan een multidimensioneel perspectief en dat zij vanuit hun praktijk trachten een pragmatisch antwoord te vinden.

There are people who try to explain honor related violence as any type of violence. As you know, we should talk about violence against women. And the other one is to try to explain it only by the culture. And for instance in the first honor killing, or the first honor killing that actually got some media attention here, one group said that Fadime was killed because she was a woman and the other group said she was killed because she was Kurdish. They were two different definitions. And the third option, actually that Fadime was killed because she was a woman and she was Kurdish. And the third aspect that people have not paid so much attention to is actually the intersection of perspective on the issue. That how, we were talking about earlier, that how women, trying to understand violence against women, of course

---

³⁸ Kvinnoforum is opgericht in 1988 in Stockholm als een onafhankelijke organisatie in het maatschappelijke middenveld, die erop gericht is de zelfverwezenlijking van vrouwen en meisjes te verhogen.

men's violence against women, but see that women experience violence differently depending on class issues, depending on age issues, cultural issues, to understand this from the different perspectives and how the intersection of perspective...and that has been something that has been, you know, under-recognized (university).

4.2.2. Intrafamiliaal geweld/eergerelateerd geweld

Voordat de eremoorden in Zweden publieke aandacht krijgen, wordt eergerelateerd geweld beschouwd als huiselijk geweld of als (kinder)misbruik in migrantenfamilies. Hulpverleners verklaren zich onbevoegd om in deze 'culturele uitingen' betrokken te raken (Kvinnoforum, 2005). Verschillende respondenten geven aan dat het in de beginfase van een aanpak van eergerelateerd geweld, belangrijk is dit als dusdanig te benoemen. Uit de praktijk in Zweden blijkt dat het inefficiënt of contraproductief kan zijn om bij eergerelateerd geweld dezelfde maatregelen te gebruiken als bij huiselijk geweld.

It might be important to call it honor related violence so people are aware of different dynamics (NGO).

It became clear quite soon that it wasn't enough to just have a shelter. You put someone there and they were physically safe. But then most of the girls.. I think most of them in the beginning went home. And no one really understood why. And what is this? And how can we help them? (opvangcentrum).

De wetgeving in Zweden bepaalt dat hulpverleners die weet hebben van een zaak waarin minderjarigen gevaar lopen, verplicht zijn dit te melden. De *Social Services Act* (Hoofdstuk 14, Sectie 1)³⁹ bepaalt dat alle autoriteiten of private diensten en hun werknemers van wie de activiteiten invloed hebben op kinderen en jonge personen de plicht hebben het Sociale Welzijnscomité⁴⁰ in te lichten wanneer tussenkomst vereist is ter bescherming van een kind. Wanneer een klacht wordt ingediend, zijn de autoriteiten verplicht een onderzoek in te stellen. De *Care of Young Persons (Special Provisions) Act* bepaalt dat het tijdens dit onderzoek nodig kan zijn een kind in opvang te plaatsen (Ministry of Education and Research, 2011).

Respondenten geven aan dat slachtoffers soms verondersteld worden het geweld aan te geven bij politie, waardoor velen niet rapporteren of besluiten het opvangtehuis te verlaten en naar huis terug te keren. De hulpverlening in Zweden is bovendien gebaseerd op een familiemodel waarbij getracht wordt de familie bijeen te houden en het contact met familieleden te herstellen. Zo bepaalt de *Social Services Act* (Hoofdstuk 6, Sectie 5) dat in eerste instantie nagegaan moet worden of een kind, dat buiten het gezin opgevangen moet worden, terecht kan bij een familielid of een andere verwante persoon. Dergelijke procedures blijken contraproductief bij eergerelateerd geweld.

There's a tradition in Sweden how to work with families. You contact the family and you try to solve everything within the family. And then the goal is that the young girl is to return to the family. And many of these methods prove, when social services came in contact with honour related violence, or problems surrounding that, they didn't work. It was dangerous to use those methods that you had been doing with other young people (opvangcentrum).

They think when we take a child from her secure family, then we should place the girl in a relative or a friend's home, with somebody the child knows and is also connected to the family. So they actually see, in the family tree, who is the best person this child can be with. Maybe the grandmother, maybe the aunt, maybe the uncle. And they place that child there. And it works pretty good quite often. But there was a case where they placed this girl with force to live with her uncle. And the girl said, 'They're gonna kill me!'. But the girls' voice is not something powerful in front of the uncle. So this girl escaped. But the social service who had the responsibility, helped to find this girl, and placed her back in the uncle's home. One week after that, she was killed (youth organization).

---

³⁹ SFS 2001:453

⁴⁰ De verantwoordelijkheid voor sociale dienstverlening binnen haar grenzen ligt bij de gemeentelijke overheid, bij een sociaal welzijnscomité.

Sommige respondenten vermelden risico's verbonden aan de aandacht die eengerelateerd geweld krijgt de laatste jaren.

Now we can see almost the opposite problem. We have spoken so much about honour-related violence. I can see a risk that if you are a girl, for example of the Middle East, and you have some kind of problem.. If the society can't see that problem as honour related then you can become invisible. There's a risk that we press young children with any kind of problem into this formula of honour related violence. Now people understand that there is a form of honour related violence and they have methods and checklists, but you force a girl to fit into these formula. At times they tend to let girls answer questions on their checklists in the right manner so that they can be booked as honour related violence (NGO).

Er is dus een evolutie in het conceptualiseren van eengerelateerd geweld in Zweden. Waar het in het begin belangrijk was om eengerelateerd geweld specifiek te benoemen, pleit men nu om het opnieuw te integreren binnen 'geweld tegen vrouwen'.

4.2.3. Stigmatisering

De link die door bepaalde groepen in Zweden gelegd wordt tussen eengerelateerd geweld enerzijds en cultuur en religie anderzijds, wordt binnen minderhedengemeenschappen soms als stigmatiserend ervaren. Respondenten wijzen op het belang om omzichtig tewerk te gaan bij de introductie van dergelijke gevoelige thema's binnen gemeenschappen en, om integratie te bevorderen, om te werken aan mentaliteitswijzigingen vanuit de gemeenschappen zelf,.

I think we learned under these years to build up a rhetorical way of meeting the needs. These people needed the information, but they need it in a way that doesn't make it personal offensive. Now, for example in Goteborg we have adult persons who want to work with these questions and change the attitudes within their own group. I think that's the long-term goal. To get the people in the groups in every different ethnic society to raise the question within. And to create and shape the belief that if we do this we will get a stronger position within society. So if you can get the problem creators become the problem solvers, you have reached a long way (NGO).

Respondenten geven ook aan hoe stigmatisering kan worden vermeden, onder meer door het thema eengerelateerd geweld aan te kaarten binnen de bredere thematiek van relaties, partnerkeuze en liefde. Dit zijn thema's die alle jongeren aanbelangen, en zo kan eengerelateerd geweld ter sprake gebracht worden zonder bepaalde gemeenschappen te viseren.

We wanted to sound of interest to all the kids of the school. And that was something where they would say, now they are talking about thém, pushing them in a different corner. At the same time we wanted those that have honour related problems, to understand that we are actually talking about you. That is how we came up with the idea to say 'Let's talk about love' and the right to love the one you want to, and the right to marry the one you want to (NGO).

Respondenten beschouwen het mensenrechtenkader en de bestaande wetgeving ter bescherming van kinderen als nuttige instrumenten ter ondersteuning van de aanpak van eengerelateerd geweld.

The convention of the child is not about the culture or saying that the culture is good or bad. It's about the legislation that we have, and it's for everyone. I can't say that my children with blond hair and blue eyes will be protected and not these families' children. So we have the legislation and the rights of the child. It's not what you think or I think but it's about what the legislation says and human rights. Everyone has the right to their culture, tradition and religion, but we need to see the act as a crime against the law and human rights. We need to have the law and human rights as something that holds things together and the human rights. Everyone needs to follow this (County Administrative Board).

4.2.4. Genderaspect

Ook in Zweden wijzen respondenten erop dat het belangrijk is om aandacht te hebben voor vrouwelijk ouderschap en mannelijk slachtofferschap.

In honour-related violence, women can also use violence against the young girls or daughters because the daughter shows what kind of mother she has. If your daughter shows bad behavior you could say it's the mother who couldn't control her. That's why the mothers are standing on the other side. We have the father and the girl and the mother is between the two. She knows more about the girl. If society, the people around here, do not know about the girl she can be quiet but if they do know what she's doing, then she has to stand on the other side. And that makes it very hard for the girls: 'in the beginning, the mother was on my side and now she's on the other side.' And then we have a lot of mothers who have never been on the girls' side, who have punished them since they were five years old (County Administrative Board).

In Zweden wordt van bij het begin aandacht besteed aan de noodzaak om mannen te betrekken in de aanpak van eengerelateerd geweld. Een goede praktijk in Zweden hieromtrent is het "*Sharaf Heroes project*", dat verder in dit hoofdstuk (punt 4.4.2.) wordt toegelicht. Recent wordt ook meer aandacht besteed aan de manier waarop mannen slachtoffer kunnen zijn van eengerelateerd geweld: bij een gedwongen huwelijk, omwille van homoseksualiteit of omdat ze onder druk worden gezet om hun zussen te controleren.

So of course the boys also have effects of this violence and they are also forced to marry and they are also forced against their sexual preference, as LGBT youth are both girls and boys. And they are also victims in the fact that they have to oppress their sisters sometimes or control their sisters. It's also against the Child Convention that you limit the child's existence in that way, that you force them to control another person (social worker and independent consultant).

4.3. Beleid

Beleid rond eengerelateerd geweld komt in Zweden tot stand na aanhoudende inspanning van organisaties uit het maatschappelijk middenveld om het thema op de politieke agenda te krijgen en door verslaggeving van een aantal casussen in de media (Kvinnoforum, 2005). Na de ermoorden op onder meer Fadime (zie 4.1.) hebben de autoriteiten een aantal maatregelen getroffen en budgetten vrijgemaakt om eengerelateerd geweld te bestrijden. Er is aanvankelijk geen sprake van een verticaal integraal beleid. Er worden eerder fondsen vrijgemaakt voor lokale projecten rond eengerelateerd geweld. Dergelijke projecten zijn vaak individuele initiatieven van leerkrachten, sociale werkers en politiemedewerkers, die zich de problematiek aantrekken. Succesvolle projecten worden nadien nationaal geïmplementeerd. Aanvankelijk gaan budgetten vooral naar preventie en opvanginitiatieven. Vanaf 2004 krijgen de *County Administrative Boards*⁴¹ meer fondsen. Vanaf 2007 besteden de autoriteiten meer aandacht aan deskundigheidsbevordering en samenwerking.

I think in Sweden it started from all these women who came here and had worked with these issues in their home countries and when they came to Sweden they organized on a voluntary basis. And they fought against authorities and petitions and after a while there was one and another from the university who starts to understand who had understood women's issues before. I used to say we go by train in Sweden for women and we have a lot of people who are standing at the station and they can't come on our train (County Administrative Board).

Respondenten wijzen op het bestaan van competitiegeest tussen organisaties om beschikbare fondsen te verkrijgen.

In Sweden we have criteria, if you want to get project finance, you have to first create something that no one else created before and then secondly you need an alternative way of finance after three years.

---

⁴¹ De 'County Administrative Boards' in Zweden zijn (21) provinciale overheden die de schakel vormen tussen de gemeentelijke overheden en de nationale overheid. Zij vertegenwoordigen de regering op regionaal niveau en zijn verantwoordelijk voor de implementatie van beleidsmaatregelen in de provincies.

And you always have to fill this in the application because if you can't describe how the project will survive without government support then you won't get the finance (NGO).

You still today see a lot of organizations who work with the state, but who don't work together. They work against each other. Why? Because of the money. Everybody's fighting for the money (NGO).

Op nationaal vlak hebben de autoriteiten enkele actieplannen opgesteld. In 2007 komt het *Action plan to combat violence against women by men, honour-based violence and oppression and violence in same-sex relationships* uit (Government Offices of Sweden, 2007). Het daaropvolgende actieplan *Preventing young people from being forced into marriage* wordt gepubliceerd in 2011 en verlegt de focus naar gedwongen huwelijken. Naar aanleiding van cijfers uit surveys over partnerkeuze, waaruit blijkt dat heel wat jongeren zich beperkt voelen in hun keuze, blijkt dat er een verband bestaat tussen jongeren die het slachtoffer zijn van eegerelateerd geweld en huwelijksdwang. De overheid besluit te focussen op gedwongen huwelijken als thema (Ministry of Education and Research, 2011).

4.4. Methodieken, instrumenten en goede praktijken

4.4.1. Signalering, detectie, registratie en rapportering

In 2002 wordt in drie provincies in kaart gebracht hoeveel meisjes slachtoffer zijn van eegerelateerd geweld. In elk van deze provincies hebben het jaar tevoren minstens 200 meisjes in dit kader een beroep gedaan op sociale diensten, andere autoriteiten of maatschappelijke organisaties. Voor de andere 18 provincies wordt de prevalentie in 2003-2004 in kaart gebracht. Omdat de gebruikte parameters niet eenvormig zijn, kan er geen vergelijkende analyse uitgevoerd worden. Wel wordt vastgesteld dat tussen de 1500 en 2000 jongeren verschillende autoriteiten of organisaties gecontacteerd hebben omdat zij slachtoffer zijn van (dreigend) eegerelateerd geweld. Ongeveer 10% tot 15% daarvan, of een 150 à 300 individuen, hebben nood aan opvang in een vluchthuis (Kvinnoforum, 2005).

Een nationale survey van 2007 over vrije partnerkeuze onder 5200 schoolkinderen uit het middelbaar onderwijs, toont aan dat 5% van de meisjes en 3% van de jongens bezorgd zijn dat hun ouders of een andere volwassene hun partner voor hen zou uitkiezen. In 2008 brengt een survey onder 2800 scholieren in Stockholm aan het licht dat 13% van de meisjes en 9% van de jongens geloven dat zij zich zouden moeten schikken naar de wens van hun ouders aangaande de keuze van een huwelijkspartner. Een nationale vragenlijst onder 6000 16 tot 25 jarigen geeft in 2009 aan dat 5% (6,6% van de meisjes en 3,8% van de jongens) vindt dat ouders, religie of cultuur hun keuze voor een huwelijkspartner beperkt. Via extrapolatie komt dit overeen met 70,000 personen in die leeftijdscategorie, waarvan 8,500 vrezen niet te mogen kiezen met wie ze zouden huwen (Ministry of Education and Research, 2011).

Er bestaan geen accurate statistieken over eegerelateerd geweld in Zweden, wat samenhangt met de afwezigheid van een eenduidige definitie en gebrek aan registratie. Naast de meisjes van wie men weet dat ze een beroep doen op hulpverleningsdiensten, is er een verborgen aantal slachtoffers. In het actieplan *Preventing young people from being forced into marriage* wordt aangegeven dat er ook een gebrek is aan statistieken over gedwongen huwelijken. Om de kennis hierover te verbeteren, worden de 'Swedish Migration Board' en de 'Swedish Tax Agency' belast met de taak statistieken op te stellen over gedwongen huwelijken, kindhuwelijken en huwelijken bij volmacht, waarbij één van de huwelijkspartners niet aanwezig is. De 'National Board for Youth Affairs' krijgt de opdracht actoren te bevragen die betrokken zijn bij preventie van gedwongen huwelijken binnen lokaal beleid, geloofsorganisaties of NGO's (Ministry of Education and Reserach, 2011).

4.4.2. Preventie en sensibilisering

Preventiewerk in Zweden richt zich enerzijds op het informeren en sensibiliseren van migrantengemeenschappen via scholen, jeugdcentra, centra voor asielzoekers of nieuw aangekomen immigranten en anderzijds op deskundigheidsbevordering in relevante sectoren (Kvinnoforum, 2005). Volgens een respondent is de invloed van het preventiewerk de voorbije jaren merkbaar.

The authorities have supported a lot of NGOs working with the preventative work, and I think it starts to show some influence. Because I can see that it's easier to talk about honor related violence today than it was five or six years ago. Because now people know what you mean by that (social worker and independent consultant).

Aanvankelijk is de kennis over het thema beperkt, zodat enkel de noodsituaties naar boven kwamen. Er is weinig ruimte voor dialoog met ouders of samenwerking met andere sectoren. Respondenten geven aan dat door de verhoogde deskundigheid bij hulpverleners en verhoogde sensibilisering bij het brede publiek, de samenwerking verbeterd is. Het zwaartepunt is verschoven van opvang naar het werken met mensen binnen de gemeenschappen om een mentaliteitswijziging te creëren.

Scholen worden door respondenten aangegeven als zeer goede plaatsen voor preventie en sensibilisering. Voor sommige jongeren is het de enige plaats waar ze niet gecontroleerd worden en waar eventuele signalen kunnen worden opgepikt, of waar jongeren in contact kunnen komen met mogelijke hulpverlening. Een aantal scholen werken samen met sociale diensten of NGO's voor preventiecampagnes, om de leerlingen zo goed mogelijk te kunnen informeren, opvangen of doorverwijzen (zie verder het *'It's about love'*-project). Wat aangehaald wordt als een probleem binnen scholen, is het feit dat kinderen op vraag van de ouders vrijgesteld kunnen worden van een aantal vakken zoals religie, sport, seksuele opvoeding of uitstappen (Kvinnoforum, 2005). Dit beperkt de mogelijkheden om aan preventie te doen, of om patronen van genderongelijkheid of onderdrukking tegen te gaan.

Because today you can be excused for some parts of the educational schedule (...) for sports, or for sexual education, you can be excused, and that shouldn't be possible (social worker and independent consultant).

Respondenten geven aan dat naast schoolkinderen, nieuwe immigranten een goede doelgroep kunnen zijn om aan sensibilisering te doen. Vanaf 1 december 2010 krijgen nieuw aangekomen immigranten een cursus maatschappelijke oriëntatie in het kader van een verplicht introductieprogramma. Gemeenten moeten minstens zestig uren maatschappelijke oriëntatie aanbieden, zoals kennis over mensenrechten, gendergelijkheid, wettelijk bepaalde rechten en plichten van individuen, sociale wetgeving en medische dienstverlening. Tijdens het pilootproject 'Basiswaarden van de Zweedse samenleving' wordt training in sociale thema's voorzien voor immigranten (Ministry of Education and Research, 2011).

Respondenten wijzen op de nood aan deskundigheidsbevordering onder professionelen. In het nieuwe actieplan laat de overheid de intentie blijken om dit aan te pakken. Zo hebben zij het 'National Centre for Knowledge on Men's Violence Against Women (NCK)' aan de universiteit van Uppsala gevraagd een handleiding op te stellen voor medische dienstverleners die geconfronteerd worden met vragen over maagdenvliesreconstructies (Ministry of Education and Research, 2011).

I think we have three target groups: first and foremost school children; to raise these questions in schools is where we put the main focus. Because the new generation; if you can help them at their sixteen or seventeen, it's relatively easy and you can give them a good thing that they can keep all of their lives. The second part are the new people that come here. We have schools for people who are newly arrived and want to learn Swedish. And when they learn Swedish we want to give them an opportunity to learn the culture. That's the second group. The third group is the persons who work within the public sector. The police, the attorneys and so on, so on (NGO).

Respondenten geven aan dat toneel en media goede preventie-instrumenten kunnen zijn. Een toneelstuk, 'Elektra', brengt een debat op gang over eergeerelateerd geweld, waarna besloten werd onder deze naam een project op te starten. Het project Elektra ontstaat binnen de werking van Fryshuset, een groot jeugdcentrum dat aanvankelijk een werking had rond sport en muziek, maar geleidelijk aan ook steeds meer sociale thema's op de agenda zet. Elektra werkt vanuit een holistische benadering die gericht is op opvang, mentaliteitsverandering, preventie via theater en via het inzetten van rolmodellen, training en coachen van politie en leerkrachten en het geven van voordrachten.

Electra was a play in France based on a girl who lived at that time in Greece. And she was controlled by her father. So the director took this show to Sweden and she wanted to do this show in a new modern version, at that time in the area where Fadime was living. But we didn't know about this problem at that time. But she came in contact with young girls, from different countries, and she had them to help her when she was producing this show. She had dialogue with them. And these girls started to cry, it was like opening Pandora's box. They had had no space to think about it and they thought they were alone. So somehow the director felt 'what have I started' (NGO).

'*Sharaf Heroes*', een preventieproject rond eergeerelateerd geweld dat zich richt op mannen, raakt bekend bij het grote publiek doordat er een tv-documentaire over het project gemaakt werd.

When we started this project there was a girl, at the 'Dramatische Instituter', the drama institute of Sweden, who heard that there was a project going on with these particular questions discussed. So she called us to see if there was a possibility for her to create a documentary about this. Her documentary went on TV at a really good time and I think almost half a million people saw it. So we got really nice way of promotion and then a lot of schools started to contact us (youth organization).

In dit project worden jongens bijeengebracht om te praten over thema's zoals democratie, cultuur, en mensenrechten. Zij kunnen deelnemen aan een opleidingsprogramma waarna ze een diploma ontvangen en op hun beurt anderen bewust kunnen maken van de besproken thema's. Enerzijds wil het project jongens een gevoel van zelfwaarde geven en een tegengewicht bieden voor negatieve beeldvorming van buitenaf. De naam 'sharaf', wat 'eer' betekent, plaatst de positieve aspecten van het eerconcept op de voorgrond. Anderzijds wil men een mentaliteitswijziging op gang brengen binnen hun families en gemeenschappen door hen als rolmodellen te laten fungeren.

All these immigrant people, especially boys, people in Sweden think of them like criminals. We've changed that picture too. You are seen as something very worth full, you can be something positive for others. And the Minister of Integration comes and gives the diplomas. It's a very big thing for the boys to show to the families, 'I have met the minister, he gave me the diploma'. And the family gets proud (youth organization).

We acted as role models for people of our own age and gave them an alternative way. And the point was that you don't have to take off all your immigrant clothes to become a real Swede. You can just identify what the problem is and in this case the problem is the equality question. We were working 440 years for equality here. But all the other things that we have in our luggage, the culture, the food, the hospitality, is something that we can be proud of. We identified the problem, which was about the equality, and honour and we took it away and kept the good things and then started to talk to other people about this (youth organization).

Na verloop van tijd komt er echter kritiek op het project, hoofdzakelijk vanuit feministische hoek. De focus en middelen zouden teveel verschoven worden naar mannen. Ook binnen Elektra erkent men dat, door de aandacht die jongens krijgen binnen het '*Sharaf Heroes*' project, jongens in een machtspositie worden geplaatst tegenover de meisjes. Elektra besluit daarom '*Sharaf Heroines*' op te richten. Beide projecten bestaan naast elkaar en hebben dezelfde doelstellingen. Binnen Elektra ziet men dit als een positieve evolutie, die het resultaat is van een leerproces. De '*agency*' van vrouwen is meer op de voorgrond gekomen, net als de kwetsbaarheid van de mannen.

4.4.3. Opvang

Na de moord op Fadime in 2002 besluiten de autoriteiten dat er opvang voorzien moet worden voor jongeren die met eengerelateerd geweld te maken krijgen. De prevalentiestudie 2003-2004 geeft tevens aan dat er een duidelijk tekort is aan opvang voor deze jongeren. Om tegemoet te komen aan deze nood worden in drie grote steden - Stockholm, Västra Götaland en Skåne - zestig plaatsen gecreëerd via diverse formules zoals plaatsing in vrouwenopvang, opname in families of verblijf in appartementen. De manier waarop de reguliere Zweedse hulpverlening georganiseerd is, is volgens respondenten niet altijd efficiënt voor meisjes met een eerproblematiek. Hulpverleners begrijpen vaak de situatie van de slachtoffers niet, in het bijzonder de "zwijgcultuur" die hen verhindert open te zijn over hun problemen, of de loyaliteitsconflicten die hen teruggedrijven naar een gevaarlijke thuissituatie. Dit onbegrip kan bovendien leiden tot escalatie en dus een tweede, bijkomende bedreiging vormen voor de slachtoffers.

It's the feeling that the social workers or the helpers, sometimes the teachers, don't believe that what the children are saying is right. They don't say that they're lying but they say 'do you really think that your father's trying to hurt you?'. They're always questioning the validity of their statement. And I think that the problem for these girls and boys, whether it's honour-related or not, they have to trust someone who they can't trust and they have to feel safe in an unsafe environment, they have to feel in control of a situation that they can't control. They have to have a feeling of power in a situation that doesn't hold power for them (County Administrative Board).

One girl said 'The threat against me in the beginning came from the family. Then it was the double life because I knew that when they found me, I would be punished and I was always scared. And then the next threat is the authorities that maybe don't understand my situation and if I go to them and they tell my family, then I will have another problem. And if the authorities do something for me, I will be lonely because they think if you take someone from this situation with violence and put her into an apartment, that solves the problem'. And they don't understand what's happening deep inside the girl and all the things she has to deal with before she can stand on her own feet' (County Administrative Board).

Om tegemoet te komen aan de nood aan hulpverleners met voldoende kennis en deskundigheid, zijn in Stockholm twee specifieke opvangcentra gecreëerd voor jongeren met een eerproblematiek, Kruton en Linna. Het bestaande opvanghuis Kruton wordt omgevormd en er worden acht plaatsen voor meisjes tussen 13 en 20 jaar gecreëerd. Ook in Uppsala wordt in 2004 een opvangcentrum voor eengerelateerd geweld opgericht (Kvinnoforum, 2005).

Een ander knelpunt aangaande de opvangstructuur heeft te maken met de financiële regeling. Sociale dienstverlening is volgens de *Social Services Act* de verantwoordelijkheid van de gemeentelijke overheid. Omwille van de dreiging tot geweld worden slachtoffers van eengerelateerd geweld vaak opgenomen buiten de eigen regio. In dat geval is het niet altijd duidelijk welke overheid de financiële verantwoordelijkheid draagt, waardoor niemand bereid is te betalen voor opvang voor deze personen.

Sweden is separated into local authorities, and you have your own social services and police and everything. If someone lives in that area, it's that social services that are responsible for them. And it can cause problems when it comes to honour related violence, or violence against women in general, that when you, for security reasons, need to move somewhere else, in some cases you get stuck in between and no one wants to pay for the placing in the shelter, or for the help. We work a lot with that as well, what the regulations are, and how can we get along with this and I think the government is trying to make guidelines somehow to work with it. But it is complicated in many cases. That is one thing that can get very complicated (vrouwenopvang).

Om tegemoet te komen aan de behoefte van (mogelijke) slachtoffers om anoniem advies te vragen zonder angst dat bepaalde feiten bekend zullen worden binnen hun gemeenschap, richt Kruton een nationale anonieme hulplijn op. Daar kunnen (potentiële) slachtoffers ondermeer informatie vragen over de verschillende stappen die ondernomen zullen worden wanneer zij zich bij de opvang

aandienen. Ook Ask UMO heeft een anonieme online dienst waar jongeren met vragen over eengerelateerd geweld of gedwongen huwelijken terecht kunnen. UMO is een virtuele jeugdcliniek die jongeren moet helpen op een gemakkelijke manier recente en kwaliteitsvolle informatie te vinden over seks, gezondheid en relaties (Ministry of Education and Research, 2011).

Naast initiatieven die vanuit de overheid worden genomen, bieden een aantal organisaties in het sociale middenveld ondersteuning aan slachtoffers. Sommigen voorzien zelf geen accommodatie, maar staan cliënten bij in hun contacten met de vrouwenopvang. Anderen bieden sport- of ontspanningsactiviteiten aan of creëren via discussiegroepen een forum om thema's te bespreken. Er zijn organisaties die gehele families begeleiden en er zijn er die psychologische hulp verlenen aan individuele slachtoffers (Kvinnoforum, 2005). Een respondent uit de opvangsector geeft aan dat het psychologische geweld voor slachtoffers vaak nog het zwaarst doorweegt en dat psychologische factoren deel moeten uitmaken van een grondige, specifieke risicoscreening.

4.4.4. Nazorg

Volgens de respondenten verdient de nazorgfase meer aandacht, omdat slachtoffers er nog te vaak alleen voor staan na het verlaten van de opvang. Sommige jongeren moeten om veiligheidsredenen breken met hun familie. Zij hebben begeleiding nodig om de afstand tot hun familie te kunnen bewaren en om een nieuw netwerk uit te bouwen.

It's important that there is a support structure, it's important that they're around people they trust. (...) they cannot handle the freedom because they're not used to it (...). And then when you leave this shelter, you'll still need someone to be in contact with. One girl was 24 years old, she studied at university. She called me when she had done a good exam at school or called me once she got her driving license. When she had gotten her driving license, the man who she had gotten it with asked her, 'are you happy now?' and she said 'no, because no one knows that I'm doing this, no one is sitting at home waiting for my call.' And you need to have that until you find your own network that you trust and feel safe (County Administrative Board).

Om enigszins aan deze nood aan nazorg tegemoet te komen, besluit Kruton om, naast het opvanggedeelte binnen hun organisatie, ook een ondersteuningscentrum op te richten. Slachtoffers kunnen er terecht voor (psychologische) hulpverlening voor, tijdens en na de opvangfase.

And this part of the organization opened in 2004. Because it became clear quite soon that it wasn't enough to just have a shelter. You put someone there and they were physically safe. But then most of the girls in the beginning went home. And no one really understood why. So this place opened because we found there was a need for contact before you were placed in a shelter and during the time you were in the shelter. And then most important, afterwards, when you're supposed to build up an entire life, often having to deal with these high security issues that are very hard for a teenager. Losing contact with the entire family is very difficult. You need a lot of support, for a long time. So we have a support centre, and a helpline (vrouwenopvang).

4.4.5 Wetgeving en vervolging

Zweden beroept zich op internationale overeenkomsten en nationale wetgeving om het recht van personen te garanderen om te huwen met vrije en volledige instemming. Zweden ondertekende het VN Verdrag betreffende de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen (CEDAW) en de VN Conventie voor de rechten van het kind. Ook de Zweedse huwelijkswet bepaalt dat een huwelijk gebaseerd moet zijn op vrije wil. In 2004 wordt de leeftijdsgrens voor het afsluiten van een huwelijk gelijkgeschakeld voor niet-Zweden en Zweden. Voordien konden niet-Zweden een huwelijk afsluiten vanaf 15 jaar indien dit een traditie was in het land van herkomst. Dit vergemakkelijkte gedwongen huwelijken. Een respondent wijst op een ongewenst neveneffect van deze aanpassing.

In Sweden you have a law that you have to be 18 to get married. But then you can write to us and ask to have permission for marrying under 18. Some of them don't ask, they go back to their home country and get married there. When they get back to Sweden, it's not accepted, unless you're pregnant. So

what's happening is that we're forcing these young girls to go to their home country to get married and get pregnant. So it's not a good law (County Administrative Board).

Het actieplan *Preventing young people from being forced into marriage* geeft aan dat er een speciale onderzoeker wordt aangesteld om na te gaan hoe bescherming tegen gedwongen huwelijken en kindhuwelijken versterkt kan worden. Hiertoe zullen nationale en internationale wetgeving doorgelicht worden en zullen er voorstellen gedaan worden voor noodzakelijke wettelijke amendementen (Ministry of Education and Research, 2011).

4.5. Samenwerking

4.5.1. Multi-sectoriële samenwerking

It's all about love

Het scholenproject *'It's about love'* ontstaat in Nörrköping in 2008 als een goede praktijk van een lokaal samenwerkingsverband. In het project werken de NGO *'Save the children'*, politie, vrouwenopvang, jeugdklinieken en sociale dienstverlening samen ter preventie van eegerelateerd geweld in scholen, vanuit een mensenrechtenperspectief. Gedurende een week organiseert een team met vertegenwoordigers van de NGO, politie en sociaal werk verschillende activiteiten: een publieke presentatie, een interactief theaterstuk gevolgd door een discussie, klasbezoeken en debatten, tentoonstellingen en informatiestanden. Er wordt uitdrukkelijk gekozen om jongeren op te zoeken in hun eigen omgeving, school en internet, waarbij het team gedurende één week aanwezig is op school, zodat leerlingen discreet bij hen terecht kunnen voor informatie of advies. Deze formule lijkt goed te werken. De multidisciplinaire samenstelling van het team wordt als nuttig ervaren. De rol van de politie kan worden toegelicht, maar voor vertrouwelijke vragen kunnen kinderen ervoor kiezen te praten met een sociale medewerker.

Children talked to me about other crimes, boys been beaten up or sexual harassment. And you have the teachers, who talked to us about the problems they knew. I'm a police, if I hear something, I have to report it. I tell them, if you talk too much, I have to make a report (politieagent).

Bovendien raken scholieren vertrouwd met de verschillende leden van het team, zodat ze op de hoogte zijn wie ze later eventueel kunnen contacteren binnen de verschillende organisaties. Er worden gespreksgroepen met ouders georganiseerd, al geven de medewerkers wel aan dat bewustwording onder ouders een werk van lange adem is dat deel moet uitmaken van een breder (integratie)beleid.

And of course it is the parents too. That will take a much longer time. Of course it is part of integration. Quite often, you see when men don't get a job here, they don't understand the society, they don't feel that they have anything to be proud of, they get more conservative and more afraid of society, more afraid also of not controlling their children, of losing them (NGO).

4.5.2. Lokaal – nationaal

Omwille van het succes wordt *'It's about love'* door de overheid aangeprezen als een nationaal model voor samenwerking en wordt besloten om dit project nationaal te implementeren. Momenteel wordt het opgestart in twintig gemeenten. *Save the Children* is uiteraard blij met het succes van hun project, maar ziet toch ook enkele risico's in deze samenwerking met de overheid op nationaal vlak, omdat de organisatie haar onafhankelijkheid als NGO wil bewaren.

It is good when a project that you start succeeds and gets a lot of credit. It was lifted out by the Social Minister and presented as the National Model. But we are an independent organization. We want to work with the different authorities, but at the same time we own the project together with them. This is a dilemma. And another dilemma is that this project has become fairly popular. Sometimes we are afraid that it is loved to death by the Social Minister and other persons. Though we are happy that the

project gets so much credit we realize that we have to secure that this project actually works as we planned it (NGO).

Bovendien werken zij grotendeels met vrijwilligers, wat het samenwerken met betaalde krachten soms moeilijk maakt, omdat er een onevenwicht bestaat in het aantal taken dat men op zich kan nemen, of de tijd die men kan investeren.

We would like to see a realistic role for our volunteers. And then it is quite difficult if they work on a voluntary basis and they work with people with jobs, for example for small things like having meetings during day time (NGO).

De *'National Board for Youth Affairs'* zit een nationaal netwerk voor dat tot doel heeft de samenwerking tussen verschillende sectoren op dit terrein te verbeteren. Bij de opstelling van de nationale actieplannen over eengerelateerd geweld en gedwongen huwelijken zijn verschillende organisaties uit het netwerk betrokken, waaronder de *'County Administrative Boards'*, *'National Agency for Education'*, de politie, en de *'National Board of Health and Welfare'* (Ministry of Education and Reserach, 2011).

4.5.3. Internationaal

Zweden heeft een voortrekkersrol gespeeld in het stimuleren van een Europese samenwerking rond eengerelateerd geweld. De organisatie Kvinnoforum coördineert in 2003 het Daphne-project *'Shehrazad: Combating violence in the name of honour'*. Bedoeling was kennis op te bouwen en goede praktijken uit te wisselen betreffende eengerelateerd geweld tussen vijf Europese partnerlanden: Duitsland, Griekenland, Spanje, UK en Zweden. Kvinnoforum coördineert tevens het project *'Honour-based violence in Europe: Mapping of occurrence, support and preventive measures'* dat een samenwerking is tussen Zweden, Finland en Nederland en focust op middenveld organisaties.

In 2003 brengen zij het boek *A Resource Book for Working against Honour Related Violence* uit (Kvinnoforum, 2003). In 2004 worden twee conferenties georganiseerd rond het thema waarvan de laatste doorgaat in Stockholm onder de titel *Honour Related Violence within a Global perspective: Mitigation and Prevention in Europe* (Kvinnoforum, 2004). Het project eindigt met een tweede aanvullende en bijgewerkte publicatie *Honour Related Violence: European Resource Book and Good Practice*.

Vier bijkomende landen nemen deel aan dit aanvullende onderzoek (Bulgarije, Cyprus, Duitsland en UK) en de focus ligt ditmaal op de autoriteiten, sociale diensten, politie, gerecht, openbaar ministerie en onderwijs (Kvinnoforum, 2005).

4.6. Bemiddeling

Hoewel in Zweden een traditie bestaat om met families te werken en families zoveel mogelijk samen te houden, zien respondenten enkele knelpunten bij bemiddeling met families waar eengerelateerd geweld een probleem is. Het machtsonevenwicht dat bestaat tussen de diverse partijen en de druk die door de bredere gemeenschap wordt uitgeoefend op families, bemoeilijken het proces van bemiddeling.

Two parties don't have the same power. And if the people who treated the girl or boy badly, admit that they were wrong, then maybe you can have some mediation. But I never heard anyone say that. And the other problem is even if you have a little family and they don't think it's okay, but they still have all these relatives who force them to do this, then you need to have a talk with everyone (County Administrative Board).

In vele gevallen kiezen de slachtoffers ervoor contact te onderhouden met de familie. Bemiddeling kan er dan voor zorgen dat dit op een veilige manier gebeurt, door bijvoorbeeld het slachtoffer en de familie niet samen te brengen, maar gesprekken te houden in aparte ruimtes. Een degelijke risicoscreening om het gevaar te kunnen inschatten is hierbij van groot belang.

Most girls do have contact with the family. So it's better for us to know, so we can help them. We're not arranging new things, if we don't have police or social workers around. So it's a safe meeting. But we can help them with internet contact, or mail contact, telephone contact (vrouwenopvang).

If you work with the family, you can't put everyone in a room together, because the power balance is too unequal. It can be hard to understand that we have young people that say 'I physically cannot say anything when my parents are in the room'. (...) It's very very hard for them. And it can be confusing for social workers as well. If you have a meeting with the family and the girl sits and says 'Yes, I want to move home'. And then she just runs away. You work separately with the girl, and with the parents, and maybe brothers, sisters (vrouwenopvang).

Respondenten signaleren tevens een nood aan professionele kennis om families te begeleiden, onder meer met betrekking tot opvoedingstechnieken, of in het omgaan met druk van hun gemeenschap.

It's basically a way to try, if there's any potential for change within the family. Is there any point to work with this family? Cause that's something that we have noticed as well, that in some families, there are a lack of tools on how to raise your children. And if they get help, the situation changes (vrouwenopvang).

Some families are open to change. I mean, most of the girls we meet have been living in Sweden for a long time. They've grown up here in Sweden. So their parents have been here for a long time. Some of them are willing to change, if they can get their kid back. But then they have to have support to stand against the rest of the cultural society, relatives and neighbors that think otherwise. So that's another problem. They want to have another way to handle the problem. But they don't know how (vrouwenopvang).

4.7. Besluit

Drie belangrijke casussen van eremoorden zetten het thema eengerelateerd geweld op de agenda in Zweden. In Zweden wordt het mensenrechtenperspectief en de internationale en nationale wetgeving beschouwd als een nuttige benadering voor de ontwikkeling van beleid over eengerelateerd geweld. Het beleid wordt mee vormgegeven door enkele surveys over eengerelateerd geweld en relatievorming en de ontwikkeling van diverse actieplannen, waarbij het laatste actieplan zich meer toelegt op gedwongen huwelijken.

Het beleid evolueert van een financiering van lokale projecten naar het uitbreiden van goede praktijken naar nationaal niveau. Er is tevens een evolutie van het financieren van preventie en opvanginitiatieven naar het ondersteunen van deskundigheidsbevordering en samenwerking.

In Zweden bestaat geen definitie die door iedereen aanvaard en gebruikt wordt en er is geen eenduidig registratiesysteem, wat onderrapportering met zich meebrengt. Ook de meldingsplicht van professionelen kan hierin een rol spelen. De initiële benadering om eengerelateerd geweld aan te pakken als een vorm van huiselijk geweld blijkt contraproductief te zijn.

Preventiewerk in Zweden richt zich enerzijds op het informeren en sensibiliseren van migrantengemeenschappen via scholen, jeugdcentra, centra voor asielzoekers of nieuw aangekomen immigranten en anderzijds op diverse sectoren. Scholen worden aangegeven als zeer goede plaatsen voor preventie en sensibilisering. Goede instrumenten om aan preventie te doen, ziet men ook in

toneel en media. Opmerkelijk in Zweden, zijn de goede praktijken met betrekking tot het sensibiliseren van mannen.

Op internationaal vlak heeft Zweden een voortrekkersrol gespeeld in het stimuleren van een Europese samenwerking rond eengerelateerd geweld.

5. Besluit

Werkbezoeken aan drie Europese landen tonen aan dat er tussen deze landen een aantal verschillen zijn aangaande de aanpak en het beleid rond eengerelateerd geweld. Maar er zijn duidelijk ook een aantal overeenkomsten terug te vinden.

Wanneer we kijken naar de **context** waarin het beleid rond eengerelateerd geweld tot stand is gekomen, merken we een duidelijke parallel op tussen de diverse landen. Hoewel in de drie bezochte landen individuen of (minderheden)organisaties op één of andere manier aandacht besteedden aan het thema, krijgt het pas formele politieke aandacht na enkele eremoorden en uitgebreide verslaggeving ervan in de media. Het politieke klimaat dat ontstaat na de gebeurtenissen van 11 september beïnvloedt de manier waarop het debat wordt gevoerd. Angst voor de islam en wijzigende visies op immigratiebeleid werken een polarisering tussen gemeenschappen in de hand en bemoeilijken een open discussie. Dit debat raakt immers aan de kern van de identiteit van individuen, families en gemeenschappen. Vooral in Zweden, waar vrouwen- en kinderrechten steeds hoog in het vaandel geschreven stonden, lijkt een feministische universalistische visie lijnrecht tegenover een culturalistisch perspectief te staan en wordt het thema gekoppeld aan een breder debat omtrent immigratie en integratie. Ook in het VK wordt de efficiëntie van het multiculturele model in vraag gesteld. Hoewel ook in Nederland enkele politieke figuren zoals Ayaan Hirsi Ali, Pim Fortuyn en Geert Wilders polarisering in de hand werken, lijkt Nederland er toch het best in geslaagd het beleid rond eengerelateerd geweld los te koppelen van de ideologische tegenstellingen. Eengerelateerd geweld wordt er gezien als een probleem van de ‘gehele’ samenleving.

Nederland kiest voor een pragmatische aanpak en het is het enige land dat een algemeen aanvaarde **werkdefinitie** ontwikkelt. Deze is in alle sectoren gekend en wordt ook gebruikt, hoewel ze soms vertaald of aangepast wordt naar de specifieke sector of het eigen doelpubliek. In het VK werd een definitie ontwikkeld door politie, die ook door het OM gehanteerd wordt. Toch wordt er minder éénduidig naar verwezen, en worden ook soms andere definiëring gebruikt. Zweden heeft in geen enkel werkveld een algemene definitie, wat deels kan verklaard worden door het gedecentraliseerde beleid en lokale aanpak van de problematiek.

Wat het gebruik van de **term ‘eengerelateerd geweld’** betreft, zijn respondenten in alle drie de landen het erover eens dat het in bepaalde situaties belangrijk is om het label ‘eengerelateerd geweld’ te gebruiken om de specifieke dynamieken (zoals het bestaan van meerdere daders en/of slachtoffers, soms zelfs overzeese betrokkenen en het aanduiden van minderjarige daders) ervan bloot te leggen. Deze specifieke dynamieken vragen immers om een aanpak, die verschilt van huiselijk geweld. In Nederland en Zweden wordt het beleid vorm gegeven vanuit ‘eengerelateerd geweld’. Vooral in de beginfase van beleidsontwikkeling wil men het fenomeen zo bekendmaken bij professionals en minderheidsgemeenschappen. In Zweden menen sommige respondenten dat het fenomeen inmiddels voldoende gekend is, en dat het label ‘eengerelateerd geweld’ niet meer dezelfde mate van aandacht behoeft. Zowel Zweden als Nederland schuiven gedwongen huwelijken recentelijk naar voor als domein om actie te ondernemen. In het VK heeft men de omgekeerde beweging gemaakt. Historisch gegroeide vrouwenorganisaties hebben een traditie om rond deze thema’s te werken zonder dat ze als zodanig benoemd worden. Via hun lobbywerk is het thema van

gedwongen huwelijken op de nationale agenda gekomen en wordt de *'Forced Marriage Unit'* opgericht. Later wordt het werkkerrein verbreed en wordt ook eengerelateerd geweld mee opgenomen.

In de drie landen erkent men dat een specifieke benoeming van het fenomeen een gevaar inhoudt voor **stigmatisering** van bepaalde gemeenschappen. Zweden en het VK trachten dit te ondervangen door het beleid duidelijk te plaatsen binnen een mensenrechtenkader. Een andere manier om hieraan tegemoet te komen, bestaat erin minderhedengemeenschappen zo vroeg mogelijk te betrekken bij de ontwikkeling van beleid, wat in de UK en Nederland goede resultaten oplevert.

In Nederland kiest men van bij de start voor een **integraal beleid** dat verschillende domeinen bestrijkt (preventie, opvang, strafrechtelijke vervolging en bestuur), en alle betrokken partijen (gemeenten, politie, justitie, instellingen voor zorg en welzijn, jeugdzorg, onderwijs en migrantenorganisaties) inschakelt. Op lokaal niveau vinden deze partners elkaar in een ketensamenwerking. Nederland combineert dus een sterk landelijk beleid met een lokaal uitgebouwde ketenaanpak. Ook in het VK hanteert men een combinatie van een lokale en een nationale aanpak. De gespecialiseerde 'grassroots' organisaties verzorgen al decennialang een holistische hulpverlening voor vrouwen uit verschillende minderhedengemeenschappen. Zij slagen erin hun thema's op de nationale agenda te zetten, waardoor de overheid een specifieke unit creëert die zich bezighoudt met gedwongen huwelijken en eengerelateerd geweld. Men probeert eveneens een integraal beleid te voeren door verschillende sectoren op lokaal vlak samen te brengen in casuoverleg tijdens de MARAC's. In het gedecentraliseerde Zweden hanteert men een andere aanpak. Via budgetten en subsidies stimuleert men de opzet van projecten. Goede praktijken die hieruit voortkomen, worden nadien landelijk uitgerold. Via nationale actieplannen wordt sturing gegeven op nationaal niveau.

Om eengerelateerd geweld te kunnen **meten, detecteren en registreren**, is het bestaan van een werkbare definitie van belang. Daarnaast moeten medewerkers echter signalen kunnen (h)erkennen. Bij politie en justitie in Nederland en het VK heeft men daarom een vlaggensysteem ingevoerd dat medewerkers moet bijstaan om te bepalen of er een rol speelt in een zaak. Dit systeem vereist voldoende kennis en deskundigheid bij medewerkers om zaken op een correcte manier te kunnen interpreteren. In Nederland wordt ook aandacht besteed aan het herkennen van signalen van eengerelateerd geweld in scholen en in het VK worden richtlijnen opgesteld voor verschillende sectoren, waarin signalen per sector worden toegelicht. Zweden onderneemt enkele grootschalige surveys om de prevalentie van eengerelateerd geweld en gedwongen huwelijken in te schatten. Een degelijk registratiesysteem zou er in alle landen toe kunnen bijdragen dat men het fenomeen duidelijk in kaart kan brengen en een meer gerichte aanpak kan ontwikkelen.

In de drie bezochte landen vindt men dat er meer nood is aan een degelijk **preventiebeleid**. In deze fase is het in de eerste plaats van belang mensen uit de gemeenschappen zelf te betrekken. Zij zijn het best geplaatst om gevoelige thema's aan te kaarten binnen de eigen kringen, bijvoorbeeld door te fungeren als rolmodellen. Het project 'Aan de goede kant van de eer' in Nederland, *'Sharaf Heroes & Heroines'* in Zweden en de specialistische vrouwenorganisaties in het VK hebben een belangrijke rol gespeeld in het bespreekbaar maken van deze thema's. Relaties, partnerkeuze, seksualiteit en huwelijkspraktijken worden ervaren als een goede manier om deze thematiek bespreekbaar te maken binnen gemeenschappen, en theater en media worden naar voor geschoven als goede vormen om aan bewustwording te doen.

Verder wordt er overal op gewezen dat sensibilisering en deskundigheidsbevordering onder professionals, vooral eerstelijnsmedewerkers, in alle sectoren cruciaal is, onder andere door deze thema's verplicht op te nemen in de opleiding of door het opstellen van richtlijnen. Vooral onderwijs wordt aangehaald als belangrijke 'vindplaats' van zaken van eengerelateerd geweld, en dus als ideale plaats voor preventiewerk.

De keuze voor de manier waarop de **opvang** georganiseerd wordt, gespecificeerd naar etnische achtergrond zoals in het VK of specifiek gericht op het thema eengerelateerd geweld zoals in Nederland en Zweden, wordt mee bepaald door de historische evolutie van de opvang binnen de verschillende landen. Minderhedengemeenschappen zijn al veel langer aanwezig en actief in het VK en zijn daardoor beter georganiseerd, iets wat in België tot nog toe niet het geval is.

Bij het organiseren van gespecialiseerde opvang vanuit minderhedengemeenschappen, moet er worden op toegezien dat een voorziening geschikt is voor cliënten uit alle gemeenschappen, bijvoorbeeld ook Roma of rondtrekkende gemeenschappen. Bij het organiseren van opvang die specifiek gericht is op slachtoffers van eengerelateerd geweld, dient men te waken over de anonimiteit van de opvangplaats. Omwille van de dreiging worden slachtoffers best niet in de eigen regio opgenomen, wat complicaties met zich meebrengt met betrekking tot de financiële verantwoordelijkheid voor opvangvoorzieningen.

Bij **bemiddeling** is voorzichtigheid van primordiaal belang. In het VK wijst men bemiddeling, als strategie waarbij partijen worden samengebracht voor overleg, af, omdat dit het leven van de cliënt in gevaar zou brengen. Bovendien houdt bemiddeling geen rekening met ongelijke machtsverhoudingen binnen gemeenschappen, waar de stem van vrouwen soms te weinig gehoord wordt. Enkel in een heel vroege, preventieve fase ziet men eventueel een rol weggelegd voor bemiddelaars. In Zweden wordt bemiddeling niet afgewezen, maar wordt er eveneens op het groot machtsonevenwicht gewezen. Een degelijke riscoscreening en een gedegen kennis van het begeleiden van families zijn daarom onontbeerlijk. Ook in Nederland benadrukt men het belang van een vroege inschatting van het risico op geweld en het inzetten van bemiddeling in een zo vroeg mogelijke fase. Ook de keuze voor de persoon van de bemiddelaar is erg belangrijk. Men kan kiezen voor bemiddelaars van buiten de gemeenschap, zoals een hulpverlener of een politieagent wanneer de situatie vereist dat de gesprekspartner autoriteit uitstraalt, of iemand uit de gemeenschap zelf. Bij deze laatste optie is voorzichtigheid geboden omwille van het risico op escalatie wanneer de feiten bekend raken binnen de gemeenschap. De keuze voor een bemiddelaar moet steeds gemaakt worden in samenspraak met de cliënt.

De **nazorg** of opvolging van cliënten na het verlaten van de opvang is een punt dat in de drie landen naar voor gebracht wordt als een zaak die verdere aandacht vraagt. Sterke gevoelens van loyaliteit naar familie zorgen ervoor dat (vaak jonge) vrouwen opnieuw contact zoeken met hun familie. In combinatie met het gegeven dat zaken nooit volledig kunnen worden afgesloten en conflicten steeds weer kunnen opblazen, zorgt dit voor een latente en continu aanwezige dreiging van geweld. In het VK probeert men vooral via capaciteitsopbouw vrouwen weerbaar te maken voor de periode na de opvang. Ook in Nederland en Zweden probeert men tijdens de opvangfase een steunstructuur te ontwikkelen waarop de cliënt bij het verlaten van de opvang kan terugvallen. Het concept van het Doorstroomhuis in Nederland moet deze overgang vergemakkelijken. En het AWARE-systeem kan de veiligheid van cliënten verhogen via een directe verbinding met de meldkamer van politie wanneer zij zich in een situatie bevinden waarin geweld dreigt.

Weerbaarheid en veiligheid van slachtoffers vergroten is een belangrijk onderdeel van de aanpak van eengerelateerd geweld, maar ook naar de daders toe moet een efficiënt signaal gegeven worden dat geweld niet getolereerd wordt. Op **strafrechtelijk** vlak worden in de bezochte landen verschillende initiatieven genomen. In het VK wordt een civiele wet aangenomen die toelaat maatregelen te nemen om gedwongen huwelijken te voorkomen. Een pilootproject toont aan dat het opleiden van openbare aanklagers met betrekking tot eengerelateerd geweld goede resultaten oplevert. In Nederland worden binnen politie en OM contactfunctionarissen aangesteld die gespecialiseerd zijn in het thema. Er wordt ook een Aanwijzing opgesteld om aanklagers een richtlijn te geven over de interpretatie en aanpak van eengerelateerd geweld.

Een praktijk die in alle landen als goed en zelfs onontbeerlijk wordt aangeduid, is de **multi-sectoriële samenwerking**. Eergerelateerd geweld is een dusdanig complex probleem, dat enkel een efficiënte samenwerking en afstemming tussen de verschillende partners tot een goed resultaat kan leiden. Op lokaal niveau worden in de verschillende landen goede samenwerkingsverbanden tot stand gebracht tussen verschillende sectoren. In Nederland heeft men een ketensamenwerking opgezet om partners uit verschillende sectoren samen te brengen rond specifieke zaken van eergerelateerd geweld. Daarbij heeft een 'ketenregisseur' de leiding en de verantwoordelijkheid dat alle taken toegewezen worden aan de verschillende ketenpartners, en dat alle taken tijdig worden uitgevoerd. Ook in de UK bestaat casussamenwerking in de vorm van de MARAC's, waar zaken met een hoog risico besproken en afgehandeld worden door medewerkers uit verschillende sectoren. Om die samenwerking vlot te laten verlopen is het wel van belang goede afspraken te ontwikkelen over vertrouwelijkheid van gegevens en beroepsgeheim. Onderwijs en gezondheidszorg worden aangegeven als sectoren die moeilijker te betrekken zijn bij samenwerkingsverbanden. Zweden heeft de scholen als belangrijke doelgroep in de preventie van eergerelateerd geweld naar voor geschoven, en het multisectoriële project '*It's about love*' als goede praktijk nationaal uitgerold.

In de drie landen worden op **nationaal vlak** initiatieven ondernomen. Zweden stelt nationale actieplannen op rond eergerelateerd geweld en gedwongen huwelijken om verschillende goede praktijken bekend te maken en diverse sectoren te stimuleren om beleid te ontwikkelen. In Nederland wordt een nationaal expertisecentrum opgericht voor het verlenen van advies en het maken van analyses van eergerelateerde zaken. Ook het VK heeft een nationale unit opgericht voor de aanpak van gedwongen huwelijken, evenals nationale werkgroepen over gedwongen huwelijken en huiselijk en eergerelateerd geweld, waarin verschillende sectoren vertegenwoordigd zijn.

Op **Europees niveau** heeft vooral Zweden een voortrekkersrol gespeeld in het documenteren van het fenomeen van eergerelateerd geweld en het oprichten van een netwerk om goede praktijken in kaart te brengen. Nederland ziet heil in een betere samenwerking, vooral aan de grensgebieden, om meisjes te traceren die gevlucht of ontvoerd zijn over de grenzen heen. Dit geldt eveneens voor **landen van herkomst** van de ouders, in het geval een meisje wordt meegenomen voor een gedwongen huwelijk of wordt achtergelaten. Het VK heeft een sterk uitgebouwd netwerk in de landen van herkomst van migrantengemeenschappen die sterk vertegenwoordigd zijn in het VK en waar eergerelateerd geweld zich kan voordoen, via de '*Forced Marriage Unit*'.

In alle landen is men zich bewust van het feit dat de **rollen van dader en slachtoffer** niet automatisch samen hoeven te vallen met de categorieën man en vrouw, ook al is het merendeel van de slachtoffers een vrouw en zijn de meeste daders mannen. Ook vrouwen spelen in een aantal gevallen een rol in het geweld, vaak in de vorm van intellectueel ouderschap. Mannen kunnen slachtoffer zijn wanneer ze gedwongen worden te huwen of een gedwongen huwelijk weigeren, wanneer ze gedwongen worden hun vrouwelijke familieleden te controleren of geweld aan te doen of wanneer ze dit weigeren. Tot slot kunnen ze ook slachtoffer worden van eergerelateerd geweld wanneer ze hun homoseksuele geaardheid uiten. De drie landen wijzen op de verhoogde kwetsbaarheid van holebi's. In Nederland wordt reeds beginnend onderzoek gevoerd naar de mogelijkheden voor opvang van mannelijke slachtoffers. Zweden heeft de sterkste traditie in het ontwikkelen van projecten met mannen via het '*Sharaf Heroes*' project. Vrouwenorganisaties in het VK menen daarentegen dat de fondsen verdeeld moeten worden in verhouding tot het aantal slachtoffers en dat de aandacht en middelen dus op de eerste plaats moeten gaan naar het weerbaar maken van vrouwen.

Hoofdstuk 5: Conclusie en Aanbevelingen

De doelstellingen van dit onderzoek zijn het in kaart brengen en contextualiseren van de diverse verschijningsvormen van eergerelateerd geweld en het documenteren van goede praktijken van aanpak van dit fenomeen, met het oog het formuleren van aanbevelingen voor de Belgische context.

Op basis van dit verkennende onderzoek kunnen geen algemene uitspraken gedaan worden over de prevalentie van eergerelateerd geweld in België. Wel stellen we vast dat in de onderzochte sectoren diverse vormen van eergerelateerd geweld worden aangeduid en herkend.

In binnen- en buitenland bestaat nog heel wat discussie over wat eergerelateerd geweld precies inhoudt en hoe het zich onderscheidt van andere vormen van intrafamiliaal en gendergerelateerd geweld. Ook in de wetenschappelijke literatuur vinden we verschillende omschrijvingen terug. Dit heeft zowel te maken hebben met de verschillende theoretische kaders en invalshoeken die worden gehanteerd als met de complexiteit en het dynamische karakter van de problematiek, meer in het bijzonder in de migratiecontext. De betekenis en relevantie van eer in de alledaagse leefwereld hangt immers samen met bijvoorbeeld de sociale en economische situatie van migranten en minderheidsgroepen. Betekenissen van eer zijn binnen gemeenschappen onderhevig aan evolutie en interne contestatie. In dat opzicht kan er geen sprake zijn van een transponeren van tradities uit het herkomstland, maar veeleer van een herinterpretatie van culturele en traditionele waarden en opvattingen binnen identiteitsprocessen en gezins- en gemeenschapsstructuren in de migratiecontext.

Deze complexiteit en dynamieken laten niet toe om een eenduidige definitie op te stellen. We stellen ook vast dat in de praktijk het label eergerelateerd geweld dikwijls te gemakkelijk wordt toegevoegd aan zaken die niet noodzakelijk eergerelateerd zijn, zoals intrafamiliaal geweld in gezinnen met een migratieachtergrond. De link die het concept legt tussen enerzijds een culturele notie als 'eer' en anderzijds geweldpleging wordt door minderheidsgroepen vaak als stigmatiserend ervaren. Daarom is het erg belangrijk om het label 'eengerelateerd geweld' met de nodige voorzichtigheid te hanteren en om personen uit minderheidsgroepen hierbij voldoende te consulteren.

Vanuit pragmatisch oogpunt en met het oog op een adequate hulpverlening is het echter van belang om tot een zekere begripsafbakening te komen. De meeste actoren zijn het er immers over eens dat eergerelateerd geweld een specifieke aanpak kan vergen. Het niet erkennen van de specificiteit van deze geweldvormen kan leiden tot een onvoldoende inschatting van de ernst van de problematiek, tot een escalatie van geweld en tot een inadequate bescherming van de kinder- en vrouwen/mensenrechten.

Een gedegen kennis van en inzicht in de dynamiek van eergerelateerd geweld bij sleutelactoren is dan ook fundamenteel om te kunnen bepalen wanneer eer al dan niet een rol speelt en de aanpak daarop af te stemmen. Het ondersteunen van initiatieven die individuen en organisaties engageren in bewustwordings- en veranderingsprocessen binnen de gemeenschappen is evenzeer van belang.

Daarnaast is het ook noodzakelijk om een omvattende benadering en strategie uit te werken, waarbij op diverse vlakken gecoördineerde acties worden ondernomen, met name op gebied van sensibilisering en preventie, de bescherming, opvang en nazorg voor slachtoffers en vervolging en

begeleiding van daders. Het uitwerken van samenwerkingsverbanden tussen diverse sectoren die met eengerelateerd geweld te maken krijgen (onderwijs, hulpverlening, politie en justitie, gezondheidszorg, minderhedenorganisaties, lokaal beleid) en de betrokken gemeenschappen is daarbij van groot belang.

Verschillende instrumenten die in het buitenland geïmplementeerd zijn kunnen ook nuttig zijn in een Belgische context, zoals het systeem van Rode Vlaggen, het gebruik van een checklist, het opzetten van een ketenaanpak, het ontwikkelen van risicoscreening-instrumenten, het uitbrengen van handleidingen voor professionals, het organiseren van specifieke opvang voor slachtoffers van eengerelateerd geweld, het inrichten van een doorstroomhuis, etc. Toch is het aangewezen om deze instrumenten, benaderingen en initiatieven niet zonder meer te transponeren naar de Belgische context, maar rekening te houden met contextgebonden factoren: de migratiegeschiedenis, het politieke klimaat, de visie op het migratie- en integratiebeleid, bestaande structuren van hulpverlening, de specifieke institutionele en staatsorganisatie van België, enz..

Hieronder formuleren we een aantal aanbevelingen betreffende de aanpak en het beleid rond eengerelateerd geweld in België. Deze vraag stond centraal in de focusgroepen, waarbij aan individuen, professionelen en vertegenwoordigers van minderheidsorganisaties is gevraagd de voor hen drie belangrijkste prioriteiten te formuleren betreffende de aanpak van eengerelateerd geweld.

1. Algemeen

1.1. Definiëring: een pragmatische visie

Hoewel men er ook in Nederland op wijst dat het moeilijk is om eenzelfde definitie te hanteren die toepasbaar is op verschillende groepen en ook praktisch bruikbaar is binnen verschillende sectoren, wordt de werkdefinitie van Ferwerda & van Leiden vaak gehanteerd. Deze definitie is ook het meest bekend bij diverse actoren in België. In dit onderzoek zijn we vertrokken van deze Nederlandse werkdefinitie, maar we stellen op basis van deze studie enkele aanpassingen voor. We hebben gestreefd naar een werkdefinitie waarbij enerzijds de nadruk wordt gelegd op het herkennen van diverse uitingsvormen van eengerelateerd geweld en het detecteren van risico's voor escalatie. Anderzijds willen we ook een specifiek kenmerk centraal stellen, dat onder meer tijdens de interviews door een meerderheid aan respondenten als karakteristiek voor eengerelateerd geweld naar voor is geschoven, met name het feit dat er in vele gevallen (hoewel niet altijd) meerdere daders (en eventueel meerdere slachtoffers) bij een zaak kunnen betrokken zijn. De term 'collectieve mentaliteit' die door Ferwerda en Van Leiden wordt gebruikt, leek ons minder opportuun omdat het een eerder essentialistische interpretatie van het eerbegrip suggereert.

We stellen hieronder een alternatieve werkdefinitie voor, die als uitgangspunt kan dienen voor verdere discussie. Een omschrijving dient immers in de eerste plaats een instrument te zijn die toelaat om in de praktijk een beter inzicht te verwerven en op een meer adequate manier om te gaan met het fenomeen:

“De term ‘eengerelateerd geweld’ verwijst naar een continuüm van geweldsvormen waarbij het voorkomen of het herstellen van een schending van de seksuele en familiale eer - waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te geraken – het hoofdmotief vormt. Het kan daarbij gaan om de eer van een individu, de familie of de gemeenschap en het geweld kan uitgaan of ondersteund worden door meerdere personen en gericht zijn op meerdere slachtoffers.”

Het is bijzonder belangrijk dat de omschrijving door diverse actoren kan gedragen worden. Initiatieven die verschillende actoren op regelmatige basis rond de tafel brengen (zoals de rondetafels en de werkgroep eengerelateerd geweld georganiseerd door VZW Zijn) zijn in dat opzicht bijzonder belangrijk.

Een andere mogelijkheid is het hanteren van een dubbele terminologie. Omwille van de beladenheid van de term kunnen campagnes of interventies gericht op 'eengerelateerd geweld' binnen minderheidsgroepen en gemeenschappen een eerder contraproductief effect hebben en is het beter te spreken over 'intrafamiliaal geweld'. In de context van beleidsontwikkeling en een professionele aanpak kan het daarentegen wel aangewezen zijn om expliciet te verwijzen naar 'eengerelateerd geweld'.

1.2. Het bestaande aanbod toegankelijker maken en interculturaliseren

Eerder dan het uitwerken van specifieke (nieuwe) structuren gericht op eengerelateerd geweld wordt vanuit diverse hoeken – ook vanuit de minderheidsgroepen zelf - de nadruk gelegd op het toegankelijker maken van het bestaande aanbod en het voeren van een integraal diversiteitsbeleid in diverse sectoren. Het lijkt ons eveneens aangewezen om in de eerste plaats gebruik te maken van het bestaande hulpverleningsaanbod in België. We denken hierbij in eerste instantie aan voorzieningen gericht op intrafamiliaal geweld en/of partnergeweld. In Vlaanderen denken we dan bijvoorbeeld aan het netwerk van de Centra Algemeen Welzijnswerk (CAW's) voor Vlaanderen en Nederlandstalig Brussel, het 'Centre de Prevention des Violences Conjugales et Familiales' voor Franstalig Brussel en de 'Centres de Planning familial' voor Wallonië. Het is daarbij wel van belang na te gaan of het bestaande hulpverleningsaanbod toegankelijk is voor diverse bevolkingsgroepen en voldoende aansluit bij de specifieke noden van slachtoffers van eengerelateerd geweld. Hulpverleningsinitiatieven zijn vaak nog te hoogdrempelig voor een divers cliënteel en deskundigen zijn vaak niet voldoende gevormd om adequaat te kunnen omgaan met deze diversiteit.

Anonieme opvang is nu enkel voorhanden in vluchthuizen voor vrouwen. Wat minderjarigen betreft stelt zich daardoor een duidelijk probleem. De nood en de wijze waarop anonieme opvang voor minderjarigen best kan georganiseerd worden moet verder worden onderzocht. Ouders zijn in immers in regel ook aansprakelijk voor de minderjarige en hebben recht op informatie.

1.3. Naar een integraal beleid en een multi-sectoriële samenwerking op lokaal niveau (opbouwen ketensamenwerking)

Een efficiënte aanpak vereist een integrale benadering op beleidsniveau waarbij gelijktijdig op verschillende terreinen wordt ingezet, zowel op het vlak van preventie, als sociale en medische opvang, als op het vlak van de politionele en justitiële reactie. We pleiten ervoor drie 'B's' voorop te stellen, namelijk bewustmaking, bescherming en bestraffing, met een evenwichtige verdeling van aandacht en werkmiddelen tussen de verschillende domeinen.

Om situaties van eengerelateerd geweld tijdig te detecteren en op gepaste wijze te kunnen interveniëren is een systeem van samenwerking tussen verschillende sectoren noodzakelijk. In België is er in de eerste plaats nood aan meer communicatie tussen en binnen de verschillende sectoren, zodat de overdracht van informatie correct verloopt en er beter kan samengewerkt worden. Een betere samenwerking voorkomt parallelle (of overlappende) werkingen van verschillende hulp- en dienstverlenende instanties binnen eenzelfde probleemsituatie en laat toe de meest geschikte interventie zorgvuldig te selecteren. Naar analogie van het Nederlandse model stellen we een ketenaanpak voor waarbij verschillende organisaties op lokaal niveau een casussamenwerking organiseren. Hierbij moet een duidelijke taakomschrijving worden opgesteld voor de verschillende

betrokken partnerorganisaties en moet vastgelegd worden wie de ‘ketenregie’ voor zijn rekening neemt.

1.4. Gegevensuitwisseling optimaliseren

Om een sectoroverschrijdende samenwerking mogelijk te maken en om in situaties van gevaar de noodzakelijke stappen te kunnen ondernemen, is er nood aan een uitwisseling van gegevens. In de praktijk wordt aangegeven dat het beroepsgeheim hierbij een belemmering vormt. De wetgeving stelt dat men in beginsel geen informatie mag uitwisselen, maar voorziet ook in enkele uitzonderingen waarbij men zich kan beroepen op een zogenaamd spreekrecht.⁴² In een huidig wetsontwerp wil men het spreekrecht dat nu in de wet wordt gespecificeerd naar minderjarigen uitbreiden naar personen die zich in een kwetsbare positie bevinden.⁴³ In de mate dat meerderjarige slachtoffers van eergeerelateerd geweld zich in een dergelijke positie bevinden zou men zich dus voortaan ook op dit spreekrecht kunnen beroepen.

Het beroepsgeheim heeft als doel de privacy van personen te beschermen, maar kan in conflict komen met de (morele en wettelijke) plicht om hulp te bieden aan personen in nood.⁴⁴ In concrete situaties moet een morele afweging worden gemaakt, waarbij de veiligheid en de integriteit van het slachtoffer primeert. Om die reden wordt ook in deontologische codes van hulpverleners op dit aspect ingegaan en wordt meestal aangeraden om beslissingen hieromtrent te nemen in teamverband of multidisciplinair overleg. Wat minderjarigen betreft stelt zich het probleem welke informatie aan de ouders of voogd moet worden meegedeeld. Ook hier gaat het over een afweging tussen de bescherming van de privacy van de jongere en de aansprakelijkheid van de ouders.

---

⁴² Het beroepsgeheim, volgens art. 458 van het Belgisch Strafwetboek, impliceert dat personen met bepaalde functies niets mogen bekendmaken van wat hen in hun functie is verteld, tenzij zij geroepen worden om in rechte getuigenis af te leggen of indien de wet hen verplicht die geheimen bekend te maken. In deze gevallen hebben personen met een beroepsgeheim wel het recht om informatie te openbaren, maar zijn ze hiertoe niet verplicht. Men heeft dus een spreekrecht maar ook een zwijgrecht. Artikel 458bis voegt daaraan toe dat éénieder, die uit hoofde van zijn staat of beroep houder is van geheimen en die hierdoor kennis heeft van een ernstig misdrijf gepleegd op een **minderjarige** het misdrijf ter kennis brengen van de procureur des Konings, op voorwaarde dat hij het slachtoffer heeft onderzocht of door het slachtoffer in vertrouwen werd genomen, er een ernstig en dreigend gevaar bestaat voor de psychische of fysieke integriteit van de betrokkene en hij deze integriteit zelf of met hulp van anderen niet kan beschermen. Ook hier gaat het om een spreekrecht en niet om een spreekplicht.

⁴³ Het artikel 458bis voorgesteld door het voornoemde wetsontwerp bepaalt:

Eenieder, die uit hoofde van zijn staat of beroep houder is van geheimen en hierdoor kennis heeft van een misdrijf zoals omschreven in de artikelen 372 tot 377, 392 tot 394, 396 tot 405ter, 409, 423, 425 en 426, gepleegd op een minderjarige of op een persoon die kwetsbaar is ten gevolge van zijn leeftijd, zwangerschap, een ziekte dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek of onvolwaardigheid kan, onverminderd de verplichtingen hem opgelegd door artikel 422bis, het misdrijf ter kennis brengen van de procureur des Konings, hetzij wanneer er een ernstig en dreigend gevaar bestaat voor de fysieke of psychische integriteit van de minderjarige of de bedoelde kwetsbare persoon en hij deze integriteit niet zelf of met hulp van anderen kan beschermen, hetzij wanneer er aanwijzingen zijn van een gewichtig en reëel gevaar dat andere minderjarigen of bedoelde kwetsbare personen het slachtoffer worden van de in voormelde artikelen bedoelde misdrijven en hij deze integriteit niet zelf of met hulp van anderen kan beschermen.

⁴⁴ Volgens art. 422 bis van het Strafwetboek is men strafbaar als men verzuimt hulp te verlenen of te verschaffen aan iemand die in groot gevaar verkeert, hetzij hij zelf diens toestand heeft vastgesteld, hetzij die toestand hem is beschreven door degenen die zijn hulp inroepen. De straffen worden bovendien nog verhoogt als het slachtoffer minderjarig is.

Het beroepsgeheim belet ook niet dat gegevens kunnen worden uitgewisseld, op voorwaarde dat de persoon daar mee akkoord gaat. In geval van eengerelateerd geweld dient het uitwisselen van informatie naar de ouders toe te worden afgewogen tegenover het mogelijke gevaar voor de fysieke of psychische integriteit van de minderjarige.

Of een verdere aanpassing van de wetgeving noodzakelijk is om bijvoorbeeld een meldsysteem naar Nederlands model in te voeren, behoort niet tot het kader van dit onderzoek. De Belgische wetgeving voorziet niet expliciet in een meldplicht, maar wel in een plicht om hulp ver te lenen in noodsituaties, die in het bijzonder geldt voor hulpverleners. Wat we op basis van dit onderzoek wel kunnen signaleren is dat er heel wat onduidelijkheid heerst op het terrein over de reikwijdte en implicaties van het beroepsgeheim in situaties waarin de veiligheid van een persoon in gevaar is. Dit zou dan ook in vormingen rond eengerelateerd geweld uitdrukkelijk aan bod moeten komen..

1.5. Centralisering van expertise

Onvoldoende kennis en inzicht in eengerelateerd geweld komt als belangrijk aandachtspunt naar voor in deze studie. Gezien de complexiteit en specificiteit van de problematiek is het aangewezen een centraal aanspreekpunt te voorzien die de nodige expertise verzamelt, opbouwt en verspreidt en professionelen in concrete situaties kan ondersteunen. Naar analogie met buitenlandse voorbeelden kan een expertisecentrum een platform zijn voor vorming en opleiding, beleidsadvisering, onderzoek en monitoring en evaluatie. Een dergelijk expertisecentrum heeft een ondersteunende en adviserende rol en werkt wederzijdse samenwerkingsverbanden uit met verschillende sectoren zodat ervaringen, goede praktijken en knelpunten kunnen worden opgenomen in vormingen van intermediaren en beleidsadvies. Omwille van significante overeenkomsten in de problematiek kan er voor geopteerd worden om een dergelijke expertise te integreren in een breder expertisecentrum met betrekking tot intrafamiliaal geweld, gedwongen huwelijken en genitale verminking. Het centrum kan zo aansluiten bij de verschillende categorieën die geïdentificeerd worden in het 'Nationaal Actieplan Geweld ter Bestrijding van Partnergeweld en Andere Vormen van Intrafamiliaal Geweld 2010-2014'.

Een andere mogelijkheid is het integreren van een expertisecentrum binnen een bestaande structuur voor huiselijk geweld, bijvoorbeeld het 'Steunpunt Algemeen Welzijnswerk' of de 'Fédération de Centres de Planning familial'. Op die manier verlaagt men de drempel en verhindert men stigmatisering ten aanzien van minderhedengemeenschappen door te verwijzen naar intrafamiliaal geweld in plaats van te spreken over 'specialisten in eengerelateerd geweld'. Aan dit expertisecentrum zou een hulplijn verbonden kunnen worden waar zowel hulpverleners als slachtoffers terecht kunnen met vragen over eengerelateerd geweld en de beschikbare hulpverlening. (Mogelijke) slachtoffers zou men de mogelijkheid kunnen geven om anoniem informatie in te winnen (naar analogie met de bestaande '*ligne verte*' voor slachtoffers van partnergeweld in Wallonië).

Belangrijk is dat een centralisering van expertise ook actief investeert in de koppeling en uitwisseling van bestaande informatie en expertise in centra zoals Ella (gender en ethniciteit), Sensoa, academische onderzoekscentra op gebied van gender, diversiteit en migratie en het Commissariaat Generaal voor de Vluchtelingen dat eveneens over relevante expertise en documentatie beschikt in het kader van de behandeling van gendergebonden asielaanvragen.

1.6. Aandacht voor specifieke en kwetsbare groepen

Bepaalde personen zijn extra kwetsbaar voor eengerelateerd geweld, of lopen het risico onzichtbaar te zijn voor hulpverlening of opvang. We denken daarbij aan mannelijke slachtoffers, mensen uit de holebi-gemeenschap, mensen met een (verstandelijke) handicap en rondreizende gemeenschappen zoals sommige Roma-groepen. Het is belangrijk ook aan deze groepen voldoende aandacht te besteden in het beleid. Bij het consulteren en engageren van personen uit minderheidsgroepen en vertegenwoordigers van gemeenschappen is het evenzeer van belang om oog te hebben voor de onderlinge diversiteit en de verschillende machtsposities binnen gemeenschappen. Gezien de gender- en generationele dimensie van de problematiek is het van cruciaal belang om vrouwen en jongeren in consultatie en overleg te betrekken.

2. Preventie/sensibilisering

2.1. Sensibilisering van eerstelijns werkers

Een aantal sectoren en diensten dienen specifiek gesensibiliseerd te worden inzake eengerelateerd geweld, omdat zij de meest aangewezen personen zijn naar preventie, signalering en detectie toe. Het onderwijs speelt een belangrijke rol, alsook huisartsen en gynaecologen. Daarnaast is het belangrijk dat de medewerkers van alle vormen van hulpverlening met een lage toegangsdrempel (Jongeren Adviescentra, Fédération Info Jeunes, Centra voor Algemeen Welzijn, Centre de Prévention de Violences Conjugales et Familiales, Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg, l'Institut Wallon pour la santé mentale, enz.) voldoende gesensibiliseerd worden. Ook binnen de lokale politie is er nood aan sensibilisering, in het bijzonder bij wijkagenten. Het belang van sensibilisering van de eerstelijnsmedewerkers wordt kracht bijgezet door het belichten van de Engelse *'one chance rule'*, die benadrukt dat men mogelijk maar één kans heeft om met het slachtoffer te praten, en dus maar één kans om een leven te redden.

Er dient nagegaan te worden op welke manier de sensibilisering het best plaatsvindt, afhankelijk van de behoeften van de verschillende sectoren. Hiertoe is een situatieanalyse per sector noodzakelijk.

2.2. Sensibilisering binnen de gemeenschap

Minstens even belangrijk is het thema bespreekbaar maken binnen de betrokken gemeenschappen. Daartoe is er nood aan een uitgebreide sensibilisering, die best geïnitieerd en georganiseerd wordt door - of minstens in samenwerking met - bijvoorbeeld zelforganisaties, lokale socio-culturele verenigingen of rolmodellen en sleutelfiguren binnen de gemeenschappen. Dit kan onder meer gebeuren aan de hand van theaterstukken, films- of debatavonden. Het aanbrenge van thema's als opvoeding, genderspecifieke rolpatronen, relaties, seksualiteit, seksuele oriëntatie en partnerkeuze kan een ingang bieden om aspecten van eengerelateerd geweld bespreekbaar te maken. Ook campagnes rond huwelijksmigratie of huwelijksdwang lenen zich hiertoe. Belangrijk is een goede toonzetting, de boodschap mag niet belerend of stigmatiserend overkomen. Sleutelfiguren of ervaringsdeskundigen binnen gemeenschappen zijn beste geplaatst om taboes te doorbreken en bepaalde thema's bespreekbaar te maken. Daarom is het belangrijk om dergelijke contacten, netwerken en engagementen lokaal op te bouwen en beleidsmatig te ondersteunen.

2.3. Preventiecampagnes op scholen

In het reguliere onderwijs is er ruimte om te werken rond thema's als relaties, seksualiteit, geweld, rolpatronen, enz. (cf. vakoverschrijdende eindtermen) Het is belangrijk om deze 'themawerking' niet op bepaalde groepen te richten maar algemeen en cultuuroverschrijdend te houden, om

stigmatiseringsprocessen te voorkomen. Daarnaast is het ook erg belangrijk om te voorzien in een contactpersoon met voldoende kennis en ervaring inzake eengerelateerd geweld in geval iemand een individueel gesprek of hulp wil over dit thema's. Nieuwe sociale media kunnen eveneens gebruikt worden om scholieren de kans te geven op een discrete manier in contact te komen met hulpverleners. Extra aandacht zou besteed moeten worden aan groepen die via scholen niet gemakkelijk bereikt kunnen worden. Bij Roma worden meisjes soms op vroege leeftijd van school gehouden. Zij worden dus minder goed bereikt door preventiecampagnes, terwijl zij net kwetsbaar zijn voor bijvoorbeeld gedwongen huwelijken. Onderwijs en preventiecampagnes naar hen toe brengen door middel van mobiele scholen zou een oplossing kunnen zijn. Educatief materiaal zoals de Roma-koffer, die leerkrachten en leerlingen beter bekend maken met de Romacultuur, kunnen vooroordelen verminderen en integratie bevorderen. Hierdoor kunnen leerkrachten ook makkelijker signalen opvangen, en kunnen (mogelijke) slachtoffers eerder geneigd zijn over problemen te praten. Ook hier is het zeer belangrijk om dergelijke campagnes op te zetten in nauwe samenwerking met leden van de betrokken doelgroepen, verenigingen en organisaties.

2.4. Inburgering

Verschillende respondenten opperen de idee om een uitgebreide inburgeringcursus te voorzien voor alle nieuwkomers. Een inburgeringcursus biedt een goede gelegenheid om nieuwkomers in te lichten over hun rechten en plichten, relevante wetgeving en het systeem van hulpverlening zodat zij op de hoogte zijn waar zij terecht kunnen voor een bepaalde dienstverlening. De verplichting houdt voor kwetsbare migrantenvrouwen een vorm van *empowerment* in, omdat zij op die manier in contact kunnen komen met de samenleving en zo uit de anonimiteit kunnen treden. Tijdens zo'n cursus kan bovendien informatie gegeven worden over seksualiteit en relatievorming. Momenteel bestaat in Vlaanderen reeds een verplichte inburgeringcursus. In Brussel hebben nieuwkomers de keuze om een dergelijke cursus te volgen of niet.

3. Signalering en detectie

3.1. Rode Vlaggen en Checklist

'Rode Vlaggen' of waarschuwingssignalen die kunnen duiden op de aanwezigheid van eengerelateerd geweld in een bepaalde zaak, zoals in Nederland toegepast binnen de politie en in het VK binnen het Openbaar Ministerie, kunnen ertoe bijdragen dat casussen van eengerelateerd geweld beter (h)erkend worden en dus adequater afgehandeld worden. Naar aanleiding van een Rode Vlag kan men op basis van een checklist of vragenlijst vaststellen of er een eengerelateerde component aanwezig is, wat nuttig kan zijn om escalatie of herhaling van geweld te voorkomen. Nochtans wordt erop gewezen dat een dergelijke lijst enkel nuttig kan zijn indien met verschillende factoren rekening wordt gehouden. Eerst en vooral zal dit slechts efficiënt zijn indien er tegelijkertijd gewerkt wordt aan professionalisering van de medewerkers die deze systemen moeten toepassen. Zij moeten gevormd worden in interculturele communicatie en intrafamiliaal geweld in het algemeen, en eengerelateerd geweld in het bijzonder. Bovendien dient er rekening gehouden te worden met de verschillen tussen migranten en minderheidsgroepen, zodat de lijst geen homogeniserend en stigmatiserend effect heeft. Ook binnen het onderwijs of de gezondheidszorg kan het nuttig zijn over instrumenten te beschikken om signalen van eengerelateerd geweld te herkennen.

3.2. Referentiepersoon bij de politie en magistratuur

Enkele politiediensten in België werken met één of enkele agenten die aangesproken worden in 'multiculturele' zaken. Deze agenten bemiddelen waar nodig en hebben een vertrouwensband opgebouwd met de gemeenschappen. Ze zijn gekend door de gemeenschappen en investeren tijd in het opbouwen van vertrouwen en onderhouden van contacten. Op die manier komen leden van de gemeenschappen sneller naar hen toe wanneer er problemen zijn en hebben deze agenten meer gezag wanneer zij dienen te interveniëren en/of bemiddelen. Het lijkt ons interessant binnen lokale politiediensten in steden minstens één medewerker hiervoor aan te stellen.

Het kan ook nuttig zijn binnen de politie tussenfiguren te hebben, zoals bijvoorbeeld de (Antwerpse) Jeugdbrigade. Zij vormen een onderdeel van de politie en werken met jongeren die een misdrijf gepleegd hebben of die zich in een problematische thuissituatie bevinden. Zij kunnen terugkoppelen naar justitie, maar zijn dit niet verplicht, waardoor zij ook bemiddelend en preventief kunnen optreden.

We kunnen ons aansluiten bij de aanbeveling van de Dienst Strafrechtelijk Beleid om ook op het niveau van de magistratuur referentieambtenaren of referentiemagistraten aan te stellen, die kunnen worden ingezet bij de opmaak van samenwerkingsprotocollen (Taymans et al., 2011 : 143)

3.3. Deskundigheidsbevordering van hulp- en dienstverlening

Omdat hulp- en dienstverleners momenteel weinig tot geen kennis hebben van eerdergerelateerd geweld en aangezien een beperkte kennis hiervan wel noodzakelijk is om correct en vooral escalatievermijdend te werken, is vorming van professionelen onontbeerlijk. Deze specifieke vorming dient afgestemd te zijn op de behoeften en de werking van elke dienst binnen de verschillende sectoren en kan aangeleverd worden door het (nog op te richten) expertisecentrum. Een dergelijke vorming kan ertoe bijdragen dat situaties van eerdergerelateerd geweld tijdig worden gedetecteerd, dat het risico op escalatie correct kan worden ingeschat en dat men kiest voor zo adequaat mogelijke interventies.

'Met verstand van zaken!', de handreiking voor de vrouwenopvang bij de aanpak van eerdergerelateerd geweld, is een voorbeeld van een nuttig instrument voor deskundigheidsbevordering. Deze handreiking is gebaseerd op praktijkervaringen, en geeft zeer nuttige informatie over signalen en risicofactoren, inzichten in de reden waarom cliënten op een bepaalde manier reageren, stroomschema's, stappenplannen, en concrete tips omtrent handelingswijzen. Een dergelijke handreiking kan nuttig zijn binnen de Belgische context, maar zal dan ook gebaseerd moeten zijn op de Belgische praktijk en ervaringen en tot stand gebracht moeten worden na uitvoerige consultatie van en samenwerking met Belgische hulpverleners.

Minderhedenorganisaties kunnen ook hier betrokken worden bij de ontwikkeling van dergelijke vormen, of bij de training van professionelen. Om de kennis bij hulp- en dienstverleners op een efficiënte manier te verhogen, is het van belang dat zij in hun opleiding vertrouwd gemaakt worden met het thema en met diversiteit in het algemeen. Eerdergerelateerd geweld zou dan ook deel moeten uitmaken van de curricula van de verschillende opleidingen: onderwijs, politie, hulpverlening, gezondheidszorg en magistratuur.

4. Veiligheid, opvang en bescherming

4.1. Een instrument voor risicoscreening

Milde vormen van eengerelateerd geweld hebben het potentieel te evolueren naar zwaardere vormen van geweld. Het inschatten van dreiging kan van (levens)belang zijn in verschillende fasen: bij het beslissen of een meisje uit huis gehaald moet worden, bij het bepalen of bemiddeling al dan niet mogelijk is, bij het bepalen of een meisje de opvang kan verlaten, enz.. Daarom is er nood aan risicoscreening binnen tal van sectoren. Van zodra een hulpverlener, politieagent, arts, enz. weet heeft van een situatie van eengerelateerd geweld, dient deze het risico op zwaarder geweld in te kunnen schatten, zodat indien nodig de correcte maatregelen genomen kunnen worden. Het kan nuttig zijn hiertoe een instrument te ontwikkelen, naar analogie van Nederland en de UK. Het Nederlandse risicoscreening instrument werd door het Verwey-Jonker Instituut ontwikkeld voor de vrouwenopvang, met de bedoeling de aard en omvang van het gevaar vroegtijdig te kunnen inschatten. Iedere individuele instelling binnen de vrouwenopvang moet dit instrument inbedden in het organisatiebeleid, maar met het oog op vergelijkbaarheid van de resultaten werden er ook afspraken gemaakt voor de sector als geheel, en voor samenwerking met politie en andere ketenpartners. Om na te gaan of dit Nederlandse risicoscreening-instrument bruikbaar is binnen en aangepast kan worden aan een Belgische context, zal de implementeerbaarheid daarom afgetoetst moeten worden bij individuele hulpverleners, maar ook op organisatieniveau en voor de Belgische opvangsector in zijn geheel. Bij invoering moeten medewerkers terdege getraind worden in het gebruik ervan. Tot slot kan nagegaan worden of deze risicoscreening ook gebruikt kan worden binnen andere sectoren, bijvoorbeeld met het oog op bemiddeling.

De invoering van een risicoscreening-instrument dient wel met de nodige voorzichtigheid en kennis van zaken te gebeuren. Een instrument geeft immers steeds een indicatie en heeft geen absolute voorspellende waarde. De kans op valse positieven en valse negatieven is steeds bestaande. Professionelen die met een dergelijk instrument aan de slag gaan, dienen hier een grondige vorming rond te krijgen.

4.2. Anonieme opvangplaatsen en aangepaste hulpverlening aan minderjarigen

Heel veel respondenten wijzen op een algemeen tekort aan opvangplaatsen voor slachtoffers van geweld. Doorgaans is er geen plaats meer in een vluchthuis en kan men slachtoffers ook geen opvang bieden. Het is echter niet altijd duidelijk of er sprake is van een tekort dan wel van een slechte coördinatie van de opvangcapaciteit.

Voor slachtoffers van eengerelateerd geweld is er nood aan geanonimiseerde opvangplaatsen, zowel voor volwassenen, maar in het bijzonder ook voor minderjarigen. Dit komt als een belangrijk aandachtspunt in deze studie naar voor.

Vooraf naar minderjarigen toe is (anonieme) hulpverlening een probleem, aangezien zij enkel kunnen geplaatst worden in voorzieningen binnen de Bijzondere Jeugdzorg, waarvan de adressen bekend zijn. Binnen de werking van de Bijzondere Jeugdzorg worden ouders ook steeds ingelicht, wat in gevallen van eengerelateerd geweld een escalatie in de hand kan werken. De hulpverlening aan jongeren dient aangepast te worden aan de noden van minderjarigen die slachtoffer zijn van eengerelateerd geweld.

4.3. Multidisciplinariteit en diversiteit in het team als meerwaarde

De opvangplaatsen voor slachtoffers van eengerelateerd geweld kunnen geïntegreerd worden binnen bestaande voorzieningen voor huiselijk geweld. Daarbinnen kan voorzien worden in een gespecialiseerd team met als doel slachtoffers van eengerelateerd geweld de specifieke ondersteuning te bieden waar ze nood aan hebben. Multidisciplinariteit en diversiteit in het team bieden hierin een duidelijke meerwaarde. Een minderjarig vrouwelijk slachtoffer zal zich misschien comfortabeler voelen bij een vrouwelijke hulpverlener, terwijl de vader misschien een mannelijke gesprekspartner verkiest. De aanwezigheid van vrouwelijke hulpverleners uit minderhedengemeenschappen binnen zo'n gespecialiseerd team kan tot voordeel hebben dat vrouwelijke slachtoffers in contact komen met vrouwen uit hun eigen gemeenschap die leidersposities bekleden. Zij kunnen functioneren als rolmodel waaraan deze vrouwen zich kunnen spiegelen. Tot slot dienen medewerkers flexibel en bevoegd te zijn om ook zelf naar cliënten toe te gaan wanneer de (veiligheid)situatie dit vereist.

4.4. Een holistische benadering

Eengerelateerd geweld kan een zeer zware impact hebben op het leven van een slachtoffer. Soms zien slachtoffers geen andere mogelijkheid dan te breken met hun familie. Dit heeft niet alleen sociale en emotionele implicaties, maar ook economische. Slachtoffers hebben dan ook nood aan ondersteuning op verschillende terreinen in hun leven. Naar analogie met de opvangplaatsen in het Verenigd Koninkrijk dient men de opvang te benaderen vanuit een holistische visie. Deze vertaalt zich in een multidisciplinaire equipe, die naast opvang bijvoorbeeld ook psychologische ondersteuning, therapie en maatschappelijke begeleiding en juridisch advies aanbiedt.

4.5. Daderhulpverlening

Naast voorzieningen voor de slachtoffers van eengerelateerd geweld, is het ook belangrijk opvang en een degelijke begeleiding te voorzien voor de daders. Op die manier kunnen daders tot inzicht komen waardoor toekomstig geweld kan vermeden worden.

Hierbij dienen we ook op te merken dat het niet altijd evident is om te bepalen wie dader en wie slachtoffer is. Daders zijn in zekere zin ook soms slachtoffer, bijvoorbeeld wanneer ze gedwongen worden geweld uit te oefenen op een familielid. Ook in deze zin is het met andere woorden erg belangrijk een gedegen ondersteuning te bieden naar 'daders' van eengerelateerd geweld.

4.6. Doorstroming in de opvang en nazorg

Situaties van eengerelateerd geweld kunnen steeds, zelfs na jaren, weer oplaaien. Het is belangrijk een vorm van contact te onderhouden met slachtoffers, en hen ook op lange termijn te volgen.

Bovendien moeten slachtoffers bij het verlaten van hun familie vaak helemaal opnieuw beginnen. Na het verlaten van de opvang staat hen meestal nog een moeilijke periode te wachten waarin zij een nieuw leven moeten opbouwen. Een vorm van doorstroming naar analogie met het 'Doorstroomhuis' in Nederland kan de overgang van een verblijf in de opvang naar een meer zelfstandig bestaan vergemakkelijken.

5. Specifieke interventies

5.1. Interculturele bemiddelaars/bemiddeling

Om tot compromissen en geweldloze oplossingen te komen in zaken van eengerelateerd geweld, kan men opteren voor het inzetten van interculturele bemiddelaars. Om de gevaren van bemiddeling in situaties van geweld te beperken, is het aan te bevelen bemiddeling in te zetten wanneer er nog geen sprake is van geweld, ter preventie van een gewelddadige escalatie. Soms kunnen personen uit de gemeenschap erg geschikt zijn om deze rol te vervullen, maar soms kan dit ook gevaarlijk zijn, bijvoorbeeld wanneer er een risico bestaat dat zaken bekend raken in de gemeenschap. Buiten de gemeenschap kan de politie bijvoorbeeld een bemiddelende functie hebben, door het gezag en de autoriteit die zij binnen sommige gemeenschappen hebben. Maar ook het netwerken binnen de verschillende gemeenschappen, bijvoorbeeld door wijkagenten, kan een soort bemiddelend effect hebben, in een preventieve fase, en zorgt er ook voor dat er al vertrouwen bestaat op het moment dat zich een conflict voordoet.

Er dienen bemiddelaars van zowel buiten als binnen de gemeenschap te worden opgeleid, zodat slachtoffers de keuze hebben om al dan niet iemand van hun eigen gemeenschap als bemiddelaar aan te stellen.

Omwille van mogelijke machtsverschillen tussen de verschillende partijen, bijvoorbeeld in het geval van een minderjarig meisje en haar ouders, is het van belang het gevaar zeer goed in te schatten via een risicoscreening, vooraleer de partijen samen te brengen via bemiddeling.

5.2. In kaart brengen en inzetten van brugfiguren

Vaak zijn er binnen gemeenschappen personen aanwezig die een brugfunctie vervullen, en bemiddelend of preventief tewerk gaan. Het kan nuttig zijn via netwerking een zicht te krijgen op brugfiguren die bestaan binnen bepaalde gemeenschappen en die eventueel een rol kunnen spelen in het oplossen van conflicten. Daarnaast zijn er ook organisaties die een aantal belangrijke probleemoplossende taken verrichten. Denken we bijvoorbeeld aan de Ondersteuningsteams voor Allochtonen (OTA) in Vlaanderen. Zij ondersteunen hulpverleners die minderjarigen begeleiden en verrichten werk op vlak van advies, informatie, coaching, conflictbemiddeling, deskundigheidsbevordering en signalering. Dergelijke nuttige initiatieven zouden ondersteund en gestimuleerd kunnen worden. Het is van groot belang te zorgen voor ondersteuning aan en capaciteitsopbouw bij zelforganisaties en sleutelfiguren, die deze thema's bespreekbaar willen maken binnen hun gemeenschappen

5.3. Netwerken uitbouwen met betrokken diensten in het buitenland

In situaties van uithuwelijking bestaat er een grote kans dat men het slachtoffer meeneemt naar het land van herkomst om daar te huwen. Ook kan het gebeuren dat een toekomstig slachtoffer in het land van herkomst om het leven wordt gebracht. Eens slachtoffers in het buitenland zijn kunnen Belgische politiediensten vaak nog maar weinig doen. Het is daarom belangrijk om goede contacten uit te bouwen met verschillende landen waar dergelijke situaties zich kunnen voordoen, naar analogie met de politie in het VK. Wanneer politiediensten, indien de situatie hierom vraagt, contact kunnen opnemen met betrouwbare referentiepersonen, kan er (sneller) geïntervenieerd worden. Het kan ook van belang zijn contacten uit te bouwen met Europese landen om (mogelijke) slachtoffers die gevlucht zijn of achtergelaten zijn te traceren, of om een gezamenlijk beleid uit te bouwen en goede praktijken uit te wisselen.

6. Bestrafing

6.1. Consequente bestraffing van daders

Indien preventie en behandeling niet helpen of afdoende zijn dient het justitiële systeem ingeschakeld te worden ter bestraffing van het fenomeen (cf. subsidiariteit van het strafrecht), zeker indien het om ernstige misdrijven gaat. Eergerelateerd geweld is een geweldsdelict en dient als zodanig bestraft te worden. Het is belangrijk dat daders van eergerelateerd geweld gestraft worden voor hun daden, zodat het duidelijk wordt naar de gemeenschap toe dat eergerelateerd geweld of geweld in het algemeen niet kan en niet getolereerd wordt. Gezien de brede discretionaire beslissingsruimte die de strafwet vandaag toelaat, lijkt het invoeren van specifieke wettelijke verzwarende of verzachtende omstandigheden ons niet aangewezen of gewenst. Aangezien geweld in alle vormen strafbaar is in België, behoeft dit geen aanpassing van de strafwet. Wel dient de strafwet consequent toegepast te worden, zodat een gevoel van straffeloosheid bij de gemeenschappen en in de samenleving wordt vermeden.

6.2. Inzetten getuigen-deskundigen

Naar analogie met het Verenigd Koninkrijk kan het nuttig zijn om tijdens rechtszaken een beroep te doen op getuigen-deskundigen, die als expert kunnen optreden om bijvoorbeeld bepaalde zaken betreffende eergerelateerd geweld of bepaalde culturele aspecten te verduidelijken.

7. Tot slot

In dit onderzoek hebben we gestreefd naar een brede verkenning van de problematiek en de aanpak van eergerelateerd geweld. Diverse sporen komen naar voren die, zoals hierboven aangeven, verdere aandacht vereisen. Daarnaast is specifiek en diepgaand onderzoek noodzakelijk wat betreft:

- Het evalueren van lokale initiatieven op hun effectiviteit, toepasbaarheid en implementeerbaarheid in andere locaties.
- Het aftoetsen van de effectiviteit en werkbaarheid van in het buitenland ontwikkelde detectie- en screeningsinstrumenten, hun aanpassing aan de Belgische context en het uittesten en evalueren van de ontwikkelde instrumenten.
- Het implementeren van een degelijke registratie van eergerelateerd geweld, op basis van een éénduidige werkdefinitie.
- Het maximaal betrekken van migrantenorganisaties en diverse groepen binnen gemeenschappen bij de uitwerking en implementatie van het beleid.
- Het concreet vormgeven van sensibilisering binnen diverse sectoren
- De specificiteit van de Brusselse context, die mogelijk een specifieke aanpak vereist.

Dankwoord

Dit rapport is het resultaat van een vruchtbare samenwerking met vele mensen. We hebben steeds kunnen gebruik maken van de expertise van Sophie Withaeckx, doctoraatsstudente aan de Vrije Universiteit Brussel en zijn haar hiervoor veel dank verschuldigd. We bedanken eveneens de leden van het begeleidingscomité voor de vele nuttige tips doorheen het ganse onderzoeksproces. Daarnaast hebben ook Stef Christiaensen en Stéphanie Reuliaux een informatieve bijdrage geleverd, waarvoor veel dank. Last but not least een speciaal woord van dank voor alle respondenten in het binnen- en buitenland die ons te woord stonden en die hun expertise en visie met ons wilden delen.

De onderzoeksploeg, Brussel, 23 december 2011

Elli Gilbert, Anke Van Vossole

Prof. Dr. Gily Coene, Dr. Els Leye, Prof. Dr. Kristel Beyens & Prof. Dr. Jan Snacken

Hoofdstuk 8: Bibliografie

- ACPO (2008). *Honour-Based Violence Strategy*. London: ACPO.
- Akpınar, A. (2003), 'The Honour/shame complex revisited: violence against women in the migration context', *Women's studies International Forum*, 26(5), pp. 425-442.
- Akpınar, A. (2003), 'The Honour/shame complex revisited: violence against women in the migration context', *Women's studies International Forum*, 26(5), pp. 425-442.
- Albrecht, M. & Goedee, J. (2010). *Weginginstrument Eergerelateerd Geweld: Instrulent ter ondersteuning van het wegen en kwalificeren van eergerelateerd geweld-casuïstiek*. Nieuwerkerk aan den IJssel: Inflecto.
- Alizadeh, V., Hylander, I., Koçturk, T., & Törnkvist, L. (2009). Counseling Young immigrant women worried about problems related to the protection of 'family honour' – from the perspective of midwives and counselors at youth health clinics. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 24, 32-40.
- ARX (2009). *Developing BME Advocacy*. London: ARX.
- Awwad, A.M. (2001). 'Gossip, Scandal, Shame and Honor Killing: A case for social constructionism and hegemonic discourse'. *Social Thought and Research*, 24(1&2).
- Bakker, H. (2005). *Eergerelateerd geweld in Nederland*. Utrecht: Transact.
- Beckett, C. & Macey, M. (2001). 'Race, gender and sexuality: The oppression of multiculturalism'. *Women's Studies International Forum*, 24(3-4), pp. 309-319.
- Berry, J.W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46, 5-68.
- Bion, W.R. (1957). 'Differentiation of the Psychotic from the Non-Psychotic Personalities', *Second Thoughts*, London/Karnac. pp. 43-64.
- Blow, H. (2007). Eergerelateerd geweld. In K. De Groof & T. De Gendt (Eds.), *Kans op slagen: Een integrale kijk op geweld in gezinnen* (pp. 203-216). Leuven: Uitgeverij LannooCampus.
- Bovenkerk, F. (2002). 'Multiculturele misdaad en Nederlands strafrecht', *Justitiële verkenningen*, 28(5), pp. 50-60.
- Brems, E. (2001). *Human Rights: Universality and diversity*. Den Haag: Martinus Nijhoff Publishers.
- Brenninkmeijer, N., Geerse, M. & Roggeband, C. (2008). *Eergerelateerd geweld in Nederland: Onderzoek naar de beleving en aanpak van eergerelateerd geweld*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Buytaert, E. et al (2009). 'Psychiatrische stoornissen bij migranten: feiten en hypothesen', *Tijdschrift voor Geneeskunde*. 65 (18), pp. 824-831.
- CGKR (2010). *Migratie: Jaarverslag 2010*. Brussel: CGKR.
- Christiaensen, S. (2009). Waartoe eer l(ei)(ij)den kan. Eergerelateerd geweld: uitkijken naar beleid, wetenschap en praxis. *Panopticon*, 30(5), 1-18.
- Coene, G & Longman C. (2005). 'Rechten, representatie en emancipatie van vrouwen in een multiculturele samenleving'. In Coene, G. & Longman C. (ed.) *Eigen Emancipatie Eerst? Over*

- de rechten en representatie van vrouwen in een multiculturele samenleving*. Gent: Academia Press.
- Coene, G. (2005), Inleidende beschouwingen bij eengerelateerd geweld en/of met culturele argumenten gelegitimeerd geweld, In Verslag van de conferentie met als thema 'eengerelateerd geweld', vrijdag 16 december, 2005, Koerdisch Instituut vzw & Federatie van Vlaamse Vrouwengroepen vzw, p. 3-12
  - Connors, J. (2005). 'United Nations approaches to crimes of honour'. In: Welchman & Hossein (eds.) *'Honour': Crimes, paradigms and violence against women*. New York: Zed Books.
  - Coomaraswamy, R. & Kois, L.M. (1999). 'Violence against Women', In K.D. Askin en D.M. Koenig (eds.), *Women and International Human Rights Law*, 1, pp. 177-286, New York: Transnational Publishers.
  - Cornelis, T. (2009). *"Als de eer maar gered is" – Eengerelateerd geweld in Vlaanderen*. Masterproef Criminologische Wetenschappen, Vrije Universiteit Brussel. Niet gepubliceerd.
  - CPS (2008a). *Violence against women: strategy and action plans*, Equality and Diversity Unit. Available from: http://www.cps.gov.uk/publications/equality/vaw/vaw_strategy.html
  - CPS (2008b). *CPS Pilot on Forced Marriage and So-called 'Honour' Crime – Findings*. CPS.
  - CPS (2009). *CPS Policy for Prosecuting Cases of Domestic Violence*. London: CPS.
  - Crenshaw, K. (1991). 'Mapping the Margins: Intersectionality, identity politics and violence against women of color'. *Stanford Law Review*, 43(6), pp. 1241-79.
  - Cusack S. & R.J. Cook (2007). "Honour": Crimes, paradigms and violence against women. *Human Rights Quarterly*, 29(2), 524-533.
  - DCAF (2005). *Women in an insecure world*.
  - De Groot, G. & Şimşek, J. (2008). In *Ontmoeting: Een interactieve benadering van geweld binnen eerculturen*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
  - Dijkstra S., Bakker H., Lunneman K.D. (2010). *Met verstand van zaken! Handreiking voor de Vrouwenopvang bij de aanpak van eengerelateerd geweld*. Amersfoort: Federatie Opvang.
  - Eck, C. van (2000). Eerwraak in Turkije. Protest tegen de 'traditiemoorden'. *Justitiële Verkenningen*, 26(8), 87-97.
  - Eck, C. van (2001). *Door bloed gezuiverd. Eerwraak bij Turken in Nederland*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
  - Eck, C. van (2001). *Door bloed gezuiverd. Eerwraak bij Turken in Nederland*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
  - Eck, C. van (2005). Eerwraak en eengerelateerd geweld: Güldünja, Ayse en andere slachtoffers. *Trema – Tijdschrift voor de Rechterlijke Macht*, 28 (5 SPECI), 257-261.
  - Ermers, R. (2007). *Eer en eerwraak: definitie en analyse*. Amsterdam: Bulaaq.
  - Ermers, R., Goedee, J., Albrecht, M. & de Jong, R. (2010). *Werkboek Eengerelateerd Geweld: Het organiseren van een lokale samenwerking eengerelateerd geweld*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
  - Feldman, S. (2010). Shame and honour: the violence of gendered norms under conditions of global crisis. *Women's Studies International Forum*, 33, 305-315.
  - Ferwerda, H.B., & Leiden, I. van (2005). Eerwraak of eengerelateerd geweld? Naar een werkdefinitie. *Advies- en Onderzoeksgroep Beke, i.o.v. Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Minister van Justitie*. Retrieved from: <http://www.huiselijkgeweld.nl>
  - FMU (2006). *Forced Marriage: A wrong, not a right*. London: Forced Marriage Unit.

- Gemeente Eindhoven (2009). *Eindhoven aan de Goede Kant van de Eer: Basismodel Eindhovense preventieaanpak eengerelateerd geweld*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven.
- GGD Rotterdam-Rijnmond (2010). *Rotterdamse Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling*. Den Haag: OBT.
- Gilbert, E. (2010). "Ik hield van haar, maar ze moest dood" – Over eengerelateerde dodingen. Masterproef Criminologische Wetenschappen, Vrije Universiteit Brussel. Niet gepubliceerd.
- Gill, A. (2006). 'Patriarchal violence in the name of 'honour'', *International Journal of Criminal Justice Sciences*, 1(1).
- Goedee, J. & Entken, A.T.A. (2008). *(Ont)keten. Implementeren van werken in ketens*. Den Haag: Lemma.
- Goederie M. & ter Woerds S. (2005). *Instrument voor Risicoscreening in de vrouwenopvang*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Government Offices of Sweden (2007). *Action plan to combat violence against women by men, honour-based violence and oppression and violence in same-sex relationships*. Government Offices of Sweden.
- Greiff, S. (2010). 'No Justice in Justifications: Violence against women in the name of culture, religion and tradition'. *Violence is not our culture: Global campaign to stop killing and stoning women*.
- HM Government (2008). *The Right to Choose: Multi-agency statutory guidance for dealing with forced marriage*. London: Forced Marriage Unit.
- HM Government (2009). *Multi-agency practice guidelines: handling cases of forced marriage*. London: Forced Marriage Unit.
- HM Government (2010). *Forced Marriage and Learning Disabilities: Multi-agency practice guidelines*. London: Forced Marriage Unit.
- Home Office (2000). *A Choice by Right: The report of the working group on forced marriage*. London: Home Office.
- Ilkkaracan, P. (1996), 'Domestic violence and family life as experienced by Turkish immigrant women in Germany', *Women for Women's Human Rights Reports*, 3.
- Inal, S. (2004). 'Het MER-model voor interculturele communicatie. Kennis, vaardigheden en houding centraal.' *Tijdschrift voor Sociaal Pedagogische Hulpverlening*, 59, pp. 24-29.
- IOT/VON/SMN (2010). *Aan de Goede Kant van de Eer: Methodiek- en Trainingsmap*. Utrecht: IOT.
- Janssen, J. & Ten Voorde J. (2010). 'Eengerelateerd geweld en strafvorderlijk beleid: Een analyse van de Aanwijzing huiselijk geweld en eengerelateerd geweld', *Trema*, Vol(7), pp 300-305.
- Janssen, J. (2008a). Cultuur en emotie in de interpretatie van eengerelateerd geweld bij de politie. In: D. Siegel, F. van Gemert & F. Bovenkerk (Eds.), *Culturele Criminologie*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Janssen, J. (2008b). *Instroom en vroegherkenning van mogelijke eierzaken bij de politie. Een onderzoek naar casuïstiek uit 2006*. Politie Hagelanden: Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld.
- Janssen, J. (2008c). *Je eer of je leven? Een verkenning van eierzaken voor politieambtenaren en andere professionals*. Nederland: Stapel & De Koning.
- Joris, I. (2008). *Voortgangsrapportage veilige opvang voor meisjes met eengerelateerd geweld*. De Bocht.
- Joris, I. (2009). *Voortgangsrapportage veilige opvang voor meisjes met eengerelateerd geweld*. Kompaan & De Bocht.
- Joris, I. (2010). *Voortgangsrapportage veilige opvang voor meisjes met eengerelateerd geweld*. Kompaan & De Bocht.
- Joris, I. (2011). *Tussenrapportage van de pilot EVA*. Kompaan & De Bocht.

- Kandiyoti, D. (1988). 'Bargaining with patriarchy'. *Gender and society*, 2(3)pp. 274-290. Sage Publications
- Khan, R. (2007). Honour-Related Violence (HRV) in Scotland: A cross- and multi-agency intervention involvement survey. *Internet Journal of Criminology*. Retrieved from: www.internetjournalofcriminology.com
- Kitayama, S., Markus, H.R., & Matsumoto, H. (1995). Culture, Self, and Emotion: A Cultural Perspective on "Self-conscious" Emotions. In J.P. Tangney & K.W. Fischer (Eds.), *Self-conscious emotions: the psychology of shame, guilt embarrassment and pride* (pp. 439-464). New York/London: The Guilford Press.
- Klein, M. (1946). 'Notes on Some Schizoid Mechanisms', In: *Envy and Gratitude*, London/New York: The Free Press.
- Kogacioglu, D. (2004). The tradition effect: framing honour crimes in Turkey. *A Journal of Feminist Cultural Studies*, 15(2), pp. 119-151, Duke University Press.
- Korteweg, A.C. & Yurdakul, G. (2010). *Religion, Culture and the Politization of honour-related violence: A critical analysis of media and policy debates in Western Europe and North America*. United Nations Research Institute for Social Development.
- Krikke, H. (2003). *Als niemand luistert: Verhalen van allochtone meisjes op een zwarte school*. Amsterdam: Van Gennep.
- Kromhout, M.C.H. (red.), Rijn, A.S. Van, Beenackers, E.M.Th., & Kulu-Glasgow, I. (2007). Eergerelateerd geweld in Groot-Brittannië, Duitsland en Turkije. Een overzicht van informatie inzake aard, omvang en aanpak. *Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum*. Retrieved from: <http://www.wodc.nl>
- Kuppens J., Cornelissen A. & Ferwerda H. (2008). *Leren van eer op scholen: Een onderzoek naar vroegsignalen van eergerelateerd geweld*. Arnhem: Beke.
- Kvinnoforum (2003). *A Resource Book for Working against Honour Related Violence*. Stockholm: Kvinnoforum.
- Kvinnoforum (2004). *Honour Related Violence within a Global perspective: Mitigation and Prevention in Europe*. Stockholm: Kvinnoforum.
- Kvinnoforum (2005). *Honour Related Violence: European Resource Book and Good Practice*. Stockholm: Kvinnoforum.
- Levecque, K., Lodewijckx, I. & Vranken, J. (2007). 'Depression and generalized anxiety in the general population in Belgium: A comparison between native and immigrant groups', *Journal of Affective Disorders*, 97(1-3), pp. 229-239.
- Liem, M., Geene, K., Koenraadt, F. (2007). *Partnerdoding door etnische minderheden*. Utrecht: Dutch University Press.
- Lodewyckx, I., Clycq, N., & Timmerman C. (2007). Familiaal geweld in allochtone gemeenschappen. In K. De Groof & T. De Gendt (Eds.), *Kans op slagen: Een integrale kijk op geweld in gezinnen* (pp. 189-202). Leuven: Uitgeverij LannooCampus.
- Lünnehan, K.D. (2009). *Zicht op de Rotterdamse Meldcode: Evaluatie meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Meeto, V. & Mirza H. (2007). "There is nothing 'honourable' about honour killings": Gender, violence and the limits of multiculturalism. *Women Studies International Forum*, 30, pp. 187-200.
- Ministry of Education and Research (2011). *Preventing Young People from being Forced into Marriage: The Swedish government's Action Plan*. Ministry of Education and Research.
- Mosquera, P.M.R., Manstead A.S.R. & Fischer A.H. (2002). 'Honor in the Mediterranean and Northern Europe', *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 33(1), pp. 16-36.

- Mouj, A. (2008). *A Right to Exist – Paper looking at the eradication of specialist services to BAMER women and children fleeing violence*. London: Imkaan.
- Nagel C. & Staheli L. (2008). 'Integration and the negotiation of "here" and "there": The case of british Arab activists', *Social Cultural Geography*, 9(4), pp 415-430.
- Nanhoe, A.C. (2011). *Pionieren in de mannenopvang*.
- Narayan, U. (1998). 'Essence of Culture and a Sense of History: A feminist critique of cultural essentialism'. *Hypatia*, 13(2), pp. 86-106.
- Nauta, A., & Werdmölder, H. (2002). Onderzoek naar kenmerken van eerwraak. *Tijdschrift voor Criminologie*, 44(4), 367-373.
- Okin, S.M. (1999). *Is multiculturalism bad for women?* Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Oosterbeek, W. (2006). *Gordel van God: Een voettocht langs 's Heeren wegen*. Wormer: Inmerc.
- Phillips, Anne & Saharso, Sawitri, 2008, 'The rights of Women and the Crisis of multiculturalism', Guest Editorial, *Ethnicities*, vol.8(3):291-301
- Pinto, D. (2000). *Een nieuw perspectief*. Amsterdam: Vossiuspers AUP.
- Pitt-Rivers, J.A. (1971). *The people of the Sierra*. Chicago/London: University of Chicago press.
- Ponsaers, P. (2005) (Ed.). *Integraal Veiligheidsbeleid 2005*. Mechelen: Kluwen uitgevers.
- Razack, S. (2004) 'Imperilled Muslim women, dangerous Muslim men and civilised Europeans: Legal and social responses to forced marriages', *Feminist Legal Studies*, 12, pp. 129-174.
- Rosenfeld, H. (1987). *Impasse and Interpretation*. New York: Routledge.
- Rossum, W. van (2006). De rechter als 'cultuur-switcher'. *Nederlands Juristenblad (NJB)*, 81(43), 2469-2472. Retrieved from: <http://www.wibovanrossum.nl>
- Rossum, W. van (2007a). Dutch Judges Deciding Multicultural Legal Cases. In: F. Bruinsma & D. Nelken (Eds.), *Explorations in Legal Cultures*. Den Haag: Elsevier. Retrieved from: <http://www.wibovanrossum.nl>
- Rossum, W. van (2007b). Gelet op de cultuur. Reflectie op de relevantie van culturele achtergronden van etnische minderheden in de Nederlandse rechtspraktijk. Retrieved from: <http://www.wibovanrossum.nl>
- Schlytter, A., & Linell, H. (2010). Girls with honour-related problems in a comparative perspective. *International Journal of Social Welfare*, 19, 152-161.
- Schneider, J. (1971). Of vigilance and virgins: honor, shame and access to resources in Mediterranean Societies. *Ethnology*, 10(1), 1-24.
- Sen, P. (2005). 'Crimes of Honour, Value and Meaning', In: Welschman, L. & Hossain, S. (eds.), 'Honour' Crimes, Paradigms and Violence Against Women, London Zed Books.
- Sen, P., (2005), 'Crimes of Honour', Value and Meaning', In: Welschman, L. & Hossain, S. (eds.), 'Honour' Crimes, Paradigms and Violence Against Women, London Zed Books.
- Sev'er, A. (2005). In The Name of Fathers: Honour killings and some examples from South-eastern Turkey. *Women's Studies Journal*, 30(1), pp. 129-145.
- Shadid, W. (1994), 'Beeldvorming: de verborgen dimensie bij interculturele communicatie', Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar interculturele communicatie aan de Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg University Press.
- Shadid, W. (1998). 'Interculturele communicatie', In: Penninx R., H. Münstermann & H. Entzinger (red.): Etnische minderheden en de multiculturele samenleving. Groningen: Wolters-Noordhoff. pp. 137-168.

- Siddiqui, H. & M. Patel (2010). Asian and minority women, domestic violence and mental health: the experience of Southall Black Sisters. In C. Itzin et al (Eds), Domestic and sexual violence and abuse: tackling the health and mental health effects. Nex York: Routledge.
- Şimşek, J. (2006). *Alle ogen op haar gericht: eerwraak. Traditioneel geweld tegen Turkse vrouwen en meisjes*. Utrecht: Stichting Inspiraakorgaan Turken in Nederland (IOT).
- Şimşek, J. (2006). *Alle ogen op haar gericht: eerwraak. Traditioneel geweld tegen Turkse vrouwen en meisjes*. Utrecht: Stichting Inspiraakorgaan Turken in Nederland (IOT).
- Social Services Act (2001). SFS 2001:453.
- Southall Black Sisters (2011). *Safe and Sane: A model of intervention on domestic violence and mental health, suicide and self-harm amongst black and minority ethnic women*. London: SBS.
- Taeymans, M., Leclercq, I., & Berteloot, K. (2011). *Literatuurstudie eergeerelateerd geweld*. Dienst voor het Strafrechtelijk beleid, http://www.dsb-spc.be/doc/pdf/EINDRAPPORT_EGG_111110_DEF.pdf.
- Tan S., Lünnehan K. & Goederie M. (2007). *Handleiding bij het Instrument voor Risicoscreening in de Vrouwenopvang 2007*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Terpstra, L., & Dijke, Anke van (2006). *Buitengesloten: Meiden vertellen over hun worsteling met familie-eer*. Amsterdam: BV Uitgeverij SWP.
- Thapar-Björkert, S. (2007). *State policy, strategies and implementation in combating patriarchal violence, focusing on "honour related" violence*. Norrköping: Integrationsverket.
- Torre, E.J. van der, & Schaap, L. (2005). *Ernstig eergeerelateerd geweld: Een casusonderzoek*. Den Haag: COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement b.v..
- Tseng, W-S. (2003). *Clinician's guide to cultural psychiatry*. USA: Academic Press.
- UN (2001). *Resolution 55/66: Working towards the elimination of crimes against women committed in the name of honour*. UN.
- UN (2003). *Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective: Violence Against Women*. E/CN.4/2004/66. UN.
- Van Asperen, E. (2005). *Intercultural Communication and Ideology*, Utrecht: Faros
- Van Aalst, S.M.M. & Johannink, R.H. (2007). *Eergeerelateerd geweld in Nederland, een onderzoek naar mannelijke slachtoffers: onbekend maakt onbemind*. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- Van der Mije, P. (2006). *Wegwijzer Eergeerelateerd Geweld*. Woerden: FORUM.
- Van Dijk, D., Hoekstra, L., & Nieuwenhout, Y. (2010). *Als de nood aan de man is: Een verkennende studie naar de opvang van en hulpverlening aan mannelijke slachtoffers van (dreiging van) geweld in afhankelijkheidsrelaties*. Rotterdam: Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- Welchman & Hossain (2005). *'Honour': Crimes, paradigms and violence against women*. London/New York: Zed Books Ltd.
- Winter, B., Thompson, D., and Jeffreys, S. (2002). 'The UN Approach to Harmful Cultural Practices: Some conceptual problems'. *International Feminist Journal of Politics*, 4(1), pp. 72-94.

- Withaecx, S. en Coene, C. (2011). 'Voorbij de tegenstelling tussen vrouwenrechten en cultuur: Pleidooi voor een cultuursensitieve benadering van eeregrelateerd geweld'. *Tijdschrift voor Genderstudies*. 14(1), 7-19.
- Zweers J.S., Bouma S. & Wils J. (2011). *Aan de Goede Kant van de Eer: Eindevaluatie van een meerjaren kaderprogramma – Eindrapport*. Zoetermeer: research voor Beleid.

Bijlagen

Bijlage 1: Topiclijst verkennende interviews

(Franstalige versie: zie onder)

1. Alvorens we van start gaan, zou ik je willen vragen binnen welke organisatie je werkt en wat je functie daarbinnen is.
2. In de eerste plaats wensen we te peilen naar wat jij onder eengerelateerd geweld verstaat, wat dit voor jou betekent. Kan je ons dit toelichten?
3. Graag zouden we nu een beeld krijgen van de mate waarin en de manier waarop je reeds in aanraking kwam met eengerelateerd geweld.
  - Kwam je binnen deze functie reeds eengerelateerd geweld tegen?
  - Zo ja, komt dit vaak voor binnen deze dienst?
  - Kan je een aantal voorbeelden geven?
  - Welke vormen van eengerelateerd geweld kwam je reeds tegen?
→ Eerst zelf laten naar voren brengen, nadien even afchecken en vragen of ze dit vaak tegen komen of niet:
    - Een meisje/vrouw die naar uw dienst komt, wordt steeds vergezeld door haar partner, schoonmoeder of een ander familielid, waarbij u de indruk heeft dat deze dit doen om haar te controleren.
    - Een meisje/vrouw mag niet langer dan absoluut nodig is van huis wegblijven.
    - Een meisje/vrouw mag niet deelnemen aan activiteiten waar ook jongens en mannen aanwezig zijn.
    - Een meisje/vrouw heeft weinig of geen tijd voor lessen, werk of vrije tijd omdat van haar in de eerste plaats verwacht wordt dat ze voor het huishouden en de kinderen zorgt.
    - Een vrouw wordt door haar partner thuis opgesloten.
    - Een meisje/vrouw wordt door haar ouders onder druk gezet om een huwelijk met een door de ouders voorgestelde partner te aanvaarden.
    - Een vrouw moet onvoorwaardelijk gehoorzamen aan haar schoonmoeder.
    - Een vrouw die wil scheiden wordt door haar familie onder druk gezet om bij haar man te blijven.
    - Een jongen/man wordt door zijn ouders onder druk gezet om een huwelijk met een door de ouders voorgestelde partner te aanvaarden.
    - Een schoolgaand meisje mag niet deelnemen aan activiteiten die buiten de school of buiten de verplichte lesuren plaatsvinden (bvb. bosklassen, naschoolse sport...).
    - Een meisje/vrouw wordt achtergelaten in het herkomstland van de ouders omdat ze haar ouders niet gehoorzaamd.

Fysiek of psychisch geweld in onderstaande gevallen (ook aangeven of het fysiek of psychisch geweld was):

- Een meisje/vrouw heeft een relatie met een partner die door haar familie niet goedgekeurd wordt.
- Een vrouw wil scheiden van haar man.
- Een jongen/meisje, man/vrouw komt ervoor uit dat hij/zij holebi is.

- Familie of partner is niet akkoord met de manier waarop een meisje/vrouw zich kleedt.
  - Een ongehuwd meisje/vrouw is zwanger.
  - Een gehuwd meisje/vrouw voldoet niet aan de eisen van haar schoonmoeder.
  - Een man vindt dat zijn vrouw hem niet voldoende gehoorzaamt.
  - Een vrouw wordt ervan verdacht haar man ontrouw te zijn geweest.
  - Een jongen/man heeft een relatie met een vrouw, wat door de familie van de vrouw niet geaccepteerd wordt.
  - Een meisje/vrouw weigert in te stemmen met een gearrangeerd huwelijk.
  - Een jongen/man weigert in te stemmen met een gearrangeerd huwelijk.
- Werd u reeds geconfronteerd met een eermoord? Zo ja, wat was de aanleiding?
  - Zijn er bepaalde omstandigheden of risicogroepen waarin volgens u de kans groter is op eengerelateerd geweld?
  - Welke etnische achtergronden hadden de betrokkenen? Ook naar frequentie vragen ...
Balkan: Servië, Kroatië, Bosnië, Albanië, Kosovo
Noord-Afrika: Marokko, Tunesië, Algerije, Libië, Egypte
Turkije
Midden-Oosten: Syrië, Jordanië, Israël, Palestina, Irak, Iran, Arabisch schiereiland
Afghanistan, Pakistan, India, Bangladesh
4. We zouden nu graag een idee krijgen van de manier waarop met eengerelateerd geweld wordt omgegaan.
- Hebben jullie binnen deze dienst een bepaalde manier om met eengerelateerd geweld om te gaan?
  - Zo ja, welke?
  - Zo neen, hoe ga jij er dan mee om?
  - Welke signalen kunnen volgens jou duiden op eengerelateerd geweld?
  - Hoe kwamen deze mensen bij jou terecht? Werden ze doorverwezen naar jou?
  - Heb je zelf reeds mensen doorverwezen die betrokken waren bij eengerelateerd geweld?
  - Was er bij de gevallen waarmee jij te maken kreeg sprake van een samenwerking met andere sectoren (politie, onderwijs, medische of psychosociale hulpverlening)?
  - Hoe verliep deze samenwerking?
  - Ben je op de hoogte van de afloop van de cases?
  - Was je zelf betrokken bij de afloop of werd je hierover ingelicht?
  - Hoe ben je hiervan op de hoogte gesteld (zelf naar gevraagd?)?
  - Werd er een goede oplossing gevonden bij deze cases? Waaraan lag dit volgens jou?
  - Of was er net sprake van escalatie van de problemen? Waaraan lag dit volgens jou?
  - Hebben jullie binnen deze dienst ervaring met het werken met culturele bemiddelaars?
  - Zo ja, kan je enkele voor- en nadelen van deze samenwerking benoemen? Welke moeilijkheden kom je hierbij tegen?
  - Zo neen, heeft jullie dienst dit reeds overwogen? Waarom wel/niet?
  - Denk je dat deze samenwerking nuttig zou kunnen zijn?
  - Welke zijn de moeilijkheden en knelpunten waarmee u of uw dienst te kampen krijgt bij het omgaan met eengerelateerd geweld?
  - Welke initiatieven zouden er genomen moeten worden om de aanpak van eengerelateerd geweld in België enerzijds te optimaliseren, anderzijds op elkaar af te stemmen? Wat zou hiervoor moeten gebeuren?

5. Binnen Nederland werden reeds verschillende methodieken ontwikkeld om met eengerelateerd geweld om te gaan, waaronder het werken met rode vlaggen en een checklist.
  - Ben je vertrouwd met het systeem van de rode vlaggen? Wat vind je ervan?
  - Indien niet, uitleggen:
Het systeem van rode vlaggen bestaat er uit dat men een aantal 'waarschuwingssignalen' krijgt die mogelijk kunnen wijzen op het eengerelateerd karakter van een zaak. Politiemensen zijn vooraf in het bezit van deze signalen en kunnen deze gaan aftoetsen op binnenkomende zaken. Als er bij een zaak een aantal 'rode vlaggen' aanwezig zijn, is dit voornamelijk een aanwijzing dat de zaak verder geanalyseerd dient te worden.
  - Hier kan je een overzicht zien van de rode vlaggen (overzicht geven). Wil je deze even bekijken?
  - Stel dat je deze lijst in je bezit hebt op het moment dat mogelijke betrokkenen bij een eerzaak zich aanmelden, zouden deze mogelijke alarmsignalen je dan helpen de eengerelateerde cases beter aan te pakken? Waarom wel/niet?
  - Ontbreken er volgens jou signalen in deze lijst?
  - Wil je ook even deze checklist bekijken? Deze werd eveneens ontwikkeld in Nederland met als doel de aanpak van eengerelateerd geweld te verbeteren.
  - Zou deze checklist je helpen om eengerelateerd geweld beter aan te pakken? Waarom wel/niet?
  - Ontbreken er volgens jou elementen op deze checklist?

6. In het kader van ons onderzoek zouden we graag een aantal casussen diepgaand willen analyseren. Kan u ons eventueel een of een aantal casussen aanreiken die voor ons interessant zouden zijn en waarbij de mogelijkheid tot uitgebreide analyse bestaat? Dit impliceert dat we toegang zullen moeten krijgen tot de vertrouwelijke gegevens.

1. D'abord, je voudrais vous demander dans quelle organisation vous travaillez ? Et quel est votre rôle là-dedans ?
2. Nous voudrions savoir ce que vous entendez par 'la violence liée à l'honneur'. Qu'est-ce que cela signifie pour vous ? Pourriez-vous nous expliquer?
3. Si possible veuillez nous donner une idée de l'étendue dans laquelle et la manière dont vous étiez déjà confronté avec la violence liée à l'honneur.
  - Avez-vous déjà rencontré la violence liée à l'honneur dans cette fonction?
  - Si oui, ça se passe souvent au sein de ce service?
  - Pourriez-vous donner quelques exemples?
  - Quelles formes de violence liée à l'honneur avez-vous déjà rencontrées ?

→ *Eerst zelf laten aanbrengen, dan* : Maintenant je présenterai quelques formes de violence liée à l'honneur. Pourriez-vous me dire si et combien de fois vous les avez déjà rencontrées:

  - Une jeune fille/femme qui vient à votre service est toujours accompagnée par son partenaire, sa belle-mère ou un autre membre de la famille et vous avez l'impression qu'ils l'accompagnent pour la contrôler.
  - Une jeune fille / femme ne peut pas se séjourner plus longtemps que nécessaire loin de chez eux.
  - Une jeune fille / femme ne peut pas participer à des activités où des garçons et des hommes sont présents.

- Une jeune fille / femme a peu de temps ou n'a pas de temps pour des classes, de travail ou des loisirs parce que sa principale besogne devrait être le ménage et les enfants.
- Une femme est confinée dans la maison par son partenaire.
- Une jeune fille/femme est mise sous pression par ses parents à accepter un mariage avec un partenaire proposé par ses parents.
- Une femme doit obéir sans condition à sa belle-mère.
- Une femme qui veut divorcer est mise sous pression par sa famille à rester chez son mari.
- Un garçon/homme est mis sous pression à accepter un mariage avec une partenaire proposée par ses parents.
- Une jeune fille qui va à l'école ne peut pas participer à des activités en dehors des heures scolaires ou en dehors les deçons obligatoires (par exemple des voyages scolaires, des activités sportives après l'école, ...).
- Une jeune fille/femme est abandonnée dans le pays d'origine des parents car elle désobéit ses parents.

Étiez-vous déjà confronté avec de la violence en réponse aux situations suivantes ? Pourriez-vous aussi indiquer si c'était de la violence physique ou psychologique :

- Une jeune fille/femme a une relation avec un partenaire qui n'est pas approuvé par sa famille.
- Une femme veut divorcer de son mari.
- Un garçon/une jeune fille, un homme/une femme admet qu'il/elle est homosexuel.
- La famille ou le partenaire n'est pas d'accord avec la façon dont la jeune fille/femme s'habille.
- Une jeune fille/femme célibataire est enceinte.
- Une jeune fille/femme mariée ne remplit pas les exigences de sa belle-mère.
- Un homme trouve que sa femme n'obéit pas beaucoup à lui.
- Une femme est soupçonnée d'avoir été infidèle à son mari.
- Un garçon/homme à une relation avec une femme, ce que n'est pas accepté par la famille de la femme.
- Une jeune fille/femme refuse de consentir à un mariage arrangé.
- Un garçon/homme refuse de consentir à un mariage arrangé.

- Étiez-vous déjà confronté avec un tué liée à l'honneur ? Si oui, quelle était l'occasion?

- Pensez-vous qu'il y a de conditions ou des groupes à risque où le risque de violence liée à l'honneur est plus grand ?

- Quelles étaient les origines ethniques des impliqués ? (+fréquence)

Les Balkans : Serbie, Croatie, Albanie, Kosovo

Afrique du Nord : Maroc, Tunisie, Algérie, Libye, Egypte

Turquie

Moyen-Orient : la Syrie, la Jordanie, Israël, Palestine, Irak, Iran, Péninsule arabique

Afghanistan, Pakistan, Inde, Bangladesh

4. Maintenant nous voudrions avoir une idée de la façon dont on manie la violence liée à l'honneur.

- Avez-vous au sein de ce service une certaine manière de traiter la violence liée à l'honneur ?

- Si oui, laquelle ?

- Sinon, comment est-ce que vous maniez cette forme de violence ?

- Quels sont, selon vous, les signaux qui indiquent de la violence liée à l'honneur ?

- Comment est-ce que ces gens sont arrivés ici ? Sont-ils redirigés à vous ?

- Avez-vous déjà redirigé des gens impliqués dans la violence liée à l'honneur ?

- Dans les cas que vous avez fait face, y avait-il une coopération avec d'autres secteurs (le secteur médical, les instances d'assistance, le secteur de l'enseignement, la police et la Justice) ?

- Comment est-ce que cette coopération fonctionnait ?

- Savez-vous le résultat des cas ?

- Avez-vous été vous-mêmes impliqué dans la solution des cas ou avez-vous été informé sur l'issue des cas ?

- Comment êtes-vous informée là-dessus ? Avez-vous vous informé vous-mêmes ?

- Est-ce qu'on a trouvé une bonne solution pour les cas ? Pourquoi, selon vous, la solution était bonne ?

- Ou est-ce que les problèmes sont escalés ? Pourquoi, selon vous, sont-ils escalés ?

- Avez-vous au sein de ce service de l'expérience de travailler avec des intermédiaires culturels ?

- Si oui, pouvez-vous nous donner quelques avantages et inconvénients de cette coopération ? Quelles sont les difficultés ?

- Sinon, est-ce que votre service a déjà considéré cette possibilité ? Pourquoi/pourquoi pas ?

- Est-ce que vous pensez qu'une telle coopération serait utile ?
  - Quels sont les difficultés et les goulets d'étranglement que vous ou votre service rencontre au cours de manier la violence liée à l'honneur ?
  - Quelles mesures seraient dues prises pour optimiser et aligner l'approche de la violence liée à l'honneur en Belgique ? Que devons-nous faire pour cela ?
5. Aux Pays-Bas on a déjà développé plusieurs méthodes pour manier la violence liée à l'honneur, y compris un système avec des 'drapeaux rouges' et une liste de contrôle.
- Êtes-vous familiarisé avec le système des drapeaux rouges ? Que pensez-vous de cela ?
  - *Indien neen : systeem uitleggen :*

Le système des drapeaux rouges se compose d'un nombre de « signes d'alerte » qui pourraient indiquer qu'un cas a une nature liée à l'honneur. Les gens de la police peuvent vérifier les nouveaux cas sur la présence ou l'absence des signes. Si on peut trouver un nombre de drapeaux rouges dans un cas, ça indique qu'on doit l'analyser.
  - Voici un aperçu des drapeaux rouges. Voudriez-vous l'examiner pour un instant ?
  - Disons que vous avez cette liste en votre possession au moment qu'un cas liée à l'honneur se présente. Est-ce que ces signaux vous aideraient mieux de manier le cas? Pourquoi / pourquoi pas?
  - Selon vous, est-ce qu'il ya des signaux qui manquent ?
  - Voulez-vous aussi examiner cette liste de contrôle pour un instant ? Celle-ci était aussi développée aux Pays-Bas pour améliorer l'approche de la violence liée à l'honneur.
  - Est-ce que cette liste vous aiderait à manier la violence liée à l'honneur mieux ? Pourquoi/pourquoi pas ?
  - Selon vous, est-ce qu'il y a des choses qui manquent sur cette liste ?
6. En fonction de notre recherche nous aimerions analyser un certain nombre de cas. Pourriez-vous nous donner un ou un certain nombre de cas qui serait intéressant pour nous et où la possibilité d'une analyse approfondie existe? Cela implique que nous devons avoir accès à des données confidentielles.

Bijlage 2: Topiclijst interviews casussen

- Vragen naar origine, hoeveelste generatie?
- Achtergrond: sociale klasse: opleidingsniveau, werk ouders
- Verhaal van de feiten door geïnterviewde zelf → van begin tot einde trachten uit te reconstrueren door middel van bijvragen.
- Andere vormen van EGG vroeger?

Bijvoorbeeld: verboden het huis te verlaten, veel controle vanwege vader en broers, verboden contact te hebben met jongens of mannen, verboden deel te nemen aan buitenschoolse activiteiten, strikte regels met betrekking tot de manier van kleden, ...)
- Rol van de gemeenschap/uitgebreide familie + positie erbinnen
- Betrokken instanties: welke instanties hebben een rol gespeeld? Welke hadden een rol moeten spelen?

→ Zijn er personen geweest die je goed hebben voortgeholpen met je problemen? Wie? Van welke organisatie waren zij? Welke hulp hebben ze concreet kunnen bieden?

→ Zijn er mensen op wie je een beroep gedaan hebt die je niet hebben kunnen voorthelven, of die je zaak nog verergerd hebben? Wie? Van welke organisatie? Door welke maatregelen?

→ Welke concrete maatregelen hebben je voortgeholpen? Welke niet?

→ Zijn er maatregelen die niet genomen werden, maar die je situatie volgens jou hadden kunnen verbeteren?
- Eercultuur laten uitleggen.
- Perspectief van de geïnterviewde op de feiten en de eercultuur. Perspectief op moment van de feiten + nu (is eventueel anders).

(bvb opvattingen over geweld, normoverschrijdend gedrag, ...)
- Hulpzoekend gedrag in kaart brengen.
- Wat had er volgens de betrokkenen moeten gebeuren om het geweld te stoppen?
- Hoe is de situatie nu? + toekomst?

Bijlage 3: 'Informed consent' verkennende interviews

Vrije
Universiteit
Brussel

ICRH
International Centre
for Reproductive
Health
WHO Collaborating Centre

INFORMED CONSENT

Wetenschappelijk fenomeenonderzoek naar eergerelateerd geweld in België

Het onderzoek:

Dit onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van de Stuurgroep 'eergerelateerd geweld' en wordt gefinancierd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en het Instituut voor Gelijkheid van Mannen en Vrouwen.

Het onderzoek behelst een uitgebreide fenomeenbeschrijving van 'eergerelateerd geweld'. Volgens onze werkdefinitie omvat eergerelateerd geweld alle vormen van (al dan niet strafbaar) geestelijk of lichamelijk geweld die gebruikt kunnen worden om een schending van de seksuele eer te voorkomen, om een eerschender te bestraffen, of om geschonden eer te zuiveren. Een aantal sectoren worden in ons land geconfronteerd met diverse vormen van eergerelateerd geweld, zoals de gezondheidszorg, het onderwijs, de politie en justitie, de hulpverlening en het welzijnswerk. Iedere sector heeft te kampen met eigen knelpunten en specifieke noden. Binnen deze sectoren heeft men behoefte aan manieren om eergerelateerd geweld tijdig te detecteren en aan preventie te doen. Het in kaart brengen van de diverse vormen van eergerelateerd geweld waarmee hulpverleningsdiensten en politie in België te maken krijgen, is een belangrijke eerste stap in het zoeken naar een adequaat beleid inzake preventie en aanpak.

Naast een inzicht in de complexiteit van het fenomeen willen we met dit onderzoek enkele instrumenten ontwikkelen voor vroegtijdige herkenning en detectie van vormen van eergerelateerd geweld om zo een adequate preventie te kunnen ontwikkelen en een optimale zorg te kunnen verlenen aan slachtoffers van deze vorm van geweld. Naast het vergroten van het inzicht in het fenomeen eergerelateerd geweld met het oog op een tijdige herkenning en vroegdetectie (preventie en proactie), zullen we ons ook afvragen hoe men politieel en justitieel met dergelijke zaken dient om te gaan (repressie).

De onderzoeksequipe:

Het onderzoek vindt plaats binnen de onderzoeksgroep RHEA (Centrum voor Gender en Diversiteit) en de vakgroep Criminologie van de Vrije Universiteit Brussel enerzijds en binnen het onderzoekcentrum ICRH (International Centre for Reproductive Health) van de Universiteit Gent anderzijds. Het onderzoek wordt uitgevoerd door Anke Van Vossle (Master Sociale en Culturele Antropologie, Master Godsdienst- en Cultuursociologie) en Elli Gilbert (Master Criminologische Wetenschappen, Master Klinische Psychologie) en kent vier promotoren: Prof. Dr. Gily Coene (verbonden aan onderzoeksgroep RHEA en vakgroep Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen van de VUB), Prof. Dr. Kristel Beyens (verbonden aan de vakgroep Criminologie van de VUB), Dr. Els Leye (verbonden aan het ICRH van de UGent) en Dr. Jan Snacken (Diensthooft Volwassenen Psychiatrie in het Universitair Medisch Centrum St-Pieter in Brussel).

Indien u meewerkt aan dit onderzoek, informeren wij u graag met betrekking tot de volgende punten:

- Uw medewerking is vrijwillig.
U kan op elk moment uw medewerking stopzetten, zonder hiervan enige nadelige gevolgen te ondervinden.
- Het gesprek is vertrouwelijk.
De notities en/of opnames die door de onderzoeker worden gemaakt, zullen enkel gebruikt worden voor dit onderzoek. Ze worden vernietigd eenmaal het onderzoek afgelopen is.
- De anonimiteit wordt gewaarborgd.
De verkregen gegevens worden anoniem verwerkt door de onderzoeker. De identiteit van de respondent zal mogelijk vermeld worden in het eindrapport, maar hieruit zal niet kunnen blijken wat deze respondent verteld heeft. Citaten uit de gesprekken kunnen wel gebruikt worden, zij het anoniem.

Wij danken u voor uw deelname en staan steeds ter beschikking voor verdere vragen!

Ik verklaar op de hoogte te zijn van het doel van de studie en van de garanties wat betreft anonimiteit en vertrouwelijkheid,

Naam en handtekening deelnemer

Elli Gilbert

_____

_____

Datum: .....

Datum: .....

Vrije
Universiteit
Brussel

ICRH
International Centre
for Reproductive
Health
WHO Collaborating Centre

INFORMED CONSENT

Recherche scientifique sur le phénomène de la violence liée à l'honneur en Belgique

La recherche:

Cette recherche est réalisée à la demande du comité de pilotage 'violence liée à l'honneur' et est financée par le Ministère de l'Intérieur et l'Institut pour l'Égalité des Femmes et des Hommes.

La recherche comprend une description extensive du phénomène 'violence liée à l'honneur'. Suivant notre définition de travail la violence liée à l'honneur renferme toutes les formes de violence mentale ou physique (passible d'une peine ou pas) qui peuvent être utilisées pour prévenir une violation de l'honneur, pénaliser un offenseur, ou pour purifier l'honneur violé. Plusieurs secteurs dans notre pays rencontrent différentes formes de la violence liée à l'honneur, par exemple le secteur médical, les instances d'assistance, le secteur de l'enseignement, la police et la Justice. Chaque secteur fait face à des propres goulets d'étranglement, et des nécessités spécifiques. Dans ces secteurs on a besoin des manières dont on peut détecter et prévenir la violence liée à l'honneur. Faire l'inventaire des différentes formes de la violence liée à l'honneur dont les services d'assistance et la police sont confrontés, est un pas important dans le développement d'une politique adéquate concernant prévention et traitement.

En plus d'obtenir une meilleure compréhension de la complexité de la phénomène, par cette recherche on veut élaborer quelques instruments pour une reconnaissance précoce, et une détection de différentes formes de la violence liée à l'honneur afin de pouvoir développer une prévention adéquate, et de pouvoir apporter une aide optimale aux victimes de cette forme de violence. En plus d'accroître la compréhension du phénomène de la violence liée à l'honneur pour assurer une détection et le dépistage précoce (prévention et pro-action), nous nous demanderons aussi comment la police et la justice doivent traiter ces cas (répression).

L'équipe de recherche:

La recherche est organisée par le groupe de recherche RHEA (Centrum voor Gender en Diversiteit) et le Département de Criminologie de la 'Vrije Universiteit Brussel' d'une part, et par le centre de recherche ICRH (International Centre for Reproductive Health) de la 'Universiteit Gent' d'autre part. La recherche est effectuée par Anke Van Vossle (Master Anthropologie Sociale et Culturelle, Master Sociologie Religieuse et Culturelle) et Elli Gilbert (Master Criminologie, Master Psychologie) sous la direction de quatre promoteurs: Prof. Dr. Gily Coene (liée au groupe de recherche RHEA et au Département de Philosophie et d'Éthique de la VUB), Prof. Dr. Kristel Beyens (liée au Département de Criminologie de la VUB), Dr. Els Leye (attaché à l'ICRH de l'Université de Gand) et Dr. Jan Snacken (chef de psychiatrie pour adultes à l'hôpital St. Pierre à Bruxelles).

Si vous coopérez à cette recherche, nous voudrions vous informer des sujets suivants:

- Votre coopération est volontaire.
Vous pouvez cesser votre coopération à tout moment, sans y subir des conséquences négatives.
- La conversation est confidentielle.
Les notes et/ou les enregistrements faits par le chercheur, seront uniquement utilisés pour cette recherche. Ils seront détruits après la fin de la recherche.
- L'anonymat est garanti.
Les données obtenues seront traitées anonyme par le chercheur. L'identité du répondant peut éventuellement être mentionné dans le rapport final, mais cela ne montrera pas quelle information ce répondant a offri. Des citations peuvent être utilisées, anonyme.

Nous vous remercions pour votre collaboration, et sommes à votre disposition en cas ou vous auriez des questions!

Je déclare d'être au courant de l'objectif de cette recherche et des garanties concernant anonymat et confidentialité,

Nom et signature participant

Elli Gilbert

_____

_____

Date: .....

Date: .....

Bijlage 4: 'Informed consent' casusanalyses

Vrije
Universiteit
Brussel

INFORMED CONSENT

Wetenschappelijk fenomeenonderzoek naar eergerelateerd geweld in België

Het onderzoek:

Dit onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van de Stuurgroep 'eergerelateerd geweld' en wordt gefinancierd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en het Instituut voor Gelijkheid van Mannen en Vrouwen.

Het onderzoek heeft een uitgebreide fenomeenbeschrijving van 'eergerelateerd geweld' als doel. Een aantal sectoren worden in ons land geconfronteerd met diverse vormen van eergerelateerd geweld, zoals de gezondheidszorg, het onderwijs, de politie en justitie, de hulpverlening en het welzijnswerk. Binnen deze sectoren heeft men behoefte aan manieren om eergerelateerd geweld tijdig te detecteren en aan preventie te doen. Het in kaart brengen van de diverse vormen van eergerelateerd geweld waarmee hulpverleningsdiensten en politie in België te maken krijgen, is een belangrijke eerste stap in het zoeken naar een adequaat beleid inzake preventie en aanpak.

Naast een inzicht in de complexiteit van het fenomeen willen we met dit onderzoek enkele instrumenten ontwikkelen voor vroegtijdige herkenning en detectie van vormen van eergerelateerd geweld om zo een adequate preventie te kunnen ontwikkelen en een optimale zorg te kunnen verlenen aan slachtoffers van deze vorm van geweld. Naast het vergroten van het inzicht in het fenomeen eergerelateerd geweld met het oog op een tijdige herkenning en vroegdetectie, zullen we ons ook afvragen hoe men politieel en justitieel met dergelijke zaken dient om te gaan.

De onderzoeksequipe:

Het onderzoek vindt plaats binnen de onderzoeksgroep RHEA (Centrum voor Gender en Diversiteit) en de vakgroep Criminologie van de Vrije Universiteit Brussel enerzijds en binnen het onderzoekcentrum ICRH (International Centre for Reproductive Health) van de Universiteit Gent anderzijds. Het onderzoek wordt uitgevoerd door Anke Van Vossole (Master Sociale en Culturele Antropologie, Master Godsdienst- en Cultuursociologie) en Elli Gilbert (Master Criminologische Wetenschappen, Master Klinische Psychologie) en kent vier promotoren: Prof. Dr. Gily Coene (verbonden aan onderzoeksgroep RHEA en vakgroep Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen van de VUB), Prof. Dr. Kristel Beyens (verbonden aan de vakgroep Criminologie van de VUB), Dr. Els Leye (verbonden aan het ICRH van de UGent) en Dr. Jan Snacken (Diensthooft Volwassenen Psychiatrie in het Universitair Medisch Centrum St-Pieter in Brussel).

Indien u meewerkt aan dit onderzoek, informeren wij u graag met betrekking tot de volgende punten:

- Uw medewerking is vrijwillig.
U kan op elk moment uw medewerking stopzetten, zonder hiervan enige nadelige gevolgen te ondervinden.

- Het gesprek is vertrouwelijk.
De notities en/of opnames die door de onderzoeker worden gemaakt, zullen enkel gebruikt worden voor dit onderzoek. Ze worden vernietigd eenmaal het onderzoek afgelopen is.
- De anonimiteit wordt gewaarborgd.
De verkregen gegevens worden anoniem verwerkt door de onderzoeker. De identiteit van de geïnterviewde blijft onbekend. Citaten uit de gesprekken kunnen wel gebruikt worden, zij het anoniem.

Wij danken u voor uw deelname en staan steeds ter beschikking voor verdere vragen!

Ik verklaar op de hoogte te zijn van het doel van de studie en van de garanties wat betreft anonimiteit en vertrouwelijkheid,

Naam en handtekening deelnemer

Elli Gilbert

_____

_____

Datum: .....

Datum: .....

INFORMED CONSENT

Recherche scientifique sur le phénomène de la violence liée à l'honneur en Belgique

La recherche:

Cette recherche est réalisée à la demande du comité de pilotage 'violence liée à l'honneur' et est financée par le Ministère de l'Intérieur et l'Institut pour l'Égalité des Femmes et des Hommes.

La recherche comprend une description extensive du phénomène 'violence liée à l'honneur'. Plusieurs secteurs dans notre pays rencontrent différentes formes de la violence liée à l'honneur, par exemple le secteur médical, les instances d'assistance, le secteur de l'enseignement, la police et la Justice. Dans ces secteurs on a besoin des manières dont on peut détecter et prévenir la violence liée à l'honneur. Faire l'inventaire des différentes formes de la violence liée à l'honneur dont les services d'assistance et la police sont confrontés, est un pas important dans le développement d'une politique adéquate concernant prévention et traitement.

En plus d'obtenir une meilleure compréhension de la complexité de la phénomène, par cette recherche on veut élaborer quelques instruments pour une reconnaissance précoce, et une détection de différentes formes de la violence liée à l'honneur afin de pouvoir développer une prévention adéquate, et de pouvoir apporter une aide optimale aux victimes de cette forme de violence. En plus d'accroître la compréhension du phénomène de la violence liée à l'honneur pour assurer une détection et le dépistage précoce (prévention et pro-action), nous nous demanderons aussi comment la police et la justice doivent traiter ces cas (répression).

L'équipe de recherche:

La recherche est organisée par le groupe de recherche RHEA (Centrum voor Gender en Diversiteit) et le Département de Criminologie de la 'Vrije Universiteit Brussel' d'une part, et par le centre de recherche ICRH (International Centre for Reproductive Health) de la 'Universiteit Gent' d'autre part. La recherche est effectuée par Anke Van Vossle (Master Anthropologie Sociale et Culturelle, Master Sociologie Religieuse et Culturelle) et Elli Gilbert (Master Criminologie, Master Psychologie) sous la direction de quatre promoteurs: Prof. Dr. Gily Coene (liée au groupe de recherche RHEA et au Département de Philosophie et d'Éthique de la VUB), Prof. Dr. Kristel Beyens (liée au Département de Criminologie de la VUB), Dr. Els Leye (attaché à l'ICRH de l'Université de Gand) et Dr. Jan Snacken (chef de psychiatrie pour adultes à l'hôpital St. Pierre à Bruxelles).

Si vous coopérez à cette recherche, nous voudrions vous informer des sujets suivants:

- Votre coopération est volontaire.
Vous pouvez cesser votre coopération à tout moment, sans y subir des conséquences négatives.

- La conversation est confidentielle.
Les notes et/ou les enregistrements faits par le chercheur, seront uniquement utilisés pour cette recherche. Ils seront détruits après la fin de la recherche.
- L'anonymat est garanti.
Les données obtenues seront traitées anonyme par le chercheur. L'identité du répondant reste inconnue. Des citations peuvent être utilisées, anonyme.

Nous vous remercions pour votre collaboration, et sommes à votre disposition en cas ou vous auriez des questions!

Je déclare d'être au courant de l'objectif de cette recherche et des garanties concernant anonymat et confidentialité,

Nom et signature participant

Elli Gilbert

_____

_____

Date: .....

Date: .....

Bijlage 5: Checklist Eergerelateerd Geweld LEC EGG

CHECKLIST EERGERELATEERD GEWELD

In dit overzicht vindt u een vragenlijst, punten van aandacht en tips die van belang kunnen zijn voor het behandelen van een eergerelateerde zaak. Het is van belang dat u de vragen zo volledig mogelijk behandelt zodat er op basis van de door u verstrekte informatie een deugdelijke analyse kan worden uitgevoerd. **Tip:** Print de checklist ook uit, zodat u de bijsluiter die achter de vragenlijst zit, bij de hand hebt.

Voor de politie geldt dat er op PolitieKennisNet (PKN) meer informatie te vinden is. Surf daarvoor naar het PolitieKennisNet, tabblad Kennis. klik in de linkerkolom op Multicultureel Vakmanschap of op Criminaliteit. Klik daarna op 'Eergerelateerd geweld' en vervolgens weer op 'eergerelateerd geweld'.

Gegevens verzoeker c.g. vast contactpersoon:

Datum van invullen :

Regio/instantie :

Naam :

Telefoonnummer :

Emailadres	:
Zaaknummer	:

In te vullen door LEC:

LECnummer:

1) De Melding

<p>-Neem de tijd voor een uitgebreide intake.</p> <p>-Zoek een rustige ruimte.</p> <p>-Neem de melder serieus en geef hem/haar aandacht.</p> <p>-Stuur de melder nooit weg.</p>	<p>Klik hier voor meer info</p>
---	---

2) Personalialia

<p>-Noteer naast de familienaam ook de meisjesnamen van vrouwen (echtgenotes, (schoon)moeders, (schoon)zussen.</p> <p>-Vraag naar de burgerlijke staat van betrokkenen.</p> <p>-Noteer de geboorteplaats- en land. Vraag naar de streek en provincie en (bekende) steden in de buurt. Vraag de oorspronkelijke en huidige adressen in het land van herkomst en eventuele latere (stedelijke) adressen.</p> <p>-Noteer de nationaliteit.</p> <p>-Vraag naar de verblijfsstatus: vergunning tot verblijf, welke soort, tijdelijk/afhankelijk of visum kort verblijf.</p> <p><u>Maak zoveel mogelijk een kopie van officiële documenten zoals paspoorten en verblijfsvergunningen</u></p> <p>Bij meerdere betrokken personen deze informatie in een bijlage per persoon verwerken.</p> <p>Klik hier voor meer info</p>	Achternaam:	
	Evt. Meisjesnaam:	
	Voornaam:	
	Geboortedatum:	
	Geboorteplaats:	
	Geboortestreek:	
	Geboorteland:	
	Adres:	
	Postcode:	
	Plaats:	
	Telefoonnummer:	
	Nationaliteit:	
	Verblijfsvergunning:	
	zo ja, soort en nr.:	
Rol:		

3) Vaststelling van het probleem

- *Wat is het probleem maak onderscheid tussen eerschending en eerherstel)?*

- *Waarvoor zijn betrokkenen concreet bang? Wat is met andere woorden het ergste, dat er zou kunnen gebeuren? Is dat al gebeurd?*

- *Wat is de houding van en welke emoties tonen betrokkenen?*

- *Wie zijn bij het probleem betrokken?*

- *Wie zijn van het probleem op de hoogte?*

- *Zijn er mensen die absoluut niet op de hoogte mogen raken van het probleem?*

[*Klik hier voor meer info*](#)

4) Sociale en economische achtergronden

- Vraag naar de hoogst voltooide opleiding in Nederland en/of in het land van herkomst.
- Informeer naar de positie op de arbeidsmarkt. Als de betrokkenen geen werk hebben, vraag dan naar het arbeidsverleden.

Breng de financiële situatie van de betrokkenen in kaart.

- Probeer inzicht te krijgen in de vraag wie in de familie of andere groep waar het in de casus om gaat, de beslissingen neemt.
- Informeer naar de geloofsovertuiging van de betrokkenen. Welke moskee/gebedshuis bezoeken ze?
- Tracht inzicht te krijgen in het sociale leven van de familie of groep in het openbaar: in welke openbare gelegenheden komen ze (denk bijvoorbeeld aan een buurthuis, koffiehuis of een sportschool)?
- Probeer in beeld te krijgen in hoeverre opvattingen verschillen binnen de betreffende familie of groep.

[Klik hier voor meer info](#)

5) Ervaringen met geweld

- Wordt er momenteel met geweld bedreigd? Zo ja, wanneer en in welke vorm?
- Is er in deze zaak al geweld gebruikt? Zo ja, wanneer en in welke vorm?
- Is er in het verleden geweld toegepast? Zo ja in welke vorm, door wie en tegen wie was dit geweld gericht? Zijn die incidenten/antecedenten bij de politie bekend?
- Vraag door naar achtergronden en specifieke kenmerken van de geweldpleger(s).
- Hoe is op eerdere gewelddadige ervaringen door de betrokkenen gereageerd?

[Klik hier voor meer info](#)

6) Relatieschema

Maak net zoals onderstaand voorbeeld een relatieschema
(volgende bladzijde)

[Klik hier voor meer info](#)

Plaats in de familie	Voor -en achternamen	Geboortedatum	Geboorteplaats, -streek en -land	Werk	Huidige adres
potentiële slachtoffer, tevens melder	X1	04-04-1974	Plaats X in Nederland	Boekhouder	Slotstraat 2, te X of op een onbekend adres in Turkije
Vader	X2	01-02-1943	Plaats Y in Turkije	Gepensioneerd	Slotstraat 2, te X
Moeder, vermoedelijke dader (intellectueel)	X3	05-03-1945	Plaats Y in Turkije	Geen	Slotstraat 2, te X
Broer	X4	12-10-1967	Plaats Y in Turkije	Geen	Slotstraat 2, te X
Zus	X5	03-05-1970	Plaats X in Nederland	Geen	Slotstraat 2, te X
Echtgenoot van zus	Y1	11-09-1970	Plaats X in Nederland	Docent	Slotstraat 2 te X
Broer	X6	02-03-1969	Plaats Y in Turkije	Kapper	Onbekend adres in Turkije
Broer, vermoedelijke dader (materieel)	X7	05-06-1971	Plaats X in Nederland	Lasser	Slotstraat 2, te X
Ex-man	Z1	01-03-1972	Plaats Y in Turkije		Singel 1, te Z.

7) Overige informatie

Indien u nog informatie heeft die van belang kan zijn voor de zaak en die niet eerder benoemd is in de checklist, kunt u dat hier vermelden. Hierbij valt te denken aan persoonlijke indrukken van behandelaars (politie of ketenpartners), persoonlijk oordeel over de kwaliteit van de hier verzamelde informatie of suggesties voor nader onderzoek naar ontbrekende informatie

8) Het maken van een plan van aanpak

- *Treed nooit overhaast op.*
- *Maak een overzicht van de reeds verzamelde informatie.*
- *Welke (essentiële) informatie ontbreekt?*
- *Hoe kan die informatie alsnog ingewonnen worden?*
- *Overschat nooit de eigen kennis: Is er hulp van een specialist of een bemiddelaar nodig? Vraag via contactpersonen eerdergerelateerd geweld in de eigen regio of ondersteuning van het LEC EGG noodzakelijk is.*
- *Wat wil het potentiële slachtoffer en/of andere betrokkenen? Hoe zien zij de toekomst? Kennen zij een persoon die geschikt is om te bemiddelen?*
- *Schep duidelijkheid bij alle betrokkenen over de rol van de politie en andere betrokken partijen en denk goed na over te verlenen nazorg.*

[Klik hier voor meer info](#)

9) Het horen van betrokkenen en het gebruik van tolken

- *Hoor iedere betrokkene apart.*
- *Houd rekening met de belangen van betrokkenen en de gevolgen van afgelegde verklaringen.*
- *Gebruik bij voorkeur geen tolk, maar houdt rekening met eisen aan bewijsvoering, indien het tot een rechtszaak komt.*
- *Gebruik in overige gevallen een tolk die niet zelf tot de ingroup behoort.*
- *Voorkom dat de tolk als 'cultuurspecialist' gaat optreden of een eigen draai aan de vertaling geeft.*
- *Laat bij twijfel de vertaling van de tolk controleren door een andere (onafhankelijke) tolk.*

[Klik hier voor meer info](#)

10) Vastleggen en doorgeven van informatie

- *Schrijf een uitgebreide rapportage en voeg kopieën van alle relevante stukken toe.*
- *Voeg een overzicht van alle gemaakte afspraken (met collega's en alle betrokkenen, maar geen vrijwilligers van slachtofferhulp) toe.*

[Klik hier voor meer info](#)

11) Bemiddeling door de politie

- *Kies een geschikte locatie en houdt daarbij rekening met de beveiliging.*
- *Kies een bemiddelaar, die voor alle betrokkenen acceptabel is. Houdt daarbij rekening met de visie van betrokkenen op respect en gezag.*
- *Maak afspraken concreet.*

[Klik hier voor meer info](#)

Na het invullen van de checklist kunt u deze samen met andere relevante documenten sturen naar de coördinator eergerelateerd geweld in uw regio of naar de helpdesk van het LEC EGG > lec@haaglanden.politie.nl

Het LEC EGG is tevens bereikbaar via telefoonnummer: 070-4243376

U krijgt zo spoedig mogelijk bericht.

De melding

Als iemand aan het bureau komt om melding te maken van een situatie, waarin eer vermoedelijk een belangrijke rol speelt, dan is het zaak, dat de dienstdoende agent de zaak serieus neemt en de nodige aandacht besteedt aan de melder.

De uitgebreide intake kan inzicht geven in het mogelijke motief. Het heeft meestal geen zin om vermoedens over eer als motief te benoemen. De melder zal ze niet altijd rechtstreeks bevestigen. De vraagstelling moet open zijn. Bij het zoeken naar een motief dient het woord 'eer' mensen niet in de mond te worden gelegd. Eer is een ingewikkeld iets, waarover lang niet altijd makkelijk gesproken wordt. Bovendien is in veel gemeenschappen de politie de laatste instantie, waar mensen zich toe wenden als ze een probleem hebben. Geef melders dan ook nooit de boodschap mee, dat het druk is en dat ze later terug moeten komen. Vaak hebben melders alle moed moeten verzamelen om naar de politie te gaan.

[terug](#)

Relevante vragen: personalia

In eerste instantie zal de melder naar de personalia van alle betrokkenen worden gevraagd. Houd er echter rekening mee, dat meerderjarigheid niet voor iedereen begint bij de 18e verjaardag. Een vrouw is in sommige culturen minderjarig zolang zij ongehuwd is. Bij melding van vermissing van een ongehuwde 25 jarige vrouw, kan dit dus betekenen, dat het in de ogen van de melder gaat om een uiterst kwetsbare vrouw, die de grootst mogelijke bescherming nodig heeft. Ga in het eerste contact actief op zoek naar informatie. Als de betrokkenen niet alle antwoorden weten, vraag dan naar iemand anders (metgezel/vertrouweling), die de informatie wèl kan geven. Maak verder zoveel mogelijk kopieën van documenten. Als de documenten niet direct voorhanden zijn, laat ze dan door de betrokkenen op een later tijdstip brengen.

[terug](#)

Aard van het probleem

Vraag de melder een beschrijving van het probleem te geven: waarvoor is men bang, wie zijn er bij betrokken en wie heeft weet van het probleem? Het is niet altijd verstandig om hier gelijk mee te beginnen. Soms zijn melders zo nerveus of ongerust, dat het wellicht beter is om eerst met meer eenvoudige vragen (bijvoorbeeld vragen naar de personalia) te beginnen, zodat de melder aan de gespreksituatie kan wennen. Het kan echter ook zo zijn, dat de melder meteen ter zake wil komen en gelijk de essentie van het probleem schetst. Gaat het hier inderdaad om een eerzaak? Zo ja, probeer dan te bepalen wat de eerschending is geweest en of er al sprake is geweest van (pogingen) tot eerherstel. Probeer met andere woorden aan het einde van het gesprek in te schatten op welk punt van de glijdende schaal van eerzuiverende handelingen de zaak zich bevindt.

Verder is het belangrijk om goed rekening te houden met emoties van betrokkenen: hebben vermoedelijke aanzetters tot eer gerelateerd geweld bijvoorbeeld het gevoel, dat zij in hun volste recht staan? Stralen betrokkenen angst uit? Let dus goed op attitude en emoties, want deze kunnen inzicht geven in motieven en beweegredenen van betrokkenen.

[terug](#)

Relevante vragen: sociale en economische achtergronden

Vragen naar sociale achtergronden van álle betrokkenen – dus niet alleen die van een individueel persoon, maar die van de gehele familie of van een ander belangrijk groepsverband - hebben uiteraard betrekking op de omstandigheden in Nederland, maar ook op die in het land van herkomst. Kennis hierover kan inzicht bieden in de aanwezigheid van eer als mogelijk motief. Verder kan dit soort informatie laten zien hoe de onderlinge verhoudingen zijn. Daarbij is met name het thema afhankelijkheid interessant, bijvoorbeeld in financieel opzicht of wat betreft de verblijfstitel. Waar het met andere woorden om gaat, is om helder te krijgen wat voor verwachtingen mensen ten opzichte van elkaar hebben en in hoeverre het niet voldoen aan die verwachtingen als oneervol wordt bestempeld. Sociale en economische achtergrondinformatie kan verder aanwijzingen bevatten voor het vinden van een geschikte bemiddelaar in een conflict. Stel dat betrokkenen niet gelovig zijn, dan heeft het wellicht niet zoveel zin om een religieus leider te benaderen als bemiddelende instantie. Bij sociale en economische achtergronden van betrokkenen kan onder meer gedacht worden aan de genoten opleiding, het arbeidsverleden en de financiële staat. Verder is het van belang om navraag te doen naar het bestaan van verschillende opvattingen onder de betrokkenen ten aanzien van (religieuze) normen en waarden. In dit verband kan onder meer gedacht worden aan opvattingen ten aanzien van (homo)seksualiteit, opvoeding, uiterlijk, man-vrouw verhoudingen of uitgaven. Diegene, die de vragen stelt moet wel alert zijn op sociaal wenselijke antwoorden: het kan goed zijn, dat een betrokkene niet vertelt wat hij of zij echt denkt, maar een antwoord geeft, waarvan hij of zij denkt dat het de vragensteller wel zal bevallen. Per situatie moet bekeken worden of het verstandig is om de vragen rechtstreeks te stellen of dat het wijzer is om in een gesprek of verhoor wat meer 'omtrekkende bewegingen' te maken.

[terug](#)

Relevante vragen: ervaringen met geweld

Er dient niet alleen inzichtelijk te worden gemaakt, of er in de voorliggende casus reeds bedreigd is met geweld of dat geweld daadwerkelijk is toegepast. Eerdere gewelddadige ervaringen zijn ook relevant. Het kan zowel om fysiek (onder meer slaan, schoppen, duwen, opsluiten, bedreigen [met wapens] of dwingen tot innemen van medicijnen en/of drugs) als geestelijk (uitschelden, vernederen, chanteren, bedreigen van familieleden, belagen) geweld gaan. Hoe hebben de betrokkenen in het verleden op dit geweld gereageerd? Reacties uit het verleden kunnen helpen te bepalen hoe met de actuele casus moet worden omgegaan. Daarnaast dient te worden nagegaan of de politie informatie over eerdere incidenten in de eigen informatiesystemen terug kan vinden. Tot slot is het zaak, als er in het verleden gewelddadige ervaringen zijn opgedaan, door te vragen naar kenmerken van de daders: zijn zij (vuur)wapen gevaarlijk? Verkeren ze in een crimineel milieu? Gebruiken ze drugs of is er sprake van psychische stoornissen?

[terug](#)

Het maken van een relatieschema

Zowel voor de politie als voor anderen die met een analyse van de zaak bezig zijn, is het handig om een familiestamboom of een netwerkoverzicht te hebben, waarin de onderlinge relaties tussen de betrokkenen zijn weergegeven. Wie wordt er (vermoedelijk) bedreigd met moord of ontvoering? Waar verblijft het potentiële slachtoffer op dit moment? Wie heeft (waarschijnlijk) de aanzet gegeven tot het plegen van eer gerelateerd geweld (intellectuele dader) en wie is (waarschijnlijk) voornemens om dit plan uit te gaan voeren?

[terug](#)

Het maken van een plan van aanpak

De problematiek rond eer gerelateerd geweld is dermate complex, dat een goed plan van aanpak noodzakelijk is. Overhaaste beslissingen, waarvan op voorhand de mogelijke consequenties niet goed worden overzien, kunnen een averechts effect hebben. Het is zelfs mogelijk, dat door een niet goed voorbereide aanpak de politie of andere partners onbedoeld zelf de eer van betrokkenen schenden. Denk in dit verband bijvoorbeeld aan wat er allemaal kan gebeuren, als een tot dan toe goed bewaard geheim door onachtzaamheid van de politie of andere partners uitlekt. Indien dit als een eerschending wordt ervaren, is het probleem verergerd. Voor de betrokkenen zijn de gevolgen dan misschien niet te overzien, terwijl de behandelend politieambtenaar zich wellicht van geen enkel kwaad bewust is, omdat hij of zij de gevoeligheden niet (onder)kent. De zaak wordt nog complexer indien betrokkenen de politie of andere partners in de veiligheidszorg hiervoor verantwoordelijk houden. Pogingen om eer te herstellen – waaronder het gebruik van geweld – kunnen zich dan ook tegen medewerkers van de politie en haar partners gaan richten!

[Z.O.Z](#)

Het maken van een plan van aanpak 2

De behandelend politieambtenaar moet er zich terdege van bewust zijn, dat hij of zij niet altijd in staat zal zijn om de ingewikkelde problematiek met betrekking tot eer gerelateerd geweld op te lossen. Vaak is doorverwijzing naar een specialist nodig. Eer is immers een dynamisch verschijnsel, dat zich in verschillende hoedanigheden voor kan doen. Voor de aanpak van eer gerelateerd geweld kan dan ook geen 'recept' worden verstrekt. Externe specialisten hebben echter informatie nodig op grond waarvan zij zich over een specifieke casus uit kunnen spreken.

Een relatieschema is een belangrijke hulp bij het opstellen van een plan van aanpak. Het schema kan nog verder aangevuld worden met andere informatie, zoals de resultaten van controles van alle personalia in de informatiesystemen, waartoe de politie toegang heeft. Bij het systematiseren van informatie met behulp van een schema, wordt ook sneller duidelijk of er nog belangrijke gegevens ontbreken.

Breng eveneens goed in kaart, wat het potentiële slachtoffer en/of andere betrokkenen graag zouden willen. Wil men het contact met de eerschender handhaven? Is men bereid belangrijke sociale banden, zoals familierelaties te verbreken? Hoe ziet men de toekomst? Verder is het belangrijk, dat alle betrokkenen en de politie realistische verwachtingen ten opzichte van elkaar hebben. Het is aan te raden deze afspraken op papier te zetten en ze officieel te laten ondertekenen door de betrokkenen (laat ook de eventuele bemiddelaar tekenen). Verder moet van tevoren goed worden nagedacht over nazorg.

Alleen op basis van goede informatie kunnen concrete stappen worden gezet. Helaas kan een plan van aanpak voor eerezaken niet worden gestandaardiseerd. In sommige gevallen kan bijvoorbeeld bemiddeling door mensen uit eigen kring tot een oplossing leiden. Betrokkenen kennen wellicht iemand, die daar voldoende gezag en draagvlak voor heeft. Er zijn echter ook situaties denkbaar, waarin de onderlinge verhoudingen zo vertroebeld zijn, dat dit niet meer mogelijk is. Dan zou een geestelijk leider als bemiddelaar een goed alternatief kunnen zijn. Maar standaard een imam of een andere geestelijk leider inschakelen, zonder dat hierover overleg is gevoerd met de betrokkenen, kan desastreuze gevolgen hebben als blijkt dat het gezag van de leider door de betrokkenen niet erkend wordt. Zoek dus niet op eigen houtje een bemiddelaar, raadpleeg bijvoorbeeld aangewezen deskundigen in de politiekorpsen, die weer een beroep kunnen doen op de expertise, die in het politiekorps Haaglanden voorhanden is. Aan het einde van deze lijst is een apart blok opgenomen met tips voor het geval de politie zelf in een eerzaak als bemiddelaar optreedt.

[terug](#)

Vastleggen en doorgeven van informatie

Het spreekt voor zich: maak altijd een volledige en uitvoerige rapportage (met eventuele processen-verbaal). Doe dit ook, indien het er aanvankelijk naar uitziet, dat de situatie door een gesprek tot rust is gebracht. In die rapportage dient een overzicht te worden gegeven van alle gemaakte afspraken, bijvoorbeeld over het verstrekken van informatie aan wijkagenten en anderen binnen het politieapparaat. In dit verband moet eveneens duidelijkheid worden verschaft omtrent het verstrekken van informatie aan betrokkenen en derden. Het gaat dus niet alleen om afspraken tussen politieambtenaren onderling en met partners in de veiligheidszorg, maar ook om afspraken met andere betrokkenen, zoals de melder en zijn achterban of een geestelijk leider, die als bemiddelaar bij de zaak betrokken is.

In Haaglanden is in het bedrijfsprocessensysteem Genesys een veld toegevoegd met betrekking tot slachtofferhulp. Bij politie Haaglanden vormt het Bureau Vrijwilligers, waar onder andere de vrijwilligers van slachtofferhulp onder vallen, een onderdeel van de politieorganisatie. Het korps vindt het belangrijk dat slachtoffers van delicten, indien daar behoefte aan bestaat, gebruik kunnen maken van de diensten van slachtofferhulp. Bij zaken met betrekking tot eer gerelateerd geweld valt dit echter sterk af te raden. De aan dit bureau verbonden vrijwilligers beschikken niet over de kennis om dergelijke complexe en dikwijls lang slepende zaken goed te kunnen behandelen. Een verkeerde benadering kan – zoals reeds eerder werd aangegeven bij het maken van een plan van aanpak - desastreuze gevolgen hebben. Bij het vastleggen van informatie – het 'muteren' dienen agenten dan ook aan te geven dat bemiddeling van slachtofferhulp niet gewenst is. Men moet er alert op zijn het in Haaglanden verplichte veld 'slachtofferhulp ja/nee', dat automatisch op 'ja' staat, te wijzigen.

[terug](#)

Het horen van betrokkenen en het gebruik van tolken

Elke betrokkene dient apart te worden gehoord. Alleen op die manier voelen partijen zich vrij om te spreken en kunnen nadien de verhalen vergeleken worden. De politieagent, die de zaak behandelt moet alert zijn op de belangen van betrokkenen en de gevolgen van verklaringen. Waarom wordt dat en dat verklaard? Door wie wordt wat verklaard? Wanneer wordt wat verklaard? Daarbij dient rekening te worden gehouden met culturele patronen (en gevolgen). Een jong meisje, dat als getuige alles open en eerlijk verklaart, kan daarvoor soms later een hoge prijs betalen. Spreek bij twijfel altijd met een deskundige in de regio, die een beroep kan doen op het LEC EGG in Haaglanden.

Door niet met een tolk te werken die tot de *ingroup* behoort, wordt voorkomen, dat de persoonlijke opvattingen van de tolk het proces beïnvloeden. Een tolk uit de ingroup kan bovendien door betrokkenen worden herkend als behorend bij een bepaalde groep of stroming, waardoor er niet open en eerlijk wordt gesproken. Ook kan een tolk uit de eigen groep schaamte of angst voor roddels oproepen en versterken, waardoor men zwijgt of minder verklaart. Soms kan het niet anders en moet er toch een tolk worden ingezet. Dit speelt bijvoorbeeld in zaken, waar dodelijke slachtoffers zijn gevallen. Als het tot een proces komt, wil de rechter immers stukken zien, waar met een beëdigde tolk is gewerkt. Verder is het van belang, dat, wanneer er van de diensten van een tolk gebruik wordt gemaakt, deze niet wordt ingezet als een 'cultuurspecialist', die vanuit de eigen overtuiging de politieambtenaar (ongewild, onbewust of soms moedwillig) een bepaalde richting op stuurt. Let goed op, dat de tolk een zo getrouw mogelijke weergave geeft van wat hem verteld is. Dit is natuurlijk moeilijk als de betrokken agent zelf de vreemde taal niet machtig is. Wees echter alert als een tolk zich bij zijn of haar vertalingen frequent bedient van politiejargon of politiek correct Nederlands. Door deze 'extra vertaling' kunnen namelijk belangrijke nuances over het hoofd gezien worden!

[terug](#)

Bemiddeling door de politie

Als het tot een bemiddelend gesprek komt, dan is er een aantal aspecten waar goed over nagedacht dient te worden. In de eerste plaats moet er een geschikte locatie voor de bijeenkomst worden gekozen. Het moet neutraal gebied zijn, zodat alle partijen genegen zijn te komen. Indien er redenen zijn om aan te nemen dat er gewelddadige escalatie mogelijk is, zijn ook de beveiligingsmogelijkheden van belang. Is er bijvoorbeeld voldoende ruimte om betrokkenen apart te spreken of van de groep te scheiden als de emoties hoog oplopen? Fouilleer indien nodig de aanwezigen en zorg dat er op bijstand van collega's kan worden gerekend, mochten er problemen ontstaan. Een ander belangrijk punt bij het zoeken van een geschikte locatie, is het rekening houden met zichtbaarheid van de gesprekspartners. Als buitenstaanders kunnen zien wie er bij het gesprek zijn betrokken, zou dit tot gevolg kunnen hebben dat de zaak alsnog uitlekt, waardoor het geschonden eergevoel een extra knauw krijgt. Al met al biedt een politiebureau goede mogelijkheden voor het voeren van deze moeilijke gesprekken.

Eerder is al gesproken over het kiezen van een geschikte bemiddelaar. Indien een politieambtenaar de leiding van het gesprek op zich neemt, kies dan iemand die gezag uitstraalt. Laat de gespreksleiding over aan de oudste en/of de hoogste in rang. Dikwijls is het verstandig – afhankelijk van de groep die het betreft – om het gesprek door een man te laten voeren. Critici zullen wellicht stellen, dat een dergelijke aanbeveling in de Nederlandse context niet meer van deze tijd is. Doel van een bemiddelingsgesprek is echter niet het halen van het eigen morele gelijk, maar het voorkomen van escalatie in een complex conflict. Enig inlevingsvermogen in de belevingswereld van de betrokkenen is hierbij van essentieel belang. Waar het om gaat is dat de gespreksleider op respect en vertrouwen kan rekenen van de aanwezigen. Als de gespreksleider eerst zijn eigen positie moet 'bevechten', kan deze nooit als een volwaardige bemiddelaar optreden: de betrokken partijen zullen immer niets van hem of haar aannemen. Collega's kunnen overigens het gezag van de gespreksleider verstevigen door deze als een echte 'magistraat' te behandelen: laat de bemiddelaar niet de deelnemers aan het gesprek bij de voordeur ophalen, de jassen aannemen of koffie serveren, maar doe dat voor hem. Het is zaak dat de bemiddelaar te allen tijde de regie over het gesprek houdt.

Verder is het belangrijk dat de bemiddelaar de onderwerpen, die besproken worden, tastbaar en concreet maakt. Dat kan door bijvoorbeeld afspraken op papier te zetten en de stukken voor de ogen van de betrokkenen in een dossiermap te voegen onder vermelding van hun naam. Op die manier wordt het serieuze karakter van datgene wat besproken is, nog eens onderstreept. Het onderstaande schema geeft een samenvatting van de belangrijkste punten.

[terug](#)

Deze checklist is ontwikkeld ten behoeve van de Nederlandse politie en dient in haar volledigheid te worden gebruikt. Het aanbrengen van wijzigingen is niet toegestaan.

Publicatie in onverkorte vorm kan slechts geschieden met bronvermelding.

Bijlage 6: Risico-screeningsinstrument Verwey-Jonker

Risicoscreening 2007

Instrument voor risicoscreening in de vrouwenopvang

Datum afname	
Naam intaker	
Naam cliënt	
Uitslag risicoscreening	Groen

A. Achtergrondinformatie

1. Wie weet er (vermoedelijk) dat u bij de vrouwenopvang aanklopt?

- Niemand
- Buurvrouw
- Kennis
- Vriendin
- Vriend
- Partner
- Familielid, nl:
- Andere opvanginstelling
- Anders, namelijk: .

2. Hoeveel mensen (ongeveer) weten dat u bij de vrouwenopvang aanklopt?

- Professionals
- Mensen uit eigen netwerk

3. Bent u bang voor iemand of voor iemand op de vlucht?

- Neer
- Partner
- Ex-partner
- Vader
- Moeder
- Ander familielid, namelijk: .
- Schoonfamilie, namelijk: .
- Persoon die me in de prostitutie brengt of houdt
- Persoon uit crimineel circuit
- Anders, namelijk: .

Vervolg de risicoscreening met vraag 4A.

Let op!

→ Als cliënt bang is voor familie of schoonfamilie, vul dan ook vraag 4B in

→ Als cliënt bang is voor iemand anders, vul dan ook vraag 4C in

4A. De volgende vragen gaan over uw relatie en uw kinderen

Heeft u een relatie?

- Ja, partner
- Nee, relatie is verbroken (ex-partner)
- Nee, er is helemaal geen sprake van een relatie

Heeft u zelf kunnen kiezen voor de relatie?

- Ja
- Nee (licht toe)

Bent u van uw partner afhankelijk?

- Nee
- Ja, vanwege verblijfsvergunning
- Ja, vanwege inkomen
- Ja, vanwege woning
- Ja, om andere redenen, namelijk: .....

Heeft u kinderen?

- Ja
- Nee
- Zwanger

Zo ja, vul per kind onderstaande gegevens in:

Naam kind	Leeftijd kind	Huidige verblijfplaats	Bij wie ligt het gezag
	, -Jongen/Meisje-		
	, -Jongen/Meisje-		
	, -Jongen/Meisje-		
	, -Jongen/Meisje-		
	, -Jongen/Meisje-		
	, -Jongen/Meisje-		
	, -Jongen/Meisje-		
	, -Jongen/Meisje-		
	, -Jongen/Meisje-		
	, -Jongen/Meisje-		

**4B. U geeft aan bang te zijn voor iemand uit uw familie of schoonfamilie.
Wat is daarvoor de reden?**

- Situatie van mishandeling, huiselijk geweld
- Is ongehuwd zwanger
- Houdt zich niet aan opgelegde inperking van (seksuele) vrijheden (bijvoorbeeld partner keuze, relatie zonder huwelijk, niet meewerken aan gearrangeerd huwelijk)
- Wil scheiden
- Anders, namelijk:

Bent u bang voor uzelf, voor uw kinderen of voor allebei?

- Mijzelf
- Mijn kinderen
- Allebei

Bij ongehuwd zwangerschap, relatie buiten huwelijk en scheiding:

Is uw (schoon)familieop de hoogte van uw situatie? Zo nee, gaat dit wel gebeuren denkt u?

4C. Wat is de reden dat u bang bent voor deze perso(o)n(en)?

- Wil uit prostitutie (loverboys, vrouwenhandel)
- Wil contact met crimineel circuit verbreken
- Anders, namelijk:

Omschrijf de situatie:

5. Wat is uw culturele achtergrond?

Waar bent u opgegroeid? .

Waar komt uw vader vandaan? .

Waar komt uw moeder vandaan? .

6. Wat is de culturele achtergrond van degene waar u bang voor bent?

Waar is deze persoon opgegroeid? .

Waar komt zijn/haar vader vandaan? .

Waar komt zijn/haar moeder vandaan? .

B. Aard en omvang van de dreiging

7. Zijn of gaan er mensen actief op zoek naar u, denkt u?

- Ja, namelijk: .
- Nee
- Weet niet

8. Bent u bedreigd?

- Ja
- Nee

Indien ja, waarmee wordt of werd u bedreigd? (Omschrijf de situatie)

Denkt u dat dit echt kan gebeuren?

- Ja
- Nee
- Weet niet

9. Welke van de volgende risicofactoren zijn of waren aanwezig?

(Alle factoren langslopen, meerdere antwoorden mogelijk)

- Aanwezigheid (vuur)wapen(s)
- Opsluiting/isolatie
- Escalerend geweld
- Kinderen die slachtoffer waren van geweld
- Ernstig bedreigde familieleden
- Eerdere geweldsdelicten van pleger
- Iemand is mishandeld door pleger
- Pleger is bekend bij de politie
- Iemand gedood door pleger/familie/gemeenschap
- Iemand in de familie is ooit verdwenen
- Emotionele en extreme uitspraken over eer of eerwraak
- Een seksuele relatie buiten het huwelijk van cliënt
- Betrokkenheid van pleger bij crimineel milieu
- Betrokkenheid van cliënt bij crimineel milieu

- Gedwongen prostitutie
- Vrouwenhandel
- Problematisch druggebruik of verslaving pleger
- Problematisch alcoholgebruik of verslaving pleger
- Psychische stoornis pleger
- Aangifte van cliënt tegen pleger
- Pleger of familie of vrienden van pleger hebben toegang tot adresbestanden
- Anders, namelijk: .

10. Wat denkt u dat er kan gebeuren?

- Pleger gaat op zoek naar me
- Pleger vindt me op opvangadres
- Geweld tegen mezelf
- Geweld tegen mijn kinderen
- Ontvoering/schaking/opsluiting van mijzelf en/of mijn kinderen
- Achterlaten in land van herkomst
- Gedwongen abortus of hersteloperatie
- Verstoting
- Moord/doodslag
- Anders, namelijk: .

11. Kunt u op een schaal van 1 tot 10 aangeven hoeveel gevaar u loopt? Score 1 betekent dat u helemaal geen gevaar loopt en score 10 dat u heel veel gevaar loopt.

Inschatting veiligheid door cliënt:

Geen gevaar 1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10 Zeer veel gevaar

Gevaar:

12. De volgende vragen gaan over uw veiligheid in de vrouwenopvang.

- Denkt u dat u hier, bij deze vrouwenopvang veilig bent?
- Zijn er bepaalde maatregelen nodig voor uw veiligheid hier, zo ja welke?
- Zijn er plaatsen waar u niet veilig bent? Waarom niet?

C. Blad voor de hulpverlener

Onderstaande vragen moeten worden ingevuld door de hulpverlener die de risicoscreening heeft verricht.

13. *Welke risicofactoren komen voor deze cliënt uit de risicoscreening naar voren?*

14. *Zijn er nog andere belangrijke factoren die van invloed zijn op de veiligheid van de cliënt, en die niet of onvoldoende uit de screening blijken?*

15. *Hoe schat u zelf het gevaar in dat de cliënt loopt, op een schaal van 1 tot 10?*

Inschatting veiligheid door hulpverlener:

Geen gevaar 1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10 Zeer veel gevaar

Gevaar:

16. *Komt dit overeen met de perceptie van de cliënt? Zo nee, beschrijf wat er naar uw mening aan de hand is waardoor de cliënt haar veiligheid anders inschat dan uzelf.*

17. *Heeft u het gevoel voldoende en de juiste informatie gekregen te hebben om tot een uitslag te komen? Zo nee, wat gaat u ondernemen om wel tot een uitslag te kunnen komen?*

D. Codering	
<p>Naarmate er meer risicofactoren aanwezig zijn, zijn er meer veiligheidsmaatregelen nodig. De alarmindicatie die uit het instrument naar voren komt is vergelijkbaar met die van een stoplicht: groen, oranje of rood. Bij elke code horen vervolgstappen op het gebied van plaatsing, informatie en veiligheidsmaatregelen.</p>	
<i>Uitkomst risicoscreening</i>	<i>Vervolgstappen</i>
<p>GROEN</p> <p>Er zijn geen bijzonderheden wat betreft de veiligheid van de cliënt, er zijn niet of nauwelijks risicofactoren aanwezig.</p>	<p>Plaatsing</p> <p>Cliënt kan in opvang blijven</p> <p>Informatie</p> <p>Inwinnen van aanvullende informatie is niet nodig</p> <p>Veiligheidsmaatregelen</p> <p>Additionele veiligheidsmaatregelen zijn niet nodig</p>
<p>ORANJE</p> <p>Er zijn risicofactoren aanwezig, maar er is geen sprake van acute en ernstige dreiging.</p> <p>De veiligheid van de cliënt heeft wel aandacht: de situatie kan veranderen, of er is aanvullende informatie nodig om de ernst van de situatie beter in te kunnen schatten.</p>	<p>Plaatsing</p> <p>Cliënt blijft in principe in opvang. Als nader onderzoek op grote onveiligheid wijst, dit heroverwegen.</p> <p>Informatie</p> <p>Contact opnemen met politie of MEP voor informatie over pleger</p> <p>Contact opnemen met ketenpartners voor aanvullende informatie</p> <p>Intern overleg met collega's</p> <p>Vervolg vragenlijsten afnemen indien mogelijk</p> <p>Veiligheidsmaatregelen</p> <p>Individuele veiligheidsmaatregelen cliënt</p>
<p>ROOD</p> <p>De veiligheidssituatie van de cliënt is ernstig. Er zijn meerdere en/of zeer pregnante risicofactor(en) aanwezig.</p> <p>De cliënt heeft beslist een veilige en geheime plek nodig</p>	<p>Plaatsing</p> <p>Cliënt blijft <i>alleen</i> in de opvang als <i>deze</i> opvang voor <i>deze</i> cliënt een veilige en geheime plek is. Is dit niet het geval, dan cliënt doorplaatsen naar ander type opvang, andere regio of naar safe house.</p> <p>Informatie</p> <p>Contact opnemen met politie of MEP voor informatie over pleger</p> <p>Contact opnemen met ketenpartners voor aanvullende informatie</p> <p>Intern overleg met collega's</p> <p>Vervolg vragenlijsten afnemen indien mogelijk</p> <p>Veiligheidsmaatregelen</p> <p>Aware</p> <p>Individuele veiligheidsmaatregelen cliënt</p> <p>Contact opnemen met politie voor bescherming</p>

D1401951.st/mb;170107

Bijlage 7: Weginginstrument

Weginginstrument Eergerelateerd Geweld

Dossiergegevens	
Casusnummer	Open tekst
Ketenproces	Dossievorming en analyse
Dossierhoudersnaam	Open tekst
Datum van invullen van deze module	Open tekst

Persoonsgegevens		Antwoord
1. Is er meer dan één persoon betrokken in deze casus?	Ja	Maak voor ieder persoon een (nieuw) tabblad Persoonsgegevens aan. Kopieer daarvoor eerst dit tabblad Persoonsgegevens alvorens gegevens in te voeren.
	Nee	

[Ga door naar de volgende vraag. Klik hier.](#)

2. Invullen van persoonsgegevens		Persoon
	Achternaam	Open tekst
	Voornaam	Open tekst
	Meisjesnaam	Open tekst
	Stamnaam	Open tekst

Adres	Open tekst
Postcode	Open tekst
Plaats	Open tekst
Telefoonnummer	Open tekst
E-mailadres	Open tekst

Sekse	Open tekst
Nationaliteit	Open tekst
Verblijfsvergunning (nummer)	Open tekst
Geboortedatum	Open tekst
Geboorteplaats	Open tekst
Geboortestreek	Open tekst
Geboorteland	Open tekst
Geboorteland ouders	Open tekst
Burgerlijke staat	Open tekst
Gesproken taal	Open tekst

3. Wat is de rol van deze persoon in deze casus?		Antwoord
	Slachtoffer	
	Dader	
	Verdachte	
	Melder	
	Getuige	
	Omstander	
	Anders, namelijk	Open tekst

4. Wat is de relatie van deze persoon met anderen?		Naam
	Moeder van	Open tekst
	Vader van	Open tekst
	Dochter van	Open tekst
	Zoon van	Open tekst
	Oma (moederskant) van	Open tekst
	Opa (moederskant) van	Open tekst
	Oma (vaderskant) van	Open tekst

Opa (vaderskant) van	Open tekst
Oom (broer van moeder) van	Open tekst
Oom (broer van vader) van	Open tekst
Oom (aangetrouwd) van	Open tekst
Tante (zus van moeder) van	Open tekst
Tante (zus van vader) van	Open tekst
Tante (aangetrouwd) van	Open tekst
Nicht (dochter van zus van moeder) van	Open tekst
Nicht (dochter van broer van moeder) van	Open tekst
Nicht (dochter van zus van vader) van	Open tekst
Nicht (dochter van broer van vader) van	Open tekst
Neef (zoon van zus van moeder) van	Open tekst
Neef (zoon van broer van moeder) van	Open tekst
Neef (zoon van zus van vader) van	Open tekst
Neef (zoon van broer van vader) van	Open tekst
Echtgenote van	Open tekst
Echtgenoot van	Open tekst
Verloofde van	Open tekst
Vriendin (partner) van	Open tekst
Vriend (partner) van	Open tekst
Vriendin van	Open tekst
Vriend van	Open tekst
Kennis van	Open tekst
Bekende van	Open tekst
Buurbewoner van	Open tekst
Anders, namelijk	Open tekst

5. Heeft deze persoon kinderen?		Antwoord
	Ja, hoeveel?	
	Nee	

6. Wat is het probleem, volgens deze persoon?		Antwoord
	Probleemomschrijving	Open tekst

7. In welke mate is er sprake van een gevaarlijke situatie in deze casus, ingeschat door deze persoon?		Gevaarschatting
	0 = geen inschatting	
	1 = ongevaarlijke situatie	
	2 = nauwelijks gevaarlijke situatie	
	3 = mogelijk gevaarlijke situatie	
	4 = gevaarlijke situatie	
	5 = zeer gevaarlijke situatie	

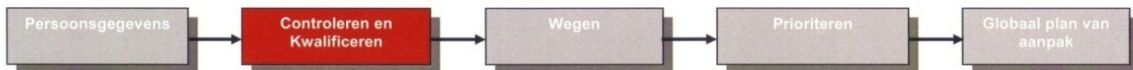
8. Waarom schat deze persoon dat in?		Antwoord
	Verklaring	Open tekst

9. Is deze persoon reeds bekend bij of geraadpleegd door (andere) ketenpartners of organisaties?		Antwoord
	Ja	
	Nee	

10. Zo ja, bij of door welke (andere) ketenpartner(s) of organisatie(s)?				
	Ketenpartner / andere organisatie	Naam contactpersoon	Datum geraadpleegd	Resultaat
	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst

Ga naar Controleren en Kwalificeren		
Waarschuwing! Zijn alle vragen gecontroleerd op juiste beantwoording?		Antwoord
	Ja	Ga door naar de volgende module. Klik hier.
	Nee	Beantwoord alsnog de onbeantwoorde vragen.

Weginginstrument Eergerelateerd Geweld

Dossiergegevens	
Casusnummer	Open tekst
Ketenproces	Dossievorming en analyse
Dossierhoudernaam	Open tekst
Datum van invullen van deze module	Open tekst

Familiëschema	
11. Is er een familiëschema gemaakt van deze casus?	Antwoord
Ja	
Nee	

Familiëschema	
12. Zijn er kinderen onder de 18 jaar betrokken binnen het cliëntsysteem?	Antwoord
Ja	
Nee	

Geraadpleegde ketenpartners			
13. Welke ketenpartners zijn reeds geraadpleegd?			
Geraadpleegde ketenpartner	Naam contactpersoon	Datum geraadpleegd	Resultaat
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst

Reeds ondernomen interventies	
14. Is deze casus reeds behandeld in het casusoverleg?	Antwoord
Ja	
Nee	

Reeds ondernomen interventies						
15. Welke interventies zijn er reeds ondernomen?						
Interventie	Op advies van (naam (ketenpartner))	Uitgevoerd door (naam (ketenpartner))	Doel	Resultaat	Gereed?	Einddatum
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst

Vaststellen typologie		
16. Van welke typologie(en) is er sprake in deze casus?		
Verloving en huwelijk	Antwoord	Verklaring antwoord
Type 1a: de route naar verloving en huwelijk		Open tekst
Type 1b: echtelijke problemen		Open tekst
Schaking (afgedwongen huwelijk)	Antwoord	Verklaring antwoord
Type 2a: schaking ongehuwd meisje		Open tekst
Type 2b: schaking gehuwde vrouw		Open tekst
Voor- of buitenhuwelijkse seksuele omgang	Antwoord	Verklaring antwoord
Type 3a: heteroseksuele omgang van man en vrouw		Open tekst
Type 3b: homoseksuele omgang van mannen of vrouwen		Open tekst
Type 3c: verleiding van vrouw		Open tekst
Type 3d: verkrachting van vrouw		Open tekst
Type 3e: verkrachting van man		Open tekst

<i>Opvoeding van kinderen</i>	Antwoord	Verklaring antwoord
Type 4: wegelopen van kinderen		Open tekst

<i>Incest</i>	Antwoord	Verklaring antwoord
Type 5a: gedwongen incest		Open tekst
Type 5b: vrijwillige incest		Open tekst

<i>Echtscheiding</i>	Antwoord	Verklaring antwoord
Type 6a: echtscheiding op initiatief van de vrouw		Open tekst
Type 6b: echtscheiding op initiatief van de man		Open tekst

<i>Alleenstaande gescheiden vrouw</i>	Antwoord	Verklaring antwoord
Type 7: alleenstaande gescheiden vrouw		Open tekst

<i>Conflicten tussen families</i>	Antwoord	Verklaring antwoord
Type 8: conflicten tussen families		Open tekst

<i>Anders</i>	Antwoord	Verklaring antwoord
Anders, namelijk		Open tekst
Geen typologie van toepassing		Open tekst

Probleemomschrijving

17. Wat is het probleem, volgens de hulpverlener?	Antwoord
Probleemomschrijving	Open tekst

18. In welk stadium bevindt zich het probleem, volgens de hulpverlener?	Antwoord
Stadium	Open tekst

19. Indien er geen stadium bekend is, geef (als hulpverlener) dan een zo precies mogelijke omschrijving.	Antwoord
Precies mogelijke omschrijving	Open tekst

20. Wat is het probleem, volgens de expert?	Antwoord
Probleemomschrijving + naam expert	Open tekst

21. In welk stadium bevindt zich het probleem, volgens de expert?	Antwoord
Stadium + naam expert	Open tekst

22. Indien er geen stadium bekend is, geef (als expert) dan een zo precies mogelijke omschrijving.	Antwoord
Precies mogelijke omschrijving + naam expert	Open tekst

Vaststellen categorie

23. Geef aan van welke wangedragingen en conflictgronden er in deze casus sprake is, door een 'x' te zetten in de antwoordkolom.
--

Categorie I

<i>Conflicten door of problemen met:</i>	Antwoord
het trotseren van gezag van familieleden	
huishoudelijke karweitjes	
besteding van zakgeld of salaris	
schoolprestaties	
schoolkeuze	
leugens over kleinigheden	
geloofszaken (hoofddoek)	
diefstal door familieleden	
opvliegendheid of temperament	
afwijzing van huwelijkskandidaat	
cliënt(e) die wil scheiden	
de omgang met de kinderen (na echtscheiding)	

Categorie II

<i>Conflicten door of problemen met:</i>	Antwoord
uitdagend gedrag/kleding in het	

openbaar	
overdag niet op tijd thuis zijn (van werk of school)	
een onverklaarbaar hoge telefoonrekening	
msn'en met vreemden	
verkeerde vrienden/vriendinnen	
geheimzinnig gedrag	
weigering van toezicht door familieid (als bescherming)	

Categorie III en IV

	Categorie III	Categorie III	Categorie IV	Alternatieve categorie
	Het wangedrag is een feit.	Het wangedrag is bekend bij een of meerdere familieleden.	Het wangedrag is bekend bij mensen buiten de familie in de eigen sociale groep.	
Cliënte is gezien terwijl ze op school/het werk moest zijn				
Er is openlijke belangstelling van mannen of jongens				
Cliënte betoont zelf openlijke belangstelling voor mannen/jongens				
Er gaat (onware) roddel over cliënt(e)				
Cliënt(e) wordt met vervelende foto's gechanteerd				
Cliënte is betast of aangerand door een man				
Er zijn vervelende foto's van cliënt(e) genomen (en wel/niet verspreid)				
Cliënt(e) is een nacht niet thuis geweest				
Een man heeft cliënt(e) verleid om seks met hem/haar te hebben				
Cliënte is verkracht				
Cliënte heeft vrijwillig seksuele gemeenschap gehad				
Cliënte is zwanger				
Cliënte heeft een abortus ondergaan				

Cliënte heeft een kind gebaard				
Cliënt(e) en een familieid onderhouden vrijwillig een incestueuze relatie				
Cliënt(e) beschuldigt een familieid van gedwongen incest				
Cliënt(e) wordt beschuldigd van het plegen van gedwongen incest				
Cliënt(e) wordt beschuldigd van het onderhouden van homoseksuele seksuele contacten				

Categorie V

	Antwoord
Familie A verspreidt (onware) roddel over familie B	
Mannen/jongens uit familie A vallen een lid van familie B lastig	
Familie A verspreidt (onware) roddel over een vrouw uit familie B	
Cliënt A wordt beschuldigd van verkrachting van een vrouw uit familie B	
Cliënt A wordt beschuldigd van verleiding van een vrouw uit familie B	
Een zakelijk geschil loopt uit de hand	
Een lid van de familie A steelt bij familie B	
Een huwelijk tussen de families loopt spaak (waardoor er onenigheid is ontstaan)	
Er is iemand van de familie A verwond door de familie B	
Er is iemand van de familie A gedood door de familie B	

Vaststellen specifieke context

24. Welke risicofactoren en protectieve factoren per leefgebied zijn van toepassing op deze casus? Noteer bij elke factor de naam van de persoon op wie de factor betrekking heeft.

Leefgebied	Risicofactoren	Protectieve factoren
Huisvesting	Open tekst	Open tekst
Financiën	Open tekst	Open tekst
Sociaal functioneren	Open tekst	Open tekst
Psychisch functioneren	Open tekst	Open tekst
Zingeving	Open tekst	Open tekst
Lichamelijk functioneren	Open tekst	Open tekst
Praktisch functioneren	Open tekst	Open tekst
Dagbesteding	Open tekst	Open tekst
Overige factoren	Open tekst	Open tekst

Inschatting gevaar en interventies

25. In welke mate is er sprake van een gevaarlijke situatie in deze casus, ingeschat door de hulpverlener?

	Gevaarinschatting
0 = geen inschatting	
1 = ongevaarlijke situatie	
2 = nauwelijks gevaarlijke situatie	
3 = mogelijk gevaarlijke situatie	
4 = gevaarlijke situatie	
5 = zeer gevaarlijke situatie	

26. Waarom schat de hulpverlener dat in?

	Antwoord
Verklaring	Open tekst

27. Welke interventies stelt de hulpverlener voor?

Interventie	Uitgevoerd door (naam (ketenpartner))	Doel	Begindatum	Einddatum
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst

28. In welke mate is er sprake van een gevaarlijke situatie in deze casus, ingeschat door de expert?

	Gevaarinschatting
0 = geen inschatting	

1 = ongevaarlijke situatie	
2 = nauwelijks gevaarlijke situatie	
3 = mogelijk gevaarlijke situatie	
4 = gevaarlijke situatie	
5 = zeer gevaarlijke situatie	

29. Waarom schat de expert dat in?

	Antwoord
Verklaring + naam expert	Open tekst

30. Welke interventies stelt de expert voor?

Interventie	Uitgevoerd door (naam (ketenpartner))	Doel	Begindatum	Einddatum
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst

Rapportage Kwalificatie

Print de Rapportage Kwalificatie en laat deze de weegploeg lezen.

31. Heeft de volledige weegploeg de Rapportage Kwalificatie ontvangen?

	Antwoord
Ja	
Nee	

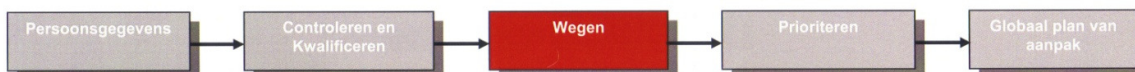
Ga naar Wegen

Waarschuwing! Zijn alle vragen gecontroleerd op juiste beantwoording?

	Antwoord
Ja	
Nee	

Ga door naar de volgende module. [Klik hier.](#)
Beantwoord alsnog de onbeantwoorde vragen.

Weginginstrument Eergerelateerd Geweld

Dossiergegevens	
Casusnummer	Open tekst
Ketenproces	Weging en kwalificatie
Datum van invullen van deze module	Open tekst

Weging

32. Heeft de volledige weegploeg de Rapportage Kwalificatie gelezen?	Antwoord
Ja	
Nee	

33. Is het dossier voldoende volledig om te kunnen wegen en kwalificeren?	Antwoord	
Ja		Ga door naar de volgende vraag. Klik hier.
Nee		Beantwoord alsnog de onbeantwoorde vragen.

Eergerelateerdheid

34. Is dit een eergerelateerde casus (EG-casus)?	Antwoord	
Ja		Ga naar 'Ja'. Klik hier.
Nee		Ga naar 'Nee'. Klik hier.
Onduidelijk		Ga naar 'Onduidelijk'. Klik hier.

JA	
35. Waarom is dit een eergerelateerde casus?	Antwoord
Verklaring	Open tekst

36. In welke mate is er sprake van een gevaarlijke situatie in deze casus, ingeschat door de weegploeg?	Gevaarinschatting
0 = geen inschatting	
1 = ongevaarlijke situatie	
2 = nauwelijks gevaarlijke situatie	
3 = mogelijk gevaarlijke situatie	
4 = gevaarlijke situatie	
5 = zeer gevaarlijke situatie	

37. Waarom schat de weegploeg dat in?	Antwoord
Verklaring	Open tekst

38. Hoe urgent is het plegen van interventies in deze casus?	Urgentie
0 = geen inschatting	
1 = niet urgent	
2 = nauwelijks urgent	
3 = mogelijk urgent	
4 = urgent	
5 = zeer urgent	

39. Waarom schat de weegploeg dat in?	Antwoord
Verklaring	Open tekst

Zet de casus door binnen de keten EG

Waarschuwing! Zijn alle vragen gecontroleerd op juiste beantwoording?	Antwoord	
Ja		Zet de casus door binnen de keten Eergerelateerd Geweld. Ga door naar de volgende module. Klik hier.

Nee Beantwoord alsnog de onbeantwoorde vragen.

NEE		
40. Waarom is dit geen eerge relateerde casus?	Verklaring	Antwoord Open tekst

41. In welke mate is er sprake van een gevaarlijke situatie in deze casus, ingeschat door de weegploeg?		Gevaarinschatting
	0 = geen inschatting	
	1 = ongevaarlijke situatie	
	2 = nauwelijks gevaarlijke situatie	
	3 = mogelijk gevaarlijke situatie	
	4 = gevaarlijke situatie	
	5 = zeer gevaarlijke situatie	

42. Waarom schat de weegploeg dat in?	Verklaring	Antwoord Open tekst
---------------------------------------	------------	------------------------

43. Hoe urgent is het pligen van interventies in deze casus?		Urgentie
	0 = geen inschatting	
	1 = niet urgent	
	2 = nauwelijks urgent	
	3 = mogelijk urgent	
	4 = urgent	
	5 = zeer urgent	

44. Waarom schat de weegploeg dat in?	Verklaring	Antwoord Open tekst
---------------------------------------	------------	------------------------

45. Is er sprake van andersoortige problematiek?		Antwoord
	Ja	
	Nee	

46. Waarom schat de weegploeg dat in?	Verklaring	Antwoord Open tekst
---------------------------------------	------------	------------------------

47. Is er sprake van enkelvoudige of meervoudige problematiek?		Antwoord
	Enkelvoudige problematiek	
	Meervoudige problematiek	

48. Waarom schat de weegploeg dat in?	Verklaring	Antwoord Open tekst
---------------------------------------	------------	------------------------

49. Naar welke organisatie(s) kan de casus doorgezet worden?	Doorzetten aan (organisatie)	Naam contactpersoon	Datum doorzetten	Doel
	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst

Zet de casus door buiten de keten EG		Antwoord
Waarschuwing! Zijn alle vragen gecontroleerd op juiste beantwoording?		
	Ja, doorzetten en afsluiten weginginstrument	
	Nee	

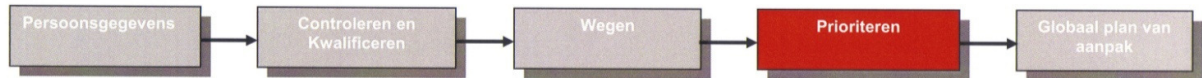
Zet de casus door buiten de keten Eerge relateerd Geweld. Klik hier voor een overzicht van de doorverwijzingsroutes. Zet de casus door naar en sluit het weginginstrument. Beantwoord alsnog de onbeantwoorde vragen.

ONDUIDELIJK		Antwoord
50. Waarom is het onduidelijk of dit een eerge relateerde casus is?	Verklaring	Open tekst

51. Welke informatie ontbreekt er?	Verklaring	Antwoord Open tekst
------------------------------------	------------	------------------------

Geef de casus terug aan het ASHG of zet de casus toch door binnen de keten EG			
Waarschuwing! Zijn alle vragen gecontroleerd op juiste beantwoording?		Antwoord en verklaring	
Ja, teruggeven	Open tekst	Onderzoek en beantwoord alsnog de niet beantwoorde vragen. Geef het dossier terug aan de dossierhouder (ketenproces Dossiervorming en analyse).	
Ja, doorzetten	Open tekst	Onderzoek en beantwoord alsnog de niet beantwoorde vragen. Zet de casus door en ga naar de volgende module. Klik hier.	
Nee		Beantwoord alsnog de onbeantwoorde vragen.	

Weginginstrument Eergerelateerd Geweld

Dossiergegevens	
Casusnummer	Open tekst
Ketenproces	Weging en kwalificatie
Datum van invullen van deze module	Open tekst

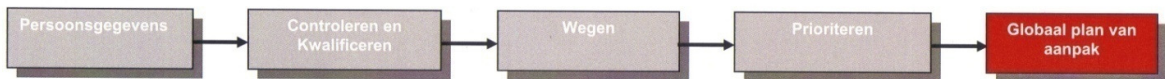
Vaststellen casusregie

52. Postcodegebied van de casus	Postcode	Antwoord	Open tekst	Klik hier voor een overzicht van de doorverwijzingsroutes.
53. Heeft de casusregisseur (van het postcodegebied) voldoende capaciteit voor de casusregie van deze casus?	Ja Nee	Antwoord		
54. Heeft de casusregisseur (van het postcodegebied) voldoende competenties voor de casusregie van deze casus?	Ja Nee	Antwoord		
55. Verantwoordelijke casusregisseur	Organisatie-/ketenpartner Afdeling/team	Verantwoordelijke casusregisseur	Open tekst	Klik hier voor een overzicht van de doorverwijzingsroutes.

Naam		Open tekst
Ga naar Globaal plan van aanpak		
Waarschuwing! Zijn alle vragen gecontroleerd op juiste beantwoording?		Antwoord
Ja		Ga door naar de volgende module. Klik hier.
Nee		Beantwoord alsnog de onbeantwoorde vragen.

Weginginstrument Eergerelateerd Geweld

Dossiergegevens	
Casusnummer	Open tekst
Ketenproces	Weging en kwalificatie
Datum van invullen van deze module	Open tekst

Globaal plan van aanpak: interventies

56. Welke interventies dienen gepleegd te worden in deze casus?

Interventie	Uit te voeren door (naam (ketenpartner))	Doel	Resultaat	Te monitoren door (naam (ketenpartner))	Begindatum	Einddatum
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst
Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst	Open tekst

Eindrapportage

Print de Eindrapportage. Zet de casus door naar het proces Toewijzing casusregie en laat de verantwoordelijke casusregisseur de Eindrapportage lezen.

Afsluiten

Sluit het weginginstrument.

Weginginstrument Eergerelateerd Geweld

Doorverwijzingsroutes

[Klik hier om terug te gaan naar Wegen.](#)

[Klik hier om terug te gaan naar Prioriteren.](#)

Huiselijk Geweld

<i>ASHG's in de regio</i>	<i>LTHG coördinator</i>	<i>Adres</i>	<i>Postcode/plaats</i>	<i>Telefoonnummer</i>	<i>E-mail</i>
ASHG Nieuwe Waterweg Noord (Vlaardingen, Schiedam en Maassluis)	***	***	***	***	***
ASHG Zuid-Hollandse Eilanden (Spijkenisse)	***	***	***	***	***
ASHG Capelle a/d IJssel	***	***	***	***	***
ASHG Delft	***	***	***	***	***
ASHG Zuid-Holland Zuid	***	***	***	***	***
ASHG Gouda	***	***	***	***	***

Jeugdprostitutie

GGD Rotterdam-Rijnmond	***	***	***	***	***
------------------------	-----	-----	-----	-----	-----

Mensenhandel

Directie Veilig	***	***			
-----------------	-----	-----	--	--	--

DOSA (overlast jeugd t/m 23 jaar)

Bestuursdienst Rotterdam	***	***	***	***	***
--------------------------	-----	-----	-----	-----	-----

Deelgemeente + postcodegebied

	<i>DOSA regisseur</i>	<i>Adres</i>	<i>Postcode/plaats</i>	<i>Telefoonnummer</i>	<i>E-mail</i>
Centrum (3011-3016)	***	***	***	***	***
Charlois (3081-3089)	***	***	***	***	***
Delfshaven (3021-3029)	***	***	***	***	***
Feijenoord (3071-3075)	***	***	***	***	***
Hillegersberg-Schiebroek (3051-3056)	***	***	***	***	***

Hoek van Holland (3151)	***	***	***	***	***
Hoogvliet (3191-3194)	***	***	***	***	***
Kralingen-Crooswijk (3061-3063)	***	***	***	***	***
Noord (3032-3039)	***	***	***	***	***
Overschie (3042-3046)	***	***	***	***	***
Pernis (3195)	***	***	***	***	***
Prins Alexander (3064-3069)	***	***	***	***	***
IJsselmonde (3076-3079)	***	***	***	***	***

PGA (veelplegers/overlastgeveden/nazorg na detentie)

GGD Rotterdam-Rijnmond	***	***	***	***	***
------------------------	-----	-----	-----	-----	-----

LZN (zorgmijders, multiproblem)

GGD Rotterdam-Rijnmond	***	***	***	***	***
------------------------	-----	-----	-----	-----	-----

Deelgemeente + postcodegebied

	<i>LTHG coördinator</i>	<i>Adres</i>	<i>Postcode/plaats</i>	<i>Telefoonnummer</i>	<i>E-mail</i>
Centrum	***	***	***	***	***
Charlois (Tarwewijk, Carnisse, Oud Charlois)	***	***	***	***	***
Charlois (Zuid)	***	***	***	***	***
Hoogvliet	***	***	***	***	***
Feijenoord	***	***	***	***	***
IJsselmonde	***	***	***	***	***
Hillegersbroek-Schiebroek	***	***	***	***	***
Delfshaven	***	***	***	***	***
Noord	***	***	***	***	***
Kralingen-Crooswijk	***	***	***	***	***
Overschie	***	***	***	***	***
Prins Alexander	***	***	***	***	***
Hoek van Holland	***	***	***	***	***

Handhaving

Directie Veilig	***	***	***	***	***
Jongerenloket (Jeugd t/m 23 jaar, problemen wonen, werk en inkomen)	***	***	***	***	***
JOS	***	***	***	***	***

Bureau Jeugdzorg/CJG

Jeugdzorgcoördinator	***	***	***	***	***
----------------------	-----	-----	-----	-----	-----

Jeugdgezondheidszorg (alle jeugd t/m 23 jaar) - opvoedingsondersteuning/ zorg/onderwijsproblemen

Geïnitieerde zorg

Maatschappelijke Opvang dak- en thuislozen

*** Veranimiseerde velden

Bijlage 8: CAADA-DASH Risk Identification Checklist (RIC)⁴⁵ for MARAC Agencies

Aim of the form:

- To help front line practitioners identify high risk cases of domestic abuse, stalking and 'honour'-based violence.
- To decide which cases should be referred to MARAC and what other support might be required. A completed form becomes an active record that can be referred to in future for case management.
- To offer a common tool to agencies that are part of the MARAC⁴⁶ process and provide a shared understanding of risk in relation to domestic abuse, stalking and 'honour'-based violence.
- To enable agencies to make defensible decisions based on the evidence from extensive research of cases, including domestic homicides and 'near misses', which underpins most recognised models of risk assessment.

How to use the form:

Before completing the form for the first time we recommend that you read the full practice guidance and Frequently Asked Questions and Answers⁴⁷. These can be downloaded from www.caada.org.uk/marac.html

Risk is dynamic and can change very quickly. It is good practice to review the checklist after a new incident.

Recommended Referral Criteria to MARAC

2. **Professional judgement:** if a professional has serious concerns about a victim's situation, they should refer the case to MARAC. There will be occasions where the particular context of a case gives rise to serious concerns even if the victim has been unable to disclose the information that might highlight their risk more clearly. ***This could reflect extreme levels of fear, cultural barriers to disclosure, immigration issues or language barriers particularly in cases of 'honour'-based violence.*** This judgement would be based on the professional's experience and/or the victim's perception of their risk even if they do not meet criteria 2 and/or 3 below.
3. **'Visible High Risk':** the number of 'ticks' on this checklist. If you have ticked 14 or more 'yes' boxes the case would normally meet the MARAC referral criteria.
4. **Potential Escalation:** the number of police callouts to the victim as a result of domestic violence in the past 12 months. This criterion can be used to identify cases where there is not a positive identification of a majority of the risk factors on the list, but where abuse appears to be escalating and where it is appropriate to assess the situation more fully by sharing information at MARAC. It is common practice to start with 3 or more police callouts in a 12 month period but this will need to be reviewed depending on your local volume and your level of police reporting.

⁴⁵ This document reflects work undertaken by CAADA in partnership with Laura Richards, Consultant Violence Adviser to ACPO. We would like to thank Advance, Blackburn with Darwen Women's Aid and Berkshire East Family Safety Unit and all the partners of the Blackpool MARAC for their contribution in piloting the revised checklist without which we could not have amended the original CAADA risk identification checklist. We are very grateful to Elizabeth Hall of Cafcass and Neil Blacklock of Respect for their advice and encouragement and for the expert input we received from Jan Pickles, Dr Amanda Robinson and Jasvinder Sanghera.

⁴⁶ For further information about MARAC please refer to the CAADA MARAC Implementation Guide www.caada.org.uk.

⁴⁷ For enquiries about training in the use of the form, please email training@caada.org.uk or call 0117 317 8750.

Please pay particular attention to a practitioner's professional judgement in all cases. The results from a checklist are not a definitive assessment of risk. They should provide you with a structure to inform your judgement and act as prompts to further questioning, analysis and risk management whether via a MARAC or in another way.

The responsibility for identifying your local referral threshold rests with your local MARAC.

What this form is not:

This form will provide valuable information about the risks that children are living with but it is not a full risk assessment for children. The presence of children increases the wider risks of domestic violence and step children are particularly at risk. If risk towards children is highlighted you should consider what referral you need to make to obtain a full assessment of the children's situation.

CAADA-DASH Risk Identification Checklist for use by IDVAs and other non-police agencies⁴⁸ for MARAC case identification when domestic abuse, 'honour'- based violence and/or stalking are disclosed

<p>Please explain that the purpose of asking these questions is for the safety and protection of the individual concerned. Tick the box if the factor is present ☒. Please use the comment box at the end of the form to expand on any answer. It is assumed that your main source of information is the victim. If this is <u>not the case</u> please indicate in the right hand column</p>	Yes (tick)	No	Don't Know	State source of info if not the victim e.g. police officer
<p>1. Has the current incident resulted in injury? (Please state what and whether this is the first injury.)</p>	☐	☐	☐	
<p>2. Are you very frightened? Comment:</p>	☐	☐	☐	
<p>3. What are you afraid of? Is it further injury or violence? (Please give an indication of what you think (name of abuser(s)...) might do and to whom, including children). Comment:</p>	☐	☐	☐	
<p>4. Do you feel isolated from family/friends i.e. does (name of abuser(s) .....) try to stop you from seeing friends/family/doctor or others? Comment:</p>	☐	☐	☐	
<p>5. Are you feeling depressed or having suicidal thoughts?</p>	☐	☐	☐	
<p>6. Have you separated or tried to separate from (name of abuser(s)....) within the past year?</p>	☐	☐	☐	
<p>7. Is there conflict over child contact?</p>	☐	☐	☐	
<p>8. Does (.....) constantly text, call, contact, follow, stalk or harass you? (Please expand to identify what and whether you believe that this is done deliberately to intimidate you? Consider the context and behaviour of what is being done.)</p>	☐	☐	☐	
<p>9. Are you pregnant or have you recently had a baby (within the last 18 months)?</p>	☐	☐	☐	
<p>10. Is the abuse happening more often?</p>	☐	☐	☐	
<p>11. Is the abuse getting worse?</p>	☐	☐	☐	

⁴⁸ Note: This checklist is consistent with the ACPO endorsed risk assessment model DASH 2009 for the police service.

12. Does (.....) try to control everything you do and/or are they excessively jealous? (In terms of relationships, who you see, being 'policed at home', telling you what to wear for example. Consider 'honour'-based violence and specify behaviour.)	☐	☐	☐	
Tick box if factor is present. Please use the comment box at the end of the form to expand on any answer.	Yes (tick)	No	Don't Know	State source of info if not the victim
13. Has (.....) ever used weapons or objects to hurt you?	☐	☐	☐	
14. Has (.....) ever threatened to kill you or someone else and you believed them? (If yes, tick who.) You ☐ Children ☐ Other (please specify) ☐	☐	☐	☐	
15. Has (.....) ever attempted to strangle/choke/suffocate/drown you?	☐	☐	☐	
16. Does (.....) do or say things of a sexual nature that make you feel bad or that physically hurt you or someone else? (If someone else, specify who.)	☐	☐	☐	
17. Is there any other person who has threatened you or who you are afraid of? (If yes, please specify whom and why. Consider extended family if HBV.)	☐	☐	☐	
18. Do you know if (.....) has hurt anyone else? (Please specify whom including the children, siblings or elderly relatives. Consider HBV.) Children ☐ Another family member ☐ Someone from a previous relationship ☐ Other (please specify) ☐	☐	☐	☐	
19. Has (.....) ever mistreated an animal or the family pet?	☐	☐	☐	
20. Are there any financial issues? For example, are you dependent on (.....) for money/have they recently lost their job/other financial issues?	☐	☐	☐	
21. Has (.....) had problems in the past year with drugs (prescription or other), alcohol or mental health leading to problems in leading a normal life? (If yes, please specify which and give relevant details if known.) Drugs ☐ Alcohol ☐ Mental Health ☐	☐	☐	☐	

22. Has (.....) ever threatened or attempted suicide?	☐	☐	☐	
23. Has (.....) ever broken bail/an injunction and/or formal agreement for when they can see you and/or the children? (You may wish to consider this in relation to an ex-partner of the perpetrator if relevant.) Bail conditions ☐ Non Molestation/Occupation Order ☐ Child Contact arrangements ☐ Forced Marriage Protection Order ☐ Other ☐	☐	☐	☐	
24. Do you know if (.....) has ever been in trouble with the police or has a criminal history? (If yes, please specify.) DV ☐ Sexual violence ☐ Other violence ☐ Other ☐	☐	☐	☐	
Total 'yes' responses				

For consideration by professional: Is there any other relevant information (from victim or professional) which may increase risk levels? Consider victim's situation in relation to disability, substance misuse, mental health issues, cultural/language barriers, 'honour'- based systems and minimisation. Are they willing to engage with your service? Describe:

Consider abuser's occupation/interests - could this give them unique access to weapons? Describe:

What are the victim's greatest priorities to address their safety?

Do you believe that there are reasonable grounds for referring this case to MARAC? Yes / No

If yes, have you made a referral? Yes/No

Signed:

Date:

Do you believe that there are risks facing the children in the family? Yes / No

If yes, please confirm if you have made a referral to safeguard the children: Yes / No

Date referral made .....

Signed:

Date:

Name:

Practitioner's Notes

--

Bijlage 9: VOCAS-kubus

VEILIGHEIDSCIRKELS

ALERTLIJST!

- NEEM RISICO'S SERIEUS
- WERK NIET SOLISTISCH MAAR SAMEN
- SCHAKEL NIET ZOMAAR FAMILIE IN
- ERKEN DE FAMILIEHIËRARCHIE
- HOUD REKENING MET CULTUUR
- SCHAKEL DESKUNDIGEN IN
- ZORG VOOR EEN DUIDELIJKE REGIE
- BEDENK DAT JE VAAK NIET ALLE INFORMATIE KRIJGT
- WEES TERUGHOUDEND MET EEN UITHUISPLAATSING

DIRECT / INDIRECT "SLACHTOFFER"

"DADER"
FYSIEKE / INTELLECTUELI

STAP VOOR STAP / FASERING

S = SIGNALEREN

T = TAXEREN

P = PLAN

VEILIGHEID

VOCAS METHODE AANPAK / BEGELEIDEN

V = VEILIGHEIDSASPECTEN
O = ORGANISATIE
C = CREATIVITEIT
A = ACTIES / AFSPRAKEN
S = SAMENWERKING / REGIE

VOCAS

TRAININGEN
 INFO@VOCATRANINGEN.NL
 WWW.VOCATRANINGEN.NL
 TRAINEN | COACHEN | CONSULTATIE

METHODISCHE LIJN / INSTRUMENTEN ONTWIKKELD DOOR VOCAS

WIJ / GEMEENSCHAPSCULTUUR

LEER DE "CODES" VAN DE BUITENSTE CIRKEL KENNEN OM INVLOED TE KRIJGEN OP DE BINNENCIRKEL

Bijlage 10: Topiclijst interviews buitenlandse werkbezoeken

☐ *Werking organisatie*

- Kan je iets vertellen over het werk van je organisatie?
- Sinds wanneer werk je voor deze organisatie? Wat is je functie?
- Sinds wanneer werkt je organisatie rond eengerelateerd geweld?
- Welk soort werk doe je op vlak van eengerelateerd geweld?
- Wat werd er al gerealiseerd?
- Heeft jullie werk een impact uitgeoefend? Op welke manier?
- Werd er een methodologie ontwikkeld op vlak van *educatie en preventie*?
- Werd er een methodologie ontwikkeld op vlak van *signalering, detectie en rapportering*?
- Werd er een methodologie ontwikkeld op vlak van *opvang, zorg en behandeling*?
- Werd er een methodologie ontwikkeld op vlak van *nazorg*?
- Hebben jullie programma's voor daders?
- Hebben jullie programma's voor mannelijke slachtoffers?
- Voorzien jullie opleiding of training voor professionals?
- Kan je enkele voorbeelden geven van cases die goed afliepen? Wat was hiervoor de reden?
- Kan je enkele voorbeelden geven van cases die niet goed afliepen? Wat was hiervoor de reden?
- Welke goede praktijken hebben jullie ontwikkeld?
- Welke moeilijkheden kwamen jullie tegen?
- Welke lacunes kan je identificeren?

☐ *Conceptualisering*

- Gebruik je een definitie van eengerelateerd geweld?
- Wordt dezelfde definitie gebruikt in heel het land? Hoe werd deze definitie ontwikkeld? Vb. Werd er een Ronde Tafel georganiseerd, werd er een discussiepaper gepubliceerd door een
- Sommigen menen dat de term eengerelateerd geweld stigmatiserend werkt voor bepaalde culturen. Beschouw je eengerelateerd geweld als een specifieke categorie, verschillend van huiselijk geweld? Waar ligt het verschil, is het belangrijk dit onderscheid te maken?
- Wat is het aandeel van eengerelateerde vragen, in verhouding tot het totaal aantal vragen dat jullie krijgen?

☐ *Samenwerking met andere sectoren*

- Werk je samen met andere sectoren of organisaties? Welke (onderwijs, gezondheidszorg, politie en justitie, welzijnswerk, migrantenorganisaties)?
  - Indien ja, werd deze samenwerking formeel vastgelegd? Heb je vaste contactpersonen binnen deze organisaties? Komen jullie op regelmatige basis

samen? Hoe vaak? Hoe zou je deze samenwerking beoordelen? Op welke manier gaan jullie tewerk om vertrouwelijke gegevens uit te wisselen tussen de verschillende organisaties?

- Indien nee, denk je dat dit nuttig zou kunnen zijn? Waarom?

Samenwerking lokaal – nationaal

- Bestaan er partnerschappen tussen het lokale en nationale niveau?
  - Indien ja, hoe zou je deze samenwerking beoordelen? Welke voordelen biedt deze? Welke nadelen of moeilijkheden zijn eraan verbonden?
  - Indien nee, denk je dat dit nuttig zou kunnen zijn? Waarom?
- Werden er beleidsmaatregelen ontwikkeld op nationaal niveau?
- Is er politieke wil aanwezig om eengerelateerd geweld aan te pakken?
- Bestaat er een nationaal overleg- of coördinatieorgaan betreffende eengerelateerd geweld?
  - Indien ja, wie organiseert dit (overheid, NGO's,..)? Wie is aanwezig, en wat is ieder's rol?
  - Indien nee, denk je dat dit nuttig zou kunnen zijn? Waarom?

Internationale samenwerking

- Werk je samen met andere Europese landen om een gezamenlijke aanpak te ontwikkelen?
  - Indien ja, hoe zou je die samenwerking beoordelen? Welke voordelen biedt deze? Welke nadelen of moeilijkheden brengt die met zich mee?
  - Indien nee, denk je dat dit nuttig zou kunnen zijn, Waarom?
- Werk je samen met landen van oorsprong om een gezamenlijke aanpak te ontwikkelen?
  - Indien ja, hoe zou je deze samenwerking beoordelen? Welke voordelen biedt deze? Welke nadelen of moeilijkheden brengt die met zich mee?
  - Indien nee, denk je dat dit nuttig zou kunnen zijn? Waarom?
- Woon je internationale conferenties bij omtrent eengerelateerd geweld?

Culturele bemiddelaars of tolken

- Maak je gebruik van culturele bemiddelaars of tolken?
  - Indien ja, wat is hun functie? Wat is hun profiel: hebben zij een opleiding genoten, maken zij deel uit van de betrokken gemeenschap? Wat zijn de voordelen van het werken met culturele bemiddelaars? Wat zijn de nadelen?
  - Indien nee, denk je dat dit nuttig zou kunnen zijn? Waarom?
- Worden culturele bemiddelaars aangenomen door de overheid?

Aanbevelingen

- Kan je aanbevelingen doen om het beleid omtrent eengerelateerd geweld in je eigen land te verbeteren?
- Heb je advies voor België?